

2025 GEÇİŞ YILI İZLEME VE DEĞERLENDİRME PROGRAMI (TASLAK)

KKTC BAŞBAKANLIK
DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ

ÖNSÖZ

2025-2029 Dördüncü Kalkınma Planı'nın hazırlık süreci, 22 Eylül 2023 tarihli ve 06/2023 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile başlatılmış olup bu çerçevede on dört (14) Özel İhtisas Komisyonu oluşturulmuştur. Söz konusu Plan (Taslak), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başbakanlığı Devlet Planlama Örgütü koordinasyonunda; kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör temsilcileri, sivil toplum örgütleri ve akademik çevrelerin katkılarıyla katılımcı bir yaklaşımla hazırlanmıştır.

Plan, kamu kurum ve kuruluşlarının önceliklerinin belirlenmesinde yol gösterici bir politika çerçevesi sunmaktadır. Bu kapsamda, planda öngörülen politika ve hedeflerin etkin bir şekilde hayata geçirilebilmesi amacıyla; orta vadeli programlar, izleme ve değerlendirme programları, sektörel ve kurumsal politikalar Plan esas alınarak oluşturulacaktır.

2025-2029 Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (Taslak) kapsamında belirlenen makroekonomik, mali ve sektörel politikalar ile bunların uygulanmasına yönelik adımların izlenebilmesi amacıyla **“2025 Geçiş Yılı İzleme ve Değerlendirme Programı”** hazırlanması uygun görülmüştür.

Bu program, bütçe sürecinde kaynak tahsisi bakımından temel çerçeveyi oluşturacak; kamu kurum ve kuruluşlarının yatırım ve cari harcamaları ile kurumsal ve hukuki düzenlemeleri, programda öngörülen politika, tedbir ve faaliyet/projelere uygun şekilde gerçekleştirilmesini sağlayacaktır.

Ayrıca, Devlet Planlama Örgütü koordinasyonunda ve ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde “2025 Geçiş Yılı İzleme ve Değerlendirme Programı” aracılığıyla gerekli izleme ve değerlendirme faaliyetleri yürütülecektir.

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
1. KÜRESEL MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE BEKLENTİLER.....	1
2. KKTC EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER İLE HEDEFLER.....	4
2.1. BÜYÜME VE İSTİHDAM	4
2.1.1. GSYİH VE SEKTÖREL BÜYÜME HIZLARI	4
2.1.2. İSTİHDAM	5
2.1.3. EKONOMİNİN GENEL DENGESİ	5
2.2. YATIRIMLAR.....	8
2.2.1. YATIRIMLARIN KESİMLER İTİBARIYLA DAĞILIMI	8
2.3. ÖDEMELER DENGESİ.....	9
2.4. ENFLASYON.....	9
2.5. MALİ PİYASALAR	11
3. KAMU MALİYESİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER	14
3.1 KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ.....	14
3.1.1. MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ.....	14
3.1.2. YEREL YÖNETİMLER.....	15
3.1.3. SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI	15
3.1.4. FONLAR.....	15
3.1.5. KAMU KURUMLARI VE KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ	16
İKİNCİ BÖLÜM	17
1. 2025 GEÇİŞ YILI İZLEME VE DEĞERLENDİRME PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMACI	17
2. 2025 GEÇİŞ YILI PROGRAMININ POLİTİKA VE HEDEFLERİ	17
2.1. İSTİKRARLI VE GÜÇLÜ BÜYÜME.....	17
2.1.1. MAKROEKONOMİK POLİTİKA ÇERÇEVESİ.....	18
2.1.2. MALİYE POLİTİKASI	22
2.1.3. YURTİÇİ TASARRUFLAR.....	29
2.1.4. ÖDEMELER DENGESİ.....	30
2.1.5. ENFLASYON POLİTİKASI	34
2.1.6. MALİ PİYASALAR VE FİNANS SEKTÖRÜ	37
2.1.7. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ VE FİNANSMANI.....	40
2.1.8. KAMU İŞLETMECİLİĞİ (KİT VE KAMU İŞTİRAKLERİ) VE ÖZELLEŞTİRME ...	43
2.1.9. İSTATİSTİKİ BİLGİ ALTYAPISININ GELİŞTİRİLMESİ.....	45
2.2. REKABETÇİ VE YÜKSEK KATMA DEĞERLİ ÜRETİM KAPASİTESİNİN ARTIRILMASI.....	50
2.2.1. HİZMET SEKTÖRLERİ/ALANLARI.....	50
2.2.1.1. TURİZM SEKTÖRÜ	50

2.2.1.2. YÜKSEKÖĞRETİM	52
2.2.2. SANAYİ SEKTÖRÜ	57
2.2.2.1. İMALAT SANAYİ	57
2.2.2.2. ÖNCELİKLİ SANAYİ SEKTÖRLERİ	62
2.2.2.2.1. GIDA ÜRÜNLERİ	62
2.2.2.2.2. METALİK OLMAYAN MİNERAL ÜRÜNLERİN İMALATI	63
2.2.2.2.3. MOBİLYA İMALATI	64
2.2.2.3. DİĞER SANAYİ SEKTÖRLERİ	66
2.2.2.3.1. KİMYASAL VE KİMYASAL ÜRÜN İMALATI (BOYA, VERNİK VB.)	66
2.2.2.3.2. PVC-ALÜMİNYUM-CAM	67
2.2.2.3.3. METALDEN PREFABRİK YAPI İMALATI	68
2.2.2.3.4. SABUN, DETERJAN VE DİĞER TEMİZLİK MALZEMELERİ İMALATI	69
2.2.2.3.5. GEMİ VE TEKNE YAPIMI, BAKIMI VE ONARIMI	70
2.2.3. ÖNCELİKLİ GELİŞME ALANLARI	71
2.2.3.1. İNŞAAT VE GAYRİMENKUL SEKTÖRÜ	71
2.2.3.2. ENERJİ	74
2.2.3.3. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ	78
2.2.3.4. BİLİM, TEKNOLOJİ VE YENİLİK (AR-GE)	81
2.2.3.4.1. TEKNOLOJİ GELİŞTİRME BÖLGELERİ (TEKNOPARKLAR)	83
2.2.4. TARIM SEKTÖRÜ	85
2.2.4.1. SU KAYNAKLARI YÖNETİMİ	93
2.2.5. SEKTÖREL POLİTİKALAR	97
2.2.5.1. ULAŞTIRMA VE LOJİSTİK	97
2.2.5.2. İŞ VE YATIRIM ORTAMININ GELİŞTİRİLMESİ	100
2.2.5.2.1. TEŞVİK SİSTEMİ ETKİNLEŞTİRİLMESİ	102
2.2.5.2.2. TİCARETİN KOLAYLAŞTIRILMASI	105
2.2.5.3. KURUMSAL KAPASİTENİN GÜÇLENDİRİLMESİ	108
2.2.5.4. GİRİŞİMCİLİK VE İŞLETMELER	112
2.2.5.4.1. PAZARLAMA	116
2.2.5.4.2. E-TİCARET	117
2.2.5.5. KOOPERATİFÇİLİK SEKTÖRÜ	119
2.3. YAŞANABİLİR MEKANLAR, SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE	124
2.3.1. ŞEHİRLEŞME	124
2.3.2. YEREL YÖNETİMLER	126
2.3.3. KONUT VE SOSYAL KONUT	130
2.3.4. KENTSEL YENİLENME	133
2.3.5. KENTSEL ALTYAPI	135

2.3.6. KIRSAL KALKINMA	137
2.3.7. ÇEVRENİN KORUNMASI.....	140
2.3.8. AFET YÖNETİMİ.....	143
2.4. NİTELİKLİ VE SAĞLIKLI İNSAN, GÜÇLÜ TOPLUM	147
2.4.1. EĞİTİM.....	147
2.4.2. SAĞLIK.....	150
2.4.3. SPOR	153
2.4.4. KADIN VE ÇOCUK	155
2.4.5. YAŞLI NÜFUS	160
2.4.6. GENÇLİK	161
2.4.7. SOSYAL HİZMETLER	165
2.4.8. KÜLTÜR	168
2.4.9. İSTİHDAM VE ÇALIŞMA HAYATI	174
2.5. KALKINMA İÇİN ULUSAL VE ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ.....	178
2.5.1. TÜRKİYE CUMHURİYETİ İLE İŞBİRLİĞİ	178
2.5.2. ULUSLARARASI ÖRGÜTLER İLE EKONOMİK İLİŞKİLER.....	180
2.5.3. YURTDIŞI KIBRISLI TÜRKLER VE YABANCILAR İÇİN YATIRIM ORTAMININ İYİLEŞTİRİLMESİ	182

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Küresel Ekonomilerin GSYİH Büyüme Oranları (%).....	2
Tablo 2: Küresel Ekonomilerin Yıllık Ortalama Enflasyon Oranları (%).....	2
Tablo 3: Küresel Ticaret Hacmi Değişim Oranları (%).....	3
Tablo 4: Ekonominin Genel Dengesi.....	7
Tablo 5: Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler İtibarıyla Dağılımı.....	8
Tablo 6: Ödemeler Dengesi.....	32
Tablo 7: Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları.....	35
Tablo 8: Sigortacılık Sektörüne Ait Temel Göstergeler.....	38
Tablo 9: Sosyal Güvenlik Yasası ve Sosyal Sigortalar Yasası'na Göre Aktif- Pasif Sigortalı Sayıları.....	41
Tablo 10: Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Kamu İştiraklerine Devletin Doğrudan veya Dolaylı Hisse Oranları.....	43
Tablo 11: Turizm Sektörü Göstergeleri.....	50
Tablo 12: Sanayi Sektöründeki Gelişmeler.....	57
Tablo 13: Sanayi Bölgelerindeki İşletmelerin 2023 Yılı Faaliyet Alanları.....	58
Tablo 14: İnşaat Sektöründeki Gelişmeler.....	71
Tablo 15: İnşaat Malzemedeki Gelişmeler.....	72
Tablo 16: Bölge Santralleri ve Hat Kapasiteleri.....	79
Tablo 17: Bölgelere Göre Ruhsatlandırma Onayı Verilen Kuyu Sayıları.....	93
Tablo 18: Mevcut Göletlerin Kapasitesi, Yıl İçerisinde Ölçülen Doluluk Miktarları ve Kullanılan Su Miktarı (m3).....	94
Tablo 19: Havayolu Yük, Yolcu ve Sefer Sayıları.....	97
Tablo 20: Denizyolu Yük ve Yolcu Taşınması.....	98
Tablo 21: 2024 Yılında Teşvik Belgesi Verilmiş Olan Yatırımlar.....	103
Tablo 22. Belediye Gelirleri.....	126
Tablo 23. Belediyelere Yapılan Devlet Katkısının Mahalli Gelirler İçindeki Payı.....	127
Tablo 24. Belediye Giderleri.....	128
Tablo 25. Toplam Yapı İnşaatı ve Konut İnşaatı.....	131
Tablo 26. Kentsel ve Kırsal Konut İnşaatlarında Gelişme.....	131
Tablo 27: Sosyal Hizmetler Dairesi'nce Yapılan Ödemelerin Türüne Göre Dağılımı ve Ödenen Miktarlar.....	166
Tablo 28: Milli Kütüphane ile Halk Kütüphanelerindeki Kitap Sayıları.....	169
Tablo 29: Envanteri Yapılan Eski Eserlerin Dökümü.....	170
Tablo 30: Hanehalkı İşgücü Anketlerine Göre Bazı Temel Göstergeler (2021-2023).....	175
Tablo 31: Sigortalı Tescillerinin Görünümü (2021-2023).....	175

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: KKTC GSYİH Reel Büyüme Oranları (%).....	5
Grafik 2: KKTC TÜFE Yıl Sonu Değişim Oranları (%).....	9
Grafik 3: Tüketici Fiyatı Endeksi, Bir Önceki Yılın Aynı Ayına Göre Değişim Oranları (%).....	10

TASLAK

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KÜRESEL MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE BEKLENTİLER

2020 yılında covid-19 salgını ile temelleri atılan küresel enflasyon krizi, 2022 yılından itibaren ABD Merkez Bankası (FED) ve Avrupa Merkez Bankalarının para politikalarında sıkılaşmaya giderek faiz oranlarını artırmasıyla düşüşe geçmeye başlamıştır. Üretim açığının düşmeye başlaması ve birçok ülkede enflasyon oranlarının merkez bankası hedeflerine yaklaşması ile birlikte, ülkelerin mali ve para politikası uygulamalarında değişikliğe gitmeleri beklenmektedir.

Uluslararası Para Fonu (IMF) Dünya Ekonomik Görünüm (World Economic Outlook, Nisan 2025) raporunda, geçtiğimiz yıl için %3.3 olarak tahmin edilen küresel ekonomik büyümenin 2025 ve 2026 yıllarında %2.8 ve %3 oranında gerçekleşeceği öngörülmektedir. Gümrük vergilerindeki artışla beraber oluşan ticari belirsizliklerle ekonomik büyümenin kısmen yavaşlayarak 2025 yılında %1.8 oranında olması beklenmekte iken, Avro bölgesinde ise zayıf seyreden imalat sektörü ve mal ihracatı nedeni ile büyümenin baskı altında kalmaya devam edeceği ve önümüzdeki iki yıl için %0.8 ve %1.2 oranında seyredeceği öngörülmektedir. Almanya’da ise 2024 yılından beri süregelen emlak fiyatlarındaki keskin düşüş, ülkenin ekonomik performansının diğer Avro bölgelerinin gerisine düşmesine sebep olmaktadır. %4.3 olarak gerçekleşen gelişmekte olan ülkelerin ortalama ekonomik büyüme oranı 2025 ve 2026 yıllarında sırasıyla %3.7 ve %3.9 oranında artış göstereceği beklenmektedir. Çin ekonomisi, ticaret savaşları, emlak sektöründe devam eden yavaşlama ve tüketici güvenindeki düşüşün etkisiyle büyüme oranlarında yavaşlama gerçekleşirken, net ihracatta beklenenden hızlı toparlanma sayesinde 2025 ve 2026 yıllarında büyüme oranının %4 olması beklenmektedir. IMF, geçtiğimiz yıldan itibaren uygulanan sıkı dezenflasyon politikaları nedeni ile ekonomide yavaşlama gerçekleşeceğini öngördüğü Türkiye için büyüme tahminini Ekim 2024 raporuna kıyasla Nisan 2025 raporunda 2025 yılı için %2.7’de sabit tutmuştur. Aynı dönem için Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB) tarafından hazırlanan Orta Vadeli Program (2025 – 2027)’inde 2025 yılı için ise ekonominin güçlenmeye devam ederek büyüme oranının %4.0 seviyesine ulaşacağı tahmin edilmiştir.

Tablo 1: Küresel Ekonomilerin GSYİH Büyüme Oranları (%)

	2024	2025	2026
Dünya	3.3	2.8	3.0
Gelişmiş Ekonomiler	1.8	1.4	1.5
Amerika Birleşik Devletleri	2.8	1.8	1.7
Avro Bölgesi	0.9	0.8	1.2
Almanya	-0.2	0.0	0.9
Birleşik Krallık	1.1	1.1	1.4
Gelişmekte Olan Ekonomiler	4.3	3.7	3.9
Çin	5.0	4.0	4.0
Türkiye	3.2	2.7	3.2

Kaynak: IMF (Nisan,2025)

Not: 2024 yılı gerçekleşme verileri olup 2025 ve 2026 yılları tahmin verilerdir.

Küresel boyutta süregelen enflasyon ile mücadele devam etmekle birlikte henüz pandemi öncesi ortalama seviyelerine gerilememiştir. Bununla birlikte, iktisadi faaliyetlerde istenilenden fazla soğumaya neden olmamak üzere para politikası uygulamalarında sıkılaşma yönündeki adımların azalacağı beklentisi yaratmaktadır. Enerji fiyatlarında beklenen düşüş ile birlikte mal fiyatlarında yaşanan gerilemenin enflasyonda merkez bankası hedeflerine doğru yaklaştırması beklenmektedir. Bununla birlikte, işgücü piyasalarında normalleşmenin devam etmesiyle, talep üzerindeki baskının azalacağı öngörülmektedir. Hizmet fiyatları enflasyonu ise başta ABD ve Avro bölgesi olmak üzere birçok ekonomide henüz beklenen seviyelere gerilememiştir. IMF Nisan 2025 raporuna göre küresel enflasyon 2025 yılında %4.3, 2026 yılında ise %3.6 oranına gerilemesi beklenmekte ve gelişmiş ekonomilerin enflasyon hedeflerine, gelişmekte olan ekonomilere kıyasla daha hızlı yaklaşması öngörülmektedir.

Tablo 2: Küresel Ekonomilerin Yıllık Ortalama Enflasyon Oranları (%)

	2024	2025	2026
Dünya	5.7	4.3	3.6
Gelişmiş Ekonomiler	2.6	2.5	2.2
Amerika Birleşik Devletleri	3.0	3.0	2.5
Birleşik Krallık	2.5	3.1	2.2
Avro Bölgesi	2.4	2.1	1.9
Almanya	2.5	2.1	1.9
Gelişmekte Olan Ekonomiler	7.7	5.5	4.6
Çin	0.2	0.0	0.6
Türkiye	58.5	35.9	22.8

Kaynak: IMF (Nisan,2025)

Not: 2024 yılı gerçekleşme verileri olup 2025 ve 2026 yılları tahmin verilerdir.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), 2025 yıllı raporuna göre küresel ticaret dinamikleri 2025 yılı başlangıcından itibaren, bir önceki yıl öngörülerinden keskin bir şekilde sapma göstermiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin karşılıklı tarife uygulamasını askıya alması ve ticaret politika belirsizlikleri göz önünde bulundurulduğunda, 2025 yılında küresel mal ticaret oranında gerileme yaşanarak %-0.2' ye gerilemesi, 2026 yılında ise küresel talebin azalmasıyla bu oranın %2.5'e yükseleceği öngörülmektedir.

Dünya Ticaret Örgütü raporuna göre karşılıklı tarifeler yürürlüğe girerse, dünya mal ticareti büyümesini ek olarak %0.6 puan azaltacak ve az gelişmiş ülkeler için özel riskler oluşturacak, ticaret politikası belirsizliklerinin yayılması ise ek olarak %0.8 puan azaltacaktır. Birlikte ele alındığında ise, karşılıklı tarifeler ve ticaret politika belirsizliklerinin yayılması 2025'te dünya mal ticareti hacminde %1.5'lik bir düşüşe yol açacaktır.

Ticaret politikası değişikliklerinin etkisi bölgeler arasında büyük ölçüde farklılık göstermesi beklenmektedir. Düzeltilmiş tahmine göre, Kuzey Amerika 2025 yılında küresel mal ticaret hacminin %1.7 puan gerilemesine neden olurken, Asya ve Avrupa temel senaryoya kıyasla düşük fakat pozitif katkı sağlamaya devam ediyor. Afrika ve Orta Doğu ülkelerinin de Asya ve Avrupa ile benzer şekilde 2025 yılında küresel ticaret hacmine pozitif katkı sağlamaya devam edeceği öngörülmektedir.

Hizmet ticareti doğrudan tarifelere tabi olmasa da, olumsuz etkilenmesi bekleniyor. Mal ticaretindeki tarife kaynaklı yaşanması öngörülen düşüşler, ulaşım ve lojistik gibi ilgili hizmetlere olan talebi zayıflatması, süregelen ticari politika belirsizliklerinin seyahat harcamalarını azaltması ve yatırımla ilgili hizmetleri yavaşlatması beklenmektedir.

Tablo 3: Küresel Ticaret Hacmi Değişim Oranları (%)

	2024	2025*	2026*
Dünya Mal Ticaret Hacmi	2.9	-0.2	2.5
İthalat			
Kuzey Amerika	2.3	-12.6	-1.2
Güney Amerika	6.2	0.6	0.9
Avrupa	-1.7	1.0	2.5
Afrika	1.3	0.6	1.7
Orta Doğu	3.7	5.3	5.1
Asya	8.0	1.6	3.5
İhracat			
Kuzey Amerika	4.7	-9.6	-0.8
Güney Amerika	6.7	5.0	0.5
Avrupa	-2.2	1.9	2.7
Afrika	1.8	6.5	5.3
Orta Doğu	15.0	6.3	6.7
Asya	4.4	1.6	3.8

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü (2025)

*: 2024 yılı gerçekleşme verileri olup 2025 ve 2026 yılları tahmin verilerdir.

Not: 2025 ve 2026 yılları tahmin oranları, ABD'nin 14 Nisan 2025 tarihinde karşılıklı ek tarifelerin durdurulması kararı da göz önünde bulundurularak DTÖ tarafından hesaplanmış olan, düzeltilmiş tahminler kullanılmıştır.

2. KKTC EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER İLE HEDEFLER

2.1. BÜYÜME VE İSTİHDAM

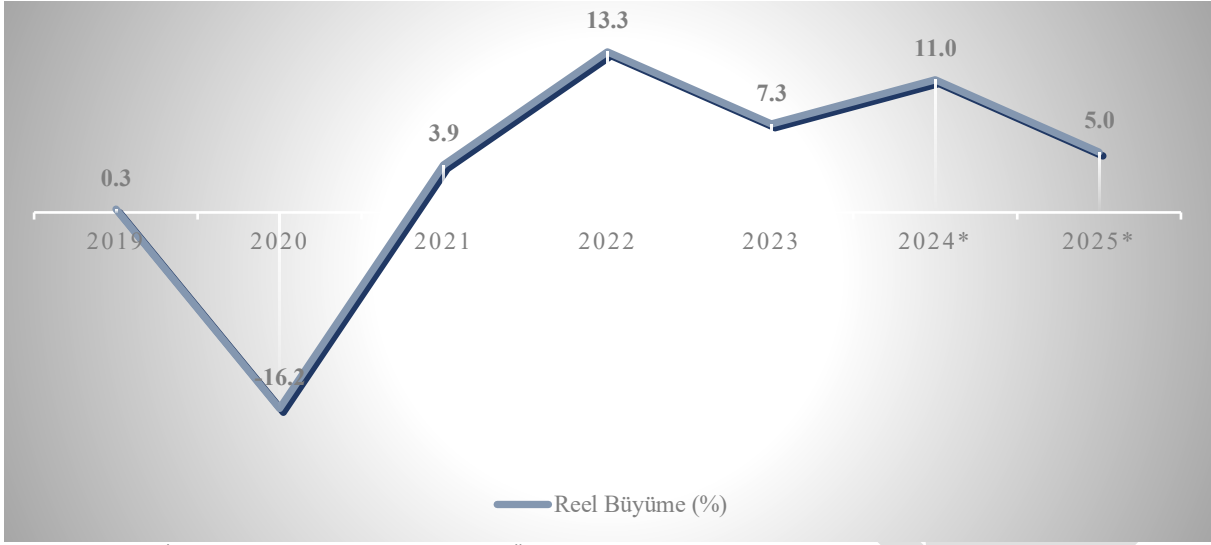
2.1.1. GSYİH VE SEKTÖREL BÜYÜME HIZLARI

Son yıllarda tüm dünyayı etkisi altına alan enflasyon krizinin yol açtığı arz talep dengesi bozukluğu ile birlikte, bölgesel çatışmalardan kaynaklanan enerji ve gıda başta olmak üzere emtia fiyatlarında artış meydana gelmiştir. Küresel boyutta etki eden bu krizlerden, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ekonomisi de olumsuz etkilenmiştir. 2020 yılında pandemi salgını sırasında %-16.2 seviyesine gerileyen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla reel büyüme oranı, sonraki yıllarda toparlanma eğilimine geçmiştir. 2021 yılında %3.9 oranında, 2022 yılında ise %13.3 oranında güçlü büyüme sergileyen KKTC ekonomisi, 2023 yılında %7.3 oranında reel büyüme kaydetmiştir. 2024 yılı için %11 oranında gerçekleşeceği öngörülen GSYİH büyümesinin, 2025 yılında %5.0 olması hedeflenmektedir.

2023 yılında 14,599.0 dolar olan, 2024 yılında 17,051.0 dolar olarak gerçekleşeceği tahmin edilen kişi başına düşen milli gelir tutarının 2025 yılında 17,515.9 dolara yükselmesi hedeflenmektedir.

2023 yılında inşaat sektörü %-9.5 oranı ile küçülerek, ekonomi büyürken daralma yaşanan sektörlerin başında gelmiştir. 2024 yılında inşaat sektörü büyüme oranının %4.2 olarak gerçekleşeceği tahmin edilirken yatırım ortamının iyileşmesi ve artan talep ile birlikte bu oranın %6.1'e yükselmesi, gayrisafi yurt içi hasıla içerisindeki payının %7.1'e ulaşması hedeflenmektedir. Tarım sektörü benzer şekilde 2023 yılında %-2.7 oran ile daralma yaşanan sektörlerden biri olmuştur. 2024 yılında tarım sektörü büyüme oranının %3.1 olarak gerçekleşeceği tahmin edilirken 2025 yılında verimlilik artışı desteklenerek, üretimde yaşanması beklenen yükselme sayesinde bu oranın %5.5'e ulaşması ve GSYİH içerisindeki payının %6.9 oranında gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Bu sayede ekonomi büyürken daralma eğilimi gösteren iki sektörün de büyüme hızlarının artırılması amaçlanmaktadır. 2023 yılında sanayi sektörü büyüme oranı %3.6'lık artış göstermiştir. 2024 ve 2025 yıllarında sektör büyüme oranlarının güçlenerek devam etmesi ve sırasıyla %4.7 ve %5.4 oranları ile artışa geçmesi ve GSYİH içerisindeki payının 2025 yılında %7.8'e ulaşması hedeflenmektedir. Hizmetler sektörü 2023 yılında en fazla büyüyen sektör konumunda iken, 2024 ve 2025 yıllarında sırasıyla %12.1 ve %4.9 oranlarında büyüme gerçekleştirmesi öngörülmektedir. 2025 yılında hizmetler sektörünün GSYİH içerisindeki payının %68.0 oranında gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

Grafik 1: KKTC GSYİH Reel Büyüme Oranları (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, Devlet Planlama Örgütü

(*) 2024 yılı reel büyüme oranı tahmin, 2025 yılı reel büyüme oranı ise hedef veridir.

2.1.2. İSTİHDAM

KKTC İstatistik Kurumu tarafından yürütülen Hane Halkı İşgücü Anket sonuçlarına göre 2023 yılında iş gücüne katılım oranı %50.9 olarak gerçekleşmiştir. 15 yaş ve üzeri kurumsal olmayan sivil nüfus 306,908 kişi olarak belirlenirken, işgücü sayısı 156,199 kişi, istihdam edilen kişi sayısı 148,211 olmuştur. 2024 yılında işgücüne katılım oranı ve istihdam oranı bir önceki yıla kıyasla sabit kalması beklenirken, 15 ve daha yukarı yaştaki kurumsal olmayan sivil nüfusun 369,911 kişiye ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2025 yılında ise 15 yaş ve üzeri kurumsal olmayan sivil nüfus sayısının 379,603'e yükseleceği öngörülmekte, işgücüne katılım oranı %51.5'e, istihdam oranı ise %48.8 seviyesine yükseltilmesi amaçlanarak istihdam edilen kişi sayısının 185,134'e ulaşması hedeflenmektedir. İşsizlik oranları ise 2023 yılında %5.1 oranında gerçekleşirken, 2025 yılında %5.3 oranına yükselmesi beklenmektedir.

2.1.3. EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

KKTC ekonomisi 2023 yılında %7.3 oranında büyüme kaydetmiştir. Bu büyümede toplam talepteki artış önemli bir rol oynamıştır. Toplam talebin bir bölümünü oluşturan yatırımlar ülke ekonomisinin uzun dönemde sürdürülebilir bir kalkınma yönünde ilerleyebilmesine etki etmektedir.

2023 yılında toplam yatırımlarda 2022 yılına göre %2.6 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Toplam yatırımlar GSYİH'nin %18.1'ini oluşturmaktadır. 2023 yılı, kamu kesimi yatırımları 2022 yılına göre %33.0 oranında azalarak GSYİH içerisinde %1.6'lık bir paya sahip olmuştur. Özel kesim yatırımları ise 2022 yılına göre %8.1 oranında artarak GSYİH'nin %16.5'ini oluşturmuştur.

Toplam talebin bir bölümünü de tüketim harcamaları oluşturmaktadır. 2023 yılında toplam tüketim harcamalarında %2.1 oranında bir artış kaydedilmiştir. 2023 yılında kamu tüketimi reel olarak %112.7 oranında artarak GSYİH'deki payı %32.0 oranında gerçekleşirken, özel tüketimde ise %26.4 oranında bir küçülme gerçekleşmiş ve GSYİH'deki payı %42.8 oranında gerçekleşmiştir.

Kamu tasarrufları ile özel sektör tasarruflarının toplamından oluşan toplam yurt içi tasarruflarda ise ilgili yılda artış gerçekleşirken negatif rakamlarla gerçekleşen kamu tasarrufunun aslında kamu açığına dönüştüğü ve 2023 yılında kamu açığının reel olarak % 1,245.60 oranında artarak cari fiyatlarla 12,682.57 milyon TL gerçekleştiği görülmektedir. Özel tasarruflarda ise 2023 yılında %68.2 oranında bir artış yaşanmıştır. Özel tasarrufların yükselişte olması; özel sektörün tüketim harcamalarının %26.4 oranında azalarak tüketim yapma tercihinin tasarruf yapma tercihi yönüne kaydığı görülmektedir.

2024 yılında özel sektör ile kamu sektörün tüketim harcamalarını artırmaya devam etmesi öngörülmektedir. Sabit sermaye yatırımlarında kamu sektörünün %170.3 oranında özel sektörün ise %70.0 oranında pozitif büyüme elde ederek altyapı yatırımlarına hız kazandıracak, toplam sabit sermaye yatırımlarının GSYİH içerisindeki payının %18.7 seviyesine yükseleceği tahmin edilmektedir. Özel tasarrufların artma eğilimini sürdürürken, kamu tasarruflarında ise %3.4 oranında düşüş gerçekleşmesi tahmin edilmektedir.

2025 yılında ise kamu tasarruflarında önceki yıllara kıyasla negatif büyüme eğiliminin önemli ölçüde artış kaydetmesi, kısa vadeli harcamalarda gerilemeye gidilmesi beklenmektedir. Özel sektör sabit sermaye yatırımlarının GSYİH içerisindeki payının %16.4'e yükselmesi, özel tüketim harcamalarının GSYİH'ye oranının %46.6'ya çıkması beklenmektedir. Kamu sektöründe ise tasarrufların GSYİH içerisindeki payı önceki yıla kıyasla sabit kalırken, tüketim harcamalarının payında hafif düşüşe geçilmesi, sabit sermaye yatırımlarının payında ise 2023 yılına kıyasla %0.5 oranında artması hedeflenmiştir.

Tablo 4: Ekonominin Genel Dengesi

	2023	2024	2025	2023	2024	2025
	Sabit Fiyatlar (1977)			Cari Fiyatlar (milyon TL)		
1. Toplam Kaynaklar	18,242.8	30,986.6	28,843.9	122,875.4	208,712.0	294,527.5
1.1. GSMH	19,712.0	33,164.7	30,746.2	132,771.1	223,382.3	313,952.1
1.2. Cari İşlemler Dengesi	-1,469.2	-2,178.0	-1,902.3	-9,895.7	-14,670.3	-19,424.7
2. Toplam Yatırımlar	3,548.0	6,480.8	5,946.9	23,897.4	43,652.0	60,724.5
2.1. Sabit Sermaye	3,457.5	6,183.2	5,671.0	23,288.2	41,647.5	57,907.4
2.1.1. Kamu	305.8	826.6	643.7	2,059.9	5,567.9	6,573.3
2.1.2. Özel	3,151.7	5,356.6	5,027.3	21,228.3	36,079.7	51,334.2
2.2. Stok Değişimleri	90.4	297.6	275.9	609.2	2,004.4	2,817.1
2.2.1. Kamu	5.3	66.1	61.3	35.7	445.4	626.0
2.2.2. Özel	85.2	231.5	214.6	573.5	1,559.0	2,191.1
3. Toplam Tüketim	14,694.9	24,505.8	22,896.9	98,978.0	165,060.0	233,803.0
4. Kamu Harcanabilir Geliri	4,402.0	7,869.6	6,927.9	29,649.7	53,006.0	70,741.0
4.1. Kamu Tüketimi	6,284.9	9,688.2	8,613.8	42,332.3	65,255.2	87,956.7
4.2. Kamu Tasarrufu	-1,882.9	-1,818.6	-1,686.0	-12,682.6	-12,249.3	-17,215.7
4.3. Kamu Yatırımı	311.1	892.8	705.0	2,095.6	6,013.3	7,199.3
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-2,194.1	-2,711.4	-2,391.0	-14,778.2	-18,262.6	-24,415.0
5. Özel Harcanabilir Gelir	15,310.0	25,295.1	23,818.3	103,121.4	170,376.3	243,211.2
5.1. Özel Tüketim	8,410.0	14,817.6	14,283.1	56,645.7	99,804.8	145,846.3
5.2. Özel Tasarruf	6,900.1	10,477.5	9,535.2	46,475.7	70,571.6	97,364.9
5.3. Özel Yatırım	3,236.8	5,588.1	5,241.9	21,801.8	37,638.7	53,525.2
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	3,663.2	4,889.4	4,293.3	24,673.9	32,932.9	43,839.7
Özel Tasarruf Oranı (%)	45.1	6.1	3.9	45.1	41.4	40.0
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	5,017.1	8,658.9	7,849.2	33,793.2	58,322.3	80,149.2
	2023	2024	2025	2023	2024	2025
	Değişim (%)			GSYH içerisindeki payı (%)		
1. Toplam Kaynaklar	2.2	69.9	-6.9	92.8	93.7	94.1
1.1. GSMH	7.4	68.2	-7.3	100.3	100.3	100.3
1.2. Cari İşlemler Dengesi	190.7	48.2	-12.7	-7.5	-6.6	-6.2
2. Toplam Yatırımlar	2.6	82.7	-8.2	18.1	19.6	19.4
2.1. Sabit Sermaye	31.7	78.8	-8.3	17.6	18.7	18.5
2.1.1. Kamu	-17.7	170.3	-22.1	1.6	2.5	2.1
2.1.2. Özel	39.8	70.0	-6.1	16.0	16.2	16.4
2.2. Stok Değişimleri	-89.1	229.0	-7.3	0.5	0.9	0.9
2.2.1. Kamu	-94.3	1,149.0	-7.3	0.0	0.2	0.2
2.2.2. Özel	-88.5	171.8	-7.3	0.4	0.7	0.7
3. Toplam Tüketim	2.1	66.8	-6.6	74.8	74.1	74.7
4. Kamu Harcanabilir Geliri	56.4	78.8	-12.0	22.4	23.8	22.6
4.1. Kamu Tüketimi	112.7	54.1	-11.1	32.0	29.3	28.1
4.2. Kamu Tasarrufu	1,245.6	-3.4	-7.3	-9.6	-5.5	-5.5
4.3. Kamu Yatırımı	-33.0	186.9	-21.0	1.6	2.7	2.3
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	263.1	23.6	-11.8	-11.2	-8.2	-7.8
5. Özel Harcanabilir Gelir	-1.5	65.2	-5.8	77.9	76.5	77.7
5.1. Özel Tüketim	-26.4	76.2	-3.6	42.8	44.8	46.6
5.2. Özel Tasarruf	68.2	51.8	-9.0	35.1	31.7	31.1
5.3. Özel Yatırım	8.1	72.6	-6.2	16.5	16.9	17.1
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	230.1	33.5	-12.2	18.6	14.8	14.0
Özel Tasarruf Oranı (%)	70.7	-86.4	-36.2	0.0	0.0	0.0
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	26.6	72.6	-9.4	25.5	26.2	25.6

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

(*) 2024 yılı verileri tahmin, 2025 yılı verileri ise program hedeflerini göstermektedir.

2.2. YATIRIMLAR

2.2.1. YATIRIMLARIN KESİMLER İTİBARIYLA DAĞILIMI

Sabit sermaye yatırımları, ekonomilerin uzun vadeli sürdürülebilir büyümesini destekleyen temel unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Her ülkenin sabit sermaye yapısı, kendi ekonomik dinamikleri doğrultusunda şekillenmektedir. Bazı ülkelerde sabit sermaye yatırımları, üretkenliği ve üretimi teşvik eden sektörlerde yoğunlaşırken, bazı ülkelerde ise bu yatırımlar daha çok tüketime yönelik sektörlerde toplanmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, sınırlı yüzölçümüne sahip bir ada ülkesi olması ve son yıllarda ekonomik yapısının yükseköğretim ile turizm gibi hizmet ağırlıklı sektörlerle yönelmesi nedeniyle, sabit sermaye yapısının büyük ölçüde tüketime dönük sektörlerde yoğunlaştığı gözlemlenmektedir.

2023 yılı verilerine göre, sabit sermaye yatırımları bir önceki yıla kıyasla %31.6 oranında artış göstermiştir. Sabit sermaye yatırımları kamu ve özel kesim bazında değerlendirildiğinde, 2023 yılında kamu kesimi yatırımlarının toplam sabit sermaye yatırımları içindeki payı %8.8 olarak gerçekleşmiştir. Buna karşılık, özel kesime ait yatırımlar toplamın %91.2'sini oluşturmuştur.

Gayrisafi Yurt İçi Hasıla içindeki paylara bakıldığında, 2023 yılında kamu kesimine ait sabit sermaye yatırımlarının GSYİH'ye oranı %1.6 olarak kaydedilmiştir. Bu oranın 2024 yılında %2.5'e yükseleceği öngörülmekte olup, 2025 yılı için ise %2.1 seviyesine gerilemesi hedeflenmektedir. Özel sektör sabit sermaye yatırımlarının GSYİH içindeki payı ise 2023 yılında %16.0 olarak gerçekleşmiş; bu oranın 2024 yılında %16.2'ye, 2025 yılında ise %16.4'e yükselmesi beklenmektedir.

Tablo 5: Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler İtibarıyla Dağılımı

CARİ FİYATLARLA (MİLYON TL)	2023	2024	2025
1.Kamu Kesimi ¹	2,059.90	5,567.9	6,573.3
2. Özel Kesim	21,228.30	36,079.7	51,334.2
Toplam	23,288.20	41,647.5	57,907.4
GSYİH İÇİNDEKİ PAY (%)	2023	2024	2025
1.Kamu Kesimi ¹	1.6	2.5	2.1
2. Özel Kesim	16	16.2	16.4
Toplam	17.6	18.7	18.5

¹ KİT, Döner Sermayeli Kuruluşlar ve Yerel Yönetimler dahil.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

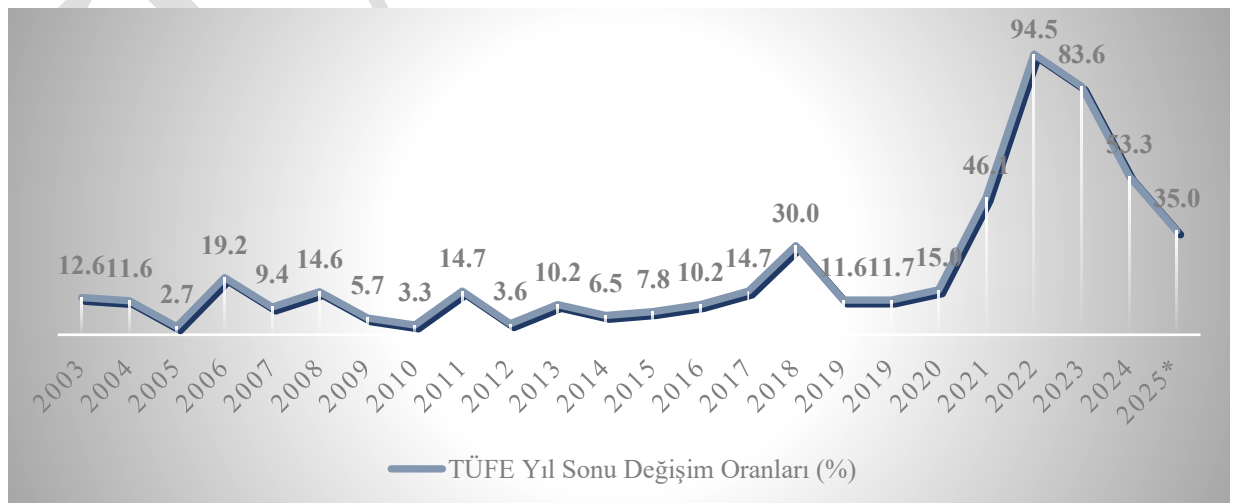
2.3. ÖDEMELER DENGESİ

Küresel ticaret dinamiklerinde yaşanan zayıflama, emtia ve enerji fiyatlarında gerçekleşen şoklardan, ithalat ağırlıklı bir ekonomiye dayalı olan ülkemiz de olumsuz etkilenmektedir. KKTC toplam ithalat rakamı 2023 yılında 2,849.7 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılında bu rakamın %6.3 oranında artarak 3,030.3 milyon ABD Doları tutarına yükseleceği tahmin edilmektedir. 2025 yılında ise toplam ithalat tutarının %6.4 oranında artarak 3,223.2 milyon ABD Doları tutarında gerçekleşmesi beklenmektedir. Yerli üretimin teşvik edilmesi, üretimde kalite artışı desteklenerek yerli ürünlerin dış piyasalarda rekabet edebilirliğinin artması ile birlikte ihracat rakamlarında da yükseliş hedeflenmekte ve 2023 yılında 176.2 milyon ABD Doları tutarında gerçekleşen rakamın, 2024 yılında %5.0 oranında artış ile 185.1 milyon ABD Dolarına, 2025 yılında ise önceki yıla kıyasla %6.0 oranında artış ile 196.2 milyon ABD Dolarına ulaşması beklenmektedir. 2023 yılında %54.5 olan dış ticaret hacminin GSYİH'ye oranının düşürülüp %47.7 seviyelerine gerileyerek iç talebin yerli üretimden karşılanması amaçlanmaktadır.

2.4. ENFLASYON

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisi, büyük ölçüde ithalat ve dövizle dayalı bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, son yıllarda yaşanan döviz kuru şokları ile petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar, tüketici enflasyonu üzerinde belirleyici bir etki yaratmaktadır. KKTC İstatistik Kurumu verilerine göre, 2003-2020 döneminde ortalama %11.3 seviyesinde gerçekleşen Tüketici Fiyat Endeksi, 2021 yılı itibarıyla yükseliş eğilimine girmiş; 2022 yılında %94.5 ile son yılların en yüksek oranına ulaşmıştır. Takip eden iki yılda sırasıyla %83.6 ve %53.3 olarak gerçekleşen enflasyon, düşüş eğilimi göstermiştir. Bu doğrultuda, fiyat istikrarına yönelik yatırım-istihdam-üretim-ihracata dayalı büyüme politikaları benimsenerek 2025 yılı için enflasyon oranının %35.0 seviyesine indirilmesi hedeflenmektedir.

Grafik 2: KKTC TÜFE Yıl Sonu Değişim Oranları (%)

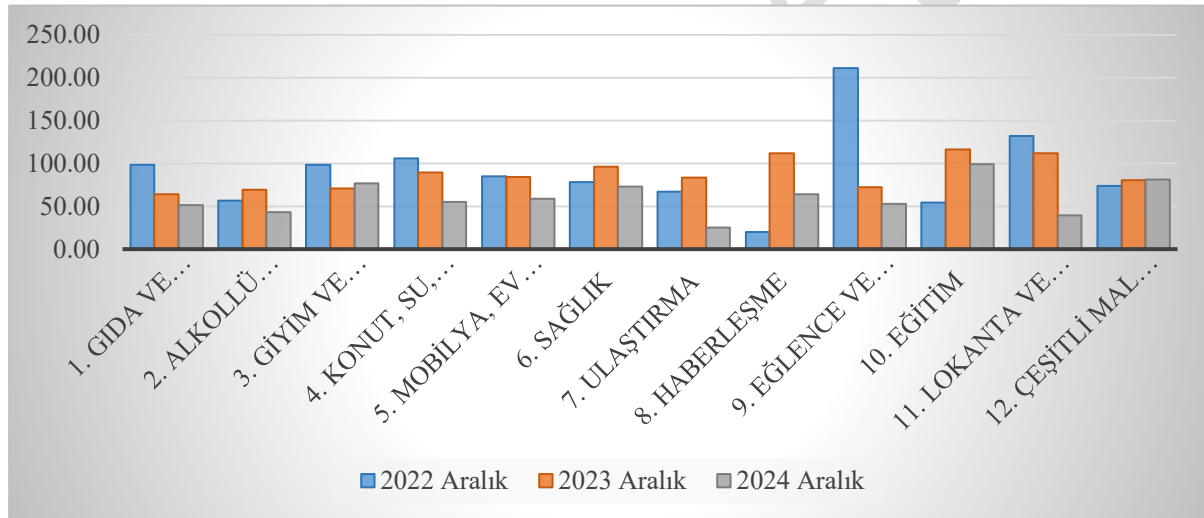
Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, Devlet Planlama Örgütü

(*) 2025 yılı TÜFE oranı program hedefidir.

2024 yılı Aralık ayı verilerine göre, Tüketici Fiyat Endeksi'nin ana mal ve hizmet gruplarında, bir önceki yılın aynı ayına kıyasla en yüksek artışın eğitim grubunda %99.3 oranında gerçekleştiği görülmektedir. Bunu sırasıyla %81.4 ile çeşitli mal ve hizmetler, %76.8 ile giyim ve ayakkabı, %73.1 ile sağlık grubu takip etmektedir.

Son üç yıllık dönemde, gıda ve alkolsüz içecekler ana grubunda yıllık bazda fiyat artışlarının sürdüğü, ancak artış hızında bir yavaşlama eğiliminin gözlemlendiği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, söz konusu grupta 2022 yılı Aralık ayı enflasyon oranı %98.7, 2023 yılı Aralık ayı oranı %64.4 ve 2024 yılı Aralık ayı oranı %51.6 olarak kaydedilmiştir. Sağlık ana hizmet grubunda yüksek oranlı fiyat artışları devam etmekte olup, 2022, 2023 ve 2024 yılları Aralık aylarında sırasıyla %78.1, %96.1 ve %73.1 oranlarında enflasyon gerçekleşmiştir. Eğitim grubunda 2022 yılında %54.0 olan Aralık ayı enflasyon oranı, genel ortalamanın altında kalırken; 2023 ve 2024 yıllarında sırasıyla %116.6 ve %99.3 oranlarında artış kaydedilerek bu grupta belirgin bir fiyat yükselişi yaşanmıştır. Lokanta ve oteller ana harcama grubunda ise 2022 ve 2023 yıllarında Aralık ayı itibarıyla yıllık bazda sırasıyla %132.0 ve %111.9 oranlarında yüksek artışlar gözlenmiş; ancak 2024 yılı sonunda bu oran %39.5 seviyesine gerileyerek fiyat artış hızında önemli bir yavaşlama meydana gelmiştir.

Grafik 3: Tüketici Fiyatı Endeksi, Bir Önceki Yılın Aynı Ayına Göre Değişim Oranları (%)

Kaynak: İstatistik Kurumu

2.5. MALİ PİYASALAR

Bankacılık Sektörü

Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren kurum sayısı itibarıyla, KKTC’de yerel sermayeli bankalar (özel bankalar, kooperatif bankalar ve kamu bankaları) ile yabancı banka şubeleri birlikte hizmet vermektedir. 2023 itibarıyla KKTC’de 22 banka aktif faaliyet göstermekte olup bunların arasında büyük yerel bankalar, özel sermayeli bankalar ve TC bankalarının şubeleri bulunmaktadır. Sektör genelinde güçlü bir yasal denetim altyapısı ve düzenli gözetim mekanizmaları sayesinde, bankacılık hizmetleri güvenli ve istikrarlı bir şekilde sürdürülmektedir.

KKTC Merkez Bankası verilerine göre bankacılık sektörü konsolide bilançosu 2023 yılında %82.5 oranında artarak 228,721.5 milyon TL’ye ulaşmıştır. Sektörün temel fon kaynağı konumunda olan toplam mevduatlar 2023 yılında kurlardaki artışın da etkisiyle %79.0 oranında artışla 186,717.8 milyon TL’ye ulaşmıştır. 2023 yılı sonunda toplam mevduatın %16.0’sı Türk Lirası, %84.0’ü döviz mevduatlardan oluşmaktadır. Bankacılık sektörü aktif toplamı içerisinde en büyük pay brüt kredilere aittir. 2023 yıl sonunda 92,047.1 milyon TL’ye ulaşan krediler, toplam aktifler içerisinde %40.2 paya sahiptir.

Düzenleyici ve denetleyici çerçeve bakımından, KKTC bankacılık sektörü Bankacılık Yasası (No. 62/2017) ile sıkı bir yasal zemine oturmaktadır. Bankaların kuruluşu, faaliyetleri, sermaye yeterliliği ve risk yönetimi bu yasa ve alt düzenlemelerle belirlenmiştir. KKTC Merkez Bankası, bankaların denetleyici otoritesidir ve bankacılık sistemini düzenli olarak gözetim altında tutmaktadır. Merkez Bankası, periyodik raporlar ve bültenler yayımlayarak sektörel gelişmeleri ve finansal istikrar göstergelerini kamuoyu ile paylaşmaktadır. Bankaların uyması gereken likidite, rezerv zorunluluğu ve risk yönetimi kuralları Merkez Bankası tebliğleri ile detaylandırılmıştır.

Mevduat sahiplerinin haklarını korumak amacıyla Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) mevduat sigortası sistemi mevcuttur. Bu fon, belirli limite kadar mevduatları garanti altına alarak olası banka iflaslarında mevduat sahiplerini korumaktadır. Ayrıca sorunlu bankaların çözülmesi amacıyla TMSF bünyesinde tasfiye süreçleri işletilmektedir.

Sigortacılık Sektörü

KKTC sigortacılık sektörü, 2023 yılı sonu itibarıyla ülke genelinde 31 hayat dışı sigorta şirketi, 3 hayat sigortası şirketi ve 2 reasürans şirketi olmak üzere toplam 36 şirket faaliyet göstermektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sigortacılık sektörü, 2023 yılı itibarıyla önceki yıllara kıyasla kayda değer bir büyüme performansı sergilemiştir. Sektörün genelinde prim üretimi ve kârlılık göstergeleri anlamlı düzeyde artış göstermiş olup, bu durum sigorta bilincinin geliştiğini ve sektörün finansal derinliğinin arttığını ortaya koymaktadır. 2023 yılı sonunda sektör genelinde toplam prim üretimi, bir önceki yıla göre %114 oranında artış kaydederek önemli bir ivme kazanmıştır. Aynı dönemde hayat dışı branşlarda faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin yıllık prim üretimi 2,533.1 milyon Türk Lirası, hayat sigortası branşında faaliyet gösteren şirketlerin

yıllık prim üretimi 306.5 milyon Türk Lirası ve reasürans şirketlerinin prim üretimi 34.5 milyon Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir.

Sektörün finansal kârlılığı da güçlü bir performans ortaya koymuştur. 2023 yılı itibarıyla sigortacılık sektörünün toplam net dönem kârı 490,93 milyon Türk Lirası düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu kârın 443.2 milyon Türk Lirası hayat dışı sigorta şirketlerinden, 38.2 milyon Türk Lirası hayat sigortası şirketlerinden ve 9.5 milyon Türk Lirası reasürans şirketlerinden kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Yasal ve düzenleyici çerçeve bakımından, KKTC sigortacılık sektörü Sigorta Hizmetleri (Düzenleme ve Denetim) Yasası'na tabidir. Sigorta şirketlerinin kuruluş, faaliyet, teknik karşılıklar ve sermaye yeterliliği gibi konuları düzenleyen Yasa ve ilgili tüzükler sektöre ilişkin kuralları belirlemektedir. Sektörün düzenleme, denetim ve izin mercii, Maliye Bakanlığı'na bağlı Para, Kambiyo ve İnkişaf Sandığı İşleri Dairesi'dir. Daire, sigorta şirketlerinin kuruluş izinlerini vermekte, faaliyetlerini denetlemekte ve sektörü yönlendirmektedir.

Sigortacılık sektörünün yasal altyapısının güçlendirilmesi amacıyla, ilgili mevzuatın güncellenmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Bu kapsamda, "Sigorta Hizmetleri (Düzenleme ve Denetim) Yasası" üzerinde yapılması planlanan değişikliklerle, sektörün düzenleyici çerçevesinin güncellenmesi ve uygulamadaki boşlukların giderilmesi hedeflenmektedir. Yapılacak yasal düzenlemeler ile sigorta sektöründe daha sürdürülebilir, şeffaf ve güvenilir bir yapı tesis edilmesi amaçlanmaktadır.

Döviz Büroları

KKTC'de 2024 yılı sonu itibarıyla 90 döviz bürosu ve 21 döviz bürosu şubesi faaliyet göstermektedir. Döviz bürolarının konsolide bilanço büyüklüğü 2022 yılında bir önceki yıla göre %50.4 artarak 138.6 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2023 yılında ise söz konusu tutar, %475.5 oranında bir artış göstererek 797.7 milyon TL seviyesine yükselmiştir. 2021 yılında 2.1 milyon TL tutarında seyreden döviz büroları kârı, 2022 yılında 138.6 milyon TL'ye, 2023 yılında ise 797.7 milyon TL seviyesine ulaşmıştır.

KKTC'de döviz büroları, bankacılık dışı finansal kurumlar olarak özellikle döviz alım-satım hizmetleri sunan kuruluşlardır. Döviz bürolarının kuruluş ve çalışma esasları, 38/1997 sayılı Para ve Kambiyo Yasası ve bu yasa altında çıkarılan Döviz Büroları Tebliği ile belirlenmiştir. Söz konusu tebliğ uyarınca döviz büroları, münhasıran döviz alım ve satımı yapmak üzere kurulabilen ve faaliyet gösterebilen özel şirketlerdir. Döviz büroları yalnızca efektif döviz ve yabancı para işlemleri ile sınırlı bir faaliyet alanına sahiptir; başka finansal aracılık işlemleri yapamazlar.

2025 yılı gelişmeleri kapsamında döviz büroları sektöründe kurumsallaşma ve düzenleme yönünde adımlar atılmıştır. Şubat 2025'te döviz büroları arasında iş birliğini artırmak ve ortak çıkarları korumak amacıyla Kıbrıs Türk Döviz Büroları Birliği kurulmuştur. Bu birlik, tüm döviz bürolarını tek çatı altında toplayarak sektördeki standartları yükseltmeyi, üyeleri arasında bilgi paylaşımını ve eğitim faaliyetlerini organize etmeyi hedeflemektedir.

Ayrıca 2025 yılının Nisan ayında Meclis'te kabul edilen Birleştirilmiş Para ve Kambiyo (Değişiklik) Yasası, döviz bürolarının faaliyet kriterlerinde güncellemeler öngörmektedir. Tüm bu adımlar, KKTC'de döviz bürolarının daha sağlam bir mevzuat altyapısı ile faaliyet

göstermesini ve devletin bu sektördeki gelirlerinin artmasını hedeflemektedir. Döviz büroları KKTC de ekonomik yaşamda önemli bir ihtiyacı karşılamaktadırlar.

Finans Şirketleri (Leasing, Faktoring ve Finansman)

KKTC’de bankacılık dışındaki finans şirketleri, özellikle finansal kiralama (leasing), faktoring ve finansman şirketleri (tüketici finansmanı) alanlarında faaliyet göstermek üzere yasal çerçeveye kavuşturulmuştur. Bu alandaki temel düzenleme, 2020 yılında çıkarılan Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri ile Tefeciliğin Önlenmesine İlişkin Yasa’dır. (Yasa No. 43/2020). Söz konusu yasa 1 Ocak 2021 tarihinde yürürlüğe girmiş ve bu tarihten itibaren finansman hizmeti sunmak isteyen tüm kuruluşların KKTC Merkez Bankası’ndan izin almasını zorunlu hale getirmiştir. Yasanın amacı, ülkede tefecilik olarak adlandırılan kayıt dışı ve yüksek faizli kredi faaliyetlerini engellemek ve bu tür finansman ihtiyacını yasal çerçevede faaliyet gösteren şirketler aracılığıyla karşılamaktır. Bu çerçevede, yasa yürürlüğe girdikten sonraki 6 ay içinde mevcut gayri resmî finansman faaliyetleri yürüten kişi/şirketlerin Merkez Bankası’na başvurarak lisans alması veya aksi takdirde kendini feshetmesi hükme bağlanmıştır. Böylece, daha önce denetimsiz şekilde kredi veren kişi veya kuruluşların ya resmileşerek denetime tabi olması ya da piyasadan çekilmesi sağlanmıştır.

KKTC finans sektöründe faktoring alanında ülkede faaliyetini sürdüren sektörde faktoring faktoring şirketi olan Kapital Faktoring Ltd., yeni yasa çerçevesinde faaliyetlerine bir süre devam etmiştir. Ancak Kıbrıs Kapital Faktoring Ltd.’in gönüllü olarak faaliyetlerine son vermesinden dolayı, 43/2020 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri ile Tefeciliğin Önlenmesine İlişkin Yasa’nın 63’üncü maddesinin (4)’üncü fıkrası uyarınca, KKTC Merkez Bankası Yönetim Kurulunun 26 Ocak 2022 tarih ve 1255 sayılı kararıyla faaliyet izni ile kaldırılmıştır.

2025 yılındaki değişiklikler ve gelişmelere bakıldığında, finans şirketlerine ilişkin yasal çerçeve büyük ölçüde oturmuş ve uygulama safhasına geçilmiştir. 2025 itibarıyla Merkez Bankası, finansman şirketlerinin faaliyetlerini aktif biçimde izlemektedir. Bu şirketler, tıpkı bankalar gibi, yılsonu mali tablolarını ve altı aylık raporlarını Merkez Bankası’na sunmakla yükümlüdür. Ayrıca 2025 yılında sektörü ilgilendiren önemli bir düzenleme ise Tüketici Kredileri Yasası ve ilgili tebliğlerin yürürlükte olmasıdır; bu düzenlemeler, finansman şirketlerinin bireylere sağlayacağı kredilerde tüketiciyi koruyucu hükümler (örneğin şeffaf sözleşme şartları, efektif yıllık faiz oranı üst sınırı, gecikme faizi tavanı vb.) getirmektedir. Böylece finansman şirketlerinin faaliyetleri hem Merkez Bankası denetimiyle hem de tüketici hukuku çerçevesinde çift yönlü kontrol altındadır.

3. KAMU MALİYESİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER

3.1 KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ

Kamu Kesimi Genel Dengesi, Merkezi Yönetim Bütçesi ile birlikte, merkezi bütçe dışında kalan kamu iktisadi teşebbüsleri ile kamu kurumlarını, fonları, döner sermayeli kuruluşları ve yerel yönetimleri kapsamaktadır.

2021 ve 2022 yıllarında kamu gelirlerinde reel bazda bir azalma eğilimi gözlemlenirken, 2023 yılında %32.7 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Kamu gelirlerinin GSYİH'deki payı, 2023 yılında 2022 yılına göre, 6.6 puan artarak %34.5 olmuştur. Bu artışın en önemli nedeni, vergi gelirlerinde yaşanan reel bazdaki yükseliştir. Kamu gelirlerinin önemli bir bölümünü oluşturan merkezi bütçe gelirleri 2024 yılında %97.3 oranında bir artış göstermiştir.

2023 yılında vergi gelirleri reel olarak %21.0 oranında artmış olup bu gelirlerin GSYİH içindeki payı ise %21.0 olarak gerçekleşmiştir. Kamu gelirlerinin bir diğer önemli bileşeni olan faktör ve fon gelirlerinde ise 2023 yılında %66.9 oranında bir artış yaşanmış ve GSYİH'deki payı, 2023 yılında bir önceki yıla göre 3.8 puan yükselerek %10.7 seviyesine ulaşmıştır. Söz konusu artış, merkezi bütçe dışında kalan fonlarda oluşan birikimlerden kaynaklanmaktadır.

Kamu giderleri içerisinde en yüksek paya sahip olan kamu cari giderleri, kamu finansman gereğini en fazla etkileyen faktör olmuştur. Kamu cari giderleri, 2023 yılında, 2022 yılına kıyasla %112.7 oranında artmıştır. Kamu cari giderlerinin, GSYİH içindeki payı, 2022 yılında %16.1 seviyesindeyken 2023 yılında %31.9'a çıkmıştır. Bu oranın 2024 yılında %29.3 seviyesinde olacağı tahmin edilirken 2025 yılında ise 1.2 puan azalarak %28.1 oranına gerilemesi hedeflenmektedir. 2023 yılında Kamu giderleri içinde en büyük paya sahip olan kamu cari giderlerdeki bu artış, kamu finansman gereğini de önemli ölçüde artırmıştır. Kamu finansman gereğinde 2023 yılında reel olarak %263.1 oranında bir artış gerçekleşmiş olup bu gereksinimin GSYİH'ye oranı ise 2022 yılında %3.3 iken, 2023 yılında %11.2 seviyesine ulaşmıştır. Kamu cari giderlerine bağlantılı olarak, 2024 yılında ise kamu finansman gereğinin %23.6 oranında artacağı tahmin edilirken 2025 yılında bu gereksinimin %11.8 oranında azaltılması hedeflenmektedir. Kamu finansman gereğinin GSYİH'deki paylarının ise 2023 yılında %11.2 olarak gerçekleşirken, 2024 yılında 3 puan gerileyerek %8.2 oranına ulaşması tahmin edilirken 2025 yılında ise %7.8 seviyesine düşmesi hedeflenmektedir.

3.1.1. MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ

Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan “Merkezi Devlet Genel Gelir – Gider” raporuna göre, merkezi devlet bütçe dengesi 2023 ve 2024 yıllarında cari rakamlarla sırasıyla -254.7 milyon TL ve -9,598.6 milyon TL tutarında açık vermiştir. 2023 yılında 38,333.0 milyon TL olan genel bütçe gelirleri 2024 yılında %97.3 oranında artarak 75,616.8 milyon TL tutarına ulaşmıştır. Genel bütçe giderleri ise 2024 yılında, bir önceki yıla kıyasla %120.8 oranında artış göstererek 85,215.4 milyon TL tutarında gerçekleşmiştir.

Mahalli gelir-giderler ile vergi dışı gelir-giderlerden oluşan yerel bütçe dengesi 2023 yılında cari fiyatlarla -915.0 milyon TL, 2024 yılında ise -6,943.9 milyon TL tutarında açık vermiştir. 2023 yılında 33,061.2 milyon TL olarak gerçekleşen yerel gelirler toplamı 2024 yılında %91.1 oranında artış göstererek 63,184.6 milyon TL tutarına ulaşmıştır. Yerel giderler ise 2023 ve

2024 yıllarında sırasıyla 33,976.3 milyon TL ve 70,128.5 milyon TL tutarlarında gerçekleşmiştir.

2023 yılı sonunda Türkiye Cumhuriyeti'nden almış olduğumuz yardım ve krediler toplamı 5,228.7 milyon TL tutarında gerçekleşirken, bu toplamın 4,237.0 milyon TL'sinin yardım olarak, 991.7 milyon TL'sinin ise kredi olarak kullanıldığı görülmektedir. 2024 yılında ise Türkiye Cumhuriyeti'nden alınmış olan yardım ve krediler toplamı, bir önceki yıla kıyasla cari fiyatlarla %134.1 oranında artarak 12,242.6 milyon TL tutarına ulaşırken, kredi olarak kullanılan tutarda düşüş yaşanarak 291.7 milyon TL'ye gerilediği, yardımların ise artarak 11,950.8 milyon TL'ye yükseldiği görülmektedir.

3.1.2. YEREL YÖNETİMLER

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi'nin 24 Ağustos 2022 tarihli Sekizinci Olağanüstü Birleşiminde Oyçokluğuyla kabul olunan "Belediyelerin Birleştirilmesine İlişkin (Özel) Yasa" Anayasanın 94'üncü maddesinin (1)'inci fıkrası gereğince Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından 07 Eylül 2022 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak KKTC'de 28 olan belediye sayısı 18'e düşürülmüştür.

2023 yılı on sekiz belediyenin kesinleşen hesaplarına bakıldığında gerçekleşen gelirlerinin 4,409.4 milyon TL olduğu görülmektedir. Bu gelirler 2022 yılına göre %128.9 oranında artmıştır. 2023 yılında belediye gelirlerinin, 132,350.5 milyon TL olarak gerçekleşen Gayri Safi Milli Hasıla'ya oranı %3.33 olarak gerçekleşmiştir.

3.1.3. SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde sosyal güvenlik sistemini oluşturan başlıca kurumlar; Sosyal Sigortalar Dairesi, Sosyal Güvenlik Fonu, İhtiyat Sandığı Fonu ile Merkez Bankası, Kalkınma Bankası ve İhtiyat Sandığı Dairesi gibi bazı özel bütçeli kurumların emeklilik yasası kapsamında yer alan emeklilik fonlarından oluşmaktadır. 2023 yılı Sosyal Sigortalar Kurumunun geliri 9,863.2 milyon TL, giderleri ise 9,683.7 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılında ise Sosyal Sigortalar Kurumunun gelirleri 22,796.5 milyon TL olarak gerçekleşirken giderleri ise 20,748.2 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler neticesinde, gelir gider fazlası olup, son üç yılda Sosyal Sigortalar Kurumuna merkezi bütçeden transfer yapılmamıştır. İhtiyat Sandığı Fonu, İhtiyat Sandığı Dairesinin yönetiminde olup İhtiyat Sandığının gelirleri 2023 yılında 3,144.9 milyon TL olarak gerçekleşirken giderleri ise 1,735.3 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılında ise İhtiyat Sandığı gelirleri 7,313.0 milyon TL gerçekleşmiş olup gideri ise 3,564.3 milyon TL olmuştur.

3.1.4. FONLAR

Fon dengesi kapsamı, merkezi bütçe içi fonlar ile merkezi bütçe dışında kalan Tassarruf Mevduatı Sigortası ve Fiyat İstikrar Fonu, Koop Mevduatı Sigorta Fonu, Genel Tarım Sigortası Fonu ile Sağlık Fonundan meydana gelmektedir. 2023 yılında, fonların gelir gider fazlası 3,698.6 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

3.1.5. KAMU KURUMLARI VE KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

Bütçeleri; merkezi bütçe dışında kalan, yapı ve yönetim şekilleriyle Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) ve kamu kurumları; Kıbrıs Türk Denizcilik Şirketi, KMS Cypfruvex İşletmecilik LTD. ŞTİ., KT Kıyı Emniyeti ve Gemi Kurtarma ŞTİ., Türk Ajansı Kıbrıs (TAK), KT Süt Endüstrisi Kurumu, KT Tütün Endüstrisi Kurumu, Toprak Ürünleri Kurumu, Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu ve Serbest Liman ve Bölge İdaresi, Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu, Toprak Ürünleri Kurumu, Yayın Yüksek Kurulu, Bilgi Teknolojileri Kurumu olup, kamu kesimi hesaplarına dahil edilmektedirler. 2023 yılında bu KİT ve kamu kurumlarının toplam gelir ve gider farkı - 3,544.0 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

TASLAK

İKİNCİ BÖLÜM

1. 2025 GEÇİŞ YILI İZLEME VE DEĞERLENDİRME PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMACI

2025 Geçiş Yılı İzleme ve Değerlendirme Programının temel amacı, makroekonomik ve finansal istikrarın güçlendirilmesi, mali disiplinin korunarak geliştirilmesi, fiyat istikrarının sağlanması için enflasyonun kademeli olarak düşürülmesi, yapısal reformlarla verimliliğe dayalı üretimin desteklenmesi ve istihdamın artırılmasıdır. Bu kapsamda araştırma-geliştirme (Ar-Ge) ve yenilikçilik kapasitesinin geliştirilmesi, yeşil ve dijital ekonomiye geçiş odağında teknolojik dönüşümün sağlanması, insan kapasitesinin geliştirilmesi, işgücü piyasasının etkinleştirilmesi, iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi ve ekonomide kayıt dışılığın azaltılmasını esas alan bir yaklaşım benimsenmektedir.

İzleme ve Değerlendirme Programında, Dördüncü Kalkınma Planı hedefleri doğrultusunda uygulamaya konulacak tedbirler esas alınmıştır. 2025 yılı içerisinde yürütülmesi öngörülen tedbirlere ilişkin faaliyet ve projelere ilgili başlıklar altında yer verilmiştir.

2025 Geçiş Yılı İzleme ve Değerlendirme Programında yer alan tedbir, faaliyet ve performans göstergeleri izlenip değerlendirilecek ve üçer aylık dönemlerle rapor haline getirilecektir.

2. 2025 GEÇİŞ YILI PROGRAMININ POLİTİKA VE HEDEFLERİ

2.1. İSTİKRARLI VE GÜÇLÜ BÜYÜME

2025 yılında, mevcut kaynaklarının en etkin şekilde kullanılarak büyüme potansiyelinin artırılması, yatırım ortamını iyileştirecek makroekonomik politikalar desteklenerek, ekonominin öncü sektörleri olan turizm ile yükseköğretim ve bu sektörlerle girdi sağlayacak olan tarım, tarımsal sanayi, imalat sanayi ve bilişim sektörlerinin desteklenmesi, iç ve dış talep dengesi gözetilerek yüksek katma değerli ihracat odaklı büyüme politikası izlenmesi amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda yatırım, üretim ve ticaret altyapılarının yeşil ve dijital dönüşüm odağında geliştirilmesi, teşviklerin girişimcilerin karar almasında daha etkili hale getirilmesi ve uzun dönemli büyümenin toplam faktör verimlilik artışları ile paralel ve talep yönlü enflasyonist baskı oluşturmayacak bir ekonomik ortamın sağlanması amaçlanmaktadır.

OVP (2025-2027)'de öngörülen çerçeveye uyumlu olarak, 2025 yılında büyümenin %5.0 oranında gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Uygulanan politika ve tedbirlerle yıl sonunda enflasyonun %35'e gerilemesi beklenmektedir. Mal ve hizmet ihracatındaki artışın devamı, katma değerli yerli üretim ile ithalatta dışa bağımlılığı azaltacak politikaların uygulanması ve hizmet gelirlerinin yükselmesiyle tutarlı olarak cari işlemler açığının GSYİH'ye oranının %6.2 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

2.1.1. MAKROEKONOMİK POLİTİKA ÇERÇEVESİ

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisi, son yıllarda istikrarlı bir büyüme eğilimi sergilemektedir. 2023 yılında %7.3 olarak gerçekleşen GSYİH büyüme oranının, 2024 yılında %11.0 seviyesine ulaşması tahmin edilmiş olup, 2025 yılı için enflasyonist baskıların önüne geçilerek, %5.0'lık büyüme hedefiyle ekonomik büyümenin sürdürülebilir şekilde sağlanması ve ekonomik dengenin korunması amaçlanmaktadır. 2024 ve 2025 yıllarında GSYİH'da öngörülen reel artış hem iç talep hem de üretim kapasitesinde genişleme yaşanacağı beklentisini yansıtmaktadır. 2023 yılında cari fiyatlarla 5,556.7 milyon ABD doları olarak gerçekleşen GSYİH'nın, 2024 yılında 6,733.9 milyon ABD dolarına, 2025 yılında ise 7,162.8 milyon ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. Kişi başına düşen milli gelir 2023 yılında 14,599.0 milyon ABD doları olarak gerçekleşirken, 2024 yılında 17,051.0 milyon ABD dolarına, 2025 yılında ise 17,515.9 milyon ABD dolarına yükselmesi hedeflenmektedir. Buna göre KKTC vatandaşlarının yaşam standartlarının yükselmesi, tüketim gücünün artması ve genel refah seviyesinin iyileşmesi için gerekli politika ve tedbirlerin uygulanması beklenmektedir.

Gayri Safi Yurt İçi Hasıla içindeki sektörel payların dağılımına bakıldığında, 2023 yılında hizmetler sektörünün %74.1 oran ile en yüksek paya sahip olduğu, hizmetler sektörünü takiben ise %5.6 ve %5.3 oranlar ile sırasıyla sanayi ve tarım sektörlerinin takip ettiği görülmektedir. 2024 ve 2025 yıllarında hizmetler sektörünün GSYİH içindeki payının azalarak sırasıyla %68.2 ve %68.0'a çekilmesi, sanayi sektörü ve tarım sektörü GSYİH içerisindeki paylarının ise 2025 yılında sırasıyla %7.8 ve %6.9 oranlarına yükseltilerek üretimde ve yatırımda artış yaşanması hedeflenmektedir.

Uzun vadede sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi açısından en temel unsurlardan biri sabit sermaye yatırımlarıdır. 2023 yılında %1.6 oranında gerçekleşen kamu sabit sermaye yatırımlarının GSYİH'ye oranı 2025 yılında %2.1'e yükseltilerek altyapı, ulaştırma, eğitim ve sağlık gibi uzun vadeli kalkınmayı destekleyen alanlara ayrılan kaynakların artırılması hedeflenmektedir. Özel sektör sabit sermaye yatırımlarının ise aynı dönemde %16.0'dan %16.4 seviyesine yükselerek yatırım yapma eğiliminin korunması ve ekonomik güven ortamının devam etmesi beklenmektedir.

Toplam tüketim oranları incelendiğinde, kamu tüketiminde düşüş beklentisi ile 2025 yılında %28.1 oranına gerilemesi, özel sektör toplam tüketim oranında ise %46.6 seviyesine yükselmesi öngörülmektedir. Kamu tasarrufları ile özel sektör tasarruflarının toplamından oluşan toplam yurt içi tasarrufların 2024 yılında %26.2 seviyesinden, 2025 yılında %25.6 oranına inmesi beklenmektedir. 2023 yılında %-9,6 olarak kaydedilen kamu tasarrufu oranı, fiilen kamu açığına işaret etmekte olup, söz konusu oranın 2025 yılı itibarıyla %-5,5 düzeyine indirilmesi ve bu suretle kamu mali dengesinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Özel sektör tasarruflarının ise 2023 yılında gerçekleşen %35.1 oranından, gerekli teşvik ve desteklerle yatırıma yöneltilerek 2025 yılında %31.1 oranında düşürülmesi öngörülmektedir.

ii) AMAÇ

Sürdürülebilir büyüme anlayışı ile yatırım, üretim ve ticaret altyapılarının yeşil ve dijital dönüşüm odağında geliştirilmesi, şeffaflığın artırılması, teşviklerin girişimcilerin karar almasında daha etkili hale getirilmesi temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Plan Döneminde, yapısal dönüşümü tetikleyecek reformlar, istihdam, teknoloji ve verimliliği odak alarak sürdürülebilir bir büyüme anlayışıyla hazırlanacaktır. (Kalkınma Planı P.73)			
Tedbir 73.1 Kamu hizmetlerinde verebilirlik, şeffaflık, verimlilik ve odaklılık esas olacaktır.	Başbakanlık	Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. KKTC Başbakanlık tarafından yürütülen tüm faaliyetler kamu ile şeffaf şekilde paylaşılacaktır.
	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Kamu Kurum ve Kuruluşları	2. KKTC vatandaşlarının işsizlik kayıtlarının ve iş başvurularının çevrim içi sistem üzerinden yapılması sağlanacaktır.
	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Kamu Kurum ve Kuruluşları	3. Sürdürülebilir tarımsal ürün arzı için, yeni çeşit metot, ve teknolojileri tanıtmak ve yaygınlaştırmak için bilgilendirme toplantıları düzenlenecektir. 4. Organik tarımda yenilikçi teknolojilerin kullanılacağı yöntem ve araçların belirlenip geliştirilmesi için çalışmalar yapılacaktır. 5. Hayvancılık Dairesine yem analizlerinin daha hızlı ve detaylı gerçekleştirilmesi için idari ve teknik şartnamesi tamamlanan NIR cihazı alımı yapılacaktır.
	Maliye Bakanlığı	Kamu Kurum ve Kuruluşları	6. Mali istikrarın sağlanması, kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını, hesap verebilirliği ve mali saydamlığı sağlamak üzere Orta Vadeli Mali Plan ve Orta Vadeli Bütçe Çerçevesi hazırlanacaktır.
	Milli Eğitim Bakanlığı	Kamu Kurum ve Kuruluşları	7. Eğitimde Şeffaflık ve Kalite Odaklı Kurumsal Yönetim Sistemi Geliştirme Projesi uygulanacaktır.

Tedbir 73.2 Tüm kamu kurumlarının dijital ortamda verdiği hizmetlerin sayısının artırılmasına ve otomasyon sistemlerini geliştirmeye yönelik çalışmalara hız verilecektir.	Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu	Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Tüm kamu kurum ve kuruluşlarının uyması gereken rehberle ilişkin mevzuat çalışması, ilgili paydaşların görüşleri alınmak suretiyle hazırlanacaktır. 2. Yasada belirtilen kadrolara gerekli personel istihdamı sağlanarak, ihtiyaç duyulan reformların hayata geçirilmesi ve teknolojik verimliliğin artırılması temin edilecektir. 3. Maliye Bakanlığı ile TC Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü ile Maliye Bakanlığı Otomasyon Sistem geliştirme çalışmalarına devam edilecektir.
Tedbir 73.3 Elektronik devlet uygulamaları ve dijitalleşmenin yaygınlaştırılması için ihtiyaç duyulan mevzuat düzenlemeleri hayata geçirilecektir.	Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu	Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu Yasası uyarınca oluşturulması öngörülen teknik ve danışma kurulları oluşturularak faaliyete geçirilecektir. 2. Yasa uyarınca hazırlanması öngörülen tüzük çalışmalarına başlanacaktır. 3. Hazırlanan tüzükler Bakanlar Kurulu'na gönderilecektir. 4. E-Pul, Tek tip beyan, E-Fatura gibi çalışmalar tamamlanacaktır.
Mali yönetimde şeffaflık artırılacak ve kamu harcamalarının daha etkili bir şekilde izlenmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.74)			
Tedbir 74.1 Kamu hizmetlerinde hesap verebilirlik, şeffaflık ve verimlilik sağlanmasını teminen gerekli dokümanlar hazırlanıp uygulanacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Yasası'nın kamu maliyesinin temel ilkeleri arasında Bütçe Yasası ve Orta Vadeli Bütçe Çerçevesi'nin sürdürülebilirlik, ihtiyatlılık, istikrar, tutarlılık ve şeffaflık ilkelerine dayanılarak hazırlanması, onaylanması, sunulması ve uygulanması sağlanacaktır.
Serbest piyasa koşullarını sağlamak için devletin ve belediyelerin denetim ve düzenleyici rolü etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı P.78)			
Tedbir 78.1 Tekel ve oligopol fiyatlarıyla satılan ürünlerin fiyatlarını düşürmek amacıyla, fiyat kontrol ve denetleme mekanizmaları etkin bir şekilde kullanılacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Elektronik etiket uygulaması ile perakende sektöründe etkin fiyat denetimi sağlanacaktır. Serbest piyasada belirlenen ürünlerin alış ve satış fiyatlarının günlük takibi ile denetim, kontrol ve raporlaması yapılacaktır. 2. Dijital Karekod Sistemi ile ilgili Tüzüğü Bakanlar Kurulu'nda onaylanacaktır.

Yabancı işgücüne bağımlılığın azaltılması ve ihtiyaçlara göre ara eleman yetiştirilmesi ve yönlendirilmesi amacıyla meslek okullarının cazip hale gelmesi için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.80)			
Tedbir 80.1 Meslek okullarında eğitim kalitesinin artırılması, iş garantili programların geliştirilmesi sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Meslek lisesi altyapılarının geliştirilmesi ve daha esnek sertifikasyon yapısının kurulması sağlanacaktır. 2. Mesleki Yeterlilik Yasası kapsamında ihtiyaçlar belirlenecek, meslek standartları geliştirilecektir. 3. IBE uygulamaları sektörle birlikte gerçekleştirilecektir.
Yükseköğretimde kurumların standartlarının yükseltilmesi için çalışmalar yapılması yanında sürdürülebilir bir yapı oluşturularak, kurumsal kalite geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.82)			
Tedbir 82.1 Yükseköğretim kurumlarında kalite güvencesi sistemlerinin güçlendirilmesi ve performansa dayalı değerlendirme mekanizmalarının yaygınlaştırılması sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	YÖDAK	1. KUBİTAK'ın kurulması yönündeki yasal çalışmaların paydaş görüşleri alınarak tamamlanması sağlanacaktır.
Tarımda kaynakların bilinçli kullanımı ve sürdürülebilir yönetimi için stratejiler geliştirilecek ve yeni teknolojilerden faydalanılmasına yönelik politikalar uygulamaya konulacaktır. (Kalkınma Planı P.83)			
Tedbir 83.1 Tarımsal üretimde su, toprak ve enerji kaynaklarının etkin kullanımını sağlayacak iyi uygulamalar ve akıllı tarım teknolojilerinin yaygınlaştırılması sağlanacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. İhtiyaç duyulan personel istihdamı, merkez ofis ve silo yapımı planlanacaktır. 2. Gerekli iş makinesi (dozer) alımı yapılacaktır. 3. Tarımda kaynakların bilinçli kullanımı ve sürdürülebilir yönetimi ile ilgili eğitim programları gerçekleştirilecektir. 4. Ürün güvenilirliğini artırmak ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına katkı sağlamak amacıyla ekolojik tarım ve hayvancılık konusundaki iyi uygulamaların yaygınlaştırılması sağlanacaktır. 5. Üretim, taşıma ve tüketim aşamalarında kaynak kullanımı ve israfın sınırlandırılması için çalışmalar başlatılacaktır. 6. Tüketim sonrasında kaynakların yeniden kullanımını teşvik edecek yol haritaları çizilecektir.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Göstergeler	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
GSYİH (Cari)	Milyon TL	132,350.5	205,053.0	288,944.2
GSYİH (Cari)	Milyon ABD Doları	5,556.7	6,243.7	6,613.1
Kişi Başına Düşen Milli Gelir	ABD Doları	14,599.0	15,922.1	16,282.9
Hizmetler (GSYİH Payı)	%	74.1	68.2	68.0
Sanayi (GSYİH Payı)	%	5.6	7.6	7.8
Tarım (GSYİH Payı)	%	5.3	6.8	6.9

Kaynak: İstatistik Kurumu, Devlet Planlama Örgütü

(1) Gerçekleşme Tahmini (Mart 2025 revizyon)

(2) Program Hedefi (Mart 2025 revizyon)

Göstergeler	Birim	2020-2024 ^{*1}	2025 ²
GSYİH Büyüme Oranı	%	3.9	5.0

Kaynak: İstatistik Kurumu, Devlet Planlama Örgütü

(*) Dönem Ortalaması

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.1.2. MALİYE POLİTİKASI

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde 2023 yılı itibarıyla kamu tasarruf oranı %-9.6 seviyesinde gerçekleşmiş olup, bu durum kamu maliyesinde bütçe açığının sürdüğü bir yapıya işaret etmektedir. 2025 yılı için öngörülen %-7.3 düzeyindeki hedef ise daha sıkı ve disiplinli bir bütçe politikası uygulanacağına yönelik bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Söz konusu bütçe açığının temel kaynağını personel giderleri ve cari harcamaların yüksek oranlı yapısı oluşturmaktadır. Bu durum, yapısal nitelikli bir bütçe açığı sorununun varlığına işaret etmektedir.

Kamu harcamaları incelendiğinde, cari harcamaların (personel maaşları, sosyal güvenlik giderleri, sağlık harcamaları vb.) bütçedeki payının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşın, kamu yatırımları sınırlı düzeyde kalmakta ve bu durum ekonomik büyümeyi destekleyici harcamaların yetersizliğini ortaya koymaktadır. 2025 yılı hedefleri kapsamında harcamaların azaltılması ve kamu kaynaklarının daha etkin ve verimli şekilde kullanılması planlanmaktadır.

KKTC ekonomisinde vergi gelirleri sınırlı düzeyde olup, kayıt dışı ekonominin yaygınlığı önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Vergi yapısı büyük oranda dolaylı vergilere (özellikle Katma Değer Vergisi) dayalıdır. Bu durum, gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkiler doğurmakta ve düşük gelir gruplarının üzerindeki vergi yükünü artırmaktadır.

Vergi tahsilat oranlarının artırılmasına yönelik olarak kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, vergi denetim sistemlerinin iyileştirilmesi ve kayıt dışı ekonomiyle mücadeleyle yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Ancak, vergi sisteminin daha adil ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulabilmesi için, doğrudan vergilerin payının artırılması ve vergi tabanının genişletilmesi önem arz etmektedir.

KKTC'nin doğrudan uluslararası piyasalardan borçlanma imkânları sınırlı düzeyde olup, Türkiye Cumhuriyeti'nden sağlanan mali yardımlar ve kredi destekleri kamu finansmanında temel kaynak konumundadır. Aynı şekilde, iç borçlanma kapasitesi de kısıtlı olduğundan, KKTC kamu maliyesi dış desteğe yüksek oranda bağımlı bir yapı arz etmektedir. Bu durum, ülkenin mali özerkliğini zayıflatan ve kırılganlığı artıran bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

2023 yılında uygulanan genişlemeci maliye politikası, kamu açıklarını artırmakla birlikte, kısa vadede ekonomik büyümeyi desteklemiştir. 2025 yılı itibarıyla kamu tüketimlerinde düşüşe geçip, tasarrufları artıma yönünde eylemlerin benimsenmesi öngörülmekte, böylece özellikle enflasyonla mücadele sürecine destek sağlanması hedeflenmektedir. Bununla birlikte, bütçe disiplini odaklı yaklaşımların, yapısal reformlarla desteklenmesi durumunda uzun vadeli mali sürdürülebilirliği sağlanabileceği değerlendirilmektedir.

Kamu harcamalarının önemli bir bölümü, sosyal transferler kapsamında (emekli maaşları, sağlık destekleri, asgari ücret katkıları vb.) kullanılmaktadır. Bu durum, dar gelirli kesimlerin korunmasına yönelik sosyal politika yaklaşımının sürdüğünü göstermektedir. Ancak, söz konusu harcamaların sürdürülebilirliğinin temin edilmesi amacıyla, gelir artırıcı tedbirlerin ve vergi reformlarının eş zamanlı olarak uygulanması gereklidir.

ii) AMAÇ

Fiyat istikrarının sağlanması, kamu tüketimi ve cari transferlerin azaltılmasına yönelik tedbirler alınması yoluyla kamu yatırımlarına daha fazla kaynak ayrılmasının sağlanması, borç stokunun küçültülmesi, mali disiplinin sağlanması ve kayıt dışılıkla etkin mücadele edilmesi temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Maliye politikası, mali disiplini esas alan ve israfı engelleyen bir yaklaşımla yürütülecektir. (Kalkınma Planı P.86)			
Tedbir 86.1 Kamu harcamalarında etkinlik ve verimliliği artırmaya yönelik izleme-denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve tasarruf önlemlerinin uygulanması sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Yasası'nın kamu maliyesinin temel ilkeleri arasında Kamu mali yönetimi mali disiplini sağlayacak şekilde mali kurallara ve mali sorumluluk kurallarına uygun olarak yürütülecektir.

Kamu harcamalarında tasarruf, rasyonellik ve sürdürülebilirlik ön plana çıkarılacak, gelir artırıcı düzenlemelerle yeni gelir kaynakları yaratılarak devlet gelirlerinin artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.88)			
Tedbir 88.1 Gelir Vergisi Yasası vergilendirmede adalet, eşitlik, belirlilik ve ödeme gücü ilkeleri çerçevesinde gözden geçirilerek gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. Gelir Vergisi Yasası gözden geçirilip güncelleme çalışmalarına başlanacaktır.
Tedbir 88.2 Şans oyunlarına ilişkin yasal düzenlemelerle vergi gelirleri artırılabilmektedir.	Maliye Bakanlığı		1. Meclis Ekonomi, Maliye, Bütçe ve Plan Komitesinde görüşülmekte olan Şans Oyunları (Değişiklik) Yasa Tasarısı Cumhuriyet Meclisine sunulacaktır.
Tedbir 88.3 Elektronik Şans Oyunları ile ilgili mevzuat çalışması yapılacaktır.	Başbakanlık	Spor Dairesi	1. Elektronik şans oyunları; Beden Eğitimi ve Spor (Değişiklik) Yasa Tasarısı altında düzenlenmiş olup Tasarı Cumhuriyet Meclisine sunulacaktır.
Tedbir 88.4 Gayrimenkul alım-satım işlemlerinde satış bedelinin rayiç bedele uygunluğunun tespiti sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. Tapu Dairesi ile Gelir ve Vergi Dairesi birlikte çalışarak eş zamanlı olarak mevzuat çalışmaları yürütecektir.
Tedbir 88.5 İnternet ortamında yapılan kiralama işlemlerinin kayıt altına alınması için denetimler artırılabilmektedir.	Maliye Bakanlığı		1. Kira denetimleri ve kayıtsız ekonominin tespit edilmesi hususunda denetimler artırılarak raporlanacaktır.
Tedbir 88.6 Kısa vadeli turizm amaçlı kira gelirleri kayıt altına alınarak vergi gelirlerinde artış sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	1. 317/2025 sayılı önerge ile Bakanlar Kurulu'ndan geçerek, Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı tarafından Cumhuriyet Meclisi'nde alt komiteye sevk edilmiş olan 'Tatil Evleri Yasa Tasarısı' görüşülmeye başlanacaktır. 2. Gelir ve Vergi Dairesine ait çalışma devam etmekte olup gerçekleşen kısmı ile ilgili raporlama yapılacaktır. Eylemin diğer yarısı E-pul yasası geçirilerek tamamlanacaktır.
Tedbir 88.7 Döviz bürolarının lisans bedellerinin güncellenmesi için mevzuat çalışmaları tamamlanarak yürürlüğe girmesi sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. Meclis Ekonomi, Maliye, Bütçe ve Plan Komitesinde görüşülmekte olan Para ve Kambiyo (Değişiklik) Yasa Tasarısı'nın yasallaşması sağlanacaktır.
Tedbir 88.9 KDV oranlarının ürün ve hizmetler bazında doğru bir şekilde gruplandırılması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. KDV oranlarının değiştirilmesi için mevzuat çalışmalarına devam edilecektir.

Tedbir 88.10 Kamu araçlarının kullanımı ihtiyaç analizleri çerçevesinde sistematik olarak gözden geçirilecek, araç ihtiyaçları öncelikle geçici tahsisle veya ihtiyaç fazlası araçların devri suretiyle karşılanacak, yeni araç edinimlerinde ise maliyet etkinliği gözetilerek çevreci araçlara öncelik verilecektir.	Maliye Bakanlığı	Devlet Emlak ve Malzeme Dairesi	1. Kamuda araç ihtiyacının Devlet Emlak ve Malzeme Dairesi tarafından ihtiyaç fazlası araçların devri suretiyle karşılanması sağlanacaktır. 2. Yeni araç edinimlerinde maliyet etkinliği gözetilerek çevreci araçlar alımı için gerekli fizibilite çalışmaları yapılacaktır.
Verginin tabana yayılması için yöntemler geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.89)			
Tedbir 89.1 Etkin bir vergi denetim sistemi oluşturulacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. Vergi denetim sisteminin daha etkin sürdürülebilmesi amacıyla, denetim ve bilgi akışı için bilgi toplama birimleri oluşturulacak, vergi denetimleri KDV ve kira olarak düzenli olarak yapılarak raporlanmaya devam edecektir.
Tedbir 89.2 Gelir ve Vergi Dairesi Müdürlüğü tarafından kurulan Denetim Koordinasyon Birimi yönetiminde, sektörel, mevsimsel ve bölgesel denetim programları hazırlanarak düzenli denetimler yapılacak ve kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. Denetim Koordinasyon Birimi denetimleri sektörel ve bölgesel olarak düzenli olarak yapılacaktır.
Tedbir 89.3 Risk bazlı vergi denetimine yönelik elektronik sistemin kurulması sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. Risk bazlı vergi denetimine yönelik elektronik sistem kurulması çalışmaları devam edecektir.
Tedbir 89.4 Vergilendirmede etkinlik artırılabilecek, vergileme hizmetleri etkin bir şekilde çalıştırılacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. Gelir Vergisi Yasası ile Kurumlar Vergisi Yasası düzenleme çalışmaları başlatılacaktır. 2. KDV Oranlar Tüzüğü'nün cetvelleri, son yıllarda yapılan vergi indirimleri de dikkate alınarak mal ve hizmet kalemleri itibarıyla yeniden düzenlenecektir. 3. Fiyat İstikrar Fonu Yasası tahtında yayımlanan emimameler ve ilgili diğer düzenlemelerle son yıllarda yapılan oran indirimleri gözden geçirilip bunlarda gerekli değişiklikler yapılacaktır.

Tedbir 89.5 Tüm vergi yasaları gözden geçirilerek vergide adaleti sağlayacak, haksız rekabeti önleyecek düzenlemeler yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. Fiyat İstikrar Fonu Yasası tahtında yayımlanan emirnameler ve ilgili diğer düzenlemelerle son yıllarda yapılan oran indirimleri gözden geçirilip gerekli değişiklikler yapılacaktır.
Tedbir 89.6 E-vergi altyapısı kullanılarak vergi ödeme seçenekleri artırılacak ve mükellefleri vergi borcu konusunda bilgilendirecek uygulamalar hayata geçirilecektir.	Maliye Bakanlığı		1. Seçeneklerin artırılması amacıyla otomasyon sistemi geliştirilecektir.
Tedbir 89.7 İtirazlı vergilerin daha hızlı çözüme kavuşturulması için Üst İtiraz Komisyonu etkinleştirilecektir.	Maliye Bakanlığı		1. Üst İtiraz Komisyonu'nun etkinleştirilmesi için gerekli çalışmalar yapılacak ve uygulanması sağlanacaktır.
Tedbir 89.8 Mükelleflerin vergiye uyumunu özendirecek şekilde ödemelerini zamanında yapanlara uygulanacak indirimlere ilişkin düzenlemeler hayata geçirilecektir.	Maliye Bakanlığı		1. Teşvik ve muafiyetler sektör bazlı çalışılarak yasalarda düzenlemeler yapılacaktır.
Daha adil bir gelir dağılımı için sosyal adalet ve kamudaki iş verimliliğinin artırılması esas olacaktır. (Kalkınma Planı P.90)			
Tedbir 90.3 Kamu teşkilat yasaları gözden geçirilerek, kamuda sunulan hizmetlerin veriminin artırılması sağlanacaktır.	Tüm Bakanlıklar	Kamu Yönetimi ve İnsan Kaynakları Başkanlığı, Telekomünikasyon Dairesi, Ticaret Dairesi, Tapu ve Kadastro Dairesi, Yataklı Tedavi Kurumları Dairesi	1. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığına bağlı dairelerin konularına göre değil faaliyet alanlarına göre belirlenmesi için kuruluş yasalarında düzenleme yapılacaktır. 2. Kadro komitesinde bekleyen Telekomünikasyon Dairesi (Değişiklik) Teşkilat Yasası'nın ivedilikle görüşülerek Cumhuriyet Meclisi alt komitesine sevk edilmesi sağlanacaktır. 3. Trafik Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasa Tasarısı'nın yasalaşması sağlanacaktır. 4. Ticaret Dairesi (Kuruluş Görev ve Çalışma Esasları) (Değ) Yasa Tasarısı teknik komite ve kadro komitesinde onaylanmasını müteakip ilgili kurumlardan görüş alınacaktır. 5. Meclis alt komitesinde görüşülmekte olan Tapu ve Kadastro Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasa Tasarısı'nın yasalaşması sağlanacaktır.

			6. "Başbakanlık ve Merkez Kuruluşu (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasa Tasarısı" yürürlüğe girecektir. 7. "Yataklı Tedavi Kurumları Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) (Değişiklik)Yasası" yürürlüğe girecektir. 8. "Üst Kademe Yöneticiliği Yapan Kamu Görevlilerinin Atanması Hakkında (Değişiklik)Yasası" yürürlüğe girecektir. 9. Teknik Kurul ve Kadro Komitesi aşamasındaki Teşkilat Yasa Tasarıları KKTC Cumhuriyet Meclisi alt komitesine gönderilecektir. 10. KKTC Cumhuriyet Meclisi İdari Komitesinde bulunan teşkilat Yasa Tasarılarının yasalaşması sağlanacaktır.
Kayıt dışılık ile mücadele Devlet politikası olarak benimsenecektir. (Kalkınma Planı P.93)			
Tedbir 93.2 Mükelleflerin vergiye gönüllü uyumu artırılacak ve vergi bilinci geliştirilerek adalet sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı	Gelir ve Vergi Dairesi	1. Gelir ve Vergi Dairesi'nde denetim ekipleri kurularak denetimler yapıp raporlanacaktır.
Tedbir 93.4 Etkin bir bilgi toplama, izleme ve değerlendirme sistemi oluşturulacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. Bilgi toplama birimleri oluşturulması için tüm şubelere yazılı talimatlar gönderilecektir.
Tedbir 93.5 Ekonomideki asgari ücretin üzerindeki tüm para akışının sanal pos ve banka aracılığı ile yapılması sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. Asgari ücret üzerindeki ödemelerin nakit olarak yapılmamasına yönelik uygulamanın ilk aşamada kamu kurum ve kuruluşlarında başlatılmasına ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır. 2. Ülke genelinde nakit para kullanımının sınırlandırılmasına yönelik düzenlemeler hayata geçirilecektir.
Tedbir 93.6 Başta özel sektör ücret ödemeleri ve kira ödemeleri olmak üzere işletmelerin her türlü ödemelerini finans kuruluşları aracılığı ile yapmaları sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. Başta özel sektör ücret ve kira ödemeleri olmak üzere, işletmelerin tüm ödeme işlemlerinin finansal kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirilecektir.

Tedbir 93.7 Kullanılmakta olan yazar kasa ve pos cihazlarının bütünleşik yazar kasa-pos sistemine döndürülmesi için çalışmalar tamamlanacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. Yazar kasa ve POS cihazlarının entegre yazar kasa-POS sistemine dönüştürülmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.
Tedbir 93.9 Kayıt dışılıkla mücadelede özel politika gerektiren gruplara yönelik sektör bazlı analizler yapılarak denetim mekanizmaları güçlendirilecektir.	Maliye Bakanlığı		1. Risk bazlı vergi denetim sisteminin elektronik ortamda kurulmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.
Tedbir 93.11 Motorlu araç satıcıları ve oto galerilerin kayıt altına alınması amacı ile hazırlanacak yeni mevzuat ile kuruluş, çalışma ve denetim kuralları belirlenecektir.	Maliye Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Tüzüğe yetki veren yasa maddesinin yürürlüğe girmesi sağlanacaktır. 2. Tüzük hazırlanıp yürürlüğe girmesi sağlanacaktır.
Tedbir 93.12 Ekonomik anlamı olmayan gümrük öncesi satışlarla ilgili paydaş kurumlar tarafından ortak bir çalışmayla hazırlanacak mevzuat ile gümrük öncesi satışlara kriter ve sınırlama getirilecektir.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Maliye Bakanlığı	1. Gümrük öncesi satış işlemlerine ilişkin usul ve esasların belirlenmesi amacıyla, söz konusu satışlara yönelik kriter ve sınırlamaların tespitine dair ilgili paydaşlarla istişarelerde bulunulacaktır.
Tedbir 93.13 Emlakçılarının ve emlak şirketlerinin kayıt altına alınması için Emlakçılarının Kayıt ve İşlemleri Yasası'nda yer alan komisyon oluşturularak, etkin olarak çalışması sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Paydaşlarla yapılmakta olan istişareler sonrası Emlakçılarının Kayıt ve İşlemleri Yasası'nda yer alan komisyon oluşturulacak ve düzenli olarak toplanması sağlanacaktır.
Kurum ve kuruluşlara ait bilgilere erişimi sağlayacak ağın oluşturulması için dijital dönüşüme öncelik verilecektir. (Kalkınma Planı P.94)			
Tedbir 94.1 Kurum ve kuruluşlara ait verilerin entegre edileceği merkezi dijital kamu bilgi ağı altyapısı geliştirilecektir	Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu	Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Kamunet ağı geliştirilerek tüm kamu kurumlarının fiber optik altyapıya sahip olması sağlanacaktır.
Tüm kesinleşmiş trafik suçları ile mazbataların otomasyon sistemi üzerinden banka aracılığıyla ödenmesinin gerçekleşmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.95)			
Tedbir 95.1 Trafik cezaları ve mazbataların merkezi otomasyon sistemi ile bankacılık sistemine entegrasyonu için teknik altyapı tamamlanacak ve uygulama yaygınlaştırılacaktır.	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Polis Genel Müdürlüğü	1. Polis Genel Müdürlüğü ve hukukçularla gerekli çalışmalar başlatılacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Kamu Maliyesi Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Bütçe Gelirleri (GSYİH İçindeki Payı)	%	14.6	18.2	23.2
Bütçe Giderleri (GSYİH İçindeki Payı)	%	15.7	18.8	27.3
Bütçe Dengesi (GSYİH İçindeki Payı)	%	-1.1	-0.6	-4.1

Kaynak: Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Örgütü

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.1.3. YURTİÇİ TASARRUFLAR

i) MEVCUT DURUM

KKTC ekonomisinde yüksek oranlı ve istikrarlı büyümenin sağlanmasında finansmanın sürdürülebilir ve sağlıklı kaynaklardan temin edilmesi önem arz etmektedir. Yatırımların salgın ve jeopolitik gerilimler gibi dış şoklara karşı daha az kırılgan, güvenilir ve kalıcı kaynaklardan sağlanması bakımından yurt içi tasarruflar önemli rol oynamaktadır.

Toplam yurt içi tasarrufların GSYİH'ye oranı, 2021 yılında %15.6, 2022 yılında % 21.6 ve 2023 yılında %25,5 olarak gerçekleşmiştir. Özel kesim tasarruflarının önemli bir kısmını oluşturan şirket tasarruflarının GSYİH'ye oranı 2021 yılından sonra artış eğilimine girmiş ve 2023 yılında % 35,1 seviyesine ulaşmıştır.

ii) AMAÇ

Yurtiçi tasarrufların artırılması ve artan tasarrufların öncelikli sektörler ve üretken alanlardaki yatırımların finansmanına yönlendirilmesi temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Tasarruf etme davranışı desteklenerek büyüme hedefli yatırımlar özendirilecektir. (Kalkınma Planı P.97)			
Tedbir 97.2 Gençler ve çocukların tasarruf ve yatırım konularında farkındalığının artırılması amacı ile ilköğretimden itibaren tasarruf etme davranışının kazandırılması sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	KKTC Merkez Bankası, KKTC Bankalar Birliği, Ticaret Odası	1. Tasarruf Kültürüyle Büyüyorum Projesi (TAKÜP) tasarısı hazırlanacak ve pilot okullar belirlenecektir.

Finansal okuryazarlığın artırılması amacıyla tasarruf bilinci oluşturulacak ve dijital platformların etkin kullanılmasıyla finansal tasarruf araçları, aile bütçesi ve risk yönetimi hakkındaki farkındalık artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.98)			
Tedbir 98.1 Finansal okuryazarlık konusunda ilk ve orta öğretimden başlanarak çocuklarla gençlerin tasarruf ve yatırım konularında farkındalık yaratılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	KKTC Merkez Bankası, KKTC Bankalar Birliği	1. Erken Yaşta Finansal Bilinç ve Tasarruf Kültürü Geliştirme Projesi (FİNGENÇ) kapsamında müfredat geliştirme çalışması, öğretmen eğitimi tamamlanıp pilot uygulama başlatılacaktır.
Tedbir 98.2 Kamu spotları hazırlanarak farkındalığın geniş kitlelere yöneltilmesi sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	1. Finansal okuryazarlığın artırılması amacıyla kamu spotları hazırlanarak farkındalığın geniş kitlelere yöneltilmesi amacı ile çalışmalar başlatılacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Yurtiçi Tasarruf Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Yurtiçi Tasarruf Oranı (GSYİH Payı)	%	25.5	24.8	24.3
Kamu Kesimi Tasarruf Oranı (GSYİH Payı)	%	-9.6	-6.9	-7.3
Özel Kesim Tasarruf Oranı (GSYİH Payı)	%	35.1	31.7	31.6

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.1.4. ÖDEMELER DENGESİ

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde cari işlemler dengesi, 2021 yılında -74,9 milyon ABD doları açık verirken, 2022 ve 2023 yıllarında sırasıyla 123,1 milyon ABD doları ve 412,2 milyon ABD doları fazla ile olumlu bir performans sergilemiştir. Söz konusu iyileşme, esas itibarıyla hizmet gelirlerinde kaydedilen güçlü artıştan kaynaklanmaktadır. Özellikle turizm ve yükseköğretim sektörlerinden elde edilen döviz girdileri, cari işlemler hesabında fazla oluşmasında belirleyici rol oynamıştır.

Mal ticareti kalemi ise incelenen üç yıllık dönemde sürekli ve artan ölçekte açık vermeye devam etmiştir. 2023 yılı itibarıyla mal dengesi açığı -2.673,4 milyon ABD doları seviyesine ulaşmıştır. Bu gelişme, bir yandan ithalat hacmindeki hızlı artışa, diğer yandan ise ihracatın sınırlı düzeyde kalmasına bağlıdır. 2021–2023 döneminde ithalat hacmi yaklaşık %80 artarken, aynı dönemde ihracatta yalnızca %17 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Bu durum, dış ticarete yapısal dengesizliklerin sürdüğünü ve ekonominin yüksek düzeyde ithalata bağımlı bir yapıya sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ticaret Dairesi tarafından açıklanan ithalat istatistiklerine göre, 2023 yılında bir önceki yıla kıyasla toplam ithalat tutarı artış gösteren ürünlerin başında demir çelik çubuklar, alkollü içkiler ve taşıt araçları gelmektedir. 2022 yılına kıyasla 2023 yılında demir çelik çubuk ithalat tutarı %1,642.7, alkollü içkilerin (bira dahil)

ithalat tutarı %119.9 ve taşıt araçları ithalat tutarı ise %107.0 oranında artış göstermiştir. Bununla birlikte yakıt ithalatı toplamı 330.52 milyon ABD dolarına yükselerek toplam ithalat tutarı en yüksek ürün olarak kayda geçmiş, geçen yıla kıyasla artış oranı ise %10.5 olarak gerçekleşmiştir.

2021–2023 döneminde hizmet gelirleri önemli bir artış eğilimi göstermiş olup, 2023 yılı itibarıyla 2.837,8 milyon ABD dolarına ulaşmıştır. Bu artış, özellikle turizm faaliyetlerinde yaşanan toparlanma, öğrenci harcamaları ve ulaştırma gelirleri gibi döviz kazandırıcı kalemlerdeki yükselişe dayanmaktadır. Söz konusu gelişmeler, mal ticaretinde oluşan yapısal açığın önemli ölçüde telafi edilmesini sağlamış ve cari işlemler fazlasının oluşmasında belirleyici rol oynamıştır.

Birincil gelir dengesi, 2023 yılı itibarıyla 336,1 milyon ABD doları net fazla vermiştir. Bu fazlanın oluşumunda, doğrudan yatırımların gelirleri ve emek kaynaklı kazançlar etkili olmuştur. 2021 yılına kıyasla bu kalemden yaklaşık üç katlık bir artış yaşanmıştır. Diğer yandan, ikincil gelirler (hibe, transferler vb.) istikrarlı bir düzeyde seyretmiş ve 2023 yılında 312,2 milyon ABD doları olarak kaydedilmiştir. Bu durum, KKTC ekonomisinin dış transfer gelirlerine duyduğu süreklilik arz eden bağımlılığı yansıtmaktadır.

Finans hesabı alt kalemlerinden doğrudan yatırımlar kapsamında gerçekleşen 843,6 milyon ABD doları tutarındaki giriş, uluslararası yatırımcı ilgisinin arttığını göstermekte ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne yönelik sermaye akımlarının güçlü seyrettiğine işaret etmektedir. 2023 yılında finans hesabında ise -715,9 milyon ABD doları düzeyinde net çıkış kaydetmiştir. Finans hesabında yaşanan bu çıkış, dış finansman ihtiyacının büyük ölçüde rezerv varlıklar aracılığıyla karşılandığını ortaya koymaktadır.

Finans hesabında yaşanan bu çıkış, dış finansman ihtiyacının büyük ölçüde rezerv varlıklar aracılığıyla karşılandığını ortaya koymaktadır.

Genel denge kalemi, 2022 ve 2023 yıllarında sırasıyla -539,0 milyon ABD doları ve -760,2 milyon ABD doları açık vermiştir. Bu açıkların finansmanında rezerv varlıklar kullanılmış olup, ilgili yıllarda rezervlerde sırasıyla 539,0 milyon ve 760,2 milyon ABD doları düzeyinde azalma meydana gelmiştir. Rezerv kullanımındaki bu eğilim, ülkenin dış finansal pozisyonunda kırılganlığı artıran bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu durum, olası dış şoklara karşı ekonomik dayanıklılığı azaltabilecektir.

Tablo 6: Ödemeler Dengesi

(Milyon ABD Doları)

	2021	2022	2023
CARİ İŞLEMLER HESABI	-74.9	123.1	412.2
İhracat*	150.1	144.7	176.2
İthalat*	1,585.7	2,279.3	2,849.7
Mal Dengesi	-1,435.6	-2,134.6	-2,673.4
Hizmet Gelirleri	1,094.7	2,098.5	2,837.8
Hizmet Giderleri	178.1	311.9	400.5
Mal ve Hizmet Dengesi	-519.0	-348.0	-236.1
Birincil Yatırım Kaynaklı Gelirler	181.5	214.4	461.2
Birincil Yatırım Kaynaklı Giderler	68.3	75.7	125.1
Mal, Hizmet ve Birincil Gelir Dengesi	-405.8	-209.3	100.0
İkincil Yatırım Kaynaklı Gelirler	330.9	332.4	312.2
SERMAYE HESABI	-15.9	-0.3	-15.8
FİNANS HESABI	-180.0	-255.8	-715.9
Doğrudan Yatırımlar: Net Varlık Edinimi	0.0	0.0	0.0
Doğrudan Yatırımlar: Net Yükümlülük Oluşumu	100.0	418.5	843.6
Portföy Yatırımları: Net Varlık Edinimi	48.2	127.6	225.5
Portföy Yatırımları: Net Yükümlülük Oluşumu	0.0	0.0	0.0
Diğer Yatırımlar: Net Varlık Edinimi	-118.3	77.5	135.0
Efektif ve Mevduatlar	-98.6	68.0	129.1
Krediler	-19.7	9.5	5.9
Diğer Yatırımlar: Net Yükümlülük Oluşumu	10.0	42.3	232.7
Efektif ve Mevduatlar	-36.7	-59.3	179.8
Krediler	46.6	101.6	52.9
Cari, Sermaye ve Finans Hesapları	89.2	378.6	1,112.2
NET HATA VE NOKSAN	-125.0	160.4	-352.1
GENEL DENGİ	35.8	-539.0	-760.2
REZERV VARLIKLAR	-35.8	539.0	760.2

*: Yeşil Hat Tüzüğü Kapsamında yapılan ticaret dahil rakamlar

Kaynak: KKTC Merkez Bankası ve KKTC İstatistik Kurumu

ii) AMAÇ

Öncelikli sektörler olan turizm ile yükseköğrenimden sağlanan gelirlerin artırılmasının yanı sıra uluslararası piyasalarda rekabet edebilecek ihracat ürünlerinin geliştirilmesi ve katma değeri yüksek ihracat potansiyelinin artırılması yoluyla cari işlemler dengesinin sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
103. Yükseköğretim kurumlarının, uluslararası tanınırlığını artırmak amacıyla uluslararası ortak programların açılması teşvik edilecektir. (Kalkınma Planı P.103)			
Tedbir 103.1 Yüksek- öğretim kurumlarının uluslararası ortak lisans ve lisansüstü programlar geliştirmesi için teşvik mekanizmaları uygulanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	YÖDAK, Üniversiteler	1. Üniversitelerde uluslararası ortak programların açılması yönünde yönlendirmeler yapılacaktır.
104. Ödemeler dengesi istatistiklerinin kalitesinin ve kapsamının iyileştirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.104)			
Tedbir 104.1 Ödemeler dengesi verilerinin derlenmesinde kullanılan yöntemler güncellenecek ve veri kaynakları çeşitlendirilecektir.	İstatistik Kurumu ve Merkez Bankası		1. Ödemeler Dengesi kalemi olan turizm gelirleri ile ilgili Turizm Anketi başlatılacaktır. 2.İstatistik Kurumu tarafından yapılan turizm anketleri takip edilecek, sonuçları analiz edilecek ve finansmanı sağlanacaktır.
Mal ihracatını artıran politikalar uygulanacak benimsenecek, uluslararası piyasalarda rekabetçi ve tercih edilen ürünlerin geliştirilmesi teşvik edilecektir. (Kalkınma Planı P.108)			
Tedbir 105.1 Katma değeri yüksek, rekabetçi ve markalaşmış ürünlerin ihracatını artırmak amacıyla Ar-Ge, tasarım ve markalaşma faaliyetlerinin desteklenmesi için çalışmalar yapılacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1.Mal ihracatına artırmaya yönelik politikaların belirlenmesi için Sanayi Odası ile istişare yapılacaktır.
Organize Sanayi Bölgelerinin (OSB) tedarik zincirine uygun, çevreye duyarlı, sürdürülebilir ve kümelenme anlayışıyla gelişimini sağlayacak şekilde alt ve üst yapıları güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı P.112)			
Tedbir 112.1 OSB’lerde sürdürülebilirlik, çevre duyarlılığı ve kümelenme odaklı gelişimi destekleyecek altyapı yatırımları planlanacak ve finansman desteği sağlanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Alayköy Organize Sanayi Bölgesi ""Atıksu Arıtma Tesisi"" Projesi başlatılacaktır. 2.Mağusa Organize Sanayi Bölgesi ""Yolları İyileştirme ve Yağmursuyu Drenaj Hattı Yenileme"" Projesi başlatılacaktır.

Serbest Bölgelerde sunulan hizmetler ve bilişim altyapısı geliştirilerek bu bölgelerin yüksek teknolojiye dayalı doğrudan yabancı yatırımları çekmesi ve sanayinin rekabetçiliği ile verimliliğine daha etkin katkı vermesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.113)

Tedbir 113.1 Serbest Bölgelerde yüksek teknoloji yatırımlarını ve sanayi rekabetçiliğini destekleyecek bilişim altyapısı, hizmet kalitesi ve teşvik mekanizmaları güçlendirilecektir.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı	1. Özellikle veri merkezlerinin ve bulut hizmetleri sunacak olan yabancı yatırımcılar için önemli olan bilişim altyapısının güçlendirilmesi ve artırılması çalışmaları yapılacaktır. 2. Serbest Liman ve Bölgenin dijital hizmetlere geçişi hızlandırılıp, kamu hizmetleri ile çevrim içi platformlarda daha erişilebilir olması için çalışmalar yapılacaktır. 3. Yeşil enerji çözümlerinin kullanılması ile sürdürülebilirliğin ve verimliliğin artırılması sağlanacaktır.
--	-----------------------------	------------------------------------	--

iv) SAYISAL HEDEFLER

Ödemeler Dengesi Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
İhracat	Milyon ABD Doları	176.2	157.8	167.3
İthalat	Milyon ABD Doları	2,849.7	3,421.5	2,975.9
Mal Dengesi	Milyon ABD Doları	-2,673.5	-3,263.7	-2,808.6
Hizmetler Dengesi	Milyon ABD Doları	2,437.0	2,901.1	2,502.1
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	%	6.2	4.6	5.6
İhracat Yapılan Ülke Sayısı	Adet	39	44	45

Kaynak: İstatistik Kurumu, Ticaret Dairesi

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.1.5. ENFLASYON POLİTİKASI

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisi, yüksek düzeyde ithalata bağımlı bir yapıya sahip olup, bu durum döviz kuru kaynaklı maliyet enflasyonu riskini artırmaktadır. Ülkede para politikası uygulamaları, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın kararları ile doğrudan bağlantılıdır. KKTC'de Türk Lirası kullanılmakta olup, Türkiye'de izlenen para politikalarının, özellikle faiz oranlarına ilişkin uygulamaların, KKTC ekonomisi üzerinde belirleyici etkileri bulunmaktadır.

Türk Lirası'nın son dönemde yabancı para birimleri karşısında değer kaybetmesi, ithal ürünlerin maliyetlerini artırmakta; yerli üretimin enerji, hammadde ve ara malı ithalatına olan bağımlılığı nedeniyle bu artış, üretim maliyetlerine de doğrudan yansımaktadır. Buna ek olarak hem bireyler hem de işletmeler üzerinde Türk Lirası'ndaki değer kaybının devam edeceğine yönelik oluşan beklentiler, tüketicilerin harcama eğilimlerini artırırken, firmaların da fiyatlandırma politikalarında yukarı yönlü revizyonlara gitmelerine neden olmaktadır. Yerli üretimin sınırlı düzeyde olması, ekonomik yapının dışa bağımlılığını artırmakta ve enflasyonla mücadeleyi güçleştirmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) tarafından uygulanan para politikaları, KKTC ekonomisini doğrudan etkileyen bir diğer unsuru oluşturmaktadır. Döviz kurlarında yaşanan yukarı yönlü hareketleri sınırlamak ve Türk Lirası'nı daha cazip hale getirmek amacıyla, TCMB'nin son dönemde faiz oranlarını artırdığı görülmektedir. Bu faiz artışlarıyla, talep üzerindeki baskının azaltılması ve bu yolla enflasyonun düşürülmesi hedeflenmektedir.

Takip eden iki yılda sırasıyla %83.6 ve %53.3 olarak gerçekleşen Tüketici Fiyat Endeksi, enflasyonda bir düşüş eğiliminin başladığını göstermektedir. 2023 yılında %32.0 düzeyinde olan kamu tüketiminin GSYİH içindeki payının, 2025 yılı itibarıyla %28.1 seviyesine düşürülmesi öngörülmekte olup, bu durumun toplam talep üzerinde azaltıcı bir etki yaratması beklenmektedir. Bu çerçevede, 2025 yılı için enflasyon oranının %35.0 seviyesine indirilmesi hedeflenmektedir.

Enflasyondaki artış, reel gelir düzeylerinde düşüşe yol açmakta; özellikle düşük gelir grupları bu durumdan daha fazla etkilenmektedir. Gıda ve konut gibi zorunlu harcamaların yüksek oranlı artışı, gelir dağılımında adaletsizliğe neden olabilmektedir. Bu bağlamda, hükümetin sosyal transferler ve asgari ücret politikalarını, yalnızca enflasyonla mücadele değil, aynı zamanda toplumsal refahı koruma amaçlı olarak da şekillendirdiği görülmektedir.

Tablo 7: Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları

	Bir Önceki Yılın Aralık Ayına Göre Değişim (%)	İlk 6 Aylık Değişim(%)
2018	30.0	12.1
2019	11.7	7.6
2020	15.0	4.4
2021	46.1	8.8
2022	94.5	56.8
2023	83.6	33.3
2024	53.3	33.0

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu

ii) AMAÇ

Maliye politikası araçlarının bütüncül bir anlayış içerisinde etkin şekilde kullanımıyla enflasyonla mücadeleye kararlılıkla devam edilmesi, bütçe uygulamalarında mali disiplin içerisinde hareket edilmesi, uluslararası rekabetin hukuk kuralları çerçevesinde piyasa ve fiyat istikrarının sağlanması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Mali disiplin gözetilerek yönetilen veya yönlendirilen fiyatlar enflasyon beklentilerine göre belirlenecektir. (Kalkınma Planı P.120)			
Tedbir 120.1 Yönetilen/ yönlendirilen fiyatların belirlenmesinde enflasyon hedeflemesiyle uyumlu ve mali disiplini gözetilen bir çerçeve oluşturulacaktır.	Maliye Bakanlığı	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı, Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı	1. Mali disiplin gözetilerek yönetilen veya yönlendirilen fiyatlar enflasyon beklentilerine göre belirlenmesi çalışmalarına devam edilecektir.
Fiyat istikrarına yönelik yatırım-istihdam-üretim-ihracata dayalı büyüme politikaları doğrultusunda reel sektöre uygun maliyetlerle ürün odaklı ve performansa bağlı uygun finansman imkânı sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.121)			
Tedbir 121.1 Reel sektörün yatırım, üretim ve ihracat kapasitesini artırmak amacıyla ürün odaklı, performans kriterlerine dayalı ve uygun maliyetli finansman programları uygulanacaktır.	Maliye Bakanlığı	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Merkez Bankası, Kalkınma Bankası	1. Reel sektöre uygun maliyetlerle ürün odaklı ve performansa bağlı uygun finansman imkânı sağlanmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.
Enflasyonun ekonomik ve sosyal yaşama dair olumsuz etkileri konusunda farkındalık artırılacak, enflasyonla mücadeleyle yönelik toplumsal mutabakat güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı P.122)			
Tedbir 122.1 Enflasyonun ekonomik ve sosyal yaşama dair olumsuz etkileri konusunda farkındalığın artırılması sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı	Ticaret Odası, Sivil Toplum Örgütleri	1. Ticaret odası ve meslek örgütleri ve sivil toplum örgütleriyle ortaklaşa eğitimler organize edilecektir.
Hanehalkı bütçe anketleri düzenli şekilde yapılarak enflasyon hesabının güncel ekonomik koşulları daha iyi yansıtmasını sağlayacak adımlar atılacaktır. (Kalkınma Planı P.123)			
Tedbir 123.1 Hanehalkı bütçe anketlerinin kapsamının ve örnekleminin genişletilmesi sağlanarak sonuçlarının enflasyon ölçümünde güncel koşulları daha iyi yansıtacak şekilde kullanılması sağlanacaktır.	İstatistik Kurumu		1. Hanehalkı Bütçe Anketi'nin gerçekleştirilmesini teminen anketin çerçeve, tasarım ve örneklem çalışmaları yapılacak, proje hazırlanarak onay süreci tamamlanacak ve ihale süreci başlatılacaktır.
Enflasyonda kur-enflasyon geçişkenliğini azaltacak politikalara öncelik verilecektir. (Kalkınma Planı P.125)			
Tedbir 125.1 Kur oynaklığının fiyatlar üzerindeki etkisini azaltılması amacıyla döviz piyasasında istikrarı destekleyecek ve reel sektörün kur riskini yönetmesini kolaylaştıracak mekanizmalar güçlendirilecektir.	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	1. Enflasyonda kur-enflasyon geçişkenliğini azaltacak politikalarla ilgili çalışmalara devam edilecektir.

Piyasalarda rekabeti bozucu yapı ve davranışlar daha yakından takip edilerek tam rekabetin gerçekleştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. (Kalkınma Planı P.126)			
Tedbir 126.1 Temel gıda ve temel tüketim mallarının fiyatlarına, gerektiği zaman uygulanmak üzere, tavan fiyat uygulamasına geçilmesi için gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Ticaret Dairesi	1. 1977 Mal ve Hizmetler (Düzenleme ve Denetim) Yasası kapsamında, ihtiyaç duyulması durumunda denetime tabi mal ilan etmek ve tavan fiyat belirlemek amacıyla emirnameler hazırlanarak gerekli tedbirler alınacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Enflasyon Hedefleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
TÜFE (Yıl Sonu)	%	83.68	53.29	35.00

Kaynak: İstatistik Kurumu, Devlet Planlama Örgütü

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.1.6. MALİ PİYASALAR VE FİNANS SEKTÖRÜ

i) MEVCUT DURUM

BANKACILIK

Aralık 2023 itibarıyla bankacılık sektöründe 2 kamu bankası, 14 özel sermayeli banka ve 6 şube bankası olmak üzere toplam 22 banka faaliyet göstermektedir. Aynı dönemde, 22 bankaya ait toplam şube sayısı 216, sektörde çalışan toplam personel sayısı ise 3,137'dir.

KKTC Merkez Bankası verilerine göre bankacılık sektörü konsolide bilançosu 2023 yılında %82.49 oranında artarak 228,721.5 milyon TL'ye ulaşmıştır. Sektörün temel fon kaynağı konumunda olan toplam mevduatlar 2023 yılında kurlardaki artışın da etkisiyle %79.0 oranında artışla 186,717.8 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2023 yılı sonunda toplam mevduatın %16.0'sı Türk Lirası, %84.0'ı döviz mevduatlarından oluşmaktadır. Bankacılık sektörü aktif toplamı içerisinde en büyük pay brüt kredilere aittir. 2023 yıl sonunda 92,047.1 milyon TL'ye ulaşan krediler, toplam aktifler içerisinde %40.24 paya sahiptir.

Sektörün performans rasyolarından risklere karşı bir güven göstergesi kabul edilen Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu'nun (SYSR) önceki yıllarda olduğu gibi 2021-2023 döneminde de %10 olan yasal oranın üzerinde seyretmeye devam ettiği görülmektedir. 2023 yılı sonunda, SYSR 0,71 puan artarak %16.04'e yükselmiştir. Brüt kredilerin aktifler içerisindeki payı 2023 yılında önceki yıllarla benzer şekilde 4.91 puan azalarak 40.24 seviyesinde gerilemiştir. Mevduatın krediye dönüşüm oranını gösteren kredi/mevduat oranı 2023 yılında ise %49.30 seviyesinde gerçekleşmiştir. Tahsili gecikmiş alacakların brüt krediler içindeki payı 2023 yıl sonunda %4.54'dür.

Sigortacılık

Ülkemizde 2023 yılı sonu itibarıyla sigortacılık sektöründe faaliyet gösteren 36 şirket bulunmaktadır. Bu şirketlerden 31'i hayat dışı, 3'ü hayat dalı, 2'si ise reasürans alanında faaliyet göstermektedir.

Hayat dışı şirketlerin 2023 sonu itibarıyla aktif toplamı 2,853.35 milyon TL, hayat dalı şirketlerin 1,408.71 milyon TL ve reasürans şirketlerinin 73.26 milyon TL'dir. Sektör aktif toplamının %65'i hayat dışı şirketlere aittir.

Sigortacılık sektöründe 2023 yılında toplam prim üretimi 2022 yılına göre % 114 oranında artış göstermiştir. 2023 yılı sonunda hayat dışı şirketlerin yıllık prim üretimi 2,533.08 milyon TL, hayat dalı şirketlerin 306,46 milyon TL ve reasürans şirketlerinin 34.45 milyon TL'dir.

2023 yılında sigortacılık sektörü net karı 490.93 milyon TL' dir. Bu dönemde hayat dışı sigorta şirketleri 443.22 milyon TL, hayat dalı sigorta şirketleri 38.18 milyon TL ve reasürans şirketleri 9.53 milyon TL kar kaydetmiştir.

Tablo 8: Sigortacılık Sektörüne Ait Temel Göstergeler

	2021	2022	2023
Şirket Sayısı			
Hayat Dışı Şirketler	30	31	31
Hayat Dalı Şirketler	3	3	3
Reasürans Şirketleri	1	1	2
Aktif Toplamı (Milyon TL)			
Hayat Dışı Şirketler	920	1,507	2,853
Hayat Dalı Şirketler	503	788	1,409
Reasürans Şirketleri	46	65	73
Prim Üretimi (Milyon TL)			
Hayat Dışı Şirketler	601	1,163	2,533
Hayat Dalı Şirketler	91	153	306
Reasürans Şirketleri	16	27	34
Net Kar (Milyon TL)			
Hayat Dışı Şirketler	122	163	443
Hayat Dalı Şirketler	14	29	38
Reasürans Şirketleri	8	24	10

Kaynak: Para Kambiyo Ve İnkışaf Sandığı İşleri Dairesi

ii) AMAÇ

Uluslararası piyasalarla uyumlu, kalkınma sürecine uygun maliyet ve koşullarda katkı verebilen mali piyasaların oluşturulması, rekabetçiliği ve verimliliği yüksek, kurumsal altyapısı güçlü, sürdürülebilir bir finans sektörünün oluşturulması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Finans sektöründe mevzuat ve yasal altyapı geliştirilerek piyasalarda güven ve istikrar ortamı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı P.128)			
Tedbir 128.1 Bankacılık sektörünün gelişimi desteklenecek ve güçlü rekabetçi bir sektör için uluslararası gelişmeler takip edilerek bankacılık mevzuatının güncel tutulması sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Bankacılık sektörünün gelişimi desteklenecek ve güçlü rekabetçi bir sektör için uluslararası gelişmeler takip edilecektir.
Tedbir 128.2 Sigortacılık sektörünün gelişimi desteklenecek ve güçlü, rekabetçi bir sektör oluşumu için gerekli mevzuat güncellemesi yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Meclis Ekonomi, Maliye, Bütçe ve Plan Komitesinde görüşülmekte olan 60/2010 sayılı Sigorta Hizmetleri Düzenleme ve Denetim Yasası güncellenecektir.
Tedbir 128.3 Para ve Kambiyo Yasası güncellenerek, kuyumcularla ilgili usul ve esaslar yeniden düzenlenecektir.	Maliye Bakanlığı		1. Cumhuriyet Meclisi Ekonomi, Maliye, Bütçe ve Plan Komitesinde görüşülüp Genel Kurula sevk edilen, kuyumcularla ilgili usul ve esasları içeren 37/1987 sayılı Para ve Kambiyo (Değ) Yasa Tasarısı yürürlüğe girecektir.
Tedbir 128.4 Kripto varlıklara ilişkin uluslararası düzenlemelere paralel olarak yasal altyapı oluşturulacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. Kripto varlıklarla ilgili mevzuat çalışmalarına devam edilecektir.
Tedbir 128.5 Ödeme sistemleri vatandaşlarımızın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yasal altyapıya kavuşturulacaktır.	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	1. Ödeme sistemleri ile ilgili mevzuat çalışmalarına devam edilecektir.
Finans sektörünün kurumsal yapısı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı P.129)			
Tedbir 129.2 Kalkınma Bankasının, Bankacılık Yasası'na tabi tutulması sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, KKTC Merkez Bankası	1. Kalkınma Bankasının Bankacılık Yasası'na tabi tutulması amacıyla mevzuat çalışmalarına devam edilecektir.
Finansal sektörde etkinlik ve ürün çeşitliliği artırılabilecektir. (Kalkınma Planı P.130)			
Tedbir 130.1 Finansal piyasaların derinleşmesini ve rekabeti artırmak amacıyla yeni finansal ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi ve katılımın yaygınlaştırılması için düzenleyici altyapı güçlendirilecektir.	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	1. Finansal sektörde etkinlik sağlanması için yapılan çalışmalar devam edecektir.

Finansal istikrarın güçlendirilmesi amacıyla kurumsal altyapı iyileştirilecek ve serbest piyasanın işleyişi etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı P.131)			
Tedbir 131.1 Finansal sistemde serbest piyasa mekanizmasının etkin işleyişini destekleyecek ve riskleri azaltacak düzenleyici/denetleyici kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Yetkili Muhasip, Yetkili Muhasip-Denetçi Meslek Usul ve Esasları Tüzüğü ve Mesleki Tazminat Sigortası Tüzüğü hazırlanacaktır. 2. Yetkili Muhasipler ve Yetkili Muhasip-Denetçiler Enstitüsü faaliyete geçirilecektir. 3. Mesleki Sicil Kayıtları ve Kalite Güvence Birimleri tesis edilecektir.
Finansal olarak tüketicilerin korunmasına ilişkin uygulamalar güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı P.133)			
Tedbir 133.1 Tüketicilerin finansal ürün ve hizmetler konusunda korunmasını sağlamak için düzenleyici çerçeve ve denetim mekanizmaları güçlendirilecektir.	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	1. Tüketicilerin korunmasına ilişkin çalışmalara devam edilecektir.
Mali kurumlara ilişkin siber güvenlik konusunda standartlar oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı P.134)			
Tedbir 134.2 Dijital hizmetlerin sunumunda kişisel bilgilerin mahremiyetinin sağlanmasına yönelik mekanizmalar güçlendirilecektir.	Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu	Kişisel Verilerin Korunması Kurulu	1. KVKK ile iş birliği içerisinde kişisel verilerin korunması amacıyla uyulması gereken usul ve esaslar belirlenecektir.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Mali Piyasa ve Finans Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
KKTC'de Faaliyet Gösteren Döviz Bürolarının Denetim Oranı	%	3.0	9.2	20.0

Kaynak: Maliye Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.1.7. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ VE FİNANSMANI

i) MEVCUT DURUM

Dünya genelinde sosyal güvenlik sistemlerinin kapsamı, ülkelerin ekonomik düzeyi ve sosyal yapısına göre farklılık göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde daha yaygın ve kapsamlı bir sosyal güvenlik ağı mevcutken, gelişmekte olan ülkelerde bu sistemler zaman zaman yetersiz kalabilmektedir. Ancak sosyal güvenlik, evrensel anlamda bireyler için temel bir hak olarak kabul edilmekte ve her ülke kendi şartlarına uygun düzenlemeleri hayata geçirmektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde sosyal güvenlik sistemi, bireylerin karşılaştığı sosyal ve ekonomik riskleri en aza indirmeyi ve asgari yaşam standartlarının korunmasını amaçlamaktadır. Bu doğrultuda ülkemizde sosyal güvenlik hizmetleri; Sosyal Sigortalar Dairesi, İhtiyat Sandığı Dairesi, Emeklilik Yasası kapsamında hizmet veren emeklilik birimleri ve Sosyal Hizmetler Dairesi gibi kurumlar aracılığıyla yürütülmektedir.

Sistem; çalışanlara ve emeklilere sağlık hizmetlerinden işsizlik yardımlarına, emeklilik maaşlarından sosyal yardımlara kadar çeşitli alanlarda güvence sağlamaktadır. Sosyal güvenlik yapısının sürdürülebilirliği açısından bazı temel prensiplere bağlılık büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede özellikle aktüeryal denge, sistemin mali istikrarı açısından kritik öneme sahiptir. Aktif (prim ödeyen) ve pasif (hizmet alan) sigortalı oranının dengelenmesi, emeklilik yaşı düzenlemeleri ve sistemden yararlanma ile katkı sağlama arasındaki denge (kölfe-nimet dengesi) sosyal sigortaların uzun vadeli sürdürülebilirliği için göz önünde bulundurulması gereken başlıca unsurlar arasındadır.

Tablo 9: Sosyal Güvenlik Yasası ve Sosyal Sigortalar Yasası'na Göre Aktif- Pasif Sigortalı Sayıları

	Sosyal Güvenlik Yasası'na Göre		Sosyal Sigortalar Yasası'na Göre		Toplam		
	Aktif Sigortalı Sayısı	Pasif Sigortalı Sayısı*	Aktif Sigortalı Sayısı	Pasif Sigortalı Sayısı*	Aktif Sigortalı Sayısı	Pasif Sigortalı Sayısı*	Aktif/Pasif Oranı
2021	76,935	378	47,349	41,978	124,284	42,356	2.93
2022	90,358	454	45,492	43,156	135,850	43,610	3.12
2023	104,668	590	43,749	44,278	148,417	44,868	3.31

* Malullük, yaşlılık, ölüm sigortalarından maaş alanlar ile sürekli iş göremezlik maaşı alan kişileri kapsamaktadır.

Kaynak: Sosyal Sigortalar Dairesi

ii) AMAÇ

Sosyal güvenlik sisteminin kapsamının artırılması, daha adil, etkin ve denetlenebilir bir yapıya kavuşturulması ile uzun dönemli mali sürdürülebilirliğinin güçlendirilmesi temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Sosyal güvenlik sisteminin etkin bir yapıya sahip olması sağlanacak, sosyal güvenlik kapsamı genişletilerek prim tabanı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı P.136)			
Tedbir 136.1 Sisteme girişlerin kolaylaştırılması için farklı meslek ve gelir gruplarına yönelik yeni uygulamalar geliştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı		1. Sosyal Sigortalar Dairesi'ne yapılan müracaatların çevrim içi ortamda alınabilmesini teminen dijital başvuru sistemi oluşturulacaktır.

Tedbir 136.2 Primlerin esas kazanç üzerinden yatırılmasını sağlamak için, meslek kodu uygulamasına ilişkin yasal çalışmalar tamamlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı		1. Çalışma Dairesi'nin kullandığı ISCO meslek sınıflandırma sistemi, ilgili kurum ve kuruluşlarla yürütülecek istişare sürecinin ardından uygulamaya konulacaktır.
Dijitalleşmeyle birlikte geleneksel iş yeri kavramının dışında ortaya çıkan yeni çalışma modellerinin sosyal güvenlik sistemiyle uyumlaştırılması için teknik ve hukuki altyapının güçlendirilmesine ilişkin çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.137)			
Tedbir 137.1 Sosyal güvenlik mevzuatı ve uygulamaları, değişen işgücü piyasası koşullarına ve yeni nesil esnek çalışma modellerine uyumlu hale getirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı		1. Teknik ve hukuki çalışmalara devam edilecektir.
Esnek istihdam seçeneklerinin artırılmasıyla birlikte, prim ödemelerinin yaygınlaşması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.138)			
Tedbir 138.1 Esnek istihdam modellerine (kısmi süreli, uzaktan çalışma, proje bazlı vb.) yönelik yasal düzenlemeler yapılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı		1. Esnek çalışma modelleri ile ilgili İş Yasası'nda teknik ve hukuki çalışmalara devam edilecektir.
Sosyal güvenlik sisteminin uzun dönemli mali sürdürülebilirliğine ilişkin göstergelerin düzenli olarak izlenmesi ve buna yönelik raporların oluşturulması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.139)			
Tedbir 139.1 Prim borçlarının takip ve tahsilat süreçleri etkinleştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı		1. Sosyal Sigortalar Teşkilatı (Değişiklik) Yasa Tasarısı'nın yürürlüğe girmesi sağlanacaktır. 2. Aktüerya memurlarının istihdamı için münhal ilan edilecektir.
Kişilerin etkin bir sosyal güvenlik hizmeti alabilmeleri için Sosyal Sigortalar Dairesinin bilişim teknolojileri kapasitesi geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.140)			
Tedbir 140.1 Sosyal Sigortalar Dairesinin dijital dönüşümünü hızlandırmak için bilişim altyapısı modernize edilecek ve hizmetlerin dijital kanallardan etkin sunumu sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı		1. Bilişim uzmanları ile birlikte bilişim teknolojileri kapasitesi genişletme projeleri yapılacaktır.
Bürokrasinin azaltılması ve sigortalılara daha etkin hizmet verilebilmesi amacıyla Sosyal Sigortalar Dairesinin diğer paydaş kurum ve kuruluşlarla yaptığı veri paylaşım işlemlerinin sayısı artırılabilecektir. (Kalkınma Planı P.141)			
Tedbir 141.1 Sosyal Sigortalar Dairesinin diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla dijital entegrasyonunun güçlendirilecek ve veri paylaşım protokolleri yaygınlaştırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı		1. Tüm paydaşların veri paylaşımı yapması sağlanarak etkili çalışabilecekleri zemin oluşturulacaktır.
Sağlık hizmetlerinde öngörülebilirlik ve sürdürülebilirlik dikkate alınarak ilaç ve tedavi harcamaları daha etkin hale getirilecektir. (Kalkınma Planı P.142)			
Tedbir 142.1 İlaç ve tedavi harcamalarının etkinliğini artırmak amacıyla izleme-denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Sağlık Bakanlığı	1. E-reçete uygulamasına geçilmesi ve manuel reçetelerin kaldırılması için çalışma yapılacaktır.

Etkin denetimler yoluyla prim borçları ve tahsilatları takip edilecek ve prim gelirlerinin artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.143)			
Tedbir 143.1 Prim borçlarının azaltılması ve prim gelirlerinin artırılması amacıyla etkin denetim mekanizmaları geliştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı		1. Sosyal Sigortalar Dairesi müfettiş sayısının artırılması için çalışma başlatılacaktır. 2. Ceza soruşturması yapan müfettişlik biriminin kurulması sağlanacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Sosyal Güvenlik Sistemi Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Aktif/Pasif Oranı	%	3.18	3.38	3.55

Kaynak: Sosyal Sigortalar Dairesi

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.1.8. KAMU İŞLETMECİLİĞİ (KİT VE KAMU İŞTİRAKLERİ) VE ÖZELLEŞTİRME

i) MEVCUT DURUM

Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile kamu iştiraklerinin kuruluş, yönetim, denetim ve gözetim esasları; 37/1975 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri (Yönetim, Denetim ve Gözetim) Yasası çerçevesinde düzenlenmektedir. Söz konusu yasa uyarınca, Devleti temsilen Türk Cemaat Meclisi Konsolide Fonu İnkişaf Sandığı, kamu iktisadi teşebbüsleri ve kamu iştiraklerinde hissedar konumundadır.

Tablo 10: Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Kamu İştiraklerine Devletin Doğrudan veya Dolaylı Hisse Oranları

KİT'ler ve Kamu İştirakleri	TCM Konsolide Fonu İnkişaf Sandığı'nın Hisse Oranları (%)
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kalkınma Bankası:	97.5%
Kıbrıs Vakıflar Bankası Ltd.:	24.0%
Kıbrıs Türk Kıyı Emniyeti ve Gemi Kurtarma Şirketi Ltd.:	51.0%
Kıbrıs Türk Denizcilik Ltd. Şirketi:	49.0%
Kıbrıs Türk Tütün Endüstrisi Ltd. Şirketi:	46.5%
Kıbrıs Meyve Sebze İşletmecilik Ltd. (Cypfruvex):	83.6%
Türk Alkollü İçki ve Şarap Endüstrisi (TAŞEL) Ltd.:	31.9%
Kıbrıs Türk Petrolleri Ltd.:	10.0%
Kıbrıs Sigorta Şirketi Ltd.: KKTC Kalkınma Bankası %37.0, Kıbrıs Vakıflar Bankası %17.0, Kıbrıs Vakıflar İdaresi %2.0 ve Eti Teşebbüsleri Ltd. %24.0 oranlarında hissedardır.	

Kaynak: Para, Kambiyo ve İnkişaf Sandığı İşleri Dairesi

24/2012 sayılı Özelleştirme Yasası, Bakanlar Kurulu adına, Para, Kambiyo ve İnkişaf Sandığı İşleri Dairesi'nin bağlı bulunduğu Bakanlık olan Maliye Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Söz konusu Yasanın uygulanmasına ilişkin sekreterya hizmetleri ise Para, Kambiyo ve İnkişaf Sandığı İşleri Dairesi tarafından yerine getirilmektedir.

24/2012 sayılı Özelleştirme Yasası çerçevesinde Maliye Bakanlığı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ercan Havalimanı'nın özelleştirilmesi sürecini yürütmüş olup, halihazırda Güngör Düzenli Katı Atık Depolama Tesisi, KKTC Limanları ile Araç Muayene İstasyonlarının özelleştirilmesine ilişkin çalışmaları sürdürmektedir.

Bu kapsamda;

Ercan Havalimanı, Bakanlar Kurulu'nun 17.10.2012 tarihli ve K(II)2335-2012 sayılı Kararı ile özelleştirme kapsamına alınmıştır.

Güngör Düzenli Katı Atık Depolama Tesisi, Bakanlar Kurulu'nun 08.03.2022 tarihli ve F.S(K-II)29-2022 sayılı Kararı ile özelleştirme kapsamına alınmış; ancak ilgili ihale süreci iptal edilmiştir.

KKTC Limanları, Bakanlar Kurulu'nun 21.08.2017 tarihli ve H(K-I)2254-2017 sayılı Kararı ile özelleştirme kapsamına dahil edilmiştir.

Araç Muayene İstasyonları, Bakanlar Kurulu'nun 24.10.2019 tarihli ve E.T(K-I)651-2019 sayılı Kararı ile özelleştirme kapsamına alınmıştır.

ii) AMAÇ

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) ve kamu iştiraklerinin faaliyetlerinin, verimlilik ve kârlılık kriterleri çerçevesinde sağlıklı bir şekilde yürütülmesi ve düzenli bir şekilde denetlenmesi temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
KİT'ler piyasa düzenleyici rollerini yerine getirebilecek şekilde yeniden yapılandırılacaktır. (Kalkınma Planı P.145)			
Tedbir 145.1 KİT'ler ve kamu iştiraklerindeki görevlendirmelerin fayda maliyet analizi gibi rasyonel bir çerçeveye dayandırılarak uygulanabilmesine ilişkin mevzuat düzenlenmesi yapılacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Cypfruvex	1. Cypfruvex'in kurumsal mevzuatının güncellenmesi için çalışmalar başlatılacaktır.
	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Toprak Ürünleri Kurumu	1. Toprak Ürünleri Kurumu kurumsal mevzuatın güncellenmesi çalışmaları başlatılacaktır.
	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	K.T. Süt Endüstrisi Kurumu	1. K.T. Süt Endüstrisi Kurumu kurumsal mevzuat güncellenme çalışmaları başlatılacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Kamu İşletmeciliği ve Özelleştirme Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Özelleştirme Yasası Kapsamında Bakanlar Kurulu Tarafından Özelleştirme Programına Alınan Kamu Kurumu veya Hizmetler	Adet	1	0	1

Kaynak: Maliye Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.1.9. İSTATİSTİKİ BİLGİ ALTYAPISININ GELİŞTİRİLMESİ

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İstatistik Kurumu, 32/2019 sayılı Yasa ile kendisine verilen görev ve yetkiler çerçevesinde, ülkenin fiziki ve beşeri istatistik altyapısının geliştirilmesi ve istatistik sisteminde kurumsal koordinasyonun güçlendirilmesi amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir.

Kurum, idari kayıtların standartlaştırılması ve bu kayıtların kullanımının yaygınlaştırılması yönünde çeşitli faaliyetlerde bulunmakta; istatistiki sınıflamalarla ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarından gelen talepler doğrultusunda teknik destek sağlamaktadır. Anket uygulamaları ile idari kayıtlar yoluyla derlenen veriler düzenli olarak analiz edilmekte ve her yıl yayımlanan İstatistik Yıllığı aracılığıyla kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Bu yılda; iklim, nüfus ve hayati istatistikler, sağlık, eğitim, adalet, sosyal güvenlik ve sosyal yardım, işgücü ve çalışma hayatı, tarım, elektrik tüketimi ve tüketici grupları, inşaat, para ve banka, ulaştırma ve haberleşme, dış ticaret, maliye ve milli hesaplar, fiyatlar ve endeksler ile uluslararası istatistiklere ilişkin kapsamlı tablolar yer almaktadır.

Ayrıca, Hanehalkı İşgücü Anketi her ay düzenli olarak uygulanmakta olup, elde edilen sonuçların önümüzdeki dönemde üçer aylık dönemler ve yıllık bazda yayımlanması planlanmaktadır. Bunun yanı sıra, belirli dönemlerde Hanehalkı Bütçe Anketi çalışmaları gerçekleştirilmekte olup, 2025-2026 dönemine yönelik anket hazırlıkları halen devam etmektedir.

Kurum tarafından yine periyodik olarak uygulanan Turizm Anketleri kapsamında “Çıkış Yapan Yolcu Anketi” ile “Giriş Yapan Yerleşik Anketi”nin alan çalışmaları sürdürülmektedir. Öte yandan, Dünya Bankası iş birliğinde yürütülen Eğitim Anketi çalışmaları da devam etmektedir.

Kurum, ödemeler dengesi hesaplamalarına ilişkin olarak KKTC Merkez Bankası ile ortak bir çalışma yürütmekte; Milli Gelir Hesapları ise yıllık olarak hesaplanmakta ve yayımlanmaktadır. Tüketici fiyatlarındaki gelişmelerin izlenmesi amacıyla seçilmiş perakende satış noktalarından fiyat verileri derlenmekte ve bu verilere dayanarak her ay Tüketici Fiyatları Genel Endeksi hesaplanarak kamuoyunun bilgisine sunulmaktadır.

Ayrıca, inşaat ve parsel istatistiklerine yönelik veriler her yıl toplanmakta ve düzenli olarak yayımlanmaktadır. Kurum, ulusal istatistik programları çerçevesinde projeler üretmekte; istatistik alanında Dünya Bankası, Teknik Yardım ve Bilgi Değişim Aracı (Technical

Assistance and Information Exchange Instrument, TAİEX) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ile teknik ve finansal iş birliğini sürdürmektedir.

ii) AMAÇ

Kamu kurum ve kuruluşlarının sağlıklı veri üreterek bütüncül bir yaklaşımla ulusal istatistik altyapısına katkı sağlaması, çağın gerektirdiği teknolojik ürünleri kullanarak verileri zamanında ve güvenilir bir şekilde üretebilmesi temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Politika oluşturma ve karar alma süreçlerini güçlendirmek amacıyla daha sistematik ve güvenilir veri, istatistik ve bilgi üretimi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.150)			
Tedbir 150.1 İstatistik Kurumu başta olmak üzere, istatistiki bilgi üretiminde rol alan tüm kamu kurum ve kuruluşlarının istatistiki bilgi altyapısının iyileştirilmesi ve istatistik süreçlerinin planlanması, yürütülmesi ve izlenmesi sağlanacaktır.	İstatistik Kurumu	Resmi İstatistik Programı'na dahil tüm kurum ve kuruluşlar	1. Resmi İstatistik Programı'na dahil tüm kurum ve kuruluşların ürettiği istatistiklerin uluslararası ve AB standartlarına tam uyumlu üretilmesini sağlamak için gelen talepler doğrultusunda eğitimler verilecek ve danışmanlık yapılacaktır.
Tedbir 150.2 Paylaşıcı, iş birliğine dayalı ve planlı bir istatistik üretim süreci için İstatistik Kurumu koordinatörlüğünde istatistik kalitesi ve sayısı artırılacaktır. İdari kayıtların sağlıklı ve güncel bir şekilde tutulması sağlanacaktır.	İstatistik Kurumu	Resmi İstatistik Programı'na dahil tüm kurum ve kuruluşlar	1. İstatistik Kurumu koordinatörlüğünde, istatistik kalitesi ve sayısının artırılabilmesi için çalışma grupları aktifleştirilerek öncelikler belirlenecektir. 2. İdari kayıtların kullanıma uygun olabilmesi için kodlanarak elektronik ortama aktarılması ve güncel bir şekilde tutularak İstatistik Kurumuna iletilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 150.3 İstatistiklerin düzenli yayınlanmasını sağlayacak olan “Resmi İstatistik Programı”, İstatistik Kurumu tarafından hazırlanacak “Yıllık İzleme Raporları” ile birlikte izlenip değerlendirilecektir.	İstatistik Kurumu	Resmi İstatistik Programı'na dahil tüm kurum ve kuruluşlar	1. Yıllık İzleme Raporu hazırlanacaktır.
Tedbir 150.4 İstatistik bilgi altyapısının geliştirilmesine yönelik “Resmi İstatistik Programı” kapsamında rol alan kurum ve kuruluşlara İstatistik Kurumu tarafından, sınıflamalar, kalite ve meta-veri konularına ilişkin eğitimler verilecektir.	İstatistik Kurumu	İstatistiki Sınıflama yapan tüm kamu ve özel kuruluşlar.	1. İstatistik Kurumu Yasası altında hazırlanan "Sınıflamalar tüzüğü" kapsamında gelen talepler doğrultusunda eğitimler verilecektir.

Tedbir 150.5 Ülkede yaşayan nüfusun sosyo-ekonomik yapısına ilişkin konularda bütünsel bilgi sağlayacak bir sistemin kurulması ve düzenli olarak güncellenmesi sağlanacaktır.	İstatistik Kurumu	İçişleri Bakanlığı	1. MAKS projesinin tamamlanma sürecinde ve sonrasında nüfus kayıtları ile ilgili oluşturulacak çalışılan kayıt sisteminin kurulabilmesi için İçişleri Bakanlığına gerekli konularda danışmanlık yapılacaktır.
İstatistiki veri üreten kurumların, e-Devlet kapsamında hayata geçirilen projelerinden sağlıklı ve zamanında istatistiki bilgi elde edilmesi ve veri entegrasyonuna yönelik çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.151)			
Tedbir 151.2 MAKS projesinin tamamlanmasının ardından nüfusun başlıca demografik, sosyal ve ekonomik niteliklerinin tam ve doğru olarak tespit edilmesi, ülkedeki konutlara dair bilgilerin toplanması, hane halklarının bölgesel ve genel özelliklerinin belirlenmesi, eğitim, çalışma hayatı ve ekonomik pek çok verinin derlenmesi amacı ile paydaşlarla çalışmalar yapılacaktır.	İstatistik Kurumu	İçişleri Bakanlığı, Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu, Yerel Yönetimler	1. "İstatistiksel Adres Kayıtlarının Güncellenmesi Tüzüğü" ile ilgili resmi kurumlardan görüşler alınması sonrası yürürlüğe girmesi sağlanacaktır.
Tedbir 151.3 Çalışma Bakanlığındaki çalışma hayatı istatistikleri verilerinin geliştirilmesi için çalışma yapılacaktır. Ülkenin işgücü, istihdam ve işsizlik ile ilgili bilgilerini derlemek amacıyla yıllık olarak yapılan Hane halkı İşgücü Anketi, 2024 yılı itibarıyla üçer aylık dönemler (çeyreklik) olarak açıklanacaktır.	İstatistik Kurumu	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu	1. Hane halkı İşgücü Anketi çeyreklik olarak uygulamaya devam edecektir.
Tedbir 151.5 Ticaret Dairesi ve Gümrük Dairesinden ithalat ve ihracat verilerinin zamanında ve doğru olarak otomasyon sisteminden alınabilmesi için çalışmalar yapılacaktır.	İstatistik Kurumu	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu, Maliye Bakanlığı	1. İşgücü, maliyet, zaman ve kalite açısından verilerin iyileştirilmesi sağlanacaktır. 2. Verilerin istatistik üretim sürecine dahil edilmesi ve İstatistik Kurumu'nun kullanımına açılması sağlanacaktır.
Tedbir 151.7 Ülkemizde eğitim gören yükseköğretimdeki öğrencilerin sayılarının güncel ve sağlıklı tutulması için YOBİS güçlendirilerek öğrenci sayısı, üniversite sayısı, ilk-orta ve liselerde öğrenci sayıları, yabancı öğrenci sayısı, öğrenci başına düşen öğretmen sayısı, branş derslerin ortalama sayısı vb. verilerin geliştirilerek amacına uygun kayıtların tutulabilmesi ve zamanında alınabilmesi için çalışmalar yapılacaktır.	İstatistik Kurumu	Milli Eğitim Bakanlığı, Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu	1. YÖKAS sistemine erişim için kullanıcı yetkisi alınacaktır.

Tedbir 151.8 Turizm Bakanlığı tarafından ülkemize gelen turist sayısı, turist başına yapılan harcama miktarı, turistik tesisler vb. verilerin geliştirilmesi ve zamanında elde edilmesi ile ilgili çalışmalar yapılacaktır. Turizm Anketi (Çıkış yapan yolcu anketi ve Giriş Yapan vatandaş anketi) uygulanmasına başlanması konusunda İstatistik Kurumu, Turizm Bakanlığı ve KKTC Merkez Bankası ortak çalışmalar yapacaktır.	İstatistik Kurumu	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Merkez Bankası	1. Turizm anketleri başlatılacaktır.
Tedbir 151.9 Ödemeler dengesinde yer alan yükseköğretim sektörü istatistiklerinin kalitesinin ve kapsamının iyileştirilmesi sağlanacaktır. Ödemeler dengesi hesaplarındaki yükseköğretim hizmet sektörü kaleminin geliştirilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan eğitim harcamaları ile ilgili anket çalışması uygulanacaktır.	İstatistik Kurumu	Milli Eğitim Bakanlığı	1. Eğitim harcamaları ile ilgili anket Dünya Bankası ile işbirliği içerisinde başlatılacaktır.
İstatistik veri üretimi önceliklendirilecektir. (Kalkınma Planı P.152)			
Tedbir 152.1 Kullanım alanı olmayan ve talep edilmeyen istatistikler gözden geçirilerek sadeleştirilecek, ulusal ve bölgesel düzeyde ekonomik gelişmişliğin incelenmesi için yüksek öneme sahip istatistiklerin üretilmesi sağlanacaktır.	İstatistik Kurumu		1. İstatistik Programı'nda sorumluluğu bulunan kurum ve kuruluşları ile yakın işbirliği içinde katılımcı, paylaşımcı ve işbirliğine dayalı çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 152.2 Hanelerin sosyo-ekonomik yapıları, yaşam düzeyleri ve tüketim kalıpları hakkında bilgi edinilmesi, TÜFE endeks sepetinin oluşturulması, uygulanan sosyo-ekonomik politikaların geçerliliğinin test edilmesi amacıyla kullanılan en önemli kaynaklardan biri olan Hanehalkı Bütçe Anketi, ülkemizin sürekli gelişen ve değişen bir yapı içinde bulunması nedeniyle belirli periyodlarla yenelenecektir.	İstatistik Kurumu		1. Hanehalkı Bütçe Anketi başlatılacaktır.
Kurumlararası iş birliğinin güçlendirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.153)			
Tedbir 153.1 Kamu kurum ve kuruluşlarında istatistikî veri toplama, üretme, kullanma ve paylaşma bilincinin artırılması sağlanacaktır.	İstatistik Kurumu		1. İstatistik Programı'nda sorumluluğu bulunan kurum ve kuruluşları ile yakın işbirliği içinde katılımcı, paylaşımcı ve işbirliğine dayalı çalışmalar yapılacaktır.

Uluslararası standartlarda istatistik üretiminin sağlanması için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.154)			
Tedbir 154.1 Uluslararası kurum ve kuruluşlar ile iş birliğinin artırılması ve etkinleştirilmesi sağlanacaktır.	İstatistik Kurumu		1. TAİEX, Dünya Bankası ve TÜİK ile işbirliği yapılacaktır.
Tedbir 154.2 İstatistiklerin güvenilir, karşılaştırılabilir, uyumlu, tutarlı ve veri entegrasyonuna uygun olması sağlanacaktır.	İstatistik Kurumu		1. RİP kapsamındaki kurum ve kuruluşların istatistik üretim süreçlerinde kapsam, içerik, kullanılan kavram ve tanımlar, derleme sıklığı ve zamanı, uluslararası kodlamalara uygun olması için gelen talepler doğrultusunda eğitim ve danışmanlık hizmeti yapılacaktır.
Tedbir 154.3 İstatistiklerin metodoloji ve içeriğinin geliştirilerek veri çeşitliliğinin artırılması sağlanacaktır.	İstatistik Kurumu		1. Ekonomik gösterge ve istatistikler uluslararası tanım ve standartlarda üretilip çeşitlendirilecek. Bu kapsamda yeni iktisadi faaliyetler istatistik üretimine dahil edilecektir.

iv) SAYISAL HEDEFLER

İstatistiki Bilgi Altyapısının Geliştirilmesi Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
İdari Kayıtların Kullanımı (Kurumların verisine online erişim)	Adet	2	2	3
Yıl içerisindeki İstihdam ve İşgücüne ait İstatistiklerin Açıklanma Sayısı	Adet	1	1	4
İstatistik Kurumu Çalışmalarında Standart Hale Getirilen Ortak Kategorik Değişkinlerin ve Kod Listelerinin Sayısı (Sınıflama)	Adet	5	6	8
İstatistik Kurumu Tarafından Yayımlanan Bülten Sayısı	Adet	10	11	14
İstatistik Kurumu Tarafından Hazırlanan Turizm Anketi Sayısı *	Adet	0	0	1
İstatistik Kurumu Tarafından Hazırlanan Eğitim Anketi Sayısı*	Adet	0	0	1
İstatistik Kurumu Tarafından Hazırlanan Hane Halkı Bütçe Anketi Sayısı*	Adet	0	0	1

Kaynak: İstatistik Kurumu

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2. REKABETÇİ VE YÜKSEK KATMA DEĞERLİ ÜRETİM KAPASİTESİNİN ARTIRILMASI

2.2.1. HİZMET SEKTÖRLERİ/ALANLARI

2.2.1.1. TURİZM SEKTÖRÜ

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti turizm sektörü, son yıllarda çeşitli zorluklara rağmen kayda değer bir gelişim süreci geçirmiştir. Ülkenin turizm potansiyelini artırmaya yönelik çalışmalar aralıksız devam etmekte olup, bu kapsamda çeşitli projeler hayata geçirilmektedir.

Tablo 11: Turizm Sektörü Göstergeleri

	2021	2022	2023
Hava ve Deniz Yolu ile Ülkeye Giriş Yapan Yolcu Sayısı (KKTC Vatandaşları Hariç)	552,617	1,415,255	1,854,952
Kara Kapıları Yolu ile Ülkeye Giriş Yapan Yolcu Sayısı (KKTC Vatandaşları Hariç)	1,550,004	4,706,582	5,250,360
Konaklayan Turist Sayısı (Yerel Turist Dahil)	401,516	1,030,458	1,241,993
Turistik Konaklama Tesislerinin Doluluk Oranları	27.6%	42.7%	44.4%

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

2022, 2023 ve 2024 yıllarında ülkemizde konaklayan kişi sayıları karşılaştırıldığında, en fazla konaklamayı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, ikinci sırada ise yerel halkın takip ettiği görülürken; Almanya, Birleşik Krallık, İsrail ve Güney Kıbrıs uyruklu turistlerin ise sırasıyla izlediği görülmektedir.

Turizme yönelik artan talep doğrultusunda, sektörde önemli yatırımlar gerçekleştirilmiştir. 2023 yılı itibarıyla turistik konaklama tesisi sayısı 170'e, toplam yatak kapasitesi ise 27,404'e ulaşmıştır. Aynı yıl içerisinde elde edilen net turizm geliri 1.7 milyar ABD doları olarak kaydedilmiştir. Bu rakam, 2021 yılına göre %401.6, 2022 yılına göre ise %46.9 oranında artışı ifade etmektedir.

2023 yılı itibarıyla dış ticaret açığı, 2021 yılına kıyasla %86.2 oranında artarak 2,673.42 milyon ABD doları seviyesine çıkmıştır. Buna karşılık, net turizm gelirlerinin dış ticaret açığını karşılama oranı 2021, 2022 ve 2023 yıllarında sırasıyla %23.7, %54.5 ve %63.9 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, net turizm gelirlerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içerisindeki payı, 2021 yılında %10.0 seviyesindeyken, 2023 yılında %30.7'ye yükselmiştir.

Bu gelişmeler, turizm sektörünün ekonomik denge açısından stratejik önemini açıkça ortaya koymakta; sektörde istikrarın korunması ve krizlere karşı dayanıklılığın artırılması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda, gelir bırakan turizm çeşitliliğinin sağlanması, hizmet kalitesinin yükseltilmesi, nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanması ve iklim değişikliğine uyum süreçlerinin hızlandırılması sektörün sürdürülebilirliği açısından öncelikli alanlar olarak öne çıkmaktadır.

Turizmin sürdürülebilir kalkınmaya katkısını güçlendirmek ve sektörel gelişimi planlı bir çerçevede yönlendirmek amacıyla “KKTC 2025-2034 Turizm Master Planı”nın hazırlık süreci resmi olarak başlatılmıştır. Master Plan ile uyumlu olarak, turizm yatırımlarının teşvik edilmesi amacıyla çeşitli destek programlarının ve mali yardım mekanizmalarının hayata geçirilmesi planlanmaktadır.

ii) AMAÇ

Turizmin ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkısını artırmak için ürün ve hizmetlerin çeşitlendirilerek iyileştirilmesi, nitelikli işgücü ve tesis kapasitesiyle hizmet kalitesinin yükseltilmesi, ana ve hedef pazar ülkelerde tanıtım faaliyetlerinin artırılması, harcama eğilimi yüksek turistlerin ülkemize çekilmesi, hedef ülkelere ulaşım bağlantılarının güçlendirilerek seyahatin kolaylaştırılması, turizmde dijital dönüşüm çalışmalarının artırılması, turizm istatistiklerinin iyileştirilmesi, iklim değişikliği riskleri göz önünde bulundurularak doğal ve kültürel varlıkların koruma-kullanma ilkeleri çerçevesinde sektörün sürdürülebilir gelişiminin sağlanması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Sektörün ihtiyaçları doğrultusunda turizm üst politika dokümanlarında ve mevzuatta güncellemeler yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.156)			
Tedbir 156.1 Güncellenme çalışmaları devam eden Turizm Gelişim Yasa Tasarısı'nın yürürlüğe girmesi sağlanacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı		1. Turizm Gelişim Değişim Yasa Tasarısı'nın KKTC Başsavcılık (Hukuk Dairesi) görüşü alınacaktır.
Tedbir 156.2 Turizm Master Planı hazırlanacak, yeni turizm bölgelerinin belirlenmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	DPÖ, Üniversiteler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Turizm Master Planı'nın tanıtımı yapılacak ve yeni turizm bölgeleri belirlenecektir.
Tedbir 156.3 Turizm Stratejisi ve Eylem Planı güncellenecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Turizm stratejisi ve eylem planı ile ilgili güncelleme çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 156.4 Haksız rekabetin önlenmesi amacıyla turizm amaçlı kısa süreli konut kiralamalarına yönelik mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı		1. Tatil Evleri Yasası Tasarısı Bakanlar Kurulunda onaylanarak Meclis Alt Komitesinde görüşülecektir.

Turizmin ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkısını artıracak şekilde, ziyaretçi başına turizm gelirini artırmak üzere daha fazla gelir getiren turizm çeşitleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.157)			
Tedbir 157.6 Küçük ölçekli 2, 3 ve 4 yıldızlı konaklama tesislerinin yatak kapasitesinin artırılmasına ve yeni turizm ürünlerinin geliştirilmesine yönelik teşviklerin doğru yönlendirilmesi sağlanacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	DPÖ	1. 2024 Turizm alanında yeni küçük ölçekli işletmelere yönelik; Turizm Potansiyelinin Geliştirilmesi Mali Destek Programı kapsamında kısmi hibe verilecektir.
Turizm gelirinin artırılması, mevcut pazarların güçlendirilmesi, yeni pazarların oluşturulması ve nitelikli ziyaretçilere ulaşılması amacıyla tanıtım faaliyetleri yürütülecektir. (Kalkınma Planı P.159)			
159.1 Kuzey Kıbrıs Destinasyon Pazarlama Programı çalışması başlatılacak, "Kuzey Kıbrıs (North Cyprus)" ifadesinin bir marka haline getirilebilmesi amacıyla hedef pazarlarda reklam ve tanıtım faaliyetleri yürütülecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı		1. Turizm Geliştirme ve Tanıtma Fonu kaynaklarıyla Avrupa'da "North Cyprus, Visitcyn" Türkiye'de "Ada Kıbrıs" markası altında etkin tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilecektir ve markaların küresel turizm pazarında ileriye taşınması için TC ile ortak çalışmalar yapılacaktır.
Rekabetçi ve hızla değişen talebi karşılayabilen bir turizm sektörü için nitelikli işgücü ve tesis kapasitesi artırılarak hizmet kalitesi iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı P.161)			
Tedbir 161.6 Turizm tesislerinde fiziki şartların iyileştirilmesine yönelik mevzuat düzenlemesi yapılacak ve denetim faaliyetleri artırılabilecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı		1. 2012 Oteller Tüzüğü paydaşlarla işbirliği içerisinde günümüz şartlarına göre düzenlenerek Bakanlar Kurulu'nun onayına sunulacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Turizm Sektörü Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Turizm Geliri	Milyon ABD Doları	1,707.2	1,945.8	1,983.94
Turizm Gelirinin GSYİH İçerisindeki Payı	%	30.7	28.9	30.0
Ortalama Konaklama Süresi	Gün	3.3	3.1	3.2

Kaynak: Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.1.2. YÜKSEKÖĞRETİM

i) MEVCUT DURUM

Milli Eğitim Yasası'na göre yüksek öğretim; ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitimlerini kapsayacak şekilde yapılandırılmıştır. Liselerden herhangi birini başarı ile tamamlayan öğrenciler, yüksek öğrenim kurumlarının koşullarına bağlı olmak kaydıyla bu kurumlardan yararlanma hakkına sahiptir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yükseköğretim alanında planlama ve düzenleme yapmak; gözetim, denetim ve akreditasyon işlemlerini yürütmek; yükseköğretim kurumlarının faaliyetlerini yönlendirmek ve bu kurumlar arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla, kamu tüzel kişiliğine sahip Yükseköğretim Planlama, Denetleme, Akreditasyon ve Koordinasyon Kurulu (YÖDAK) kurulmuştur. Yüksek öğretim kurumlarının kuruluşu, açılışı, özel amaçları, çalışmaları ve öğretim üyeleri ile ilgili esaslar ve yükseköğretim kurumlarına ilişkin diğer hususlar, bu kurulun özel yasasında belirlenmektedir.

Ülkemizde bulunan 25 üniversite bünyesinde lisans üstü programlar da dahil olmak üzere toplam 110,605 öğrenci eğitim görmektedir. Yükseköğretimde eğitim ücretli olmakla birlikte, maddi olanakları elverişli olmayan, başarılı öğrenciler ile özürlü öğrencilerin her türlü öğrenim giderleri, olanaklar ölçüsünde burs, kredi, parasız yatılı ve benzeri yollarla devlet tarafından karşılanmaktadır.

Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından düzenlenen sınavlarda başarılı olan KKTC vatandaşı öğrenciler, Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunan üniversitelerin fakülteleri, akademileri ve meslek yüksekokullarında eğitim alma hakkı kazanmaktadır.

2023-2024 eğitim-öğretim yılında, yükseköğrenim görmek amacıyla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden Türkiye'ye giden öğrenci sayısı 648 olarak belirlenmiştir. Aynı dönemde, farklı ülkelere yükseköğrenim amacıyla giden öğrenci sayısı ise 299 olarak tespit edilmiştir.

ii) AMAÇ

Uluslararası vizyona sahip, paydaşları ile sürekli etkileşim içinde, güvenilir, kalite odaklı, kurumsal özerklik, akademik özgürlük ve akademik etik değerleri merkeze alan, şeffaf, hesap verebilir, toplumsal sorumluluk içinde sürdürülebilir bir yükseköğretim alanının oluşturulması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Yükseköğretimde kurumlar arası yönetişimi daha etkin kılmak üzere ilgili mevzuat yeniden düzenlenecektir. (Kalkınma Planı P.164)			
Tedbir 164.1 Yükseköğretimin yeniden örgütlenmesi, mevzuatın güncellenmesi, diğer kamu kurumları ile etkileşim ve koordinasyonun sağlanması ile yükseköğretimin hem ekonomik hem de idari açıdan etkili yönetimi sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	YÖDAK, Üniversiteler Birliği	1. Yüksek Öğrenim ve Dış İlişkiler Dairesi yasal mevzuatı güncellenerek günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilecek kurumsal yapıya dönüştürülecektir.

Yükseköğretimde sürdürülebilir bir yapı oluşturmak amacıyla kurumsal kalite geliştirilecek, süreçlerde standardizasyon sağlanacak ve akreditasyon süreçleri yeniden düzenlenecektir. (Kalkınma Planı P.165)			
Tedbir 165.4 Yüksek Öğretim Planlama, Denetleme, Akreditasyon ve Koordinasyon Kurulu (YÖDAK) tarafından hazırlanmış ve AB tarafından onaylanmış olan KKTC Yükseköğretim Yeterlilik Çerçevesi tanımlarının üniversitelerde kullanılması sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	YÖDAK, Üniversiteler	1. AB tarafından belirlenen kurallar doğrultusunda; YÖDAK tarafından hazırlanan Yükseköğretim Yeterlilik Çerçevesinin, tüm üniversitelerde kullanılması için yasallaşma süreci tamamlanacaktır.
Tedbir 165.5 Yükseköğretim kurumlarının, uluslararası tanınırlığını destekleyici olarak uluslararası ortak programlar açması teşvik edilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı	YÖDAK, Üniversiteler	1. YÖDAK ve Üniversiteler ile iş birliği yapılarak uluslararası ortak programların açılması sağlanacaktır.
Tedbir 165.6 Kalite güvence sistemlerini sürdürmek maksadıyla üniversiteler bünyesinde Kalite Kurulu ve Akreditasyon Danışma Kurulunun oluşturulması için gerekli yasal mevzuat oluşturulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	YÖDAK, Üniversiteler	1. YÖDAK ile birlikte YÖKAL'ın yasallaştırma çalışmaları tamamlanacaktır.
Yükseköğretimde yer alan akademik personel insan kaynağı geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.167)			
Tedbir 167.1 Yükseköğretimde insan kaynağının sürdürülebilir olmasını temin etmek üzere yükseköğretim kurumlarının öğretim üyesi yetiştirme programları hazırlaması teşvik edilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı	YÖDAK, Üniversiteler	1. Üniversitelerin doktora programları açması yönünde çalışmalar yapılacaktır. 2. Öğretim üyelerinin seminer, çalıştay, konferans vb. faaliyetlere katılımının sağlanması için üniversiteler ile yapılacak olan görüşmeler tamamlanacaktır.
Yükseköğretim öğrencilerinin her türlü sağlık, sosyal yaşam, güvenlik ve burs imkânları geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.168)			
Tedbir 168.9 Uluslararası öğrencilerin mezun olduktan sonra kendi ülkelerine döndüklerinde KKTC'nin tanıtım elçisi olarak çalışmalarını teşvik etmek üzere mezuniyet sonrası iletişimi devam ettirecek sistemler kurulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Üniversiteler	1. Üniversitelerden mezun olan öğrencilerin KKTC'nin tanıtımını sağlayacak doğal elçi görevini üstlenmeleri yönünde, öğrencilerle iletişime geçilecektir.
Yükseköğretimde uzaktan eğitim teknolojilerinin daha etkin kullanımı için düzenlemeler yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.170)			
Tedbir 170.1 Covid-19 pandemisi sırasında yaratılan uzaktan eğitim imkanları dünya genelinde bu yönde bir arz ve talep oluşturmuştur. Eğitimde esneklik sağlayan uzaktan eğitim konusunda doktora ve yüksek lisans düzeylerinde, tez aşamasında olmak koşuluyla uzaktan eğitim yapılmasına izin verecek bir mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	YÖDAK, Üniversiteler	1. Doktora ve Yüksek Lisans düzeylerinde tez aşamasında uzaktan eğitimin desteklenmesi yönünde YÖDAK ve Üniversiteler ile toplantılar düzenlenecektir.

Yabancı öğrencilerin eğitim süreçlerini kolaylaştırmak amacıyla muhaceret sistemi daha etkin hale getirilecektir. (Kalkınma Planı P.171)

Tedbir 171.1 Yükseköğretimde sürdürülebilir bir yapı oluşturmak amacıyla kurumsal kalite geliştirilecek, süreçlerde standardizasyon sağlanacaktır. Mevcut Yükseköğretim Kayıt Sistemi (YÖKAS) istatistiksel raporlama dahil, tüm ihtiyaçlara hizmet edebilecek şekilde geliştirilecek ve tüm paydaşların etkin kullanımına sunulacaktır. YÖKAS ile üniversitelerin iş birliği ve eş güdümü sağlanacak, muhaceret işlemleri, öğrenci çalışma izinleri, öğrenci sağlık verileri, üniversitelerin akademik denetimi ve dijital başvuru programı geliştirilerek veri tabanı kayıt altına alınacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı	YÖDAK, İçişleri Bakanlığı, Üniversiteler	1. YÖKAS üzerinden gerçekleştirilecek olan güncellemeler ile gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 171.2 Özellikle uluslararası öğrencilerin adaya ulaşmasında gerek vize gerekse giriş kapılarında muhaceret işlemlerinde karşılaştıkları sorunlarla ilgili olarak, öğrenciler tarafından muhaceret başvuru sürecinin nasıl yürütülmesi gerektiği, süreci adım adım görsel olarak anlatan çok dilli başvuru sürecinin simülasyonun yer aldığı bir web sitesi, mobil uygulama veya portal oluşturulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı, PGM	1. Vize ve muhaceret işlemleri ile ilgili karşılaşılan sorunlar çözümlenecek ve öğrencilere gerekli bilgilendirmeler yapılacaktır.
Tedbir 171.3 Öğrencilere kişiselleştirilmiş rehberlik ve destek sağlayabilecek İçişleri Bakanlığı bünyesinde Muhaceret Danışma Hattı tesis edilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı	1. Konu incelenip İçişleri Bakanlığı Muhaceret Dairesine iletilecektir. 2. Öğrencilere rehberlik ve destek hizmetleri sağlanacaktır."
Tedbir 171.4 Öğrencilerin programlara kabulü ile ilgili olarak akademik kabul kriterleri dışında, yaş, kabul alabilmek için yapılması gerekli asgari ödeme miktarı ve benzeri hususları içeren standartları belirten bir yasal mevzuat oluşturulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	YÖDAK	1. Konu YÖDAK ve üniversiteler ile değerlendirilecek ve uygun zemin oluşturularak hazırlıklar tamamlanacaktır.
Tedbir 171.5 Giriş kapılarında öğrencilerin adaya girişlerinde yürütülen muhaceret işlemlerinde görev alan personele yönelik eğitim programları düzenlenecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı	1. Giriş kapılarında görev yapan muhaceret personeline yönelik bilgilendirme programları yapılacaktır.

Tedbir 171.6 Öğrencilerin sağlık hizmetlerinden daha etkin faydalanmaları sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı	Sağlık Bakanlığı	1. Öğrencilere sağlık konusunda bilgilendirme yapılacak ve sağlık hizmetlerinden yararlanmaları sağlanacaktır.
Tedbir 171.7 Öğrencilerin adada bulundukları süre içerisinde muhaceret işlemlerini onun adına takip edip yürütebilecek kamu ya da özel hizmet birimlerinin kurulabilmesine yönelik yasal mevzuat oluşturulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı	YÖDAK, İçişleri Bakanlığı	1. Öğrencilerin muhaceret işlemlerinin yürütülmesi adına özel hizmet birimleri kurulacaktır.
Yükseköğretim kurumlarının uluslararası entegrasyon düzeyini artırmak maksadıyla YÖK ve diğer uluslararası kurumlarla iş birlikleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.172)			
Tedbir 172.1 Türkiye Cumhuriyeti YÖK'ün KKTC yükseköğretim alanına yönelik aldığı kararlar ve uygulamalardan KKTC yükseköğretim alanının olumsuz etkilenmemesi için YÖK ile ilişkilerin çok daha güçlü olmasına yönelik tedbirler alacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	YÖDAK	1. YÖK, Üniversiteler ve YÖDAK arasında görüşme düzenlenip iş birliği geliştirilecek, sorunlar tespit edilecektir.
Tedbir 172.2 Üniversitelerin uluslararası akademisyen ve öğrenci değişim programlarına katılmaları desteklenecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı	YÖDAK, Üniversiteler	1. Üniversitelere uluslararası akademisyen ve öğrenci değişim programları için gerekli kolaylıklar sağlanacaktır.
Tedbir 172.4 Özellikle Türk Devletleri Teşkilatında bulunan dost ve kardeş ülkelerle yükseköğretim alanında her türlü ilişki geliştirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı	Dışişleri Bakanlığı, YÖDAK	1. Türk Devletleri Teşkilatına üye ülkelerle yükseköğretim alanında iş birliğine gidilecektir.
Yükseköğretim kurumlarının tanınırlığını artırmak maksadıyla eş güdümlü uluslararası tanıtım faaliyetleri icra edilecektir. (Kalkınma Planı P.173)			
Tedbir 173.2 KKTC yükseköğretim kurumlarının tercih edilmesinin artırılması için MEB tarafından üniversitelerle eş güdüm içinde plan hazırlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	YÖDAK, Üniversiteler	1. KKTC üniversitelerinin tercih edilebilirliğinin artırılabilmesi için planlı çalışmalar yürütülmesine öncülük edilecektir.
Yükseköğretim kurumlarının AR-GE çalışmaları ile topluma ve bilime daha fazla katkı sağlamaları teşvik edilecektir. (Kalkınma Planı P.174)			
Tedbir 174.1 KKTC yükseköğretim alanındaki bilimsel araştırmalar ve Ar-Ge çalışmalarının desteklenmesi, teşvik edilmesi ve koordinasyonu amacıyla KKTC Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Kuzey Kıbrıs Bilimsel Araştırma ve Teşvik Kurumu (KUBİTAK) oluşturulması için çalışma yapılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	YÖDAK, Üniversiteler	1. YÖDAK ve üniversiteler ile iş birliği içerisinde KUBİTAK'ın oluşması için çalışma yapılacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Yükseköğretim Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Üniversiteye Kayıtlı Öğrenci Sayısı	Adet	108,185	102,455	105,000
Doktora Programı Mezunları Sayısı	Adet	1,114	1,351	1,670
Doktora Programı Sayısı	Adet	220	268	284
KKTC Üniversiteleri Mezunları Açısında Kayıtlı Öğrenci Sayısı	Adet	13,693	13,062	20,000
TC Üniversiteleriyle Yapılan Protokol Sayısı	Adet	5	8	11

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.2. SANAYİ SEKTÖRÜ

2.2.2.1. İMALAT SANAYİ

i) MEVCUT DURUM

KKTC'nin sanayi sektörü, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerden (KOBİ'ler) oluşmakta ve genellikle iç pazar için üretim yapmaktadır. Ülkenin sınırlı doğal kaynakları, sanayinin ağır sanayiye yönelmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, sanayi faaliyetleri genellikle gıda işleme, tekstil, plastik, inşaat malzemeleri ve hafif imalat üzerine odaklanmaktadır.

KKTC'deki sanayi sektörü, çeşitli teşvikler ve devlet destekleriyle büyümeye çalışmakta olup, özellikle yerel üretimin artırılması ve ithalata bağımlılığın azaltılması hedeflenmektedir. Sanayi bölgeleri ve organize sanayi bölgeleri bu sektördeki işletmelere altyapı ve diğer olanaklar sağlamaktadır.

Sanayi sektörü 2021, 2022 ve 2023 yıllarında sırasıyla %7.6, %5.4 ve %5.6'lık paylarla GSYİH içerisindeki yerini almıştır. Sektörün katma değerinin büyüme hızı incelendiğinde ise 2021 yılında %16.8, 2022'de %7.0 ve 2023 yılında %3.6 olarak sektörün büyüme hızı tespit edilmiştir.

Tablo 12: Sanayi Sektöründeki Gelişmeler

	2021	2022	2023
Sanayi Sektörü GSYİH Payı (Cari Fiyatlarla)	7.6	5.4	5.6
Sanayi Sektörü Büyüme Hızı (Sabit Fiyatlarıyla)	16.8	7.0	3.6

Kaynak: Sanayi Dairesi

Ülkemizde toplam 13 Sanayi Bölge ve Sitesi bulunmaktadır. Bu bölgelerde faaliyet gösteren işletme sayısı 1,789 olup bunlardan 1,282'si imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerdir. Bu işletmelerden %23'ü taşıt parça ve tamir işletmelerinden, %1.6'sı reklamcılık işletmelerinden, %1.6'sı sosyal amaçlı şirketlerden, %2.1'i diğer küçük sanayi işletmelerden ve %71.7'si ise imalat sanayi işletmelerinden oluşmaktadır. Sanayi bölgelerinde üretim odaklı işletmeler yerine iç piyasayı hedef alan hizmet sektörü odaklı işletmelerin ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Tablo 13: Sanayi Bölgelerindeki İşletmelerin 2023 Yılı Faaliyet Alanları

NACE BÖLÜM NO	FAALİYET ALANI	Lefkoşa Organize Sanayi Bölgesi + Toptancılar	Lefkoşa Doğu Küçük Sanayi Bölgesi	G.Mağusa Küçük Sanayi Bölgesi	G.Mağusa Organize Sanayi Bölgesi	Karaoğluanoğlu Organize Sanayi Bölgesi	Haspolat Sanayi Bölgesi	İskele Küçük Sanayi Sitesi	Alayköy I.Etap Sanayi Bölgesi	Alayköy II.Etap Sanayi Bölgesi	Yeni Bogaziçi Küçük Esnaf Sanayi Sitesi	Güvercinlik Küçük Sanayi Bölgesi I. ve II. Etap	Çatalköy Sanayi Bölgesi	Vadili Küçük Sanayi Bölgesi	TOPLAM
10,11,12	Gıda, İçecek ve Tütün Sanayi	55	-	8	35	2	18	3	25	41	10	20	16	18	251
13,14,15	Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri Sanayi	28	-	5	4	4	6	4	5	-	3	6	-	-	65
16,31	Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi	71	-	18	50	7	21	7	35	13	12	9	9	8	260
17,18	Kâğıt Ürünleri ve Basım Sanayi	10	-	-	7	1	5	-	6	-	2	2	-	-	33
19,20, 21,22	Kimyasal ve Eczacılık Ürünleri ile Petrol, Kauçuk ve Plastik Sanayi	41	-	2	22	-	13	2	6	4	2	5	7	1	105
23	Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi (Cam, Seramik, Çimento, Kireç, Mermer ve Hazır Beton)	23	-	3	39	2	6	1	2	-	1	1	-	3	81
24,25	Alüminyum ve Metal İşleme Sanayi	94	5	12	75	5	26	14	50	27	17	24	15	12	376
26	Bilişim ve Elektronik Sanayi	20	-	5	9	-	2	3	5	2	1	6	4	4	61
27,28,33	Elektrik Malzemeleri ile Makine ve Teçhizat İmalat ve Montaj Sanayi	17	1	2	15	1	-	1	4	-	2	5	2	-	50
A	İmalat Sanayi Toplamı	359	6	55	256	22	97	35	138	87	50	78	53	46	1,282
B	Taşıt Parça ve Tamir İşletmeleri	88	-	33	95	7	10	21	54	23	13	50	6	11	411
C	Reklamcılık	14	-	1	3	-	-	-	5	-	1	3	1	-	28
D	Sosyal Amaçlı İşletmeler	12	-	-	2	-	4	1	6	2	1	-	1	1	30
E	Diğer	3	-	6	2	-	-	1	1	11	1	1	6	6	38
F	Tüm Sektörler Genel Toplamı	476	6	95	358	29	111	58	204	123	66	132	67	64	1,789

Not: Sanayi alt sektör faaliyet alanları; NACE Revize.2 Avrupa Birliği Ekonomik Faaliyetler İstatistiki Sınıflaması baz alınarak düzenlenmiştir.

Kaynak: Sanayi Dairesi

ii) AMAÇ

Yüksek katma değerli ve ihracata yönelik bir sanayi yapısına ulaşılması amacıyla mukayeseli üstünlüğü olan yerli ürünlerin uluslararası düzeyde markalaştığı, turizm ve yüksek öğrenim sektörleri başta olmak üzere yurt içi talebin en yüksek düzeyde yerli üretimle karşılanması, yenilikçiliğin geliştirilmesi, ileri teknolojinin etkin kullanımının sağlanması, üretimde kalite ve verimlilik kültürünün benimsenerek standardizasyonun güçlendirilmesi, nitelikli insan gücüne ve planlı sanayi alanlarına sahip olunması ve yeşil ve dijital dönüşüme en iyi şekilde uyum sağlanması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Ülkemizde planlı sanayileşmenin sağlanması, sanayi politikalarının ve hedeflerinin doğru ve gerçekçi olarak oluşturulabilmesi için sistem oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı P.176)			
Tedbir 176.1 İstatistik ve raporların güncel olarak görülebilmesine olanak sağlayacak olan sicil bilgi sistemi yazılımı tamamlanarak uygulamaya girmesi sağlanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. 46/2019 Sanayi Sicil Yasası'na bağlı olarak oluşturulacak olan Sanayi Sicil Bilgi Sistemi yazılımı tamamlanacaktır.
Tedbir 176.5 Kamu kurumları arasında entegre yeni bir istatistik otomasyon sisteminin oluşturulması sağlanacak, aylık rapor alınabilecek düzeye gelmesi sonrası rapora ihtiyaç duyan gerçek veya tüzel kişilerin sistem üzerinde tasarlanmış raporlara erişim sağlanması gerçekleştirilecektir.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu	1. Gümrük ve Rüsumat Dairesi Otomasyon Sistemi'nden elde edilecek doğru ve işlenebilir verilerin, Ticaret Dairesi tarafından etkin şekilde kullanılabilmesi için gerekli olan yazılımın hazırlanması için çalışmalar başlatılacaktır.
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yerli malının belirlenmesi ve belgelendirilmesine ilişkin uygulanacak usul ve esasları düzenleyen Yerli Malı Yasa Tasarısı'nın yasallaşması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.179)			
Tedbir 179.1 Yerli malının belirlenmesi ve belgelendirilmesine ilişkin yasal çerçeveyi oluşturacak Yerli Malı Yasa Tasarısı'nın tamamlanarak yasalaşması için gerekli mevzuat hazırlıkları tamamlanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Sanayi Odası, Ticaret Odası	1. Yerli Malı Yasa Tasarısı'nın, Meclis alt komitesindeki görüşmeleri tamamlanacaktır.

Uluslararası standartlara uygun ve rekabete açık ürünlerle birlikte, ihracat potansiyeli yüksek, ülkemize özgü, dış pazarlara göre mukayeseli avantajı bulunan niş ürünlerin markalaştırılarak pazarlanmasına yönelik tedbirler artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.181)			
Tedbir 181.2 Ülkemiz açısından marka değeri olan niş ürünleri belirlenerek patent haklarının ve coğrafi tescillerinin alınması sağlanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Sanayi Dairesi ile Sanayi Odası iş birliğinde yürütülecek çalışmalar çerçevesinde, ülke sanayisinin gelişimine katkı sağlayabilecek niş ürünlerin tespiti gerçekleştirilecektir. 2. Marka tescil süreçlerinde ülkemizde üretilen mal ve ürünlere öncelik verilmesini temin edecek uygulamalara yönelik çalışmalar yürütülecektir.
İmalat sanayisinde yeşil dönüşüm desteklenecek, döngüsel ve sürdürülebilir üretim uygulamalarının artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.182)			
Tedbir 182.4 Atık yönetim süreci, kaynağında ayrıştırma aşamasından başlanmak üzere kirliliği önleyecek şekilde iyileştirilecektir.	İçişleri Bakanlığı	Başbakan Yardımcılığı , Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Entegre Katı Atık Yönetimi Projesi kapsamında Güngör Düzenli Katı Atık Depolama Tesisi iyileştirilecektir.
Kümelenme anlayışı çerçevesinde yeni sanayi bölgelerinin atıl kapasite yaratmadan oluşturulması, geliştirilmesi ve mevcut sanayi bölgelerinin altyapısının iyileştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. (Kalkınma Planı P.183)			
Tedbir 183.4 Yeni Büyük Organize Sanayi Bölgesinin oluşturulması için çalışmalar yapılacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Güvercinlik Organize Sanayi Bölgesi 3. Etap Projesinin tamamlanması için çalışmalar yapılacaktır.
Mal ve hizmet ihracatının artırılmasına yönelik tüm kurum ve kuruluşlar tarafından yapılacak uluslararası tanıtım faaliyetleri ve yurt dışı fuar katılımları desteklenerek artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.184)			
Tedbir 184.1 Mal ve hizmet ihracatını artırmak amacıyla uluslararası tanıtım faaliyetleri ve yurt dışı fuar katılımlarını destekleyecek finansal, teknik ve organizasyonel mekanizmalar geliştirilecektir.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Başbakan Yardımcılığı , Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Bakanlar Kurulu'nun 10.05.2018 tarih ve TE(K-I) 506-2018 sayılı kararı doğrultusunda ihracatı artırmaya yönelik devlet destekleri kapsamında destekler artırılacaktır.

Reel sektörün iş yapabilirliğini artırmak ve yatırım ortamını geliştirmek amacıyla uygulanan faiz destek ve kısmi hibe programları geliştirilecek ve genç girişimcilere yönelik programların artırılması sağlanacaktır (Kalkınma Planı P.185)			
Tedbir 185.1 Kıbrıs Türk Yatırım Geliştirme Ajansı (YAGA) ile ülkenin kalkınmasında gereksinim duyulan yatırımların artırılması ve bu yönde yatırım ortamının iyileştirilmesi çalışmalarına önem verilecektir.	YAGA	Başbakanlık, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, ilgili daire/kurumlar, İlgili sivil toplum örgütleri	1. Sanayi, Turizm ve Tarım sektörlerine özel kısmi hibe programları hazırlanarak yürürlüğe girmesi sağlanacaktır. 2. Genç Girişimciler için Girişimcilik Projesi hazırlanarak yürürlüğe girmesi sağlanacaktır.
Sanayi sektörünün ihtiyaç duyduğu kaliteli işgücünün sağlanması için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.187)			
Tedbir 187.1 Meslek okullarının sanayi ihtiyaçlarına yönelik ara eleman yetiştirmesi ve meslek liselerinin cazip hale gelmesi için çalışmalar yapılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Meslek komiteleri ve sektör komiteleri kurulacak ve işlerlik kazandırılacaktır. 2. Yaşam boyu eğitim kursları çeşitlendirilecek ve süreklilik kazandırılacaktır.
Tedbir 187.2 Üniversiteler meslek okulları ve sanayi sektörünün iş birliği geliştirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Üniversiteler Birliği, Üniversiteler	1. Üniversite-Meslek Lisesi-Sanayi İş Birliği Platformu'nun (ÜNİMES) kurulması, paydaş protokollerinin imzalanması, pilot okul ve sektör eşleşmeleri yapılması sağlanacaktır.
Sektörle ilişkili kamu kurumlarının mevzuatları güncellenerek, idari ve teknik kapasitenin, denetim altyapısının geliştirilmesi ve kamu sektörünün denetim yapabilecek kapasiteye ulaştırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.188)			
Tedbir 188.1 Sektör ile ilişkili kamu kurumlarının teşkilat yasaları güncellenecektir.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı		1. Ticaret Dairesi kadro yapısının güçlendirilmesine yönelik kadro sayısında artış öngören ve ayrıca yürürlükteki mevzuatın yeni teşkilat yapısına uyumlu hale getirilmesine ilişkin düzenlemeleri de içeren Ticaret Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) (Değişiklik)Yasası Tasarısı hazırlanacaktır. 2. Sanayi Dairesi'nin kuruluş, görev ve çalışma esaslarını düzenleyen mevcut yasal mevzuatın günümüz ihtiyaçları ve sektörel gelişmeler doğrultusunda güncellenmesi için çalışmalar yapılacaktır.
Ülkemizin sanayi ve ticari faaliyetleri açısından, önemli bir yer tutan fuar alanının mevcut alt ve üst yapı eksikliklerinden kaynaklanan sorunların çözülmesi için tedbirler alınacaktır. (Kalkınma Planı P.189)			
Tedbir 189.1 Fuar alanının eksikliklerinin tespiti amacıyla tüm paydaşlarla iş birliği yapılacak ve sürdürülebilir yüksek standartlara sahip bir fuar alanı oluşturulması için gerekli çalışmalar yürütülecektir.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Bütçe Dairesi, Sanayi Dairesi, Sanayi Odası, Sivil Toplum Örgütleri	1. Fuar alanında tespit edilen eksikliklerin giderilmesi amacıyla gerekli mali kaynağın temini hususunda, Bütçe Dairesi nezdinde görüşmelerin sürdürülmesine devam edilecektir.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Sanayi Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Sanayi/GSYİH (%)	%	5.6	7.6	7.8
OSB İmalat Sanayi İşletme Sayısı	Adet	1,282	1,308	1,333
OSB İşletme Sayısı	Adet	1,789	1,826	1,863
47/2000 Sayılı Yasa Kapsamında Teşvik Belgesi Almış Sanayi Yatırımları İçerisindeki İmalat Sanayi Projelerinin Payı (%)	%	60.0	62.0	63.0

Kaynak: Sanayi Dairesi, Devlet Planlama Örgütü

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.2.2. ÖNCELİKLİ SANAYİ SEKTÖRLERİ

2.2.2.2.1. GIDA ÜRÜNLERİ

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde gıda ürünleri sanayisi, özellikle süt ürünleri ve narenciye üretimiyle öne çıkmaktadır. Başlıca ihraç edilen ürünler arasında hellim, peynir çeşitleri, narenciye, narenciye konsantresi, keçiyoynuzu ve türevleri, yumurta, piliç eti ve rakı bulunmaktadır.

Ülkedeki gıda sanayi hem yerel talebi karşılamak hem de ihracat yapmak için stratejik bir sektördür. KKTC gıda sanayi, potansiyelini artıracak pek çok fırsata sahip olsa da hem iç pazarın sınırlılığı hem de dış pazarlara yönelik zorluklar sektördeki büyüme hızını etkilemektedir. Ancak, yerel üretimin kalitesinin artırılması, inovasyon, sürdürülebilir tarım uygulamaları ve ihracatın artırılması gibi stratejilerle sektörde daha güçlü bir yer edinmek mümkündür.

Sanayi bölgelerinde gıda, içecek ve tütün sanayi sektörlerinde toplam 251 işletme faaliyet göstermektedir. Gıda ürünleri içerisinde ilk sırada hellim üretimi yer almakta bunu peynir üretimi, rakı, piliç et ürünleri ve meşrubat takip etmektedir.

Süt ürünleri, narenciye, narenciye konsantre, keçiyoynuzu, yumurta, meşrubat, piliç eti, rakı, sebzeler ve patates başlığından oluşan 2023 yılı gıda ürünleri toplam ihracatı 113,658,869 ABD dolarıdır.

Balık, çilek, domates, karpuz, kolokas, soğan, tahin ve diğer sebzeler başlığından oluşan 2023 yılı gıda ürünleri Yeşil Hat Tüzüğü ihracatı ise 938,635 ABD dolarıdır.

ii) AMAÇ

Gıda sanayisinde, katma değeri yüksek ve uluslararası standartlara uygun üretim yapılması, ihracatın artırılması ve turizm sektörünün gıda ürünleri talebinin yerli üretimle karşılanmasına öncelik verilmesi temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Üretimde katma değer ve verimlilik artışı sağlanacak, ürünler uluslararası standartlarda ticaret imkânlarına kavuşturulacaktır. (Kalkınma Planı P.192)			
Tedbir 192.5 Dondurulmuş veya kurutulmuş meyve ve sebzelerin imalatı için girişimler artırılacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Eğitim ve danışmanlık faaliyetleri düzenlenecektir.
Tedbir 192.9 Kümelenme modeline uygun, liman ve hava yolu bağlantısı güçlü olan büyük ölçekli sanayi tesisi kurulması desteklenecektir.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Güvercinlik Organize Sanayi Bölgesi 3. Etap Projesi tamamlanacaktır.
Ülkemizin ihracat potansiyelinin artırılması için yerli üretim ve istihdam desteklenecektir. (Kalkınma Planı P.194)			
Tedbir 194.5 Yerli ürün tanımı yapılarak buna ilişkin yasal mevzuatın yürürlüğe girmesi sağlanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Yerli Malı Yasa Tasarısı'nın Meclis alt komitesindeki görüşmeleri tamamlanacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Gıda Ürünlerinin Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
İhracat İçindeki Payı (%) *	%	72.3	73.5	74.8
Yeşil Hat Tüzüğü Kapsamında Yapılan İhracat İçerisindeki Payı (%)	%	5.6	6.3	6.5

Kaynak: Ticaret Dairesi

(*) Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında yapılan ihracat dahil değildir

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.2.2.2. METALİK OLMAYAN MİNERAL ÜRÜNLERİN İMALATI

i) MEVCUT DURUM

KKTC sanayi sektöründe, metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı, önemli bir yer tutmaktadır. Bu ürünler, inşaat sektörü başta olmak üzere çeşitli endüstriyel alanlarda kullanılmaktadır. KKTC'nin ekonomik yapısı ve sanayisinin temel bileşenlerinden biri olan bu alan, yerel kaynakların işlenmesiyle elde edilen minerallerin sanayiye kazandırılmasını sağlamaktadır.

KKTC'nin metalik olmayan mineral ürünler sektöründeki mevcut durumu, genel olarak büyümeye ve gelişmeye yönelik olumlu işaretler göstermektedir. Ancak sektördeki iş gücü verimliliği, teknolojik gelişmeler ve çevresel faktörler gibi unsurlar, uzun vadeli sürdürülebilirlik için dikkatle ele alınması gereken konulardır.

Sanayi bölgelerinde Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi (Cam, seramik, çimento, kireç, mermer ve hazır beton) sektörlerinde toplam 81 işletme faaliyet göstermektedir.

İnşaat malzemeleri sektörü, ülkenin inşaat sektörünün gelişmesiyle birlikte önemli bir alan haline gelmiştir. KKTC’de kullanılan inşaat malzemeleri hem yerel üretim hem de ithalat yoluyla temin edilmektedir. KKTC’deki inşaat malzemeleri pazarı, inşaat sektörünün büyümesiyle doğru orantılı olarak gelişmekte ve bu durum, malzeme kalitesi ve çeşitliliğinin artmasına yol açmaktadır.

Metalik olmayan mineral ürünlerin 2023 yılı Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında gerçekleştirilen ihracat tutarı 2,523,844 ABD dolarıdır.

ii) AMAÇ

İnşaat ve yapı malzemeleri üretiminde uluslararası standartlarda, çevre dostu uygulamalarla yurt içi talebin yerli üretimle karşılanması ve ihracatın artırılması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
İnşaat ve yapı malzemeleri üretiminde AB standartlarına uyum sağlanacak ve çevre dostu uygulamalar geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.196)			
Tedbir 196.3 Uluslararası geçerliliği olan sertifikaların alınmasına yönelik teşvikler sağlanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Uluslararası geçerliliği olan sertifikaların alınmasına yönelik verilen destekler devam edecektir.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
İhracat İçindeki Payı (%) *	%	0.48	0.73	0.98
Yeşil Hat Tüzüğü Kapsamında Yapılan İhracat İçerisindeki Payı (%)	%	15.07	15.62	15.64

Kaynak: Ticaret Dairesi

(*) Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında yapılan ihracat dahil değildir

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.2.2.3. MOBİLYA İMALATI

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sanayi sektöründe mobilya imalatı, ülkedeki üretim ve ticaretin önemli alanlarından birini oluşturmaktadır. Mobilya sektörü, hem iç pazara yönelik üretim yaparken, hem de dışa açılma amacıyla ihracat yapma potansiyeline sahip bir alandır. KKTC’deki mobilya üretimi, geleneksel el işçiliği ile modern teknolojilerin birleşimiyle şekillenmiş ve genellikle yerel talepleri karşılamak üzere bir yapı geliştirilmiştir.

KKTC mobilya sektöründe genellikle yerel hammaddelerle (ahşap, kumaş, deri vb.) üretim yapmaktadır. İhracatın artması için, kalite standartlarının iyileştirilmesi, daha rekabetçi fiyatlarla üretim yapılması ve tasarımların çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

KKTC mobilya sektörünün mevcut durumu, fırsatlar ve zorluklar arasında bir dengeye sahiptir. Yerel pazarda güçlü bir talep bulunsun da ihracatın artırılması ve teknolojik gelişmelerin entegrasyonu sektörü daha rekabetçi hale getirebilir. Ayrıca, sürdürülebilirlik ve tasarım yenilikleri gibi unsurlar, sektördeki markaların uluslararası pazarlarda öne çıkmasını sağlayabilir. Sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren orman ürünleri ve mobilya sanayi sektörüne ait işletme sayısı 260'tır.

Mobilya imalatı sektörü 2023 yılı Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında 1,817,033 ABD doları ihracat gerçekleştirilmiştir.

ii) AMAÇ

Mobilya sanayisinde yenilikçi tasarımlar, çevre dostu üretim, vasıflı işgücü ve markalaşma ile ihracatın artırılması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Yenilikçi tasarımlar, üretim yöntemleri ve markalaşma ile katma değer ve ihracatın artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.201)			
Tedbir 201.1 Yenilikçi tasarım, ileri üretim teknikleri ve markalaşmayı teşvik eden destek programları ile firmaların katma değerli üretim ve ihracat yapmaları desteklenecektir.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. TE(K-I) 506-2018 sayılı karar doğru İhracatı Artırmaya yönelik devlet destekleri sağlamaya devam edecektir.
Meslek okullarında ara eleman yetiştirilmesi ve sektörde kalifiye eleman, vasıflı işgücü ihtiyacının giderilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.202)			
Tedbir 202.1 Meslek okullarında eğitim programlarının sektör ihtiyaçlarına göre güncellenmesi ve uygulamalı eğitim imkanlarının artırılmasıyla kalifiye ara eleman yetiştirilmesi teşvik edilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Nitelikli Gelecek: Mesleki Eğitimle Güçlü İstihdam (NİGEM) projesi kapsamında ihtiyaç analizi ve altyapı planlaması yapılacak, sektör iş birlikleri kurulacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Mobilya İmalatı Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
İhracat İçindeki Payı (%) *	%	0.05	0.20	0.36
Yeşil Hat Tüzüğü Kapsamında Yapılan İhracat İçerisindeki Payı (%)	%	10.85	11.56	11.58

Kaynak: Ticaret Dairesi

(*) Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında yapılan ihracat dahil değildir

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.2.3. DİĞER SANAYİ SEKTÖRLERİ

2.2.2.3.1. KİMYASAL VE KİMYASAL ÜRÜN İMALATI (BOYA, VERNİK VB.)

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sanayi sektörü, gelişmekte olan bir yapıya sahip olup, kimyasal ve kimyasal ürün imalatı da bu sektör içinde önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle boya, vernik, temizlik malzemeleri, ilaç sanayi gibi ürünlerin üretimi, yerel talep ve ihracat potansiyeli açısından önemlidir.

KKTC'deki sanayi altyapısı, gelişmekte olan bu piyasa için sınırlıdır. Kimyasal ürün üretimi için gerekli olan modern teknoloji ve ekipmanlar genellikle ithal edilmektedir. Bu da üretim maliyetlerini artıran bir faktördür.

KKTC’de kimyasal ve kimyasal ürün imalatı, yerel talep ve çevresel faktörlerle şekillenmektedir. Boya, vernik, temizlik malzemeleri ve endüstriyel kimyasallar gibi ürünlerin üretimi giderek artmakla birlikte, sektördeki küçük ölçekli işletmelerin büyümesi için daha fazla yatırım, yenilikçi teknolojiler ve dışa açılma gereklidir. Yerli üreticilerin kaliteyi artırarak ve çevre dostu üretim yöntemlerini benimseyerek rekabetçi bir avantaj elde etmeleri mümkündür. Sanayi bölgelerinde Kimyasal ve Eczacılık Ürünleri ile Petrol, Kauçuk ve Plastik Sanayi sektöründe faaliyet gösteren toplam 105 işletme bulunmaktadır.

Kimyasal ve Kimyasal Ürün imalat sektörünün 2023 yılı ihracatı toplam 948,689 ABD doları ve Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında yapılan ihracatı ise 80,050 ABD dolarıdır.

ii) AMAÇ

Katma değeri yüksek, rekabetçi ve sürdürülebilir ürünlerin üretilmesi, yeşil ve dijital dönüşüme uyumlu entegre yatırımların yapılması ile ülkemizin ithalat bağımlılığının azaltılması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Uluslararası geçerliliği olan sertifikaların alınmasına yönelik teşvikler sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.207)			
Tedbir 207.1 Uluslararası geçerliliği olan mesleki yeterlilik ve kalite sertifikalarının alınmasını teşvik etmek için mali destek ve danışmanlık programları uygulanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Sağlık Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Bakanlar Kurulu'nun 10.05.2018 tarih ve TE(K-I) 506-2018 sayılı kararı doğrultusunda ihracatı artırmaya yönelik devlet destekleri kapsamında destekler artırılabacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Kimyasal ve Kimyasal Ürün İmalatı Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
İhracat İçindeki Payı *	%	0.7	1.2	1.8
Yeşil Hat Tüzüğü Kapsamında Yapılan İhracat İçerisindeki Payı	%	0.5	0.7	0.7

Kaynak: Ticaret Dairesi

(*) Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında yapılan ihracat dahil değildir

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.2.3.2. PVC-ALÜMİNYUM-CAM

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sanayi sektörü, özellikle inşaat ve yapı malzemeleri alanında önemli bir gelişim göstermektedir. PVC, alüminyum ve cam gibi malzemeler, inşaat ve yapı sektöründe geniş bir kullanım alanına sahiptir. Bu malzemelerin her biri, farklı avantajlar sunarak KKTC'deki sanayi sektöründe önemli bir yer tutmaktadır.

KKTC sanayi sektörü, PVC, alüminyum ve cam gibi malzemelerin üretiminde ve tedariğinde giderek daha fazla gelişim göstermektedir. Bu malzemeler, sanayi sektöründeki kaliteyi artırırken, yerel pazara katkı sağlamakta ve dışa bağımlılığı azaltmaktadır.

Sanayi bölgelerinde, alüminyum ve çeşitli metallerin işlenmesi alanında faaliyet gösteren 376 işletme yer almaktadır. PVC- Alüminyum- Cam Sanayi sektöründe 2023 yılı Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında toplam 234,498 ABD doları ihracat gerçekleştirilmiştir.

ii) AMAÇ

PVC-alüminyum-cam sektöründe uluslararası standartlarda ihracat potansiyeli yüksek ürünler üretilerek ekonomik kalkınmaya katkı sağlanması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Uluslararası geçerliliği olan sertifikaların alınmasına yönelik teşvikler sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.212)			
Tedbir 212.1 Uluslararası geçerliliği olan mesleki yeterlilik ve kalite sertifikalarının alınmasını teşvik etmek için mali destek ve danışmanlık programları uygulanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Bakanlar Kurulu'nun 10.05.2018 tarih ve TE(K-I) 506-2018 sayılı kararı doğrultusunda ihracatı artırmaya yönelik devlet destekleri kapsamında destekler artırılabacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

PVC- Alüminyum-Cam Sanayi Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
İhracat İçindeki Payı *	%	1.1	1.6	2.0
Yeşil Hat Tüzüğü Kapsamında Yapılan İhracat İçerisindeki Payı	%	1.4	2.1	2.2

Kaynak: Ticaret Dairesi

(*) Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında yapılan ihracat dahil değildir

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.2.3.3. METALDEN PREFABRİK YAPI İMALATI

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sanayi sektöründe metalden prefabrik yapı imalatı, son yıllarda önemli bir gelişim göstermektedir. Özellikle yapı sektöründe yaşanan artan talep ve inşaat alanında yaşanan büyüme, metal prefabrik yapıların üretimini cazip hale getirmiştir. Bu tür yapıların avantajları arasında hızla inşa edilmesi, maliyet etkinliği ve dayanıklılık gibi unsurlar bulunmaktadır.

KKTC’de metalden prefabrik yapı imalatı sektörü, hızla gelişen bir pazar olma yolunda ilerlemektedir. Özellikle ekonomik koşulların zorlukları ve hızlı inşaat gereksinimleri, metal prefabrik yapıları daha cazip hale getirmektedir. Ancak, sektördeki büyümenin sürdürülebilir olması için, yerel üretim kapasitesinin artırılması, eğitilmiş iş gücü yetiştirilmesi ve daha fazla destek sağlanması gerekmektedir. Bu alandaki gelişmeler, KKTC'nin ekonomik büyümesine ve inşaat sektörüne önemli katkılar sağlayabilir. 2023 yılında metalden prefabrik yapı imalat sektöründe Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında toplam 1,036,276 ABD doları ihracat gerçekleştirilmiştir.

ii) AMAÇ

Prefabrik yapı üretiminde çağdaş, çevreci ve fonksiyonel özelliklere sahip markalaşmış ürünler ile ihracat potansiyelinin artırılması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Uluslararası geçerliliği olan sertifikaların alınmasına yönelik teşvikler sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.216)			
Tedbir 216.1 Uluslararası geçerliliği olan mesleki yeterlilik ve kalite sertifikalarının alınmasını teşvik etmek için mali destek ve danışmanlık programları uygulanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Bakanlar Kurulu'nun 10.05.2018 tarih ve TE(K-I) 506-2018 sayılı kararı doğrultusunda ihracatı artırmaya yönelik devlet destekleri kapsamında destekler artırılabilecektir.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Prefabrik Yapı İmalatı Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Yeşil Hat Tüzüğü Kapsamında Yapılan İhracat İçerisindeki Payı	%	6.2	6.9	7.0

Kaynak: Ticaret Dairesi

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.2.3.4. SABUN, DETERJAN VE DİĞER TEMİZLİK MALZEMELERİ İMALATI

i) MEVCUT DURUM

KKTC sanayi sektörü, özellikle iç talebin belirli bir ölçüde sınırlı olduğu, dış ticaretin ise çeşitli zorluklarla karşılaştığı bir yapıya sahiptir. Sabun, deterjan ve temizlik malzemeleri imalatı, KKTC'nin sanayi sektörünün önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Teknolojik altyapı ve üretim kapasitesinin geliştirilmesi, çevre dostu ve kaliteli üretim süreçlerine yatırım yapılması gibi stratejik adımlar, sektörün gelişiminde önemli rol oynamaktadır. KKTC'de sabun, deterjan ve temizlik malzemeleri üretiminde faaliyet gösteren yerel işletmeler, iç pazarla sınırlı kalmakta ve dışa bağımlı hammadde temini gibi zorluklarla karşılaşmaktadır. Ayrıca, yerel pazarda rekabetin artması ve ihracat potansiyelinin değerlendirilmesi sektörün gelişmesine katkıda bulunacağı beklenmektedir.

2023 yılında sabun, deterjan ve temizlik malzemeleri imalat sektöründe Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında 13,289 ABD doları ihracat gerçekleştirilmiştir.

ii) AMAÇ

Sabun, deterjan ve diğer temizlik malzemeleri üretiminde uluslararası standartlara uygun, yeşil ve dijital üretimle uyumlu ve çevreyi koruyan uygulamalarla ihracat potansiyelinin artırılması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Uluslararası standartlarda üretim yapılmasına yönelik olarak üreticiler bilgilendirilecektir. (Kalkınma Planı P.218)			
Tedbir 218.1 Üretimde uluslararası standartların yakalanması için eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı	Sağlık Bakanlığı, Tarım Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Kimyasallar Yasası'nın Tüzükleri hazırlanarak yürürlüğe girmesi sağlanacaktır. 2. Üretimde uluslararası standartların yakalanması için eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlanması için paydaşlarla iş birliği yapılacaktır.

Yerli üreticiyi koruma amaçlı uygulamalar artırılacak ve üreticiler desteklenecektir. (Kalkınma Planı P.219)			
Yerli üreticiyi korumak ve desteklemek amacıyla teşvik mekanizmalarının artırılması sağlanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Maliye Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Fiyat İstikrar Fonu Yasası'nda Temizlik ürünleri ile ilgili fonlarda düzenleme yapılacaktır.
Sektörde denetimler yaygınlaştırılarak çevreyi koruyan uygulamalara öncelik verilecektir. (Kalkınma Planı P.220)			
Tedbir 220.1 Çevreyi koruyan üretim ve hizmet uygulamalarını teşvik etmek amacıyla sektörlerde düzenli ve risk odaklı çevre denetimlerinin yaygınlaştırılması ve yaptırımların etkin uygulanması sağlanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Kimyasallar Yasası çerçevesinde Sağlık Bakanlığına bağlı Temel Sağlık Dairesi ekipleri tarafından düzenli denetimler gerçekleştirilecektir.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Sabun, Deterjan ve Diğer Temizlik Malzemeleri Göstergeleri	Birim	2023	2024¹	2025²
Yeşil Hat Tüzüğü Kapsamında Yapılan İhracat İçerisindeki Payı	%	0.008	0.340	0.672

Kaynak: Ticaret Dairesi

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.2.3.5. GEMİ VE TEKNE YAPIMI, BAKIMI VE ONARIMI

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, sahip olduğu coğrafi konum ve özellikle turizm ile denizcilik alanlarındaki doğal avantajları sayesinde gemi ve tekne inşası konusunda belirli bir gelişim potansiyeline sahiptir. Bu potansiyel, ilgili sektörlerde üretim kapasitesinin artırılması ve denizcilik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak, bu sektörün durumu, genel ekonomik ve altyapı koşullarına, sektörel yatırımlara ve yerel yönetim politikalarına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.

Gemi inşa alanında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren tesisler, ağırlıklı olarak küçük ölçekli ve yerel düzeyde hizmet sunan atölyelerden oluşmaktadır. Bununla birlikte, son yıllarda yerli üretime yönelik olarak, özellikle tekne ve yat imalatında belirli bir ivme kazanılmış ve bu doğrultuda üretim faaliyetleri artış göstermiştir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde gemi bakım ve onarım sektörü, gelişmekte olan bir altyapıya sahip olmakla birlikte, mevcut kapasite ve teknoloji düzeyi açısından daha ileri seviyelere ulaşma potansiyeli taşımaktadır. 2022 yılı itibarıyla ülkemizde üretilen bir adet römorkör, ihraç edilerek KKTC'de imal edilip yurt dışına satılan ilk deniz aracı olarak kayıtlara geçmiştir.

Gemi ve tekne yapımı ile bakım-onarım hizmetleri sektörü, ülkenin sahip olduğu turizm ve denizcilik potansiyelinden güç alarak önemli bir gelişme imkânı sunmaktadır. Ancak bu potansiyelin etkin bir şekilde değerlendirilebilmesi için altyapı olanaklarının güçlendirilmesi, nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesi ve uluslararası pazarlara açılımı destekleyecek stratejik planlamaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

ii) AMAÇ

Gemi ve tekne yapımı, bakımı ve onarımı alanında kurumsal kapasitenin artırılarak verimlilik artışı ile birlikte ekonomik kalkınmaya katkı sağlanması ve sürdürülebilir bir yapı oluşturulması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Gemi ve tekne yapımı, bakımı ve onarımı alanında mevzuat eksikliği giderilerek nitelikli işgücü yetiştirme amacıyla kurumsal kapasitenin geliştirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.222)			
Tedbir 222.4 Meslek Liselerinde gemi bakım onarım alanları açılarak sektör ile öğrencilerin bir araya getirilmesi sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Gemi bakım onarımı ve gemi elektriği konularında alan çalışması yapılacaktır.
Tedbir 222.5 Eğitim alan gençlere iş/staj imkânı sunularak sektörü tercih etmeleri özendirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Öğrencilerin kurumsal yerlerde iş uygulaması yapmalarını sağlamak amacı ile ilgili odalarla protokoller imzalanacaktır. 2. İş yerlerinde bulunan ustaların eğitimleri sürdürülerek ""Öğretici Ustalık"" belgesi verilecektir.

2.2.3. ÖNCELİKLİ GELİŞME ALANLARI

2.2.3.1. İNŞAAT VE GAYRİMENKUL SEKTÖRÜ

i) MEVCUT DURUM

Ülkemizde inşaat sektörü, ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel unsurlarından biri olup, diğer sektörlerin gelişimine de önemli katkı sağlamaktadır. Sektördeki büyüme; özel sektör inşaat yatırımlarının yanı sıra kamu sektörünün yürüttüğü yol yapım ve onarımı ile su ve kanalizasyon altyapı çalışmalarıyla desteklenmektedir. Sektör hem yerel hem de yabancı işgücüne istihdam olanağı sağlaması açısından önemli bir istihdam kaynağı niteliğindedir.

Sektör, özellikle son yıllarda yabancı yatırımcıların ilgisiyle hızla büyümüşür. Bu durum, lüks oteller, tatil köyleri, konut projeleri gibi inşaat projelerinin artmasına neden olmuştur.

2021 yılında inşaat sektörünün cari fiyatlarla GSYİH'deki payı %7.4 iken, 2022 yılında %5.8, 2023 yılında ise %6 olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında inşaat sektörünün büyüme hızı sabit fiyatlarıyla %23 iken, 2022 yılında %0.6, 2023 yılında ise % -9.5 olmuştur.

Tablo 14. İnşaat Sektöründeki Gelişmeler

	2021	2022	2023
İnşaat Sektörü GSYİH Payı (Cari Fiyatlarla) (%)	7.4	5.8	6.0
İnşaat Sektörü Büyüme Hızı (Sabit Fiyatlarıyla) (%)	23.0	0.6	-9.5

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

KKTC'deki inşaat malzemeleri pazarı, inşaat sektörünün büyümesiyle doğru orantılı olarak gelişmekte ve bu durum, malzeme kalitesi ve çeşitliliğinin artmasına yol açmaktadır.

2021 yılı ithalat verilerine göre, çimento üretiminde kullanılan çimento hammaddesi ile işlenmiş çimento ithalatının toplam değeri 17,586,332.40 ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl içerisinde inşaat demiri ithalatının toplam tutarı ise 50,744,491.90 ABD doları seviyesinde kaydedilmiştir. 2022 yılı verileri incelendiğinde, çimento hammaddesi ve çimento ithalatı toplamının 27,084,321.30 ABD dolarına yükseldiği; inşaat demiri ithalatının ise 68,520,457.00 ABD doları olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2023 yılına ait ithalat verilerine göre ise çimento hammaddesi ve çimento ithalatı toplamı 31,104,418.33 ABD dolarına ulaşırken, inşaat demiri ithalatı belirgin bir düşüş göstererek 18,946,899.10 ABD doları olarak kayıtlara geçmiştir.

Tablo 15. İnşaat Malzemedeki Gelişmeler

	2021	2022	2023
İthal edilen toplam çimento tutarı (ABD Doları)	17,586,332.4	27,084,321.3	31,104,418.3
İthal edilen toplam inşaat demiri tutarı (ABD Doları)	50,744,491.9	68,520,457.0	18,946,899.1

Kaynak: Ticaret Dairesi

ii) AMAÇ

Ülke ekonomisine önemli bir istihdam yaratarak, doğrudan veya dolaylı olarak diğer sektörlerle de pozitif ivme kazandıran, fiziki sermayesi ve insan kaynakları gelişmiş, çevreye duyarlı, teknolojiyi yakından takip eden, yüksek hizmet kalitesiyle, rekabet gücü yüksek bir inşaat sektörü oluşturmak esas amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
İnşaat ve gayrimenkul sektörü ile ilgili kamu kurumlarının kurumsal kapasitesi artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.224)			
Tedbir 224.1 Tapu ve Kadastro Dairesi Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Yasası düzenlenerek Dairenin kurumsal kapasitesi artırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Tapu ve Kadastro Dairesi	1. Tapu ve Kadastro Dairesi Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Yasası yasallaşması sağlanacaktır. 2. Tapu ve Kadastro Dairesine personel alımı için süreç başlatılacaktır. 3. Tapu ve Kadastro Dairesine gerekli teknik donanım, teçhizat alımı için süreç başlatılacaktır.

Tedbir 224.2 Tapu ve Kadastro Dairesinde kullanılmakta olan otomasyon sisteminde coğrafi bilgi sistemlerine dayalı güncel haritalamanın tamamlanması sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Tapu ve Kadastro Dairesi	1. Tapu ve Kadastro Dairesinde kullanılmakta olan coğrafi bilgi sistemlerine dayalı güncel sayısal haritalama tamamlanacaktır.
Tedbir 224.3 Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi ile Taşınmaz Değer Bilgi Sistemi güncellenerek tapu ve kadastro hizmetleri bütünsel olarak yönetilecek, bürokratik süreçler sadeleştirilecektir.	İçişleri Bakanlığı	Tapu ve Kadastro Dairesi	1. Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi ile Taşınmaz Değer Bilgi Sistemi güncellenecektir. 2. Otomasyon sistemi deneme safhasında kullanıma girecektir.
Tapu devri, inşaat izni ve/veya onay alma mekanizmaları gözden geçirilecek, ilgili kurumlarda işlemlerin daha hızlı yapılabilmesini sağlamak için sistem, teknoloji kullanımı ve insan kaynakları güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı P.226)			
Tedbir 226.1 Tapu devri, inşaat izni ve onay süreçlerini hızlandırmak amacıyla kurumların dijital altyapısı ve insan kaynağının güçlendirilmesi sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Kaymakamlıklar, KTMMOB	1. Otomasyon sistemi deneme safhasında kullanıma girecektir.
İnşaat ve gayrimenkul sektöründe yapı güvenliğinin sağlanması amacıyla kalite standartlarına uyum kapsamında etkin denetim mekanizmaları oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı P.227)			
Tedbir 227.3 İnşaat malzemelerinin uluslararası standartlara uygunluğunun denetiminin yapılması için yasal düzenlemeler oluşturulacak, laboratuvar yatırımı yapılması teşvik edilecektir.	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı	Planlama İnşaat Dairesi, KTMMOB, Ticaret Odası, Sanayi Odası	1. Yapı Malzemeleri Yasa Tasarısı ile ilgili sivil toplum örgütlerinden görüş alınacaktır. 2. Yapı Malzemeleri Yasa Tasarısı Çalışmaları kapsamında tamamlanarak Tasarının Merkezi Mevzuat Dairesine gönderilmesi sağlanacaktır. 3. Yapı Malzemeleri Yasa Tasarısı Cumhuriyet Meclisi'ne gönderilecektir.
İnşaat ve gayrimenkul sektöründe yatırım ortamı iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı P.228)			
Tedbir 228.1 İnşaat ve gayrimenkul sektöründe şeffaflık, öngörülebilirlik ve işlem kolaylığını artıracak düzenlemeler yapılarak yatırım ortamı iyileştirilecektir.	İçişleri Bakanlığı	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Taşınmaz Mal Edinme ve Uzun Vadeli Kiralama (Yabancılar) Yasası ile ilgili düzenleme çalışmaları yapılacaktır
Gayrimenkul/Emlak alanında kayıt dışılığın ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.229)			
Tedbir 229.1 Emlakçıların Kayıt ve İşlemleri Yasasındaki kuralların daha etkin uygulanması sağlanarak kayıt dışı emlakçılığın önlenmesine yönelik önlemler artırılabilecektir.	İçişleri Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Emlakçıların Kayıt ve İşlemleri Yasası ile ilgili Hukuk Dairesi görüşü alınacaktır.

İş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin kalitesi teknolojik gelişmeler ve güncel eğilimlerle uyumlu olacak şekilde artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.232)			
Tedbir 232.1 İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili eğitim müfredatı sektör, faaliyetler ve iş kazaları göz önüne alınarak iyileştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Milli Eğitim Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Özel Sektörde ve kamu sektöründe iş sağlığı ve güvenliği hizmetleri dünya standartları temel alınarak düzenlenecektir.
Tedbir 232.2 İnşaat aşamasında iş sağlığı ve güvenliği sağlanması yönünde gerekli idari düzenlemeler yapılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı		1. Yapı denetiminin her bölgede Yerel Yönetimler tarafından uygulanmasının sağlanması teşvik edilecek ve inşaatların proje aşamasında sertifikalı bir inşaat İSG uzmanından hizmet alınması sağlanacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Planlama ve İnşaat Dairesi Tarafından Yapı Denetimi Yapılan Kamu Binası Sayısı	Adet	33	41	45

Kaynak: Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.3.2. ENERJİ

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde elektrik enerjisi, ekonomik ve sosyal gelişim için kritik bir öneme sahiptir. KKTC'deki elektrik üretimi büyük ölçüde fosil yakıtlara dayanmakta ve özellikle dizel ve fuel-oil gibi yakıtlar kullanılmaktadır. Yerel enerji kaynaklarının sınırlı olması nedeniyle elektrik üretimi için ithal yakıtlar kullanılmaktadır.

Elektrik dağıtımı, Kuzey Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu (KIB-TEK) tarafından yönetilmektedir. KIB-TEK, elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımından sorumlu olan ana kurumdur. Bu amaçla kurum Girne'de Teknecik Santrali ile Serhatköy'deki Güneş Enerji Santralini işletmektedir. Ayrıca, ülkemizin artan enerji ihtiyacının karşılanması için yap işlet modeli ile üretim yapan AKSA Kalecik tesisi kurulmuştur.

KKTC, enerji arz güvenliğini sağlamak ve enerji maliyetlerini düşürmek amacıyla çeşitli politikalar uygulamaktadır. Türkiye'den KKTC'ye kablo ile elektrik taşınması projesi, KKTC'nin enerji sektöründe önemli bir dönüm noktası olma potansiyeline sahiptir. Bu proje, KKTC'nin enerji arz güvenliğini artırmak ve daha sürdürülebilir bir enerji sağlamak için stratejik bir öneme sahiptir.

Ülkemizde üretilen toplam elektrik enerjisi miktarı 2021 yılında 1,647,607 MWh, 2022 yılında 1,856,297 MWh, 2023 yılında ise 1,935,474 MWh'dir. Yenilenebilir enerji üretimi incelendiğinde, KKTC'de fotovoltaik (PV) elektrik üretiminin son yıllarda artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Fotovoltaik elektrik üretimi 2021 yılında 91,674 MWh, 2022 yılında 100,037 MWh ve 2023 yılında ise 110,370 MWh olarak gerçekleşmiştir.

ii) AMAÇ

Enerjinin sürekli, kaliteli, sürdürülebilir, güvenli ve karşılanabilir maliyetlerle arzını, enerji temininde kaynak çeşitlendirmesini, temiz ve çevre dostu üretimi esas alarak yenilenebilir enerji kaynaklarını değerlendirerek, enerjide kendine yeterliliği en üst seviyeye yükselten bir sistemin oluşturulması ve enerji verimliliğinin artırılması temel amaçlardır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Enerjide artan talebin karşılanabilmesi amacıyla santral ve altyapı yatırımları gerçekleştirilecektir. (Kalkınma Planı P.235)			
Tedbir 235.1 Orta ve uzun vadeli enerji arz-talep planlamaları yapılacak, elektrik üretim, iletim ve dağıtım yatırımları bu çerçevede gerçekleştirilecektir.	Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	1. Sektör bazlı enerji talep projeksiyonları hazırlanacak, kaynak çeşitliliği gözetilerek orta ve uzun vadeli enerji arz planlaması yapılacaktır. 2. Dağıtım şebekesi altyapısının güçlendirilmesi amacıyla gerekli malzeme tedariki sağlanarak, ilgili projeler hazırlanarak uygulamaya konulacaktır. 3. İletim altyapısına yönelik olarak Yeniboğaziçi, Tathısu ve Lefkoşa/Yılmazköy şalt sahalarının inşası ile Lefkoşa Trafo Merkezi'nin tevziatına ilişkin yatırım planlamaları yapılarak ihale süreci başlatılacaktır. 4. Üretim kapasitesinin artırılması kapsamında ise ilk aşamada 2×25 MW kapasiteli gaz türbinli santral Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne getirilecektir. 5. 2×15 MW veya 2×20 MW üretim kapasiteli santral kurulumu için yerel ihale sürecine çıkılacaktır.
Tedbir 235.2 Bakanlar Kurulu'nun, tesislerin elektrik projelerinin hazırlanması ve uygulanması sürecinde "Güç Faktörünün İyileştirilmesi Esasları" kararı etkin bir şekilde uygulanacak ve sistem arz güvenliği sağlanacaktır.	Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu	Elektrik Mühendisleri Odası	1. KIBTEK Yönetim Kurulu tarafından sistem arz güvenliği sağlanması için gerekli süreç başlatılacaktır.
Tedbir 235.3 Türkiye'den elektrik temin edilmesini hedefleyen enterkonnekte sistem oluşturulması çalışmaları sürdürülecektir.	Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Elektrik Mühendisleri Odası, Üniversiteler	1. Türkiye'den elektrik temin edilmesine ilişkin olarak fizibilite raporunu hazırlayan taraflarla proje çalışmaları sürdürülecektir.

Ülkenin yenilenebilir enerji kapasitesi belirlenerek, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı artırılacak ve sistemin arz güvenliğinin sağlanması için gerekli çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.236)

Tedbir 236.1 Yenilenebilir enerji potansiyelinin belirlenmesi amacıyla Güneş Enerjisi Potansiyel Atlası ve Rüzgâr Enerjisi Potansiyel Atlası gibi dokümanlar hazırlanacaktır.	Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Yenilenebilir Enerji Kurulu, Üniversiteler, Elektrik Mühendisleri Odası	1. İlgili alanda çalışmalar yürütmek üzere bir ekip oluşturularak gerekli faaliyetlere başlanacaktır.
Tedbir 236.2 Elektrik enerjisi üretiminde ülke koşulları ve AB mevzuatı dikkate alınarak gerekli fizibilite çalışmaları yapılacak ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payı artırılacaktır.	Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, YEK, Üniversiteler, Elektrik Mühendisleri Odası	1. Yüksek gerilim bağlantılı depolamalı yenilenebilir enerji santrallerinin kurulumu yapılması için gerekli şebeke analizleri yapılacaktır.
Tedbir 236.3 Güneş enerjisi santral yatırımları dağıtık kurulumlar yerine merkezi kurulumlar şeklinde ve uzaktan kontrol edilebilir sistem altyapısı ile yapılacak, enerji depolama yatırımlarına teşvik sağlanacaktır.	Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, YEK, Maliye Bakanlığı	1. Yenilenebilir Enerji Kaynakları (YEK) Tüzüğü'nde yapılması öngörülen değişiklik ile santral üretiminin kontrol yetkisi KIBTEK'e devredilecektir.
Tedbir 236.4 Elektrik şebekelerinin, potansiyel yenilenebilir kaynak alanları ile yenilenebilir enerji ve elektrikli araçların yaygınlaşma hızı da dikkate alınarak, geliştirilmesine yönelik planlama ve yatırım çalışmaları yürütülecektir.	Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, İtfaiye Müdürlüğü, Ticaret Odası, Sigorta ve Reasürans Birliği, Para, Kambiyo ve İnkişaf Sandığı İşleri Dairesi, Motorlu Araçlar ve Satıcılar Birliği (MASİB)	1. Yenilenebilir Enerji Kurulu tarafından elektrikli araçlara ilişkin gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasına yönelik çalışmalar başlatılacaktır.
Tedbir 236.5 Evlerde ve konaklama tesislerinde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım potansiyeli belirlenecek, fayda-maliyet etkinliğini de içerecek şekilde atılacak adımların tespit edilmesine yönelik yol haritası oluşturulacak ve uygulamaya geçirilecektir.	Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, YEK	1. Ev ve konaklama tesislerinin izin süreçlerine yönelik olarak, KIBTEK mevcut şebeke analizini güncel veriler doğrultusunda gerçekleştirerek, gelen başvuruları mevcut kapasite durumuna göre değerlendirmeye alarak onaylayacaktır.

Tedbir 236.6 Yenilenebilir enerji ve enerji depolama teknolojilerine yönelik Ar- Ge çalışmaları desteklenecektir.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu, YEK, Üniversiteler	1. YEK Kurulunun gündemine getirilecektir.
Tedbir 236.7 Güneş enerjisinin yanı sıra rüzgar enerjisi gibi diğer yöntemlerin kullanılması imkanları araştırılacak ve uygun bulunan tüm yöntemlerle elektrik üretilmesi sağlanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu, YEK, Üniversiteler	1. YEK Kurulunun gündemine getirilecektir.
Tedbir 236.8 SCADA kontrol merkezinde yüksek gerilim şebekesinin yanı sıra orta gerilim şebekesinin de izlenmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	KIBTEK, Sivil Toplum Örgütleri	1. Yüksek gerilim şebekesi SCADA tarafından izlenmekte ve kontrol edilmekte olup düzenli bilgi akışı sağlanmaktadır. Orta gerilim şebekesinin bir kısmı mevcut SCADA sistemine veri aktarımı yapmaktadır. Program lisanslandırılıp saha tarafında adaptasyonu sağlanacaktır.
Enerji alanındaki mevzuat geliştirilecek ve mevcut idari yapılar gözden geçirilerek kapasite gelişimi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.237)			
Tedbir 237.2 Enerji verimliliğine yönelik mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	KIBTEK, Sivil Toplum Örgütleri	1. Enerji Bakanlığı tarafından hazırlanıp meclis alt komitesine sunulan mevzuatın yasalaşması sürecine katkı sağlanacaktır.
Tedbir 237.3 Enerji Dairesi oluşturulması ile ilgili mevzuatın yürürlüğe girmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	KIBTEK, Sivil Toplum Örgütleri	1. Enerji Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasa Tasarısı'nın Meclis alt komitesindeki görüşmelere katkı sağlanacaktır.
Tedbir 237.4 Elektrik iletim ve dağıtım sistemlerinin planlanmasına, işletilmesine ve sisteme bağlı santrallere ilişkin kuralların yer alacağı "Şebeke Yönetmeliği" hazırlanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	KIBTEK, AB Koordinasyon Merkezi, Sivil Toplum Örgütleri	1. AB hibe programı kapsamında İletim dağıtım sistemi yönetmelikleri ile ilgili çalışmalar başlatılacaktır.
Tedbir 237.5 Elektrikli araç ve şarj istasyonları ile ilgili mevzuat düzenlenecek, elektrikli araç kullanımı özendirilecektir.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	KIBTEK, Sivil Toplum Örgütleri	1. Şarj İstasyonları Yasa Tasarısı hazırlanacaktır
Tedbir 237.6 Enerji üretim, iletim, dağıtım ve tüketimine yönelik verilerin toplanması, işlenmesi ve yayımlanması ile ilgili çalışmalar gerçekleştirilecektir.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	KIBTEK, Sivil Toplum Örgütleri	1. Enerji tüketim verileri Uzaktan Sayaç Okuma Sistemi aracılığıyla, üretim verileri ise santral otomasyon sistemi üzerinden güncel olarak temin edilerek, KIBTEK'in ilgili birimleri tarafından yürütülen çalışmalarda kullanılacaktır.
Enerji verimliliği alanındaki çalışmalar artırılacak, bu alandaki kurumsal yapı ve insan kaynağı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı P.238)			
Tedbir 238.1 Enerji Verimliliği Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle binaların enerji verimliliğine uyumlu hale getirilmesi sağlanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	KIBTEK, Sivil Toplum Örgütleri	1. Hazırlanmış bulunan Enerji Verimliliği Yasa Tasarısı'nın Cumhuriyet Meclisi'ne sevk edilmiş olup süreç takip edilecektir.

Konut sektöründe enerji verimliliğinin sağlanması için çalışmalar yapılacak ve ülkemizin CO2 emisyon hacimlerinin azaltılmasına katkı sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.239)			
Tedbir 239.1 Enerji performansı yüksek olan binaların yapılması ve mevcutlarının iyileştirilmesi için gerekli yasal düzenleme yapılacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	KIBTEK, Sivil Toplum Örgütleri	1. Enerji Verimliliği Yasası'nın yasallaşması sürecine katkı sağlanacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Elektrik Enerjisi Talebi	GWh	1.712,5	1977	2,250
Elektrik Enerjisi Üretim Miktarı	GWh	1.900,6	2126	2,370
Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Üretilen Elektrik Enerjisi Miktarı	GWh	192,1	201,5	232
Yenilenebilir Enerji Kurulu Gücü	MW	113	121	140

Kaynak: KIBTEK

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.3.3. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti haberleşme hizmetleri sektörü, ülkenin telekomünikasyon, internet hizmetleri, posta ve radyo-televizyon yayıncılığı gibi çeşitli iletişim hizmetlerini kapsayan bir sektördür.

Telekomünikasyon Hizmetleri, mobil ve sabit hat operatörleri ve internet hizmetlerinden oluşmaktadır. KKTC'de başlıca iki mobil operatör bulunmaktadır: Kuzey Kıbrıs Turkcell (KKTCCELL) ve Telsim. Bu operatörler mobil ses, mesajlaşma ve veri hizmetleri sunmaktadır. Sabit hat hizmetleri ise Telekomünikasyon Dairesi tarafından sağlanmaktadır. İnternet hizmetlerinde ise Fiber, ADSL ve mobil geniş bant gibi farklı internet erişim hizmetleri bulunmaktadır. Hem sabit internet servis sağlayıcıları hem de mobil operatörler bu hizmetleri sunmaktadırlar.

Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Kurumu (BTHK) KKTC'deki haberleşme hizmetlerinin düzenlenmesinden ve denetlenmesinden sorumludur. Frekans tahsisi, lisans verme ve hizmet kalitesinin denetlenmesi gibi görevleri üstlenmektedir.

Telekomünikasyon Hizmetleri

Hızla ilerleyen teknolojik gelişmeler ve artan globalleşme eğilimi, telekomünikasyon sektörünü bireysel haberleşmenin sağlanmasının ötesinde, bilgi toplumunun temel altyapısını oluşturan bir sektör durumuna getirmiştir.

Tablo 16: Bölge Santralleri ve Hat Kapasiteleri

Bölgeler	2021	2022	2023
1. Lefkoşa	56,288	56,288	56,288
2. Gazimağusa	46,026	46,026	46,026
3. Girne	22,928	22,928	22,928
4. Güzelyurt	17,511	17,511	17,511
Toplam	142,753	142,753	142,753

Kaynak: Telekomünikasyon Dairesi

Posta Hizmetleri

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde posta hizmetleri, posta gönderimi, alımı, dağıtımı ve diğer ilgili hizmetleri kapsayan önemli bir kamu hizmetidir. Bu hizmetler hem bireysel kullanıcıların hem de işletmelerin posta ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamakta ve devlet tarafından yürütülmektedir.

Radio ve Televizyon

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde radyo ve televizyon sektörü hem kamu hizmeti yayıncılığı hem de özel yayıncılık faaliyetlerini kapsamaktadır. Ülkedeki radyo ve televizyon yayıncılığı, haber, eğlence, eğitim ve kültürel programlar sunarak toplumun bilgiye erişimini sağlamaktadır. Bayrak Radyo Televizyon Kurumu (BRTK), KKTC'nin resmi devlet radyo ve televizyon yayıncısıdır. BRTK, KKTC'nin kültürel mirasını korumak ve halka tarafsız haber sağlamak amacıyla çalışmakta ve radyo ve televizyon hizmetlerinin geliştirilmesini çağdaş bir anlayışla sürdürmektedir. Hızla gelişen teknoloji sayesinde bülten ve bilgi akışı, ülkeler arasında sağlanmaktadır. BRTK, çağımızın yayıncılık gereklerini yerine getirebilmek için atılımlarını devam ettirmektedir.

ii) AMAÇ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin ve yaygın kullanılması yoluyla dijital dönüşümün hızlandırılması, ekonomide verimliliğin ve rekabetçiliğin sağlanması, kamu hizmetlerinin etkin ve süratli bir şekilde yapılabilmesi, dijital okuryazarlığın yaygınlaştırılması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Dijital dönüşümün hızlandırılması amacıyla elektronik iletişim altyapılarının güçlendirilmesi, yeni nesil ağ altyapılarının yaygınlaştırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.241)			
Tedbir 241.1 Erişim şebekesi fiber olarak yenilenecek ve fiber erişim şebekesi ile her evde fiber dönüşüm sağlanacaktır.	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı	BTHK, Sivil Toplum Örgütleri	1. Fiber optik altyapı döşeme projesi fizibilite çalışmaları tamamlanacaktır. 2. Proje kapsamında şehirlerdeki mevcut bakır hatlar yerine fiber optik kabloların döşenmesi için altyapı çalışmaları başlatılacaktır.
Kamu kurum ve kuruluşlarında verilen tüm kamu hizmetlerinin, dijital olarak verilmesi için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.245)			
Tedbir 245.1 Kamu kurum ve kuruluşlarının yazılım ve donanım altyapılarının merkezi e-Devlet yapısına uygun hale getirilmesi sağlanacaktır.	Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu	Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Yasa uyarınca oluşturulması gereken dijital olgunluk modeli hakkındaki düzenlemeler ve denetimlere ilişkin usul ve esaslar tüzüğü hazırlanacaktır.
Tedbir 245.3 Dijital teknolojilerden vatandaş odaklı bir yaklaşımla yararlanılarak, kamu hizmetlerinde verimlilik artırılacaktır.	Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu	Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. E-Devlet Kapısı aracılığıyla sunulan hizmetlerin sayısı artırılarak, vatandaşların kamu hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılması ve bu hizmetlerden daha etkin şekilde yararlanması sağlanacaktır.
Tedbir 245.4 E-Devlet hizmetlerinin mobil uygulama üzerinden de sunulması sağlanacaktır.	Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu	Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Web üzerinden sunulan e-Devlet hizmetlerinin mobil uygulama aracılığıyla da vatandaşlara ulaştırılabilmesini teminen gerekli teknik altyapı ve yazılım çalışmaları tamamlanacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Sabit Genişbant Abone Sayısı	Adet	478.790	578.972	595.000
Mobil Genişbant Abone Sayısı	Adet	479.263	495.581	505.000
4G Abone Sayısı	Adet	432.695	467.541	495.000

Kaynak: Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı, BTHK

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.3.4. BİLİM, TEKNOLOJİ VE YENİLİK (AR-GE)

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bilim, teknoloji ve araştırma-geliştirme (Ar-Ge) alanlarında son yıllarda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Özellikle bilişim teknolojileri ve yazılım geliştirme, yenilenebilir enerji, sürdürülebilir tarım ve su yönetimi gibi alanlarda Ar-Ge faaliyetleri öne çıkmaktadır.

KKTC'de 25 üniversite bulunmakta olup, bu üniversitelerde bilgisayar mühendisliği, yazılım mühendisliği, yapay zeka ve veri bilimleri gibi "soft" teknolojilerle ilgili lisans programları, yüksek lisans ve doktora programları mevcuttur. Bu durum, ülkede nitelikli insan kaynağının yetişmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca, KKTC'deki üniversitelerde, özellikle bilim ve mühendislik alanlarında Ar-Ge ve inovasyon odaklı eğitim programları artırılmaya çalışılmaktadır.

Ar-Ge ve tasarım faaliyetlerini desteklemek amacıyla 16/2019 sayılı "Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Yasası" yürürlüğe girmiştir. Bu Yasa ile Ar-Ge projelerine vergi indirimleri, sigorta primi destekleri ve teknogirişim sermayesi gibi teşvikler sunulmaktadır.

Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Yasası tahtında 4 adet tüzük bulunmaktadır. Bunlar: Ar-Ge Merkezleri Tüzüğü, Ar-Ge Projeleri, Tasarım Projeleri ve Yenilik Projeleri Tüzüğü, Ar-Ge Kapsamındaki Teknogirişim Sermayesi Desteği Tüzüğü ve Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri ve Uluslararası Fonlardan Alınan Desteklerin Uygulanması Tüzüğü'dür.

Şu anda KKTC'de Ar-Ge Merkezi bulunmamaktadır. Bakanlığa başvurusu yapılmış ve Yasa kapsamında oluşturulan Değerlendirme ve Denetim Komisyonu'nda görüşülmekte olan 2 tane Ar-Ge, Tasarım ve Yenilik Projesi başvurusu bulunmaktadır.

KKTC'de özellikle yazılım geliştirme ve bilişim teknolojileri sektörlerinde Ar-Ge faaliyetleri hız kazanmaktadır. KKTC, enerji bağımsızlığı ve çevresel sürdürülebilirlik amacıyla yenilenebilir enerji alanında Ar-Ge çalışmalarına yatırım yapmaktadır. Özellikle güneş enerjisi ve rüzgâr enerjisi gibi alanlar öne çıkmaktadır.

"Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası" ile teknoloji geliştirme bölgelerinin kurulması ve yönetilmesi için yasal çerçeve oluşturulmuş ve bu bölgelerle, üniversiteler ve sanayi işbirliğini teşvik edilerek, teknolojik bilgi üretimi ve ticarileştirilmesi amaçlanmıştır.

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ile işbirliği yapılarak, KKTC'deki araştırma ekosisteminin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda, üniversitelerin araştırma kapasitelerinin artırılması ve bilim insanlarının teşvik edilmesi hedeflenmektedir.

KKTC'deki Ar-Ge faaliyetleri, önemli bir potansiyele sahip olmakla birlikte, altyapı eksiklikleri, finansman sıkıntıları, insan kaynağı yetersizlikleri ve yasal engeller gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. KKTC'nin Ar-Ge alanında gelişebilmesi için eğitim, yatırım, işbirlikleri ve yasal düzenlemelerle ilgili düzenleme ve iyileştirme ihtiyacı devam etmektedir.

ii) AMAÇ

Bilgi üretmeye yönelik sorgulama, araştırma, öğrenme, geliştirme, istek ve düşünce sistematliğini tüm düzeylerde yaygınlaştıran, katma değeri yüksek ürün ve hizmet geliştirme kapasitesini artıran, insan odaklı, iş birliğine dayalı, etkin işleyen bir bilim, teknoloji ve yenilik ekosistemi oluşturmak temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Ar-Ge insan kaynağı kapasitesi ve niteliği güçlendirilecek, araştırma kariyerlerinin çekiciliği ve sürdürülebilirliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.251)			
Tedbir 251.2 Sanayide ihtiyaç duyulan doktora derecesine sahip nitelikli insan kaynağının üniversite-sanayi iş birliğiyle yetiştirilmesi sağlanacak ve doktoralı araştırmacı istihdamı teşvik edilecektir.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler	1. Teknoloji geliştirme bölgelerinde Ar-Ge alanında faaliyette bulunulması için sağlanan indirim, istisna, destek ve teşviklerle ilgili farkındalık yaratılacaktır.
Temel bilimlerde nitelikli araştırmacı insan gücü kapasitesi ve araştırma faaliyetleri, öncelikli sektörler ve teknoloji alanlarındaki ihtiyaçlara yönelik artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.253)			
Tedbir 253.1 Temel bilimlerde nitelikli araştırmacı yetiştirilmesi ve araştırma faaliyetlerinin öncelikli sektör ve teknoloji alanlarının ihtiyaçlarıyla uyumlu hale getirilmesi sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Üniversiteler	1. "Temelden Geleceğe": Temel Bilimlerde Araştırmacı Yetiştirme ve Gelişim Programı (TEGEP) kapsamında müfredat uyumu, bilim kulüpleri ve laboratuvar kurulumu yapılacaktır.
Toplum genelinde bilim, teknoloji, yenilik kültürünün yaygınlaştırılması, farkındalığın artırılması, bilim ve teknolojiye olan merakın teşvik edilmesi ve nitelikli insan kaynağının erken yaşlardan itibaren geliştirilmesi teşvik edilecektir. (Kalkınma Planı P.253)			
Tedbir 254.2 Bilim ve teknoloji alanında fuarlar, yarışmalar, festivaller, sergiler, etkinlikler ve atölyeler desteklenmeye devam edilerek teknoloji farkındalığının artırılması sağlanacaktır.	Cumhurbaşkanlığı	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Havacılık, Uzay ve Teknoloji Festivali -TEKNOFEST 2025 düzenlenecektir.
Yüksek katma değerli üretimi destekleyecek nitelikteki öncül araştırma ve teknolojiler teşvik edilecektir. (Kalkınma Planı P.257)			
Tedbir 257.1 Yüksek katma değerli ürünler ile ham maddesi ülkemizde olan ürünlerin yerli imkân ve kabiliyetlerle geliştirilmesine yönelik destekler sağlanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası ile Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Yasa kapsamında öngörülen teşvik ve destek uygulamalarının sürdürülebilirliği sağlanarak, ilgili faaliyetlerin teşviki devam ettirilecektir

2.2.3.4.1. TEKNOLOJİ GELİŞTİRME BÖLGELERİ (TEKNOPARKLAR)

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde teknoloji geliştirme bölgelerinin kurulmasına ve yönetilmesine ilişkin ilk yasal düzenleme, 2005 yılında yürürlüğe giren 2/2005 sayılı “Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası” ile gerçekleştirilmiştir. Ancak bu yasa, zamanla uygulamada yetersiz kalmış ve ihtiyaçlara cevap verememeye başlamıştır. Bu nedenle 2018 yılında kapsamlı bir revizyon yapılarak, 42/2018 sayılı yeni “Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası” kabul edilmiştir.

Yeni yasa ile birlikte üniversiteler, araştırma kuruluşları ve sanayi sektörü arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte, teknoloji üretiminin teşvik edilmesi, yenilikçi ürün ve üretim yöntemlerinin geliştirilmesi, yazılım faaliyetlerinin desteklenmesi ve ürün kalitesinin artırılması gibi hedefler de mevzuatın temel amaçları arasında yer almıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde halihazırda iki adet teknoloji geliştirme bölgesi faaliyet göstermektedir. Bunlardan biri, 2005 yılında 2/2005 sayılı yasa kapsamında kurulan Gazimağusa Teknoloji Geliştirme Bölgesi'dir. Bu bölge, 2018 yılında yürürlüğe giren yeni yasa doğrultusunda uyumlaştırma sürecine girmiştir. Ancak henüz bu süreci tamamlayamamıştır. Bu nedenle, 8 Mayıs 2023 tarihinde yasada yapılan değişiklikle uyumlaştırma süresi 31 Aralık 2025 tarihine kadar uzatılmıştır.

Gazimağusa Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nde, Ocak 2025 tarihi itibarıyla toplam 32 faal üretici şirket faaliyet göstermektedir. Bölge; yazılım ve otomasyon, bilgisayar teknolojileri, elektronik ticaret, savunma sanayi, tasarım, elektronik, imalat sanayi, medikal-sağlık, denizcilik, gıda sanayi, bankacılık ve finans, inşaat, enerji, geri dönüşüm, medya ve iletişim, otomotiv, tarım ve turizm gibi çok çeşitli sektörlerle ev sahipliği yapmaktadır.

Ortadoğu Teknik Üniversitesi Kalkanlı Teknoloji Vadisi (ODTÜ KALTEV), 16 Temmuz 2019 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile Güzelyurt'a bağlı Kalkanlı bölgesinde kurulmuştur. Ocak 2025 itibarıyla bölgede toplam sekiz faal üretici firma faaliyet göstermektedir.

ODTÜ KALTEV bünyesinde; akıllı mikrosistemler, sensör araştırmaları, giyilebilir sistemler, metamateryaller ve terahertz gibi alanlarda ileri teknolojiye yönelik araştırmaların yürütüldüğü laboratuvarların yanı sıra, kuluçka merkezi, Düşün-Dene-Dönüştür (D3) proje ofisleri, inovasyon evi ve çeşitli atölyeler yer almaktadır.

Bölgede kurulan teknoloji transfer ofisi aracılığıyla, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında bilim ve teknoloji alanındaki iş birliği güçlendirilmektedir. Ayrıca, araştırma ve geliştirme, sanayi ile iş birliği, teknoloji transferi, girişimcilik ve inovasyon konularında kapsamlı çalışmalar yürütülmektedir.

Gazimağusa Teknoloji Geliştirme Bölgesi ve ODTÜ KALTEV, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin teknoloji ve Ar-Ge alanlarında gelişimine önemli katkılar sağlamakta; ülkenin uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir yapıya kavuşmasına olanak tanımaktadır.

ii) AMAÇ

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ekonomik kalkınmasına ve uluslararası alanda rekabet gücü kazanmasına katkı sağlayan, teknolojik yenilikçilik ve girişimcilik odaklı, verimli yönetilen ve kümelenme anlayışı çerçevesinde rekabetçi bir ekosistem oluşturacak şekilde paydaşlarıyla birlikte gelişme imkânına sahip, teknoloji geliştirme bölgelerinin oluşturulması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Yükseköğretim kurumları bünyesinde kurulan uygulama ve araştırma merkezleri ile teknolojik geliştirme merkezlerinin farklılaşan nitelikleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak yeniden yapılandırılması için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.261)			
Tedbir 261.1 Yükseköğretim kurumlarındaki uygulama, araştırma ve teknopark/teknolojik geliştirme merkezlerinin mevcut durumlarının analiz edilerek ihtiyaçlarına uygun bir şekilde yeniden yapılandırılacaktır.	KKTC Başbakanlık	DPÖ, BTHK, YÖDAK, Elektronik Devlet ve Sivil Toplum Örgütleri, Üniversiteler	1. Yükseköğretim kurumları bünyesinde kurulan uygulama ve araştırma merkezleri ile teknolojik geliştirme merkezlerinin farklılaşan nitelikleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak yeniden yapılandırılması için ülkemizde bir Bilişim Merkezi oluşturulması için fizibilite çalışması yapılacaktır.
Teknoloji odaklı girişimlere fikir aşamasından, ölçeklenerek kurumsallaşma safhasına kadar tüm aşamalarındaki ihtiyaçlarına hitap edecek girişim destekleri sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.266)			
Tedbir 266.1 Teknoloji odaklı girişimlerin fikirden ölçeklenmeye kadar tüm aşamalarındaki ihtiyaçlarını karşılamak için kademeli destek programları ve finansman mekanizmaları oluşturulacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	YAGA, Milli Eğitim Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri, Üniversiteler	1. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası ile Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Yasa kapsamında öngörülen teşvik ve destek uygulamalarının sürdürülebilirliği sağlanarak, ilgili faaliyetlerin teşviki devam ettirilecektir
Teknoparklar ve teknoloji merkezleri için yatırım ortamı iyileştirilecek ve teknoloji girişimciliği desteklenecek, bölgeler ve bölgelerde faaliyet gösteren firmaların yakın takibi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.268)			
Tedbir 268.1 Teknoparklar ve teknoloji merkezlerinin yatırım ortamını iyileştirmek, teknoloji girişimciliğini desteklemek ve bölge ile firmaların performansını artırmak için izleme mekanizmaları güçlendirilecektir.	KTC Başbakanlık	DPÖ, BTHK, YÖDAK, Elektronik Devlet ve Sivil Toplum Örgütleri, Üniversiteler	1. Yükseköğretim kurumları bünyesinde kurulan uygulama ve araştırma merkezleri ile teknolojik geliştirme merkezlerinin farklılaşan nitelikleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak yeniden yapılandırılması için ülkemizde bir Bilişim Merkezi oluşturulması için fizibilite çalışması yapılacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Teknopark Sayısı	Adet	2	2	3

Kaynak: Ekonomi ve Enerji Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.4. TARIM SEKTÖRÜ

i) MEVCUT DURUM

KKTC’de tarım sektörü, genel ekonomik faaliyetler içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. 2023 yılında tarım sektörü %-2.7 oranında küçülmüş ve sektörün GSYİH içindeki payı %5.3 olarak gerçekleşmiş, aynı yıl içerisinde sektör me kaydetmiştir.

KKTC’nin toplam 2,465,552 dönüm (3,298,908 dekar) olan yüzölçümü alanının %56.7’sine tekabül eden 1,398,123 dönümlük (1,870,689 dekar) bölümü tarım arazisi niteliğindedir. Ancak tarım arazilerinin tamamı ekonomik olarak değerlendirilmemektedir. Tarım arazilerinin %53’üne denk gelen 741,256 dönüm alan aktif olarak tarımsal üretimde kullanılmaktadır. Ekonomik olarak değerlendirilen bu alanın yaklaşık 76,083 dönümünde ise sulu tarım yapılabilmekte olup sulanabilir alanlar işlenen tarım arazilerinin %10.3’ünü oluşturmaktadır.

Bitkisel Üretim

KKTC’de bitkisel üretim, önemli bir ekonomik faaliyet olmasına rağmen, bazı sorunlarla karşı karşıyadır. Yetersiz su kaynakları, toprak verimliliğinin düşük olması ile iklim değişikliğinin sonucu ortaya çıkan kuraklık artışı, sıcaklık değişimleri ve aşırı hava olayları, bitkisel üretimi olumsuz yönde etkilemektedir. Ancak, narenciye, zeytin, sebze ve meyve üretimi, halen ülke ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. KKTC’nin bitkisel üretimi, yurtiçi ihtiyacı karşılamasının yanı sıra sınırlı miktarda ihracat imkanına da sahiptir. Özellikle Türkiye ile yapılan bitkisel ürün ticareti, KKTC’nin önemli bir gelir kaynağıdır. Devlet destekleri, tarımsal projeler ve yeni teknolojilerin kullanımı, sektörü canlandırma potansiyeline sahiptir.

Ülkede yaygın olarak tarımı yapılan bitkisel ürünler tahıl, yemlik baklagil, yemeklik baklagil, sebze, bostan, endüstri bitkileri, turuncgiller, üzüm ve diğer meyvelerdir. İşlenen arazilerin ürün çeşidine dağılımı incelendiğinde tahıl ekili alanların %81.2’lik payla ilk sırada yer aldığı, bunu sırasıyla meyve bahçelerinin, yemlik baklagil ekili alanların ve turuncgil bahçelerinin takip ettiği anlaşılmaktadır.

2022 yılında 276,367 ton olarak gerçekleşen toplam bitkisel üretim 2023 yılında %4.5 artarak 288,703 ton olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında 75,320 ton olarak gerçekleşen tahıl üretim miktarı, 2023 yılında %21.11 azalarak 59,415 tona gerilemiştir.

Hayvansal Üretim

Hayvancılık sektörü, KKTC ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Hayvancılık sektörü, ihracata en yüksek katkıyı sağlayan sektördür.

KKTC’de büyükbaş hayvancılık ile uğraşan toplam 740 işletme bulunmaktadır. Sığır yetiştiriciliği, geniş istihdam olanakları sağlamasının yanı sıra gerek yetiştirme aşamasında (yem, ilaç sanayi, nakliye vb.) gerekse ürün değerlendirme aşamasında (mezbahe hizmetleri, et endüstrisi, süt endüstrisi, deri endüstrisi, sakatat ve pazarlama) birçok ekonomik faaliyet ile bağlantılıdır. Böylece istihdam olanaklarının yanı sıra ekonomiye de katkısı büyüktür.

Koyun yetiştiriciliği, ülke hayvancılığı içerisinde önemli bir yere sahiptir. Ülkenin coğrafik yapısı ve iklim koşulları koyun yetiştiriciliği için son derece uygun olmasına rağmen koyunculuktan elde edilen süt ve et verimi henüz istenilen düzeyde değildir. Ülkenin koyun varlığı 298,441 baş olup 4,020 adet küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan işletme bulunmaktadır. KKTC genelinde işletme başına ortalama 79 adet küçükbaş hayvan düşmektedir. Ancak Lefkoşa bölgesinde büyük ölçekli işletmelerin yoğunlukta olması nedeniyle, bu bölgede işletme başına düşen hayvan sayısının ülke ortalamasının yaklaşık iki katı seviyesinde olduğu gözlemlenmektedir.

Keçi yetiştiriciliği, KKTC'nin gerek coğrafi özelliklerine gerekse iklim ve yetiştiricilik koşullarına yüksek düzeyde uyum sağlayan bir hayvansal üretim koludur. Özellikle kırmızı et tüketiminin belirli bir kısmı oğlak etinden karşılanmakta, ayrıca ülkenin geleneksel ürünü olan hellimin üretiminde de keçi sütü tercih edilmektedir.

Dünya genelinde keçi sütüyle üretilen dondurma, peynir ve benzeri süt ürünlerine olan talebin artmasına ve oğlak eti tüketiminin yükselmesine paralel olarak KKTC’de de keçi yetiştiriciliğinin gelişmesi beklenmektedir.

Veteriner Dairesi'nin 2023 yılına ait MARS Hayvan Kayıt Sistemi verilerine göre, KKTC genelinde toplam 80,075 adet keçi bulunmaktadır. Keçi yetiştiriciliği ile uğraşan işletme sayısı 2,537 olup, işletme başına düşen ortalama keçi sayısı 32 olarak kaydedilmiştir.

Tavukçuluk ise protein ihtiyacının ucuz ve sağlıklı bir şekilde karşılanması bakımından son derece önemlidir. Son yıllarda serbest gezinen (free-range) tavuk çiftliklerinde yumurta tavukçuluğu yapılmaya başlanmıştır. KKTC’de ticari amaçlı tavukçuluk, entegre üretim tesislerinde yapılmaktadır. Özel sektörde oluşan kapasite, ülkenin kendi ihtiyacını karşılamasının yanında etlik piliç ve yumurta ihraç edilmesine imkan sağlamaktadır.

Arıcılık az sermaye ile kısa sürede gelir getiren, bal, bal mumu polen, arı sütü, propolis, arı zehri, ana arı ve oğul gibi çeşitli ürünler sağlayan ve son yıllarda bütün dünyada olduğu gibi KKTC’de de önem verilen bir tarımsal faaliyet alanıdır. KKTC’de 360 arıcılık işletmesi, 23 bin civarında arı kolonisi ile bal üretimi yapmakta olup üretilen balın tümü iç piyasada tüketilmektedir.

Su Ürünleri

KKTC’de balıkçılık faaliyetleri büyük ölçüde organize olmayan, rekabete açık ve bireysel girişimciler tarafından kıyı balıkçılığı şeklinde yürütülmektedir. Bu faaliyetler genellikle günübirlik olup, 5 ila 12 metre boylarında ve 100 beygir gücüne kadar motor kapasitesine sahip, çeşitli büyüklüklerdeki ahşap teknelerle gerçekleştirilmektedir. Mevcut teknelerin yaklaşık üçte ikisi 10 yaştan üzerindedir. 2023 yılı itibarıyla ülkede faaliyet gösteren 383 adet izinli balıkçı teknesi bulunmaktadır.

Ülkede avlanan deniz balıklarından çipura ve levrek, Akdeniz kıyılarında sıkça rastlanan ve hem yerel tüketim hem de ihracat açısından önem taşıyan türler arasında yer almaktadır. Bu

türlerin yanı sıra lüfer, barbunya, istavrit ve palamut gibi diğer deniz balıkları da avlanmakta ve iç piyasada tüketilmektedir.

Kültür balıkçılığı alanında ise özellikle çipura ve levrek üretimi öne çıkmaktadır. Bu türlerin modern tesislerde yetiştiriciliği yapılmakta olup hem iç tüketime hem de ihracata yönelik olarak değerlendirilmektedir. Üretilen kültür balıkları Türkiye başta olmak üzere Avrupa ülkelerine ihraç edilmektedir.

Ülkede yıllık toplam su ürünleri üretimi (yetiştiricilik dahil) yaklaşık 600 ton civarındadır. Ancak kişi başına yıllık balık tüketiminin 7-8 kilogram arasında olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yerli üretimin talebi karşılamada yetersiz kaldığı; dolayısıyla su ürünlerinin ithalatına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

Ormancılık

KKTC topraklarının %20'sine yakın bir kısmı ormanlarla kaplıdır. Bu ormanlar, özellikle Beşparmak Dağları ve çevresindeki bölgelerde yoğunlaşmıştır. Kızılçam (*Pinus brutia*), KKTC ormanlarının baskın ağaç türüdür. Bunun yanı sıra, servi ve akasya türleri de bulunur. Kızılçam, hem ticari değeri olan bir ağaç türü hem de yangınlara karşı dirençli olduğu için orman ekosisteminin korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Yapılan araştırmalarda ülkemizde toplam 1,250 adet bitki türü mevcut olduğu tespit edilmiştir. Mevcut bitki türlerimizin 49 adedi endemik türlerdir. 49 adet endemik bitki türünün 17 adedi, dünyada sadece ülkemiz sınırları içerisinde doğal olarak yetişmektedir.

Ormancılık sektörü, ağaç kesimi ve odun üretimi gibi faaliyetler bakımından sınırlı bir ekonomik getiri sağlamaktadır. Bu sektördeki ana ekonomik faaliyetler arasında yakacak odun üretimi, reçine toplama ve orman ürünleri üretimi yer almaktadır. KKTC'deki kereste üretimi sınırlıdır ve orman varlığı, sürdürülebilirlik önceliği gözetilerek korunmaktadır. Odun kesimi ise çoğunlukla yakacak amaçlı yapılmaktadır. KKTC Orman Amenajman Plan verilerine göre toplam orman alanı 332,285.00 hektar olarak hesaplanmıştır. Mevcut orman alanının 76,771.30 hektarlık kısmı (%23.1) verimli ormandır.

ii) AMAÇ

Ekolojik, sosyal ve ekonomik olarak sürdürülebilir, ülke insanının yeterli ve dengeli beslenmesinin yanı sıra, arz talep dengesini gözetken planlı üretim yapısıyla öncelikle kendi kendine yetebilen, uluslararası rekabet gücünü artırmış, yeni teknolojik gelişmeleri takip edip ayak uydurabilen, altyapı sorunlarını çözmüş, örgütlülüğü ve verimliliği yüksek, etkin bir tarım sektörünün oluşturulması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Akıllı tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması ile tarım teknolojilerinin kullanımı yönlendirilecek ve yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı P.272)			
Tedbir 272.1 Dijitalleşme ve çiftliklerin izlenebilirliği konusunda yenilikçi yöntemlerin kullanılması yaygınlaştırılacak ve teşvik edilecektir.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Akıllı tarım teknikleri ve izlenebilirlik konularında üreticilere yönelik eğitim düzenlenecektir.
Gıda güvenilirliğini teminen altyapının iyileştirilmesine yönelik yatırımlar sürdürülecek, gıda denetimi, bitki ve hayvan hastalık ve zararlılarıyla mücadele hizmetleri etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı P.274)			
Tedbir 274.2 Tarım işletmelerinin insan ve hayvan sağlığı ile çevrenin korunmasını esas alan üretim yapımlarını temin etmek üzere sertifikasyon programları oluşturularak gıda güvenilirliği sağlanacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Tarımsal üretimi olumsuz yönde etkileyen bitki ve hayvan hastalık ve zararlılarıyla mücadele konusunda araştırma çalışmaları yapılacaktır.
Tedbir 274.3 Hayvanlarda kullanılan veteriner tıbbi ürünlerin ve bunların kalıntılarının çiftlik ve gıda zincirinde izlenmesini sağlayacak sistem kurulacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Kalıntı İzleme Programı hayata geçirilecektir.
Tarım ürünlerinde israfın önlenmesi için, etkin stok yönetimi ile pazarlamaya yönelik altyapı ve uygulamaların geliştirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.275)			
Tedbir 275.2 Tarım ürünleri soğuk zincir lojistik altyapısı iyileştirilecektir.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı		1. Cypfruvex'de yapımına başlanan 5,000 ton dondurucu ve yaklaşık 8,800 ton yaş meyve soğuk hava deposu tamamlanacaktır.
Tedbir 275.8 Yöresel ve coğrafi işaretli ürünlerin artırılması ve tanıtılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Tescil alan ürünlerle ilgili bilgilendirme toplantıları yapılacaktır.
Ar-Ge sonuçlarının uygulamaya yansıtılması için yayımı yapılacak, Ar-Ge ile eğitim ve yayımdan sorumlu kurumlar arasında iş birliği sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.277)			
Tedbir 277.1 Ar-Ge çıktılarının sahaya aktarılması amacıyla sonuçların yayımlanması, tanıtılması ve Ar-Ge, eğitim ve yayım kuruluşları arasında iş birliği mekanizmalarının oluşturulması sağlanacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri, Üniversiteler	1. Eğitim, Yayımlar ve Danışmanlık Hizmetleri Yasa Tasarısı Taslağı hazırlanarak Cumhuriyet Meclisine gönderilecektir. 2. Eğitim, Yayımlar ve Danışmanlık Hizmetleri Yönlendirme Kurulu'nun etkin koordinasyonu sağlanacaktır.

Çevrenin korunması ve iklim değişikliği ile mücadele kapsamında tarım sektöründe sera gazı salımının azaltılması için çevre dostu tarımsal uygulamalar desteklenerek yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı P.280)

Tedbir 280.1 Tarım sektöründe sera gazı emisyonlarını azaltmak için çevre dostu üretim tekniklerini teşvik edilecek, destek programlarının uygulanması ve iyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması sağlanacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Okullara yönelik farkındalık eğitimleri düzenlenmeye devam edilecektir. 2. Çiftlik hayvanları yetiştiriciliğinde antimikrobiyal kullanımının azaltılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir. 3. Hayvan refahının sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir. 4. Mineral gübre kullanımının azaltılarak organik ve/veya biyolojik gübre kullanımı arttırmak için hayvancılık işletmelerinde gübre yönetimi ile ilgili çalışmalar başlatılacaktır. 5. Hayvancılık işletmelerinin yenilenebilir enerji kaynakları (güneş enerjisi) yatırımları desteklenecektir.
--	------------------------------------	---	--

Tarım sektörüne yeni girmek isteyen genç girişimcilere, sektördeki çalışanlara ve/veya tarımsal alanda eğitim veren kurumlardaki öğrencilere, uygulamalı eğitim verilecektir. (Kalkınma Planı P.281)

Tedbir 281.1 Tarımsal üretime yeni girecek genç girişimcilere, sektördeki çalışanlara ve tarım eğitimi alan öğrencilere yönelik uygulamalı eğitim programlarının düzenlenecek ve eğitim altyapısı güçlendirilecektir.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Milli Eğitim Bakanlığı, Devlet Üretme Çiftlikleri, Sivil Toplum Örgütleri	1. Mesleki teknik eğitim kursları düzenlenmeye devam edilecektir. 2. MEB Mesleki Teknik Öğretim Dairesi ve Tarım Meslek Lisesi ile eğitim, yarışma ve etkinlikler düzenlenmeye devam edilecektir. 3. Devlet üretme çiftliklerinde eğitim verilmesi ve staj yapılmasına ilişkin ön çalışma yapılacaktır.
--	------------------------------------	---	--

Bitki koruma ürünlerinin ruhsatlandırılması, piyasaya arzı ve ilaç satış yerlerinin denetimi, gübrelerin piyasaya arz denetimlerinin yapılması ile insan ve çevre sağlığı korunması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.287)

Tedbir 287.1 Bitki koruma ürünleri ve gübrelerin ruhsatlandırma, piyasaya arz ve satış denetim süreçlerinin etkinleştirilmesi ve insan ile çevre sağlığını koruyacak düzenli kontrol mekanizmalarının uygulanması sağlanacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı		1. Tarım İlaç Satış Noktalarında başlatılan İSG çalışmaları diğer bitkisel üretim kollarında başlatılacaktır. 2. Tarım ilaç satış noktaları yıllık planlar doğrultusunda denetlenecek.
---	------------------------------------	--	--

Eğitim–yayım faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ile çiftçilerin ve teknik personelin bilgi düzeyleri artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.288)

Tedbir 288.1 MEB ile yapılan “Yaşam Boyu Eğitim Faaliyetlerine İlişkin İş Birliği Protokolü” kapsamında mesleki yeterlilik eğitimleri düzenlenecektir.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Milli Eğitim Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Yıllık eğitim yayım programları oluşturularak uygulamaya konulacaktır.
---	------------------------------------	--	--

Yeşil ve dijital dönüşüme ayak uydurulacak, sürdürülebilir çevre ve rekabetçi üretim için bilinçlendirme ve yönlendirme çalışmaları yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.290)			
Tedbir 290.1 Yeşil ve dijital dönüşüm sürecinde işletmelerin ve çalışanların farkındalığını artırmak ve geçişlerini desteklemek için bilinçlendirme kampanyaları, eğitimler ve rehberlik hizmetleri yürütülecektir.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Sürdürülebilir çevre ve rekabetçi üretim konularında eğitim faaliyetleri düzenlenecektir.
Hayvansal üretimde verim ve kalite yükseltilecek, yem maliyetlerinin azaltılmasına yönelik mera ıslah çalışmalarına hız verilecek, ürün ve pazar çeşitliliği artırılabilecektir. (Kalkınma Planı P.291)			
Tedbir 291.4 Çayır ve mera kadastro yapılarak otlatmaya yardımcı yapılar, atıl durumda bulunan meralar ve orman vasfını yitirmiş alanlar belirlenecek, kaliteli kaba yem üretimi artırılması için meraların ıslahı sağlanacak ve yem bitkileri üretimi yaygınlaştırılacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı, DÜÇ, Sivil Toplum Örgütleri, TAGEM, Orman Dairesi	1. DÜÇ bünyesinde bulunan tarımsal arazilerde TAGEM ile Mera Islahı Çalışması Projesi başlatılacaktır.
Tedbir 291.5 Küçükbaş hayvancılık sektörü destekleme politikası yeniden düzenlenerek gıda güvenirliliğine uygun kaliteli süt üreten işletmeler ve altyapı yatırımları desteklenecek, işletmelerin hellim tesciline uygun süt üretilmesi sağlanacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	SÜTEK, Veteriner Dairesi, Hayvancılık Dairesi, Sivil Toplum Örgütleri	1. Veteriner ve Hayvancılık Dairesi ile SÜTEK tarafından süt kalitesinin iyileştirilmesi ve gıda güvenirliliğine uygun süt üretiminin artırılması için eğitim projesi yürütülecektir. 2. Hellim tesciline uygun süt üretiminin sağlanması amacıyla küçükbaş hayvancılık yatırımlarının yatırım teşvikleri kapsamına alınması için çalışmalar tamamlanacaktır.
Tedbir 291.6 Küçükbaş hayvancılıkla uğraşan çiftçilerin işletme ölçeklerinin artırılarak, ağların modernizasyonu sağlanacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı		1. Faiz destekli kredi programı açılması için ön çalışma tamamlanacaktır.
Tedbir 291.9 Bruselloz hastalığının eradikasyonu sağlanacak ve süt ürünlerinin AB pazarına arzını sağlayacak hayvan sağlığı statüsüne ulaşılacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Hayvan Hastalıkları Eradikasyon Projesi gerçekleştirilecektir. 2. Hayvan Islahı, Hayvansal Hastalık ve Zararlılarla Mücadele Projesi gerçekleştirilecektir. 3. Hayvan Hastalıkları Kontrol ve Eradikasyon Projesi hayata geçirilecektir."
Tedbir 291.10 Hayvancılıkta kalite ve verimliliğin artırılması amacıyla damızlık hayvan üretilmesi için damızlık üretim işletmeleri desteklenecektir.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Damızlık işletmelerine hibe destek ödemeleri verilecektir.

Tedbir 291.12 Güvenli Yem ve Süt Sertifikası (PDO) sertifikalı süt üretim çiftlikleri çoğaltılacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Sertifikalı İşletmeler Desteklenmesi Projesi gerçekleştirilecektir.
Tedbir 291.13 Soğuk zincir kapsamında Süt Endüstrisi Kurumuna (SÜTEK) süt veren işletme sayısı ve süt miktarı artırılacak, yeni süt toplama merkezleri devreye alınarak kapasite yükseltilecektir.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Süt toplama merkezlerinin çalışmalarına yönelik izleme ve değerlendirme çalışmaları yürütülerek ilave kapasite ihtiyacı belirlenecektir.
Tedbir 291.16 Hayvansal yan ürünlerin ekonomiye kazandırılması sağlanacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Peynir altı suyunun değerlendirilmesi için Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı tarafından sağlanan arazi üzerinde SÜİB tarafından işleme tesisi kurulumu işbirliği içerisinde takip edilecektir.
Büyükbaş hayvancılıkta etçi ırkların yetiştiriciliğini yapan çiftliklerin kurulması teşvik edilecektir. (Kalkınma Planı P.292)			
Tedbir 292.1 Büyükbaş hayvancılıkta etçi ırk yetiştiriciliğini artırmak amacıyla yatırımcıları destekleyen teşvik mekanizmalarının uygulanacak ve bilinçlendirme çalışmaları yapılacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Etçi hayvan ırkları üretiminin yaygınlaştırılması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır. 2. Büyükbaş besi yetiştiriciliğinin geliştirilmesi amacıyla etçi hayvan sayısının artırılması için suni tohumlama teşvik edilecektir.
Arıcılıkta modern kovan dağıtımları ve eğitim programlarıyla üretimin sürdürülebilirliği desteklenecek, ürün çeşitliliği ve üretim artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.294)			
Tedbir 294.1 Arıcılıkta modern tekniklerin benimsenmesi amacıyla çeşitlendirme destekleriyle sürdürülebilir üretim teşvik edilecektir.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Arıcılara üretimin sürdürülebilirliği için üretim döneminin kurak geçmesi halinde arı keki desteği sağlanacaktır.
Balıkçılığın sürdürülebilir bir yapıda devam etmesi için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.296)			
Tedbir 296.1 Balıkçılığın gelecekte yeniden yapılandırılmasına uygun olarak, mevcut balıkçı barınaklarının modernizasyonu yapılacak ve gerek balıkçıların gerekse bölge halkının ihtiyaçlarına cevap verebilecek yeni balıkçı barınaklarının inşa edilmesi sağlanacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Karşıyaka Balıkçı Barınağı tadil edilecektir.
Orman zararlıları ile mücadele kapsamında gerekli tedbirler alınarak ormanların etkin ve sürdürülebilir bir şekilde korunması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.302)			
Tedbir 302.2 İklim değişikliğine uyum, hastalık ve böcek zararının azaltılmasına yönelik Ar-Ge çalışmaları desteklenecektir	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Üniversiteler	1. Kızılçam yerine kuraklığa dayanıklı ağaç türleri olan servi ve okaliptüs ağaçlarına geçiş yapılacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Tarım Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Sertifikalı Üretimdeki Üretici Sayısı	Adet	55	79	49
Tarımsal Ar-Ge Aktif Proje Sayısı	Adet	20	23	22
Pestisit Analiz Sayısı	Adet	2,237	3,074	819
Fide/Fidan Üretim Kapasitesi	Adet	140	150	100
Ülke Adına Tescilli Tohum	Adet	4	5	6
Cypruvex Soğuk Hava Deposu Kapasitesi	Ton	2,000	8,300	16,000
Büyükbaş Hayvan Sayısı	Baş	64,647	65,500	73,000
Küçükbaş Hayvan Sayısı	Baş	321,612	343,000	465,000
Modern Arılı Kovan Sayısı	Adet	23,875	26,000	27,000
Küçükbaş Süt Toplama Merkezi Sayısı	Adet	0	2	6
Hastalıktan Ari İşletme Oranı	%	99.8	99.9	100
Küçükbaş Hayvan Sütü Üretimi	Litre/Yıl	5,020,648	5,513,916	6,350,000
Hayvansal Atıkların Ekonomiye Kazandırılması	Adet	-	Pilot	Pilot
Kanatlı Hayvan Üretimi	Ton/Yıl	1,500	2,000	2,200
Kayıtlı Balıkçı Gemisi	Adet	587	590	595
Balıkçı Barınağı Sayısı	Adet	16	16	17
Üretilen Balık (Avcılık)	Ton	410	420	430
Üretilen Balık (Yetiştiricilik)	Ton	201	380	435
İhraç Edilen Balık	Ton	121	310	350
Orman Yangınlarıyla Mücadele Amacıyla Mevsimlik Olarak İstihdam Edilen Yangın Hazır Kuvvet Ekibi Personel Sayısı	Adet	125	138	124
Yangın Emniyet Yol ve Şeritleri için D7 Dozer Sayısı	Adet	2	2	3
Zararlılarla Mücadele Edilen Alan	Hektar	2,000	3,350	1,000
Ağaçlandırma Faaliyetleri (Ağaç Sayısı)	Adet	160,000	220,000	350,000

Kaynak: Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.4.1. SU KAYNAKLARI YÖNETİMİ

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, bir ada ülkesi olması ve yarı kurak iklim koşullarına sahip bulunması nedeniyle sınırlı su kaynaklarına sahiptir. Bu durum, zaman zaman su kıtlığı yaşanmasına neden olmakta ve su kaynaklarının etkin, sürdürülebilir şekilde yönetilmesini hayati öneme taşımaktadır. KKTC'deki su kaynakları; yeraltı suları, yerüstü suları ve dış kaynaklardan sağlanan sular olmak üzere üç temel başlık altında sınıflandırılmaktadır.

Yeraltı Su Kaynakları

KKTC genelinde yeraltı suyu içeren toplam 13 adet akifer tespit edilmiştir. Bu akiferlerden özellikle üçü, ülke genelindeki yerleşim birimlerinin büyük bölümünün içme ve kullanma suyu ihtiyacını karşılamaktadır.

Güzelyurt Akiferi, ülkenin en büyük ve stratejik öneme sahip akiferi olup, kendi bölgesinin yanı sıra Gazimağusa ve Lefkoşa'ya da içme suyu temin edilmekteydi. Girne Sıradağları Akiferi, ikinci büyük akifer olup, başta Girne ve çevresi olmak üzere, Mesarya Bölgesi'ndeki birçok yerleşim yerinin içme suyu ihtiyacını karşılamaktadır. Yeşilköy Akiferi, Karpaz bölgesindeki yerleşim birimlerine içme ve evsel kullanım suyu sağlamaktadır. Bu akiferler, yerleşim alanlarında atık su arıtma altyapısının yetersizliği nedeniyle mikrobiyolojik kirlilik riski taşımakta; aşırı çekim nedeniyle ise deniz suyu girişi kaynaklı kimyasal kirlilik yaşanmaktadır.

Tablo 17: Bölgelere Göre Ruhsatlandırma Onayı Verilen Kuyu Sayıları

	2021		2022		2023	
	Kuyu Sayısı	Oran (%)	Kuyu Sayısı	Oran (%)	Kuyu Sayısı	Oran (%)
GİRNE	164	27.7	207	35.3	135	37.9
LEFKE	40	6.7	25	4.3	20	5.6
İSKELE	112	18.9	189	32.3	92	25.8
GAZİMAĞUSA	203	34.2	124	21.2	101	28.4
LEFKOŞA	46	7.8	30	5.1	5	1.4
GÜZELYURT	28	4.7	11	1.9	3	0.8
TOPLAM	593	100.0	586	100.0	356	100.0

Kaynak: Jeoloji ve Maden Dairesi

Göletler

KKTC'de 17 adet aktif sulama göleti ve 1 adet içme suyu barajı bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, 1974 yılı öncesinde inşa edilmiş ve günümüzde aktif olmayan bazı göletler de mevcuttur. Ayrıca Kanlıdere ve Çakıllıdere üzerinde, dere yataklarından açık kanal vasıtasıyla sulamaya imkân tanıyan, su tutucu nitelikte küçük rezerv alanlar oluşturulmuştur.

Tablo 18: Mevcut Göletlerin Kapasitesi, Yıl İçerisinde Ölçülen Doluluk Miktarları ve Kullanılan Su Miktarı (m3)

GÖLET ADI	KAPASİTE (m ³)	MART-MAYIS DOLULUK HACMİ (m ³)			EYLÜL -KASIM DOLULUK HACMİ (m ³)		
		2021	2022	2023	2021	2022	2023
1 Gemikonağı Madendere	4,121,205	1,839,485.0	3,252,692	1,379,630.0	395,760.0	1,724,185.0	213,470.0
2 Akdeniz	1,468,157	1,307,890.0	1,164,635	Ölçülmez	1,140,067.0	1,107,333.0	Ölçülemez
3 Geçitkale Eğridere	1,360,510	677,205.0	419,003	314,441.0	489,610.0	408,792.0	252,871.0
4 Mersinlik Azganlıdere	1,145,065	Ölçülemez	Ölçülemez	Ölçülemez	Ölçülemez	Ölçülemez	Ölçülemez
5 Gönendere	938,666	846,244.0	534,318	556,701.0	694,613.0	433,230.0	438,285.0
6 Beşparmak Alagadi							
7 Çiftlikdere	774,575	289,890.0	Kurudur	325,800.0	160,395.0	Kurudur	99,850.0
8 Kanlıköy	730,294	559,354.0	398,860	279,202.0	412,250.0	284,900.0	Kurudur
9 Arapköy Ayanidere	608,881	601,013.0	536,326	599,046.0	557,673.0	493,766.0	381,668.0
10 Hamitköy Baştanlıkdere	529,125	346,203.0	Kurudur	Kurudur	250,805.0	Kurudur	Kurudur
11 Yılmazköy Polatdere	517,167	226,000.0	Kurudur	225,467.0	131,360.0	Kurudur	Kurudur
11 Gönyeli	453,857	287,442.0	226,929	213,313.0	199,696.0	113,464.0	Kurudur
12 Arapköy Uzundere	444,150	Ölçülemez	Ölçülemez	190,398.0	--	Ölçülemez	184,590.0
13 Ergazi Saydere	405,025	316,570.0	188,957	171,076.0	204,496.0	159,155.0	122,555.0
14 Dağyolu Üçparmakdere	392,250	117,595.0	Kurudur	41,785.0	Kurudur	Kurudur	Kurudur
15 Serdarlı Ağılıdere	391,880	128,759.0	Kurudur	170,468.0	94,308.0	Kurudur	142,505.0
16 Değirmenlik Çataldere	296,814	Kurudur	Kurudur	128,425.0	Kurudur	Kurudur	101,744.0
17 Haspolat	117,390	43,102.0	Kurudur	15,973.0	28,173.0	Kurudur	Kurudur
TOPLAM	14,695,011	7,586,752	6,721,720	4,611,725	4,759,206	4,724,825	1,937,538

Kaynak: Su İşleri Dairesi

Atık Su Arıtma ve Geri Kullanım

KKTC genelinde faaliyet gösteren 4 adet kentsel atık su arıtma tesisi bulunmaktadır. Lefkoşa Yeni Atık Su Arıtma Tesisi, 30,000 m³/gün kapasiteye sahip olup, belediye nüfusunun yaklaşık %70'ine hizmet vermektedir. Girne Arıtma Tesisi 1,500–1,800 m³/gün kapasitelidir. Gazimağusa Arıtma Tesisi, 8,883 m³/gün kapasiteye sahiptir. Güzelyurt Arıtma Tesisi, 3,179 m³/gün kapasite ile faaliyet göstermektedir.

Bunlara ek olarak, Su Temin Projesi kapsamında ülke genelinde 22 adet ileri biyolojik arıtma tesisi ile 15 adet paket arıtma tesisinin kurulması planlanmaktadır. Bu yatırımlar sayesinde arıtılmış atık suyun tarımsal sulamada yeniden kullanımının artırılması hedeflenmektedir.

Su Temin Projesi Kapsamında Sulama Suyu Kullanımı

KKTC'ye Türkiye'den su iletimini sağlayan projenin ikinci etabı olan “Güzelyurt ve Mesarya Ovası Sulama İletim Yapıları” kapsamında tarımsal sulamaya yönelik önemli altyapı yatırımları gerçekleştirilmiştir.

Proje dâhilinde inşa edilen 5.7 km uzunluğundaki iletim tüneli aracılığıyla Güzelyurt bölgesinde yaklaşık 35,000 dekar, Mesarya Ovası'nda ise yaklaşık 98,000 dekar tarım

arazisinin sulanması planlanmaktadır. Söz konusu tünelin inşaatı 2017 yılında ihale edilmiş ve Mayıs 2021 itibarıyla tamamlanmıştır.

Projenin ilk aşamasında, Güzelyurt Ovası'na su iletimi amacıyla eski Kumköy-Lefkoşa içme suyu hattı kullanılarak bağlantı kurulmuş; toplam 12,815 metre HDPE boru döşenmiştir. Bu sayede yaklaşık 18,000 dekar tarım arazisine sulama suyu sağlanmış olup, Kumköy, Güzelyurt'un bir bölümü, Aydıncöy, Güneşköy'ün bir kısmı, Tarım Bakanlığı'na bağlı Fidan Üretim Çiftlikleri ile Aşağı Bostancı bu hizmetten yararlanmaktadır.

Projenin ikinci aşamasını oluşturan ve 44 km uzunluğa sahip Orta Mesarya Ovası Sulama İletim Hattının ilk 3.7 km'lik bölümü tamamlanmıştır. Geriye kalan 26,798 metrelik güzergâh için kamulaştırma süreçleri devam etmekte olup, gerekli bildirimler mal sahiplerine posta yoluyla iletilmiş; ayrıca 4 Ocak 2023 tarihinde kamuoyuna ilan edilmiştir.

KKTC'nin sınırlı doğal su kaynakları göz önünde bulundurulduğunda, suyun etkin, planlı ve sürdürülebilir şekilde yönetilmesi zaruridir. Hem içme-kullanma hem de tarımsal sulama amaçlı su ihtiyacının karşılanmasında modern altyapı yatırımları, atık suyun yeniden kullanımı ve dış kaynaklı projeler kilit rol oynamaktadır. Bu doğrultuda yürütülen su temin ve sulama projeleri, kırsal kalkınmayı desteklemekte ve ülke genelinde su arz güvenliğini artırmaktadır.

ii) AMAÇ

Yeraltı ve yer üstü su varlığının korunması, su kaynaklarının etkin yönetimi ve alternatif su kaynaklarının artırılması doğrultusunda, suyun verimli kullanımı için çalışmalar yürütülerek sulama yönetiminde teknolojik yeniliklerden yararlanılması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Su kaynaklarının koruma kullanma dengesi gözetilerek sürdürülebilir, bütüncül, etkin ve verimli şekilde yönetimi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.304)			
Tedbir 304.1 Su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı için planlama yapılması, verimliliği artıracak teknolojilerin ve tasarruf önlemlerinin yaygınlaştırılması sağlanacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Yerel Yönetimler	1. Su Temin Projesi Kapsamında 2. Etap Projenin tamamlanması ile yerel kaynakların kullanımı azaltılacaktır. 2. Belediye şebekelerinin yenilenerek kayıp-kaçak oranlarının azaltılması sağlanacaktır. 3. Ana isale hatları yenilenerek kayıp-kaçak oranlarının azaltılması sağlanacaktır. 4. Pilot şebeke seçilip otomasyon sistemi kurularak şebeke sürekli olarak kontrol altında tutulacak ve böylelikle kayıp-kaçak oranları azaltılacak ve etkin işletme sağlanacaktır. 5. Sistemin yaygınlaştırılması için önümüzdeki dönemlerde çalışma başlatılacaktır.

Tarımsal sulamada alternatif su kaynakları kullanımının artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir. (Kalkınma Planı P.305)			
Tedbir 305.1 Alternatif su kaynakları kullanımının artırılması için yağmur sularının hasadı, arıtılmış atık suların sulama suyu kalitesine getirilmesi ve deniz suyunun tuzdan arındırılarak tarımsal veya diğer amaçlarla kullanımı için proje çalışmaları yapılacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Yerel Yönetimler	1. Eğitim toplantıları düzenlenecektir. 2. Toprak ve Su Master Planı kapsamında Türkiye'den gelen heyet ile mevcut atıksu arıtma tesisleri ziyaret edilmiştir. Tesislerin iyileştirilmesi için çalışma başlatılacaktır. 3. Gaziveren bölgesinde hızla artan nüfusun ihtiyacını karşılamak üzere Yeşilyurt bölgesinde atıksu arıtma tesisi kurulması için çalışmalara devam edilecektir.
Tedbir 305.2 Su Master Planı tamamlanarak elde edilen sonuçlara göre çalışmaların yapılması sağlanacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı		1. Su Master Planı kapsamında olan konular ile alakalı ilgili firmanın raporlama işlemleri için veri toplama ve saha ziyaretleri devam edecektir.
Ada geneli dere ıslahı, gölet temizliği ve sulama sistemlerinin yenilenmesi çalışmalarına devam edilecektir. (Kalkınma Planı P.307)			
Tedbir 307.1 İklim değişikliğinin su kaynaklarına etkileri tespit edilecek ve iklim değişikliğine uyum sağlanmasına yönelik faaliyetler yürütülecektir.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Türkiye'den gelen su ile Güzelyurt Ovası Sulama Projesinde 26,389 dekar arazi sulanmaktadır. Yıl sonunda bu sayının 30,460 dekara ulaştırılması sağlanacaktır. 2. Geçitköy deresi ıslahı ve Akova gölet temizliği yapılacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Su Kaynakları Yönetimi Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Göletlerin Temizliği ve Islahı	Adet	3	3	2
Derelerin Islahı	Adet	1	2	2
Güzelyurt Ovası Tarımsal Amaçlı Su Kullanımı	Hektar	2,014	2,736	3,046

Kaynak: Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.5. SEKTÖREL POLİTİKALAR

2.2.5.1. ULAŞTIRMA VE LOJİSTİK

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde ulaştırma sektörü; karayolu, havayolu ve denizyolu ulaştırması sektörlerinden oluşmaktadır. KKTC'nin ada ülkesi olması nedeniyle bu sektör kendine özgü koşullar çerçevesinde şekillenmekte; ülkenin coğrafi konumu, sınırlı yüzölçümü ve uluslararası statüsü sektörel gelişmeleri doğrudan etkilemektedir.

Karayolu ulaşımı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde başlıca ulaşım yöntemi olarak öne çıkmaktadır. Ülkenin sınırlı yüzölçümü, karayolu ağının etkili bir şekilde yapılandırılmasına olanak sağlamıştır. Halihazırda yaklaşık 1.650 kilometresi asfalt, 850 kilometresi stabilize olmak üzere toplam karayolu uzunluğu 2.500 kilometredir. Her köyün şehir merkezlerine en az bir asfalt yol ile bağlantısı mevcuttur. Kilometrekare başına düşen yol uzunluğu yaklaşık 750 metredir. Bu oran, uluslararası karşılaştırmalarda ülkenin karayolu altyapısının gelişmişliğini ortaya koymaktadır.

KKTC'de havayolu ulaştırması, ülkenin dış dünya ile bağlantısını sağlayan en stratejik ulaştırma sektörlerinden biridir. Siyasi durum ve coğrafi konum, havayolunun önemini artırmaktadır.

20 Temmuz 2023 tarihinde hizmete giren Yeni Ercan Havalimanı, yıllık 10 milyon yolcu kapasitesi, 2 adet pisti, 8 körüğü ve 30 uçak park pozisyonuyla bölgenin en modern havalimanlarından biri konumundadır.

Tablo 19: Havayolu Yük, Yolcu ve Sefer Sayıları

	2021	2022	2023
Sefer Sayısı	11,163	22,508	26,697
Yolcu Sayısı	1,238,137	3,048,395	3,990,324
Kargo (Ton)	716,271	959,084	1,104,907
Hava Sahamızdan Geçen Uçak Sayısı	140,745	161,865	184,401

Kaynak: Sivil Havacılık Dairesi Müdürlüğü

Denizyolu ulaştırması, ada ülkesi olan KKTC'nin dış dünya ile olan ticaretinin ve yolcu taşımacılığının önemli bir kısmını kapsamı açısından büyük öneme sahiptir. Ülkemizin belli başlı limanları arasında Gazimağusa Limanı, Girne Turizm Limanı, Gemikonağı Limanı bulunmaktadır.

KKTC'nin doğu kıyısında bulunan Gazimağusa Limanı, daha çok ticari yük taşımacılığı için kullanılmakta ve Türkiye'den ve diğer ülkelerden gelen malların ithalatı ve ihracatı bu liman üzerinden yapılmaktadır.

KKTC'nin kuzey kıyısında yer alan Girne Limanı, ülkenin en önemli yolcu ve yük limanlarından biridir. Bu liman, özellikle Türkiye ile olan feribot seferleri açısından büyük

önem taşımaktadır. Ayrıca, bu liman yat limanı olarak da hizmet vermekte ve turizm açısından önemli bir merkez konumundadır.

Tablo 20: Denizyolu Yük ve Yolcu Taşınması

	2021		2022		2023	
	Yük	Yolcu	Yük	Yolcu	Yük	Yolcu
1. Gazimağusa Limanı	1,288,601	21,486	1,372,424	56,883.0	1,690,910	70,628
2. Kalecik Akaryakıt Tesisleri	413,408	-	479,496	-	58,575	-
3. Kalecik Alçı-Çimento Tesisleri	1,905	-	2,546	-	3,213	-
4. Girne Turizm Limanı	226,039	105,547	303,537	278,712.0	314,146	302,172
5. Teknecik Santralı	172,969	-	227,697	-	235,898	-
6. Girne Yat Limanı	-	-	-	-	-	-
7. Gem-Yat Delta Marina	-	-	-	-	-	-
8. Gemikonağı Limanı	-	-	-	-	-	-
9. Karpaz Yat Limanı *	-	-	-	-	-	-
10. Çetin Kürşat Dev. Ltd. Yat Limanı	-	-	-	-	-	-
Toplam	2,291,517	127,033	2,637,754	335,595.0	3,148,004	373,585

Not: Yük: Ton, Yolcu: Kişi Sayısı

*Haziran 2011 yılında hizmete girmiştir.

Kaynak: Limanlar Dairesi Müdürlüğü

ii) AMAÇ

Ulaştırma türlerinin teknik ve ekonomik açıdan en uygun yerlerde kullanıldığı, dengeli, esnek, emniyetli, güvenli, bütüncül ve etkin bir ulaştırma altyapısı oluşturularak turizmin geliştirilmesi, ticaretin kolaylaştırılması ve ülkemizin rekabet gücünün artırılması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Büyük ulaştırma projelerinin gerçekleştirilmesinde alternatif tedarik ve finansman mekanizmalarının kullanılmasıyla ilgili çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.311)			
Tedbir 311.1 Kalecik ve Gemikonağı bölgelerinde yeni liman inşa edilmesine yönelik çalışmalar başlatılacaktır.	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Gazimağusa yük limanının işletme hakkının devrine yönelik hukuki ve idari altyapının oluşturulmasının ardından yeni bir yük limanı inşasına yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

Tedbir 311.2 Gazimağusa Limanı'nın geliştirilmesi ve iyileştirilmesi doğrultusunda uygun tedarik ve finansman yöntemlerine yönelik çalışmalar yapılacaktır.	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Gazimağusa Limanı'nın kapasitesinin artırılması ve operasyonel verimliliğinin yükseltilmesi amacıyla gerekli tedarik ve finansman yöntemleri belirlenecek ve çalışmalar başlatılacaktır.
Ulaştırma sektöründe bakım-onarım hizmetlerinin zamanında ve yeterli düzeyde karşılanmasını sağlayacak bir yapı oluşturulacak ve ulaştırma altyapılarının yeterli hizmet seviyesinde tutulmasına yönelik gerekli yatırımlara ağırlık verilecektir. (Kalkınma Planı P.314)			
Tedbir 314.1 Karayollarındaki standartların yükseltilmesi, karayollarının bakımlarının yapılması, yol güvenliğinin artırılması ve geliştirilmesi amacı ile yeni projeler geliştirilecektir.	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı	Karayolları Dairesi, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Karayollarındaki standartların yükseltilmesi için Doğu Çevre Yolu ve Kuzey Çevre Yolu yonca kavşağı projeleri hayata geçirilecektir.
Tedbir 314.3 Hizmet seviyeleri düşük yolların hizmet seviyelerinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacak, ihtiyaç halinde yeni yollar, güzergâhlar ve alternatif yollar tasarlanacaktır.	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Karayolları Dairesi, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Yolların bakım ve onarımlarının yapılabilmesi için ihale süreçleri sonuçlandırılacaktır.
Trafik Dairesi Kuruluş Görev ve Çalışma Esasları Yasası'nın ihtiyaçlarına göre güncellenerek idari ve teknik kapasite geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.315)			
Tedbir 315.1 Trafik Dairesi'nin idari ve teknik kapasitesini güçlendirmek amacıyla Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Yasası'nın güncellenmesi ve uygulama altyapısının iyileştirilmesi sağlanacaktır.	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı	Trafik Dairesi, Kamu Yönetimi ve İnsan Kaynakları Başkanlığı	1. Cumhuriyet Meclisi alt komitesinde bulunan ve ehliyet müfettişlerinin ilk atama münhal kadroları ile ilgili değişikliği içeren Trafik Dairesi Kuruluş Görev ve Çalışma Esasları Yasası onaylanma aşamasına katkı sağlanacaktır. 2. Trafik Dairesi Kuruluş Görev ve Çalışma Esasları Yasası'nın günümüz koşullarına göre güncellenmesi için kapsamlı mevzuat çalışması başlatılacaktır.
Trafik güvenliği konusunda faaliyet gösteren mevcut kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyon ile veri paylaşımı en üst seviyeye çıkarılacaktır. (Kalkınma Planı P.316)			
Tedbir 316.1 Trafik güvenliğini artırmak, ölümlü ve ciddi yaralanmalı kazaları önlemek için eğitim, denetim, mühendislik ve acil hizmetleri de kapsayacak şekilde bir sistem oluşturulacaktır.	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı	Milli Eğitim Bakanlığı, Trafik Dairesi, PGM, Sivil Toplum Örgütleri	1. Ehliyet sınav sisteminin iyileştirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 316.3 Trafik farkındalığı yaratmak için kamu spotları sürekli kılınacaktır.	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı	Trafik Dairesi, BRTK, Medya kanalları	1. Kamu spotları hazırlanıp sürekli olarak yayınlanacaktır. 2. Trafik Haftası çerçevesinde etkinlikler düzenlenecektir.

Kentlerdeki trafik sıkışıklığının, kazaların ve hava kirliliğinin azaltılması amacıyla kent içi ulaşımında talep yönlü politikalar uygulanacak, bireysel araç kullanımı yerine sürdürülebilir, çevreci, verimli ve düşük emisyonlu toplu taşıma sistemlerinin kullanılması özendirilecektir. (Kalkınma Planı P.321)			
Tedbir 321.1 Toplu Taşıma Master Planı ivedilikle hazırlanacak ve toplu taşımacılık ağı genişletilecektir.	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Toplu Taşıma Master Planı'nın yürürlüğe girmesi sağlanacaktır. 2. Toplu taşımacılık ağının genişletilmesi ile ilgili proje uygulamaya geçirilecektir.
Denizyolu güvenliğinin artırılması için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.323)			
Tedbir 323.1 Denizyolu güvenliğinin artırılması amacı ile denizyolu ulaşımının izlenmesine yönelik altyapı çalışmaları tamamlanacaktır.	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı		1. Deniz yolları ulaşımı izleme projesi kapsamında 3 adet VTS izleme kulesinin inşası tamamlanacaktır. 2. Kulelerden elde edilecek verilerin toplanıp işleneceği merkez bina inşaatı tamamlanacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Ulaştırma Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Otoyol Uzunluğu (kümülatif)	km	1,651	1,654	1,661
Trafik Kazaları	adet	4,025	3,889	3,500
Tamir Edilen Yol (kümülatif)	km	1,587	1,619	1,676
Toplam Yolcu Sayısı (Hava ve Deniz Limanları)	adet	4,363,094	5,221,264	5,900,000

Kaynak: Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı, Polis Genel Müdürlüğü

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.5.2. İŞ VE YATIRIM ORTAMININ GELİŞTİRİLMESİ

i) MEVCUT DURUM

KKTC ekonomisi, küçük ölçekli iç pazar ve kısıtlı doğal ve beşeri kaynaklarıyla ağırlıklı olarak hizmet sektörüne dayalı ekonomik bir yapıya sahiptir. Başlıca gelir kaynakları turizm ve yükseköğretim olan KKTC'de, diğer sektörler de bu hizmetlerin büyümesinden etkilenmektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. KKTC'deki yatırım ortamını iyileştirmeyi ve yatırımcıların ihtiyaçlarına yönelik kapsamlı destek sağlamak amacıyla 37/2008 sayılı Yasa ile 2008 yılında Kıbrıs Türk Yatırım Geliştirme Ajansı (YAGA) kurulmuştur.

Kıbrıs Türk Yatırım Geliştirme Ajansı, sağladığı yatırım teşvikleri ve destekler ile KKTC'de yatırım yapmak isteyen girişimcilere, yerli veya yabancı ayrımı yapmaksızın, Teşvik Belgesi düzenleyerek çeşitli avantajlar sağlamaktadır. Bu teşvikler arasında yatırım indirimi, gümrük vergisi ve fon muafiyeti, makine ve teçhizat alımlarında Katma Değer Vergisi (KDV) muafiyeti, arsa, arazi ve bina temini ile inşaat ruhsatı ile ilgili vergi, resim, harç ve katkı payı

muafiyeti bulunmaktadır. YAGA, yatırımcıların ihtiyaç duyduğu onay, izin ve tahsis işlemlerinin tamamlanmasına yardımcı olmakta ve bu amaçla iş takibi dahil tüm çalışmaları yaparak yatırımcıların karşılaşılabileceği sorunların çözümünde destek sağlamaktadır. YAGA, KKTC'de yüksek büyüme potansiyeline sahip sektörleri belirleyerek yatırımcılara bu alanlarda fırsatlar sunmaktadır. Özellikle turizm (sağlık turizmi, yat turizmi, eko-agro turizmi), yüksek ve sürekli öğrenim, özelliikli, niş yatırım ve yüksek katma değerli tarım ve gıda işleme sektörleri öncelikli alanlar arasında yer almaktadır.

Bununla birlikte, Bakanlar Kurulu'nun 18 Nisan 2019 tarihli kararıyla KKTC Yatırım Danışma Konseyi oluşturulmuştur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin uzun vadeli sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınması ve ülkenin ekonomisinin rekabetçi yapıya kavuşmasına yönelik, iş ve yatırım ortamlarının iyileştirilmesi ve gerek yerli gerekse yabancı yatırımları artırmaya katkı konulması amaçlanmaktadır.

KKTC stratejik konumu ve gelişmiş altyapısıyla yerli ve yabancı yatırımcılara elverişli ve eşit imkanlar sunmakta ve uygulanan çeşitli yatırım teşvikleri ve hızlı büyüyen ekonomisiyle yatırımcılara ekonomik avantajlar sağlanmaktadır. Yüksek okuma oranı ve çok sayıda üniversitenin varlığı, kalifiye ve genç iş gücüne erişimi kolaylaştırmaktadır.

Bu çerçevede, KKTC, yatırımcı dostu politikalarla ekonomik büyümeyi desteklemeye ve çeşitli sektörlerde yeni fırsatlar sunmaya devam etmektedir.

KKTC'de iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmekte olup Yatırım Ortamı Geliştirme ve İyileştirme Kurulu'nun oluşturulması için mevzuat çalışmaları devam etmektedir.

ii) AMAÇ

Özel sektör öncülüğünde, rekabete dayalı ve kurallı serbest piyasa ekonomisi çerçevesinde teknik ve bürokratik öngörülebilirliğin sağlandığı bir iş ve yatırım ortamının oluşturulması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
İş ve yatırım ortamının desteklenmesi ve geliştirilmesine yönelik mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır. (Kalkınma Planı P.328)			
Tedbir 328.1 Yatırım Ortamını Geliştirme ve İyileştirme Kurulunun ve kurula teknik destek sağlayacak organların oluşturulması ve etkin bir şekilde çalıştırılması sağlanacaktır.	DPÖ	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı, KKTC Merkez Bankası, Sivil Toplum Örgütleri	1. Yatırım Ortamı Geliştirme ve İyileştirme ile ilgili mevzuat düzenlemesinin yer aldığı Devlet Planlama Örgütü (Kuruluş, Görev ve Çalışma) Yasa Tasarısı ile ilgili kurumların görüşleri alınarak Bakanlar Kurulu onayı sonrası Cumhuriyet Meclisine gönderilecektir.

Piyasa aksaklıklarının giderilmesine öncelik verecek şekilde serbest piyasa ekonomisinin işleyişi desteklenecek, iş ve yatırım ortamı iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı P.329)			
Tedbir 329.1 Yatırım yapmanın önündeki bürokratik süreçlerin azaltılması için çalışmalar yapılacaktır.	DPÖ	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı, KKTC Merkez Bankası, Sivil Toplum Örgütleri	1. Yatırım Ortamı Geliştirme ve İyileştirme Tüzüğü hazırlanacaktır.
Tedbir 329.5 Başta doğrudan yatırımlar olmak üzere ülkemizde uluslararası yatırımların artırılması için çalışmalar hızlandırılacaktır.	DPÖ	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı, KKTC Merkez Bankası, Sivil Toplum Örgütleri	1. Ülkemize yönelik uluslararası yatırımların, özellikle doğrudan yabancı yatırımların artırılması amacıyla, KKTC'ye yatırım yapmanın sağladığı avantajları ön plana çıkaran farkındalık faaliyetleri gerçekleştirilecektir. 2. Yatırım yapma potansiyeli taşıyan hedef kitlelere yönelik tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilecektir.
Tedbir 329.6 Yurt dışında yaşayan KKTC vatandaşları başta olmak üzere yatırım yapma potansiyeli yüksek olan kesimlere yönelik tanıtımlar yapılacak, bu tanıtımlarda yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik talep ve beklentiler tespit edilecektir.	DPÖ	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı, KKTC Merkez Bankası, Sivil Toplum Örgütleri	3. Bu faaliyetler kapsamında, yatırım ortamının geliştirilmesine ilişkin talep ve beklentiler analiz edilerek tespit edilecektir.

2.2.5.2.1. TEŞVİK SİSTEMİ ETKİNLEŞTİRİLMESİ

i) MEVCUT DURUM

47/2000 sayılı Teşvik Yasası kapsamında, yatırım teşvik belgesi düzenlenerek yatırımcıların desteklenmesine yönelik uygulamalar Devlet Planlama Örgütü tarafından sürdürülmektedir. Kalkınmada Öncelikli Yörelere ile Özel Önem Taşıyan Sektörlerde gerçekleştirilen yatırımlarda yatırım indirimi oranı mal oluş bedeli üzerinden %200, diğer sektör ve bölgelerde yapılan yatırımlarda ise %100 olarak belirlenmiştir. Teşvik Belgesi kapsamında ithal edilecek makine ve teçhizatlar gümrük vergisi ve fondan muaf olup, ithal ve yerli makine-teçhizata uygulanacak Katma Değer Vergisi (KDV) oranı %0 olarak belirlenmiştir. İnşaat ruhsatı ile ilgili vergi, resim, harç ve her türlü katkı payı muafiyeti sağlanmaktadır. Sermaye artırımları ile ilgili pul vergisi ve ipotek işlemlerine yönelik harç indirimi uygulanmaktadır.

2024 yılında 47/2000 sayılı Teşvik Yasası kapsamındaki teşviklerden faydalanmak için Devlet Planlama Örgütüne toplam otuz yatırımcı başvuru yapmış ve başvuruların tamamı ile ilgili bakanlık ve dairelerden görüş alınarak bütünsel olarak değerlendirilmiştir. 47/2000 sayılı Teşvik Yasası kapsamında toplam 16 Teşvik belgesi hazırlanmış, bunlardan 2'si Sağlık Sektörüne, 1'i Eğitim Sektörüne, 6'sı Sanayi Sektörüne, 7'si Turizm Sektörüne verilmiştir.

Tablo 21: 2024 Yılında Teşvik Belgesi Verilmiş Olan Yatırımlar

Sektör	Teşvik Belgesi Sayısı	Toplam Yatırım Tutarı (TL)
Sağlık	2	2,485,840,686
Eğitim	1	60,223,581
Sanayi	6	599,873,707
Turizm	7	6,417,577,393

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Teşvik kapsamında desteklenen yatırımların süreç takibi, projelerin tamamlanmasına kadar Devlet Planlama Örgütü tarafından sürdürülmekte olup, yatırımcılara rehberlik ve koordinasyon desteği sağlanmaktadır.

16/2019 sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Yasası kapsamında, rekabet öncesi iş birliği projelerinde özel hesaba aktarılan tutarlar, harcamanın yapıldığı dönemde katkı sağlayan kuruluşların araştırma, geliştirme, tasarım ve yenilik harcaması olarak değerlendirilmektedir. Ar-Ge faaliyetleri kapsamında sigortalılar için ödenen sosyal sigorta primleri her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır. Yerli sanayicinin ürün tescili için yurtdışı fuar teşvikleri sağlanmaktadır. Sanayi arsalarının dağıtımı, 2022 yılından itibaren Organize Sanayi Bölgeleri Komisyonu tarafından gerçekleştirilmektedir. Sanayi yatırımlarına yönelik elektrik teşvikleri uygulanmaktadır.

16/1987 sayılı Turizm Endüstri Teşvik Yasası kapsamında, turizm yatırımcılarına yönelik teşvik ve yatırım belgeleri düzenlenmektedir. Turizm yatırımları için kamu arazilerinin tahsisinde 10 yıla kadar olan kiralamalarda yetki Bakanlık'ta olup, 11-50 yıl arasındaki kiralamalar Bakanlar Kurulu, 50 yılı aşan kiralamalar ise Cumhuriyet Meclisi kararı ile yürütülmektedir. Turizm amaçlı ithal mallara belirli koşullar altında %100 gümrük vergisi muafiyeti uygulanmaktadır. Turizm amaçlı kiralanacak kamu arazisi veya bina için yıllık kira bedeli, Kira Takdir Komisyonu tarafından belirlenmektedir. Turizm Geliştirme ve Tanıtma Fonu kaynakları aracılığıyla tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

39/2009 sayılı Yükseköğretim Kurumları Mali Düzenleme Yasası kapsamında, yükseköğretim kurumları teşvik yasasında öngörülen tüm vergi, resim ve harç indirimlerinden faydalanmaktadır. Yükseköğretim kurumları tarafından ithal edilerek envantere kaydedilen döşeme, demirbaş, makine-teçhizat, motorlu araçlar, yatırım malları ve bilimsel araştırma amaçlı sarf malzemeleri gümrük vergisi ile resim, harç ve fonlardan muaftır. Yükseköğretim kurumlarının münhasıran yükseköğretime yönelik faaliyetlerinden elde edilen gelirler, gelir vergisi ve kurumlar vergisinden muaftır.

KKTC'de tarım sektörüne yönelik teşvikler, "Doğrudan Gelir Desteği (DGD) Ödemeleri" ve "Diğer Teşebbüslere Yönelik Destekler (Navlun Desteği ve Sübvansiyonel Destekler)"

kapsamında sağlanmaktadır. Tarımsal desteklerin uygulamaları büyük ölçüde Bakanlar Kurulu Kararları çerçevesinde yürütülmektedir.

ii) AMAÇ

Teşvik sisteminin etkili, verimli, orantılı ve şeffaf bir şekilde uygulanması ve yeşil dönüşümün finansmanını kolaylaştırarak ekonomiye katma değer yaratması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Teşvik, destek ve işletmelere yönelik mali destek uygulamaları gözden geçirilecek ve yeniden yapılandırılacaktır. (Kalkınma Planı P.333)			
Tedbir 333.1 Devlet yardımları gözden geçirilip etkin bir denetim ve uygulamaya olanak sağlayacak şekilde tek merkezden gözetim sağlanması için elektronik bir izleme sistemi oluşturulacak, devlet yardımı uygulayan kurumların izleme kapasitesi geliştirilecektir.	DPÖ		1. Devlet yardımı uygulayan kamu kurum ve kuruluşlarının uygulamakta oldukları tüm devlet yardımlarının izleme sistemine entegrasyonu çalışmaları başlatılacaktır.
Tedbir 333.2 Uygulanmakta olan devlet yardımları, amacı ile tutarlılığı başta olmak üzere etki değerlendirme sonuçları kapsamında gözden geçirilecektir.	DPÖ		1. Uygulayıcı kamu kurum ve kuruluşlarına etki değerlendirme eğitimi verilecektir. 2. Devlet Yardımları Değerlendirme Raporu hazırlanacaktır.
Tedbir 333.3 Farklı kurumlar tarafından verilen benzer nitelikteki devlet yardımlarının birleştirilerek sadeleştirilmesi ve uyumu sağlanacaktır.	DPÖ		1. İlgili uygulayıcı kurumlarla koordinasyon halinde benzer nitelikli olduğu belirlenen devlet yardımlarının sadeleştirilmesine ve uyumuna yönelik odak çalışma grupları oluşturulacaktır.
Girişimcilik teşvik edilecek ve başta proje hazırlama olmak üzere eğitim ve danışmanlık programları uygulanacaktır. (Kalkınma Planı P.334)			
Tedbir 334.1 Girişimcilik ekosistemini geliştirmek amacıyla proje hazırlama ve iş geliştirme odaklı eğitim ve danışmanlık programlarının uygulanması ve girişimcilere yönelik destek mekanizmalarının tanıtılması sağlanacaktır.	YAGA	Başbakanlık, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, ilgili daire/kurumlar, ilgili sivil toplum örgütleri	1. Her girişimcilik hibe programının içerisinde eğitim ve danışmanlık hizmeti YAGA tarafından sağlanacaktır.

Küçük işletmelere yönelik Güçlendirme Destek Sistemi oluşturularak finansal desteklerin çeşitliliği sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.336)			
Tedbir 336.1 Reel sektörün, özellikle KOBİ'lerin, finansmana erişimi kolaylaştırılacak ve mali sistemden daha fazla yararlanması sağlanacaktır.	YAGA	Başbakanlık, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, ilgili daire/kurumlar, İlgili sivil toplum örgütleri	1. Küçük işletmelere yönelik Güçlendirme Destek Sistemi nin oluşturulmasına yönelik finans kaynağının yaratılmasına yönelik çalışmalar başlayacaktır.
Teşvik ve destek miktarlarının önceden belirlenmesi, zamanında gerçekleştirilmesi ve ödemelerde bütçe sınırlarının aşılmaması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.337)			
Tedbir 337.1 Teşvik ve destek ödemelerinin öngörülebilir, zamanında ve bütçe disiplinine uygun yürütülmesi için planlama, izleme ve kontrol mekanizmaları geliştirilecektir.	Maliye Bakanlığı		1. Cumhuriyeti Meclisi tarafından onaylanan ve ilgili mali yıl bütçesinde tahsis edilen ödenekleri aşmamak kaydıyla, teşvik ve destek ödemeleri söz konusu yıl içerisinde yürürlüğe konulacaktır.
Yükseköğretim Kurumları Mali Düzenleme Yasası ve ilgili diğer yasalarda değişiklik yapılarak yükseköğretim kurumlarına sağlanan teşvik, muafiyet, istisna ve indirimler gözden geçirilecektir. (Kalkınma Planı P.339)			
Tedbir 339.1 Yükseköğretim kurumlarının mali sürdürülebilirliğini artırmak ve kamu kaynaklarının etkin kullanımını sağlamak amacıyla Yükseköğretim Kurumları Mali Düzenleme Yasası ve ilgili diğer mevzuatlarda değişiklik yapılarak, sağlanan teşvik, muafiyet, istisna ve indirimlerin gözden geçirilmesi ve revize edilmesi sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı	DPÖ, Milli Eğitim Bakanlığı	1. Sürdürülebilir, ölçülebilir ve süreli nitelikte olacak şekilde teşvik sistemine ilişkin başlatılan düzenlemeler sonuçlandırılacaktır.

2.2.5.2.2. TİCARETİN KOLAYLAŞTIRILMASI

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde ticaretin kolaylaştırılması, sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi, yatırım ortamının iyileştirilmesi ve özel sektörün rekabet gücünün artırılması amacıyla son beş yıllık dönemde çok boyutlu reformlarla ele alınmıştır. Bu süreçte gümrük süreçlerinin modernizasyonu, dijitalleşme, mevzuat uyumu ve sınır kapılarındaki iyileştirmeler ön plana çıkmıştır.

2017 yılında başlatılan Gümrük Bilgi Sistemi (GBS) ile tüm gümrük işlemleri dijital ortama taşınmış, 2021 itibarıyla ülke genelinde yaygınlaştırılmıştır. Elektronik beyanname, dijital teminat ve online ödeme uygulamaları sayesinde işlem süreleri kısalmış, gümrüklerde bekleme süreleri azalmış ve lojistik maliyetlerinde düşüş sağlanmıştır.

Modern denetim araçları (X-ray sistemleri) ile birlikte kaçakçılıkla mücadele ve vergi tahsilatı konularında etkinlik artmıştır. Türkiye ile imzalanan iş birliği protokolleri çerçevesinde karşılıklı veri paylaşımı başlamış, gümrük işlemleri daha şeffaf hale getirilmiştir.

E-Gümrük ile ticaret işlemlerinin büyük ölçüde dijitalleştirilmesi hedeflenmiştir. İthalat ve ihracat izinleri, firma kayıtları ve vergi ödemelerinin çevrim içi yürütülmesi ile hem işletmelerin zaman tasarrufu sağlamasına hem de işlem güvenliğinin artmasına katkıda bulunulması amaçlanmıştır. 2022’de faaliyete geçen e-Devlet Kapısı ve ulusal veri merkezi, kamu kurumlarının entegrasyonunu hızlandırmış; ticaret işlemlerinde daha bütünleşik bir dijital altyapı sunulmuştur.

Ticaret ile ilgili mevzuat, Türkiye ve AB uygulamalarıyla uyumlu hale getirilmiştir. Gümrük tarifeleri, elektronik beyan, risk yönetimi ve dijital belge kullanımı konularında yasal düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye-KKTC arasında imzalanan ticaret protokolleriyle, gümrük sistemi altyapısının geliştirilmesi, personel eğitimi ve teknik destek süreçleri güçlendirilmesi ile ilgili çalışmalar sürdürülmektedir.

Ayrıca Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında KKTC’den Güney Kıbrıs’a satılabilecek ürün çeşitliliği artırılmış, ticari geçişlerde idari kolaylıklar sağlanmıştır.

2018 yılında açılan Derinya ve Lefke/Aplıç sınır kapıları ile geçiş noktalarının sayısı artırılmış; mevcut geçiş noktalarında ise fiziki altyapı (kontrol şeritleri, bekleme alanları, güvenlik sistemleri) modernize edilmiştir. Geçiş prosedürlerinde sadeleştirme ve ticari araçlar için AB standartlarında uygunluk sağlanarak ticaret akışında hızlanma sağlanmıştır.

Geçiş verilerine göre, 2023 yılında Yeşil Hat üzerinden toplam 7.1 milyon bireysel geçiş gerçekleştirilmiş; bu durum, sınır geçişlerinin ticari ve sosyal etkileşim üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Ticaretin kolaylaştırılmasına yönelik uygulamaların sonucunda; dış ticaret işlemleri hızlanmış, elektronik sistemler sayesinde işlem süreleri azalmış, KKTC–Türkiye ticaret hacmi, 2023’te 2.5 milyar ABD Dolarına ulaşarak rekor kırmış ve Yeşil Hat ticareti, 2021-2023 döneminde %150’nin üzerinde artış göstermiştir.

Ayrıca, gümrük gelirleri artarken, işletmelerin bürokratik yükü nispeten azalmıştır. Bu gelişmeler, iş yapma kolaylığını artırmış, yatırımcı güvenini desteklemiş ve genel ekonomik büyümeye olumlu katkı sağlamıştır.

2018–2023 döneminde KKTC’de yürütülen ticaretin kolaylaştırılması çalışmaları, dijitalleşme, mevzuat reformu, kurumsal kapasite güçlendirme ve altyapı yatırımları temelinde ilerlemiş; bu sayede ticaret süreçlerinde hız, şeffaflık ve güvenlik artırılmıştır.

Önümüzdeki dönemde, Türkiye ile teknik entegrasyonun derinleştirilmesi, AB normlarıyla mevzuat uyumunun sürdürülmesi ve yerli işletmelerin dijital ticaret kapasitesinin artırılması; ticaretin kolaylaştırılmasında öncelikli gündemler olmaya devam edecektir.

ii) AMAÇ

Ülkemizde ticaretin kolaylaştırılması için bürokratik süreçlerin gözden geçirilerek basitleştirilmesi, işlemlerin oluşturulacak otomasyon sistemi ile süratlenmesi ve tüm paydaşların sisteme entegrasyonunun sağlanması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Devlet gelirlerini, kamu güvenliğini ve halk sağlığını göz önünde bulundurarak gümrük prosedürleri basitleştirilecek ve teknolojiyi etkin kullanarak ticaretin hızlandırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.343)			
Tedbir 343.1 Gümrük prosedürlerinin sadeleştirilmesi ve dijital teknolojilerin etkin kullanımıyla ticaretin hızlandırılması sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı		1. Gümrük prosedürlerinin basitleştirilmesi ve teknolojiyi etkin kullanarak ticaretin hızlandırılması çalışmaları devam edecektir.
Ülkemize güvenli ürün girişini sağlamak amacı ile ön izin vermek için yetkilendirilen Bakanlık/Kurum/Birimler arasındaki bürokrasinin azaltılarak süreçlerin kısaltılması için tüm paydaşların erişebileceği bir otomasyon sistemi oluşturulması için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.344)			
Tedbir 344.1 İthalat izni alma sürecinde ilgili kurumların bir yazılımla entegre olması ve izin süreçlerin otomasyon sistemi üzerinden değerlendirilmesi için çalışmalar yapılacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu, Gümrük ve Rüsumat Dairesi ile İthalat ve İhracat (Düzenleme ve Denetim) Tüzüğünde ÖNİZİN vermeye yetkilendirilmiş Kurum/Kuruluşlar	1. İlgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği içerisinde gerçekleştirilecek ortak toplantılar aracılığıyla, entegre programın belirlenmesi ile otomasyon yazılımına ilişkin işleyiş sürecinin netleştirilmesi ve uygulamaya yönelik yol haritasının oluşturulması sağlanacaktır.
Ticaret ile ilişkili kamu kurumlarının mevzuatları güncellenerek idari ve teknik kapasiteleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.345)			
Tedbir 345.1 Teşkilat yasaları güncellenecek idari ve teknik altyapıları geliştirilecektir.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Ticaret Dairesi	1. Ticaret Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) (Değişiklik) Yasa Tasarısı'nın güncellenmesi sağlanacaktır.
Tedbir 345.3 Denetim elemanları eğitilerek etkili denetimler yapılması sağlanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Ticaret Dairesi, AB Koordinasyon Merkezi	1. Daire mevzuatı çerçevesinde yürütülen denetim faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması amacıyla, mevcut personelin Türkiye Cumhuriyeti ve AB Koordinasyon Merkezi ile iş birliği içerisinde sürekli hizmet içi eğitime tabi tutulması sağlanacaktır.
Gümrük işlemlerinin basitleştirilmesi, modernleştirilmesi ve hızlanmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.347)			
Tedbir 347.1 Gümrük Dairelerinin modernleştirilmesi ile ilgili gerekli araştırmalar ve çalışmalar sürdürülecektir.	Maliye Bakanlığı	Gümrük ve Rüsumat Dairesi Müdürlüğü	1. Girne Limanında X-Ray cihazı ile ilgili altyapı çalışmalarına devam edilecektir.
Tedbir 347.2 Gümrük müdürlüklerinde tek tip uygulamayı sağlayacak bir sistem oluşturulacaktır.	Maliye Bakanlığı	Gümrük ve Rüsumat Dairesi Müdürlüğü	1. Kullanılmakta olan gümrük otomasyon sisteminin geliştirilmesi sağlanacaktır.

Gümrüklerin idari organizasyonu, kullanılan belgeler ve iş süreçlerinin düzenlenmesi sağlanarak dünya ticaret normlarına ve Avrupa Birliği gümrük mevzuatına uyumlu kaliteli ve çağdaş bir gümrük hizmetinin verilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.348)			
Tedbir 348.1 Gümrük idari yapısı, belge düzeni ve iş süreçleri gözden geçirilerek yeniden düzenlenecektir.	Maliye Bakanlığı	Gümrük ve Rüsumat Dairesi Müdürlüğü	1. Gümrüklerin idari organizasyonu, kullanılan belgeler ve iş süreçlerinin düzenlenmesi çalışmaları devam edecektir.
Gümrük Dairesinin saha denetimlerinde etkinliği artırılacak, kaçakçılığın önlenmesi ile Devlet gelirlerinin artması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.349)			
Tedbir 349.1 Gümrük Dairesinin saha denetim kapasitesinin artırılması, risk yönetimi odaklı kontrollerin etkinleştirilmesi ve kaçakçılıkla mücadele ederek devlet gelirlerinin artırılması sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı	Gümrük ve Rüsumat Dairesi Müdürlüğü	1. Saha denetimlerinde etkinliğin artırılması ve kaçakçılığın önlenmesi çalışmalarına devam edilecektir.
Limanlarda denetimlerin daha etkin yapılabilmesi için gerekli teknik donanım sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.350)			
Tedbir 350.1 Limanlarda denetim kapasitesini artırmak ve kaçakçılıkla mücadelede etkinliği sağlamak için modern teknik donanım ve ekipman yatırımları yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı	1. Girne Limanında X-Ray cihazı ile ilgili altyapı çalışmalarına devam edilecektir.

iv) SAYISAL HEDEFLER

İş ve Yatırım Ortamının Geliştirilmesi Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Plan Döneminde 47/2000 Sayılı Teşvik Yasası Kapsamında Verilen Teşvik Sayısı	Adet	15	19	25
Plan Döneminde 47/2000 Sayılı Teşvik Yasası Kapsamında Verilen Teşviklerle Yaratılan İstihdam Sayısı	Adet	1,141	1,850	2,200

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

(1) Gerçekleşme

(2) Program Hedefi

2.2.5.3. KURUMSAL KAPASİTENİN GÜÇLENDİRİLMESİ

i) MEVCUT DURUM

Kamu kurumlarının verimliliğinin artırılması, insan kaynaklarının etkin kullanımı, teknolojik altyapının güçlendirilmesi ve finansal kapasitenin rekabetçi ve esnek hale getirilmesi, halkın refah seviyesinin yükseltilmesinde ve uzun vadeli ekonomik büyüme ile kalkınmanın sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Bu çerçevede; güven, şeffaflık, adalet, hesap verebilirlik, etkili kamu hizmeti sunumu ve toplumsal katılım gibi temel ilke ve değerlerin bir araya gelmesiyle kamu yönetimine olan güven artmakta ve kamu ile vatandaşlar arasında güçlü bir bağ tesis edilmektedir.

Mali disiplinin sağlanması, etkin bir denetim sisteminin kurulması, hesap verebilirlik anlayışının kamu yönetiminde yerleşik hale getirilmesi, e-Devlet altyapısının güçlendirilmesi, kamu hizmetlerinin hız ve kalitesinin artırılması ile kamu personelinin hizmet içi eğitimler

yoluyla sürekli mesleki gelişiminin sağlanması doğrultusunda çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda şeffaflığın artırılması ve vatandaş memnuniyetinin sağlanması hedeflenmektedir.

2023 yılı itibarıyla merkezi bütçeden maaş alan kamu görevlisi sayısı, 15,994 memur ve 2,783 işçi olmak üzere toplam 18,483 kişidir. Aynı dönemde bütçeden maaş alan emekli sayısı ise 15,402 olarak kaydedilmiştir. 2022 yılı verileriyle karşılaştırıldığında, memur sayısı 15,801, işçi sayısı 2,669 ve emekli sayısı 14,985 olup; 2023 yılında memur sayısında %1.22 oranında artış, işçi sayısında %4.26 oranında azalma ve emekli sayısında %2.78 oranında artış gerçekleşmiştir.

Son üç yıla ilişkin personel giderlerinin bütçe içerisindeki oranlarına bakıldığında; 2021 yılında %31.77, 2022 yılında %30.18 ve 2023 yılında %32.12 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu veriler doğrultusunda, 2022 yılında söz konusu oranda azalma meydana gelirken, 2023 yılında tekrar bir artış yaşanmıştır.

Yerel yönetimler düzeyinde ise, 2022 yılında yürürlüğe giren 15/2022 sayılı “Belediyelerin Birleştirilmesine İlişkin (Özel) Yasa” uyarınca, toplam 28 belediye birleştirilmiştir. Bu düzenlemeyle, belediyelerin hizmet kapasitesinin ve verimliliğinin artırılması, idari yapılarının güçlendirilmesi, büyük ölçekli projelerin uygulanabilirliğinin sağlanması ve mevcut belediyelerin tüzel kişilikleri, isimleri ve sınırlarının yeniden yapılandırılması hedeflenmiştir.

2024 yılı itibarıyla, yeni kurulan veya yapısında değişiklik yapılan teşkilat yasası sayısı 12’ye ulaşmıştır. Aynı yıl itibarıyla, e-Devlet sistemi üzerinden hizmet sunan kurum sayısı 16, kayıtlı kullanıcı sayısı 1,900 ve sunulan hizmet sayısı 30 olarak tespit edilmiştir.

ii) AMAÇ

Kamu kurumlarında güvenin güçlendirilmesi, mali etkinliğin sağlanması, etkin bir denetim mekanizmasının oluşturulması, hesap verebilirlik anlayışının yerleştirilmesi, e-Devlet altyapısının geliştirilmesi, kamu hizmetlerinin hız ve kalitesinin artırılması, kamu görevlilerinin sürekli hizmet içi eğitimlerle gelişmelerinin sağlanması ile şeffaflık ve vatandaş memnuniyetinin sağlanması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Kamu mali yönetiminde gerekli yasal düzenlemeler ve ikincil mevzuat değişiklikleri yapılarak, kamu idarelerine duyulan güven artırılacak, mali verimlilik sağlanacak ve kurumların kamu hizmetlerini daha etkili sunmaları temin edilecektir. (Kalkınma Planı P.352)			
Tedbir 352.1 Bakanlıkların, Bakanlıklara bağlı Dairelerin ve Kurumlarının Teşkilat Yasaları günün koşullarına göre güncellenecek ve 41/2019 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Yasası'na göre gözden geçirilerek kamuda sunulan hizmetlerin veriminin artırılması sağlanacaktır	Tüm Bakanlıklar	Maliye Bakanlığı, Kamu Yönetimi ve İnsan Kaynakları Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı	1. "Başbakanlık ve Merkez Kuruluşu (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasa Tasarısı" yürürlüğe girecektir. 2. "Yataklı Tedavi Kurumları Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) (Değişiklik)Yasası" yürürlüğe girecektir. 3. "Üst Kademe Yöneticiliği Yapan Kamu Görevlilerinin Atanması Hakkında (Değişiklik)Yasası" yürürlüğe girmesi için katkı sağlanacaktır. 4. Teknik Kurul ve Kadro Komitesi aşamasındaki Teşkilat Yasa Tasarıları KKTC Cumhuriyet Meclisi alt komitesine gönderilecektir. 5. KKTC Cumhuriyet Meclisi İdari Komitesinde bulunan teşkilat Yasa Tasarılarının yasalaşması için katkı sağlanacaktır. 6. Dışişleri Dairesi (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası'nda yer alan mali işler memuru kadro sayısının artırılması ve bütçe kontrolörü kadrosunun ihdas edilmesi sağlanacaktır. 7. Kamu gelirlerini artırmak amacıyla, Konsolosluk Harçları Tüzüğü'nde değişiklik yapılacaktır. 8. "Eğitimde Etkinlik ve Uyum": Teşkilat Yapılarının Güncellenmesi ve Hizmet Verimliliği Artırma Projesi (TEGEP) kapsamında durum analizi ve yasal inceleme yapılacak, taslak yasa revizyonları hazırlanacaktır."
Tedbir 352.2 41/2019 Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Yasası kapsamında kurumsal kapasite artışı sağlanması için eğitim ve danışmanlık faaliyetleri gerçekleştirilecektir.	Maliye Bakanlığı		1. Kamu Mali Kontrol Yasası çerçevesinde gerekli olan tüzüklerin hazırlanmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Tedbir 352.3 Sayıştay denetimleri aracılığıyla kaynak kullanımının verimliliğine, etkililiğine ve ekonomikliğine dair kamuoyuna güvenilir bilgi sunularak kamuda hesap verebilirlik güçlendirilecektir.	Sayıştay		1. Kamu kurum ve kuruluşlarının 2024 yılı mali hesaplarının denetimleri yapılacaktır.
E-Devlet hizmet sunumunda ihtiyaç duyulan temel bilgi sistemleri ile ortak altyapı, hizmet ve standartların geliştirilmesine devam edilecek ve kurumsal bilgi sistemleri sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulacaktır. (Kalkınma Planı P.353)			
Tedbir 353.2 E-Gümrük ve E-Sağlık Projesi tamamlanacaktır.	Maliye Bakanlığı	Sağlık Bakanlığı	1. E-Gümrük çalışmalarının tamamlanması sağlanacaktır.
Tedbir 353.5 Belediyeler e-Devlet programına dahil edilecektir.	Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu	İçişleri Bakanlığı, Yerel Yönetimler	1. Belediyelerin e-Devlet programına entegre edilmesini teminen, İçişleri Bakanlığı ile iş birliği içerisinde gerekli standartlar belirlenerek, teknik altyapı eksikliği bulunan belediyelerde söz konusu eksiklikler giderilecektir.
Kullanıcılar, e-Devlet hizmetlerini nasıl kullanacakları konusunda eğitilecek ve güvenlik önlemleri ile veri gizliliği konusunda farkındalıkları artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.355)			
Tedbir 355.1 e-Devlet hizmetlerinin güvenli, etkin ve bilinçli kullanımını teşvik etmek amacıyla kullanıcı eğitimleri düzenlenmesi ve veri gizliliği farkındalığının artırılması sağlanacaktır.	Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu	Kamu Yönetimi ve İnsan Kaynakları Yönetimi Başkanlığı, Kişisel Verileri Koruma Kurulu	1. Hazırlanacak kamu spotları aracılığı ile vatandaşlara ve Kamu Yönetimi ve İnsan Kaynakları Yönetim Başkanlığı aracılığı ile de kamu personeline e-Devlet hizmetleri kullanımı ile veri gizliliği hususunda bilgilendirmeler yapılacaktır.
Kullanıcıların hızlı ve sorunsuz bir şekilde istedikleri hizmetlere ulaşabilmesi amacıyla, e-Devlet platformu kullanıcı dostu ve kolay anlaşılır ara yüzle geliştirilecek, son aşamaya gelmiş olan e-Devlet Kapısı mobil uygulaması hayata geçirilerek, hizmetlere mobil platformlardan da erişim sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.356)			
Tedbir 356.1 e-Devlet platformunun kullanıcı dostu ara yüzlerle geliştirilmesi ve hizmetlere mobil cihazlardan da hızlı ve sorunsuz erişim için mobil uygulamanın hayata geçirilmesi sağlanacaktır.	Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu	Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. E-Devlet kapısı mobil uygulaması tamamlanacaktır.
Bilgiye erişimin artırılması, kullanıcılarının sistemi kullanmaya teşvik edilmeleri ve veri analizine fırsat yaratılması için kamu verilerinin, açık veri standartlarına uygun olarak daha geniş bir topluluğa açılması yönünde çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.357)			
Tedbir 357.1 Kamu verilerinin açık veri standartlarına uygun biçimde yayımlanarak bilgiye erişimin artırılması, kullanıcıların teşvik edilmesi ve veri odaklı analiz ve karar destek süreçlerinin desteklenmesi sağlanacaktır.	Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu	KVKK, KKTC Merkez Bankası	1. E-Devlet hizmetlerinin daha geniş kitlelere sunulabilmesini teminen, Kişisel Verileri Koruma Kurulu (KVKK) ve Merkez Bankası ile gerekli istişarelerde bulunulacaktır.

Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların bilgilerinin artırılması ve yürüttükleri işlerde uzmanlıklarının sağlanması için düzenli olarak hizmet içi eğitimlere katılımları desteklenecek ve planlı hizmet içi eğitimler düzenlenecektir. (Kalkınma Planı P.361)			
Tedbir 361.1 Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların bilgi ve uzmanlık düzeylerini artırmak amacıyla düzenli, planlı ve ihtiyaca yönelik hizmet içi eğitim programlarının uygulanacak ve katılım teşvik edilecektir.	Kamu Yönetimi ve İnsan Kaynakları Başkanlığı	Tüm Bakanlıklar	1."Kamu Görevlileri Genel Eğitim Planı" çerçevesinde her yıl Yurt İçi-Yurt Dışı Hizmet İçi Eğitim Planları hazırlanmaktadır. 2025 Yılı Yurt İçi ve Yurt Dışı Hizmet İçi Eğitim Planı, Bakanlar Kurulu'nun Ü(K-I)181-2025 sayılı ve 04.02.2025 tarihli kararı ile onaylanmıştır. Bu çerçevede yurt içinde 28 kurum için 60 eğitim, yurt dışında 19 kurum için 34 eğitim verilecektir.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Kurumsal Kapasite Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Yeni Oluşturulan veya Değişiklik Yapılan Teşkilat Yasası Sayısı	Adet	6	12	2
e-Devlet Sistemi Üzerinden Hizmet Sunan Kurum Sayısı	Adet	14	16	20
e-Devlet Kayıtlı Kullanıcı Sayısı	Adet	1,275	1,900	5,000
EBYS Kullanım Oranı (%)	%	95	96	98
e-Devlet Kapsamında Sunulan Hizmet Sayısı	Adet	23	30	33

Kaynak: Kamu Yönetimi ve İnsan Kaynakları Başkanlığı, Dijital Dönüşüm ve Elektronik Devlet Kurumu

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.5.4. GİRİŞİMCİLİK VE İŞLETMELER

i) MEVCUT DURUM

KKTC’de girişimcilik ve işletmeleri, genel olarak ekonomik ortam, girişimcilik ekosisteminin yapısı, devlet politikaları ve sektörel gelişmeler gibi faktörlere bağlı olarak değişim göstermektedir.

KKTC'deki işletmelerin büyük bir kısmı Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerden oluşmaktadır. Kalkınma Bankası'nın tanımına göre, 50 kişiye kadar çalışanı bulunan işletmeler KOBİ olarak sınıflandırılmaktadır. Bu işletmelere, yatırım ve işletme kredileri gibi çeşitli finansal destekler sunulmaktadır. 2020 yılında yaşanan COVID-19 pandemisi, KKTC'deki işletmeleri olumsuz etkilemiş ve birçok işletmenin faaliyetlerini kısıtlamasına veya durdurmasına neden olmuştur. Bu dönemde, 7,061 işletme faaliyetsiz olarak değerlendirilmiş ve istatistiklere dahil edilmemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti tarafından sağlanan kaynak ile KKTC’de kısmi hibe destek yardım projelerine yönelik 21 Ekim 2011 tarihinde “KKTC’de Kısmi Hibe Destek Yardım Projelerinin Desteklenmesine İlişkin İş Birliği Usul ve Esasları Protokolü” imzalanmıştır. Bu Program kapsamında 2011 yılından itibaren Tarım, Turizm, Sanayi alanlarında özel sektör için kısmi

hibe programları yürütülmektedir. 2022 yılında bütçesi onaylanan ve 2023 yılında sonuçları ilan başarılı proje sahiplerine toplam 5,000,000 TL'lik destek sağlanmıştır.

KKTC'de girişimciliği desteklemek amacıyla çeşitli programlar ve projeler hayata geçirilmeye devam etmektedir. Örneğin, 2021 yılında Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) ve Kıbrıs Türk Ticaret Odası (KTTO) öncülüğünde, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) ve diğer paydaşların desteğiyle "Yenilikçi Girişimcilik ve Kuluçka Programı" başlatılmıştır. Bu program, yenilikçi ürün ve fikirlerin ticarileşmesine fırsat tanımayı ve girişimcilerin uluslararası pazarlarda yer almalarını desteklemeyi amaçlamaktadır.

Kasım 2022-Şubat 2023 tarihleri arasında alınan proje başvuruları sonucunda, projesi başarılı bulunan 8 işletmeye hibe desteği verilmiştir. 2023-2024 yılı girişimcilik projesindeki toplam kaynağı 20,000,000 TL olarak bütçelendirilmiş olup yaklaşık 27-30 girişimci adayının projesinin desteklenmesi hedeflenmektedir.

2024 yılında, Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasında imzalanan protokol çerçevesinde, toplam 110,000,000 TL bütçeli mali destek hibe programları ilan edilmiştir. Bu programlar, özel sektörün rekabet gücünü ve verimliliğini artırmayı hedefleyen yapısal dönüşüm politikalarının uygulanmasını esas almaktadır.

KKTC'deki girişimcilerin karşılaştığı en büyük zorluklardan biri finansmana erişimdir. Bankalar genellikle yüksek faiz oranları uygulamakta ve finansal destek konusunda temkinli davranmaktadır. Ayrıca, yatırımcıların girişimcilere yatırım yapma konusunda tereddütleri bulunmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) faaliyet gösteren KOBİ'ler, Türkiye Cumhuriyeti'nin sağladığı çeşitli desteklerden yararlanmaktadır. Bu destekler, özellikle Türkiye Cumhuriyeti Lefkoşa Büyükelçiliği finansmanı ve T.C. Çukurova Kalkınma Ajansı'nın (ÇKA) teknik desteği ile hayata geçirilen hibe programları sunulmaktadır.

Çukurova Kalkınma Ajansı KOBİ Destek Programları kapsamında; KKTC'deki KOBİ'lerin rekabet gücünü artırmak için hibeler, teşvikler ve danışmanlık hizmetleri sunmakta ve dijital dönüşüm, sürdürülebilir kalkınma ve inovasyon odaklı projelere finansal destek sağlanmaktadır. Teknik Destek ve Eğitim Programları kapsamında; işletmelere yönelik kapasite geliştirme, yönetim becerileri ve pazarlama stratejileri konusunda eğitimler düzenlenmekte ve E-ticaret, ihracat destekleri ve kurumsallaşma gibi alanlarda rehberlik sunmaktadır. Hibe ve Finansman Olanakları kapsamında; ÇKA, Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile koordineli olarak KKTC'deki girişimcilere ve KOBİ'lere hibe programları sağlamaktadır. Özellikle yeşil ekonomi, teknoloji yatırımları ve sanayi gelişimi alanlarına öncelik verilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Lefkoşa Büyükelçiliği tarafından finanse edilen ve Çukurova Kalkınma Ajansı tarafından desteklenen Kıbrıs Türk Ticaret Odası bünyesindeki KOBİ Geliştirme Birimi de KKTC'de faaliyet gösteren işletmelerin verimliliklerini artırmak, ihracat kapasitelerini geliştirmek ve kurumsallaşmalarına katkıda bulunmak amacıyla danışmanlık hizmetleri sunmaktadır.

Diğer Türkiye kaynaklı destekler ise TUBİTAK destekleri, KOSGEB Destekleri ve EXIMBANK ve Finansal Desteklerdir.

TÜBİTAK Destekleri

KKTC'deki Ar-Ge ve inovasyon projeleri TÜBİTAK tarafından desteklenmektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren üniversiteler ve araştırmacılar, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'nun çeşitli destek programlarından faydalanabilmektedir. Bu kapsamda, TÜBİTAK'ın 1001-Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı ve 1005-Ulusal Yeni Fikirler ve Ürünler Araştırma Destek Programı gibi programlarına başvuru yapma imkânı bulunmaktadır. Üniversite-sanayi işbirliği çerçevesinde KOBİ'lere yönelik teknolojik altyapı desteği sunulmaktadır.

KOSGEB Destekleri

Türkiye Cumhuriyeti Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), KKTC'de doğrudan faaliyet göstermese de, Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasındaki iş birliği protokolleri ve ortak projeler aracılığıyla, KOBİ'lerin ve girişimcilerin desteklenmesine katkı sağlamaktadır. Bu destekler, hibe programları, eğitim ve danışmanlık hizmetleri gibi çeşitli bileşenleri içermekte olup, KKTC'deki girişimcilik ekosisteminin gelişimine önemli katkılar sunmaktadır. Girişimcilik destekleri, iş kurma eğitimleri ve işletme geliştirme programları sağlanmaktadır.

Eximbank ve Finansal Destekler

Türkiye Cumhuriyeti Eximbank, KKTC'deki firmaların ihracata yönelik yatırımlarını desteklemektedir. Düşük faizli krediler, ihracat teşvikleri ve ticaret kolaylaştırıcı finansman programları sunulmaktadır.

KKTC'de girişimcilik ekosistemi geliştirilmekte ve işletmelere çeşitli destekler sunulmaktadır. Ancak, ekonomik zorluklar ve pandeminin etkileri, işletmelerin sürdürülebilirliği ve büyümesi konusunda önemli meydan okumalar yaratmaktadır.

ii) AMAÇ

Girişimcilerin finansmana erişim imkânlarının, kurumsal gelişimlerinin ve verimliliklerinin artırılması, yenilikçilik kapasitelerinin ve ölçeklerinin büyütülmesi, tedarik zincirlerinde daha güçlü bir biçimde yer almalarının sağlanması, ihracat, yenilikçilik ve rekabetçilik düzeylerinin yükseltilerek daha etkin ve verimli olarak büyümeye ve istihdama katkılarının artırılması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
İş fikri olan ve kendi işini kurmak isteyenlere iş kurma ve geliştirme eğitimi dahil temel işletme eğitimlerini içeren Girişimcilik Projesi uygulanacaktır. (Kalkınma Planı P.363)			
Tedbir 363.1 İş fikri olan ve kendi işini kurmak isteyen bireylerin bilgi ve becerilerini geliştirmek amacıyla, iş kurma ve geliştirme konularını kapsayan temel işletme eğitimlerini içeren bir <i>Girişimcilik Projesi</i> hayata geçirilecektir.	YAGA	Başbakanlık, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, ilgili daire/kurumlar, İlgili sivil toplum örgütleri	1. Küçük işletmelere yönelik Güçlendirme Destek Sistemi'nin oluşturulmasına yönelik finans kaynağının yaratılması için çalışmalar başlayacaktır.
İmkân sunan uygulamalı girişimcilik eğitimleri yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı P.365)			
Tedbir 365.1 Girişimciliği teşvik etmek ve iş kurmak isteyenlerin pratik becerilerini geliştirmek amacıyla uygulamalı girişimcilik eğitimlerinin yaygınlaştırılması ve erişilebilirliğinin artırılması sağlanacaktır	YAGA	Başbakanlık, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, ilgili daire/kurumlar, İlgili sivil toplum örgütleri	1. Gelecek olan talep doğrultusunda eğitim desteği verilecektir.
Teknoloji odaklı girişimlere fikir aşamasından, ölçeklenerek kurumsallaşma safhasına kadar tüm aşamalarda ihtiyaçlarına hitap edecek girişim destekleri sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.366)			
Tedbir 366.1 Teknoloji odaklı girişimlerin fikirden kurumsallaşmaya kadar tüm aşamalarda ihtiyaçlarını karşılamak üzere girişim destek programlarının uygulanması sağlanacaktır.	YAGA	Başbakanlık, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, ilgili daire/kurumlar, İlgili sivil toplum örgütleri	1. Teknoloji odaklı işletmelere, kısmi hibe programlarında öncelik verilmesi amacıyla, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı ile ortak çalışmalar yapılacaktır. 2. Mevcut işletmelere yönelik kümeleme çalışmalarının yapılması sağlanacaktır.
Girişimcilere sağlanan devlet yardımları izlenecek ve etki analizleri yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.371)			
Tedbir 371.1 Girişimcilere sağlanan devlet yardımlarının etkinliğini artırmak amacıyla düzenli izleme ve etki analiz sisteminin kurulması ve uygulanması sağlanacaktır.	YAGA	Başbakanlık, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, ilgili daire/kurumlar, İlgili sivil toplum örgütleri	1. E-devlet projesi kapsamında ilgili verilerin toplanması sağlanacaktır. 2. Araştırma/çalışma raporları ve yatırıma ortamına yönelik rehber/broşürler hazırlanacaktır.

2.2.5.4.1. PAZARLAMA

i) MEVCUT DURUM

KKTC’de pazarlama sektörü hizmet odaklı, büyüme potansiyeli taşıyan ancak profesyonelleşme sürecini sürdüren bir yapıdadır. 2021–2024 döneminde dijital pazarlama ve tanıtım alanında çok boyutlu çalışmalar yürütmüş; başta turizm, tarım, sanayi, e-ticaret ve KOBİ’ler olmak üzere birçok sektörde görünürlük ve rekabetçilik artışı hedeflenmiştir. Kamu-özel iş birliği çerçevesinde yürütülen bu faaliyetler, ülkenin ekonomik kalkınma stratejileriyle bütünleşik bir yapı sergilemiştir.

Turizm sektörü için “Ada Kıbrıs” ve “Visit North Cyprus” temaları altında yürütülen kampanyalar, dijital platformlarda yaygın şekilde uygulanmış; sosyal medya, influencer iş birlikleri, video içerikleri ve çevrimiçi reklam ağları etkin olarak kullanılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı ile iş birliği içerisinde yürütülen bu kampanyalar, özellikle Türkiye, İngiltere, Almanya ve Orta Avrupa pazarlarında yoğunlaştırılmıştır.

Bu stratejik tanıtımların sonucu olarak, 2023 yılında turist sayısında %40’ın üzerinde artış kaydedilmiş, 2024’te bu artış oranının iki katına çıkarılması hedeflenmiştir.

Hellim başta olmak üzere narenciye, zeytinyağı ve işlenmiş gıda ürünlerinin yurtdışı tanıtımı kapsamında Anuga (Almanya), Gulfood (Dubai), WorldFood (İstanbul) gibi uluslararası fuarlara aktif katılım sağlanmıştır. AB’den coğrafi işaret alan Hellim’in Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında Avrupa pazarlarına erişimini kolaylaştırmak üzere gerekli sertifikasyon ve denetim çalışmaları hızlandırılmıştır.

Bunun yanı sıra, dijital kanallar aracılığıyla tarımsal e-ticaret uygulamaları ve doğrudan tüketiciye satış imkânları da yaygınlaştırılmaya başlanmıştır.

İnşaat sektörü de pazarlama faaliyetlerinin yoğun olduğu bir diğer alandır. Son yıllarda konut projelerine yönelik tanıtım kampanyaları dikkat çekmektedir. Türkiye’ye ve yabancı yatırımcılara yönelik hedefli reklam kampanyaları yapılmakta; TV, sosyal medya ve influencer pazarlama yöntemleri kullanılmaktadır.

KOBİ’ler için yürütülen hibe programlarıyla dijitalleşme, pazarlama ve markalaşma süreçlerine destek sağlanmıştır. 2024 yılında ilan edilen 110 milyon TL tutarındaki dört hibe programı, rekabet gücünün artırılması ve kurumsal kapasite geliştirme başlıklarını içermektedir. Meslek örgütleri (Kıbrıs Türk Sanayi Odası, Kıbrıs Türk Ticaret Odası), yerli ürünlerin iç ve dış pazarlarda tanıtımı için kolektif kampanyalar ve dijital platform destekleri sunmaktadır.

Türkiye merkezli online alışveriş platformları aracılığıyla KKTC üreticileri e-ihracat imkânı elde etmiştir. Lojistik firmalarının KKTC’ye özel çözümler üretmeye başlamasıyla, sınır ötesi teslimatlarda iyileşme sağlanmıştır.

Turizm ve sanayi sektörleri, her yıl Doğu Akdeniz Uluslararası Turizm ve Seyahat Fuarı (East Mediterranean International Travel and Tourism Exhibition, EMITT), Dünya Seyahat Pazarı Londra (World Travel Market London, WTM Londra), Azerbaycan Uluslararası Turizm ve Seyahat Fuarı (Azerbaijan International Travel and Tourism Fair, AITF Bakü) gibi uluslararası fuarlarda temsil yetki sağlanmış; fuarlarda ülke stantları, kültürel sunumlar ve B2B toplantılarla görünürlük artırılmıştır.

ii) AMAÇ

Firmaların satışlarını artırmada rol oynayacak yaratıcı pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi, pazarlamaya yönelik kurulacak yapıların desteklenmesi ve firmaların etkin bir şekilde rekabet edebilirliğinin sağlanması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Uluslararası standartlara uygun üretim yapılması ve mevcut ihracatçı sayısının artırılması amacıyla paydaşlarla iş birliği içerisinde detaylı pazar analizleri yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.374)			
Tedbir 374.1 Uluslararası standartlara uygun üretim kapasitesini geliştirmek ve ihracatçı tabanını genişletmek amacıyla paydaşlarla iş birliği içinde hedef pazar odaklı detaylı analizlerin yapılarak sonuçlar üretici ve ihracatçılarla paylaşılacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	KTSO	1. 17-21 Şubat 2025 tarihleri arasında Gulfood Fuarı'na paydaşlarla birlikte katılım sağlanacaktır. 2. 16-19 Nisan 2025 tarihinde 47.Yapı, İnşaat Malzemeleri ve Teknolojileri Fuarı (Turkeybuild 2025) İstanbul'da yapılacak olan fuara katılım sağlanacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Girişimcilik ve İşletmeler Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
YAGA KOBİGEM Girişimcilik Projesi Kapsamında Destek Verilen Girişimci Sayısı	Adet	30	40	33
Rekabet Gücünün Artırılması Mali Destek Programı Kapsamında Destek Verilen İşletme Sayısı	Adet	8	25	27

Kaynak: YAGA

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.2.5.4.2. E-TİCARET

i) MEVCUT DURUM

Küresel ölçekte hız kazanan dijital dönüşüm süreciyle paralel olarak, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde e-Ticaret sektörü de önemli bir gelişim göstermektedir. Özellikle COVID-19 pandemisi ile birlikte vatandaşların tüketim alışkanlıklarında dijital platformlara yönelme eğilimi artmış; gıda, elektronik, giyim ve ev eşyası gibi temel tüketim kalemlerine yönelik çevrim içi alışveriş tercihleri yaygınlaşmıştır.

Ülke genelinde internet ve mobil erişimin yüksek olması, genç nüfusun teknolojiye olan adaptasyonu ve dijital platformların kullanıcı dostu hale gelmesi, e-ticaretin tabanını genişletmiştir. Yerel girişimlerin sayısında da artış gözlenmiş ve bu platformlar aracılığıyla farklı ürün gruplarına erişim kolaylaşmıştır.

Son üç yıllık süreçte, KKTC’de faaliyet gösteren işletmelerin dijital dönüşüm sürecine olan ilgisi artmış; büyük ölçekli kuruluşların yanı sıra küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin de çevrim içi satış kanallarına yönelmeye başladığı gözlemlenmiştir.

Kıbrıs Türk Ticaret Odası tarafından 2019 yılında yayımlanan verilere göre, işletmelerin yalnızca %21’i e-ticaret faaliyetinde bulunmaktaydı. Ancak pandemiyle birlikte bu oranın kayda değer şekilde arttığı değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte KKTC’de e-ticaret hacmi son üç yılda hızla artmış, girişimciler çevrimiçi satış platformları ve sosyal medya mağazacılığına yönelmiştir. Özel girişimlerin yanı sıra Türkiye ile iş birliği çerçevesinde yürütülen Ticari ve Ekonomik İş Birliği Protokolleri kapsamında, KKTC menşeli ürünlerin Posta ve Telgraf Teşkilatı Alışveriş Merkezi (PTTAVM) ve gibi dijital platformlarda satışa sunulması imkânının tanınması ihracat potansiyelini artırmış ve ülkenin e-ticaret yapısını güçlendirmiştir.

Diğer taraftan KKTC’nin uluslararası alanda tanınmaması, ödeme sistemleriyle entegrasyon eksiklikleri, yüksek internet maliyetleri, uzman insan kaynağı yetersizliği ve lojistik altyapıdaki eksiklikler e-ticaretin istenen seviyede gelişmesini engellemektedir.

KKTC’de doğrudan e-Ticaret faaliyetlerini düzenleyen mevzuat bulunmamakla birlikte, 40/2003 sayılı Tüketicileri Koruma Yasası ve ilgili tüzükler çevrim içi satışları da kapsayacak şekilde uygulanmaktadır.

Bunun yanı sıra kargo ve lojistik hizmetlerinin düzenlenmesine yönelik mevzuat boşlukları da bulunmakta olup söz konusu eksikliklerin giderilmesi hususunda çalışmalar yürütülmektedir.

Son yıllarda KKTC’de hem sabit genişbant hem de mobil internet altyapısında kayda değer iyileşmeler kaydedilmiştir. 4.5G mobil şebeke hizmeti 2023 yılı itibarıyla devreye alınmış; ayrıca Türkiye Cumhuriyeti ile imzalanan protokoller doğrultusunda fiber optik ağların yaygınlaştırılmasına yönelik yatırımlar hız kazanmıştır. 2023 yılı itibarıyla sabit genişbant abone sayısı 100 bini aşmış; ortalama indirme hızı 25 Mbps seviyesine ulaşmıştır.

Lojistik altyapı tarafında ise şehir içi kurye ve kapıya teslim sistemleri gelişmiş, ancak uluslararası gönderilerde yapısal engeller nedeniyle sınırlılıklar yaşanmıştır. Türkiye ile imzalanan gümrük düzenlemeleri sayesinde, KKTC menşeli ürünlerin Türkiye’ye ihracı daha öngörülebilir hale gelmiştir. Bu çerçevede düşük tutarlı ürünlerde maktu vergi oranı %60’tan %30’a düşürülmüştür.

KKTC’de dijital ödemeler büyük oranda kredi ve banka kartları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Yerel ve Türkiye kökenli bankaların sunduğu sanal POS hizmetleri sayesinde işletmeler çevrim içi tahsilat yapabilmektedir. Paycell gibi mobil ödeme çözümleri, özellikle genç kullanıcılar arasında yaygınlaşmıştır. Geleneksel kapıda ödeme ve banka havalesi yöntemleri de halen kullanılmakla birlikte, oranları giderek azalmaktadır.

Merkez Bankası’nın düzenleyici çerçevesinde faaliyet gösteren ödeme sistemleri; e-ticaretin güvenli ve etkin şekilde işlenmesine imkân tanımakta, kredi kartı kullanımının yaygınlığı e-ticaret hacmini desteklemektedir.

KKTC’de e-ticaret hem iç pazarda dijitalleşmenin yaygınlaştırılması hem de ihracat potansiyelinin artırılması açısından stratejik öneme sahiptir. Mevzuatın tamamlanması, kargo altyapısının geliştirilmesi, işletmelerin dijital dönüşüm süreçlerinin desteklenmesi ve ödeme

sistemlerinin çeşitlendirilmesi, sektörün sürdürülebilir gelişimi için kritik alanlar olarak öne çıkmaktadır.

ii) AMAÇ

Yenilikçi yaklaşım ve uygulamalarla alıcı ve satıcıların etkin bir biçimde buluşturulduğu, ticaretin kolay ve güvenli olarak yapıldığı bir e-ticaret ortamının oluşturulması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Yeşil ve dijital dönüşüm çerçevesinde uluslararası mevzuata uyum sağlayacak e-Ticaret mevzuatı hazırlanacaktır. (Kalkınma Planı P.381)			
Tedbir 381.1 Yeşil ve dijital dönüşüm hedefleri doğrultusunda, uluslararası düzenlemelerle uyumlu ve sürdürülebilir e-ticareti destekleyen bir <i>e-Ticaret Mevzuatı</i> hazırlanacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Ticaret Dairesi ile E-Ticaret Kapsamında yer alacak paydaş Kurum ve Kuruluşlar	1. Tüketicileri Koruma Yasası'nın Mesafeli Sözleşmelerle ilgili 16. maddesinde değişiklik yapılarak, değişikliğin Cumhuriyet Meclis'inden onaylanması ve yürürlüğe girmesine katkı sağlanacaktır.

2.2.5.5. KOOPERATİFÇİLİK SEKTÖRÜ

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren kooperatifler, Kooperatif Şirketler Mukayyitliği bünyesinde kayıtlı olup, Fası 114 Kooperatif Şirketler Yasası ile bu yasa çerçevesinde çıkarılan tüzük ve diğer ilgili mevzuat hükümlerine tabi olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Mevcut yasal düzenlemede en son değişiklik 2007 yılında yapılmış olup, günümüz ihtiyaçlarına yanıt verebilecek çağdaş bir yapıya kavuşturulması gerekliliği gündemdedir.

Kooperatifler, pazarlama, tanıtım ve üretim gibi temel faaliyetlerini büyük ölçüde kendi imkânları ile yürütmeye çalışmakta; ancak birçok kooperatif bu alanlarda yeterli kapasiteye sahip olamamakta ve etkin sonuçlar elde edememektedir. Özellikle belirli sektörlerde üretim ve pazarlama amaçlı kurulmuş olan kooperatiflerin önemli bir kısmı, sürdürülebilirlik politikalarının eksikliği, finansal kaynak yetersizliği ve kooperatifçilik bilincinin yeterince yerleşmemiş olması gibi nedenlerle faaliyetlerini sürdürmekte güçlük çekmektedir.

Kooperatifler eğitim ve kapasite geliştirme konusunda kendi imkanları ile faaliyet yürütmekte olup, büyük çoğunluğu mevcut koşullarda gelişim açısından yetersiz kalmaktadır. Çoğu kooperatif yöneticisinin finansal yönetim konusunda bilinçli olmamasından dolayı birçok kooperatifte etkin finans yönetimi bulunmamaktadır.

Kooperatif Şirketler Mukayyitliği bünyesinde aktif olarak faaliyet gösteren 219 kooperatif bulunmaktadır. Ancak, bu kooperatiflerin denetim ve gözetim faaliyetlerini yürütecek müfettiş sayısının yetersiz olması ve denetim verilerinin manuel yöntemlerle toplanması, denetim

süreçlerinde çeşitli aksaklıklara yol açmaktadır. Yasal düzenlemeler uyarınca her yıl düzenli olarak gerçekleştirilmesi gereken teftiş ve denetimlerin, yıllık ortalama 70 kooperatif ile sınırlı kalması bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, yapılan denetimlerin çoğu, mevcut yıldan ziyade bir önceki yıla ait mali hesaplara dayalı olarak gerçekleştirilir.

Buna ek olarak, yasada üç yılda bir gerçekleştirilmesi öngörülen kooperatiflerin genel kurullarında da çeşitli aksamalar yaşanmakta; bu durum kooperatiflerin kurumsal işleyişini ve karar alma süreçlerini olumsuz etkilemektedir.

ii) AMAÇ

Kooperatif üyelerinin ortak ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik faaliyetlerde bulunarak, iş birliği ve sosyal bağları güçlendirerek, ortak çabalarının karşılığını adil bir şekilde almaları yanında bununla bağlantılı olabilecek geniş toplulukların refahının artırılması sağlanarak, rekabet edebilirlik, sürdürülebilirlik ve yenilikçilik hedefleri ile toplumda olumlu bir kooperatifçilik imajı oluşturmak, sektöre olan güveni artırarak ekonomik kalkınmaya ve gelirin daha adil paylaşımına katkı sağlamak temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Kooperatifçilikle ilgili mevzuatın günümüz koşullarına göre yeniden düzenlenmesi ve güncellenmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.391)			
Tedbir 391.1 Kooperatifçilik faaliyetlerinin etkinliğini ve sürdürülebilirliğini artırmak amacıyla, kooperatifçilikle ilgili mevzuatın günümüz ekonomik ve sosyal koşullarına uygun biçimde gözden geçirilerek güncellenecektir.	Kooperatif Şirketler Mukayyitliği	Kooperatifler	1. Fasıllık 114 Kooperatif Şirketler Yasası günümüze göre güncellenecektir. 2. Kooperatif Şirketler Tüzüğü günümüze göre güncellenecektir. 3. KŞM (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Yasası günümüze göre güncellenecektir. 4. Kooperatif Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yasası güncellenecektir.
Kooperatif Şirketler Mukayyitliğinin kadrosunun güçlendirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.392)			
Tedbir 392.1 Kooperatifçilik faaliyetlerinin etkin gözetimi ve denetimi için Kooperatif Şirketler Mukayyitliği'nin kurumsal kapasitesinin artırılması ve personel kadrosunun güçlendirilmesi sağlanacaktır.	Kooperatif Şirketler Mukayyitliği		1. Kooperatif Şirketler Mukayyitliğinin personel ihtiyacının karşılanması için çalışma başlatılacaktır.

Kooperatifçilikte, eğitim ve araştırma faaliyetlerini yürütecek bir yapılanmaya gidilecektir. (Kalkınma Planı P.393)			
Tedbir 393.1 Kooperatifçilik bilincinin kazandırılmasına yönelik kamuoyunda ve yükseköğrenim kurumlarında farkındalık sağlanacaktır.	Kooperatif Şirketler Mukayyitliği	Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler	1. Milli Eğitim Bakanlığı ile imzalanacak protokol çerçevesinde okullarda kooperatifçilik bilincinin kazandırılmasına yönelik müfredata eklemeler yapılacaktır.
Tedbir 393.2 Kooperatifçilik bilincinin toplum geneline yayılması amacıyla bölgesel kooperatifçilik eğitim programları düzenlenecektir.	Kooperatif Şirketler Mukayyitliği	Kooperatifler	1. Özellikle bölge teftiş şube amirleri ve müfettişlerin tüm yerleşim birimlerinde faaliyet yürüten kooperatifleri yerinde ziyaret edip istişaresi sağlanacaktır. Kooperatifçilik sektörünü özendirici ve destekletici faaliyetlerde bulunacaktır.
Tedbir 393.3 Kooperatiflerde aktif olarak görev yapan yönetim kurulu üyeleri ile kooperatif çalışanları için eğitim çalışmaları düzenlenecek ve sertifikasyon zorunluluğu getirilecektir.	Kooperatif Şirketler Mukayyitliği	Kooperatifler	1. Yönetim kurulu üyeleri ile kooperatif sekreterlerine yönelik olarak, Mukayyitlik bünyesinde mevzuat kapsamındaki yükümlülükler ve uygulamalara ilişkin farkındalık eğitimleri gerçekleştirilecektir. Bahse konu eğitim süreçleri, yayımlanacak olan genelgelerle pekiştirilerek kurumsal uygulamalara yön verecek şekilde sürdürülecektir.
Tedbir 393.4 Kooperatif müfettişlerinin gelişen ve değişen koşullara uyumlu bilgi sahibi olmalarına yönelik eğitim çalışmaları düzenlenecektir.	Kooperatif Şirketler Mukayyitliği		1. Mali tablo analizleri ve yorumlanması, raporlama teknikleri ve raporlamada dikkat edilecek diğer hususlar maliyet hesaplama ve kooperatifçilik uygulamaları konularında eğitimler düzenlenecektir. 2. Türkiye'deki kooperatifçilik uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmak ve iyi kooperatifçilik örneklerini ülkemizde de rol model olarak kullanmak üzere yurt dışı hizmet içi eğitim düzenlenecektir.
Tedbir 393.5 Ülke kooperatifçiliğinin içinde bulunduğu durum analizi ve uluslararası gelişmeler hakkında üç yılda bir düzenli olarak kooperatifçilik çalıştayları yapılacak ve buna bağlı olarak "Ülke Kooperatifçilik Raporu" hazırlanacaktır.	Kooperatif Şirketler Mukayyitliği	Kooperatifler	1. Ülke Kooperatifçilik Raporu hazırlanması hususunda TC ile KKTC'deki kooperatifçilik sektöründeki paydaşların ülkemizde toplanmasının sağlanması için ev sahipliği yapılacaktır.

Kooperatiflerin sürdürülebilir bir yapıda ve üyelerine daha etkin bir şekilde hizmet vermelerini sağlamak amacıyla, yeniden yapılandırılmaları yönünde çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.394)			
Tedbir 394.1 Kooperatiflerin sürdürülebilirliğini artırmak ve üyelere daha etkin hizmet sunmalarını sağlamak için kurumsal kapasiteyi geliştirecek ve ihtiyaçlara uygun şekilde yeniden yapılandırmayı destekleyecek programlar hayata geçirilecektir.	Kooperatif Şirketler Mukayyitliği	Kooperatifler	1. Fasil 114 Kooperatif Şirketler Yasası günümüze göre güncellenecektir, belirlenen hedeflere ulaşmak için her türlü yasal altyapının sağlanması adına Mukayyitlik aktif görev üstlenecektir.
Kooperatifçilik girişimciliğinin değişik alanlarda uygulanması yönünde farkındalık çalışmaları yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.395)			
Tedbir 395.1 Gençlerin ve kadınların işgücüne katılımlarını artıracak kooperatifçilik eylem ve kapsamı genişletilerek yaygınlaştırılacaktır.	Kooperatif Şirketler Mukayyitliği	Kooperatifler	1. Tüm ilçelerde bölgesel toplantılar düzenlenerek, gençlerin ve kadınların kooperatifçilik yoluyla işgücüne katılımları özendirilecektir.
Tedbir 395.2 Kooperatifçilikte finansal destek araçlarının ve bilgi birikiminin geliştirilmesi sağlanacaktır.	Kooperatif Şirketler Mukayyitliği	Kooperatifler	1. Kooperatiflerin finansal destek ihtiyaçlarının karşılanması için, öncelikle kadın kooperatiflerinin ihtiyaçlarına yönelik, destek paketlerinin hazırlanması amacıyla girişimde bulunulacaktır.
Örgütlenme kapasitesi ve kooperatifler arası iş birliği olanakları artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.396)			
Tedbir 396.3 Çok amaçlı ve büyük ölçekli kooperatifçiliğin ve kooperatifler arası birleşmelerin özendirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.	Kooperatif Şirketler Mukayyitliği	Kooperatifler	1. Faaliyetlerini kısıtlı olarak sürdüren ve üyelerine etkin hizmet sunamayan kooperatiflerin, faaliyet sürdürdükleri bölgedeki diğer kooperatiflerle birleşmeleri için araştırma yapılacak, üyelerinin ve bölge halkının gerek aynı gerekse nakdi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kooperatifçilik faaliyetlerini sürdürmeleri sağlanacaktır.
Tedbir 396.4 Ülkemizdeki kooperatiflerin Türkiye'deki başarılı kooperatifler ile iş birliğinin geliştirilmesi sağlanacaktır.	Kooperatif Şirketler Mukayyitliği	Kooperatifler	1. Türkiye'deki kooperatif örgütleri ile gerekli temaslar kurularak yapılacak, iş birliği anlaşmaları çerçevesinde ülkemizdeki kooperatiflerin Türkiye'deki kooperatiflerle gerek eğitim gerekse üretilen ürünlerin pazarlanması alanlarında gerekli bağlantıların kurulması sağlanacaktır.
Kooperatif ürünlerinin daha geniş kitlelere ulaştırılabilmesi ve pazarlanabilmesinin sağlanması ile pazar paylarının geliştirilmesi amacıyla çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.397)			
Tedbir 397.1 Kurumsallaşan kooperatiflerde gerekli yazılımlar yapılarak e- ticaret geliştirilecektir.	Kooperatif Şirketler Mukayyitliği	Kooperatifler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Ülkemizdeki kooperatifler tarafından üretilen ürünlerin gerek yurt içinde gerekse yurt dışında e- ticaret yoluyla daha geniş kitlelere ulaştırılarak pazarlanabilmesi için meslek odalarından destek alınacaktır.

İç ve dış denetim sistemleri tümüyle revize edilerek tüm kooperatiflerin denetlenmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.398)			
Tedbir 398.1 Kooperatif iç denetim uygulamasının daha işlevsel bir yapıya kavuşturulması yönünde yasal düzenleme yapılacaktır.	Kooperatif Şirketler Mukayyitliği	Kooperatifler	1. Kooperatiflerin iç denetim uygulamalarının yapılabilmesi adına mevzuatta gerekli düzenlemeler tamamlanacaktır.
Kurumsal ve Profesyonel Yönetim Kapasitesi Artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.399)			
Tedbir 399.1 Kooperatiflerin internet sitesi oluşturması özendirilecektir.	Kooperatif Şirketler Mukayyitliği	Kooperatifler	1. Kooperatiflerin üyelerine sunmuş oldukları hizmetlerin ve yürüttükleri faaliyetlerin günümüz koşullarına uygun olarak duyurulmasının sağlanmasına yönelik internet sitesi oluşturmaları yönünde teşvik edici görev üstlenilecektir.
Tedbir 399.3 Kooperatif ortaklarına kooperatifin faaliyetleri ve finansal durumları ile ilgili periyodik olarak bilgi verilmesi zorunluluğu getirilecektir. Kurumsal yönetim bağlamında kooperatiflerin mali ve idari raporlarının periyodik olarak yayınlanması sağlanacaktır.	Kooperatif Şirketler Mukayyitliği	Kooperatifler	1. Kooperatif Şirketler Tüzüğü'nün 42(2) Maddesi uyarınca Kooperatifin teftiş edilmiş hesaplarının kooperatiflerin internet sayfalarında da yayınlanmasına yönelik mevzuat düzenlemesi dahil olarak değişiklikler yapılacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Kooperatifçilik Göstergeleri	Birim	2023	2024¹	2025²
Teftişi Tamamlanan Kooperatif Kuruluşu	Adet	90	112	110

Kaynak: Kooperatif Şirketler Mukayyitliği

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.3. YAŞANABİLİR MEKANLAR, SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE

2.3.1. ŞEHİRLEŞME

i) MEVCUT DURUM

Koruma ve kontrol ağırlıklı olarak, parçacı yöntemlerle özel sorunlara çözümler getiren inşaat ve parselasyon ruhsatlarının verilmesini düzenleyen Fasıl 96 Yollar ve Binaları Düzenleme Yasası (1946) ve sahil şeritlerini fiziki olarak korumaya yönelik Fasıl Sahilleri Koruma Yasası (1934) İngiliz Sömürge Döneminden itibaren yürürlüktedir.

55/1989 sayılı İmar Yasası ülke düzeyinde kaynakların akılcı kullanımının sağlanabilmesi için sektörel hedef ve yatırımları dikkate alarak, ülke ve kent ölçeğinde veya hızlı bir gelişme, yenileşme içinde olan tarihi, mimari, turistik, doğal özellikleri bulunan alanların, düzenli gelişmesini sağlamak amacıyla fiziki planların hazırlanıp yürürlüğe konmasına olanak veren yasadır. İmar Yasası uyarınca, ülke düzeyinde her türlü fiziki plan yapma yetki ve sorumluluğu Planlama Makamı olarak Şehir Planlama Dairesi'ne verilmiştir. Şehir Planlama Dairesi bu yetki ve sorumluluğunu, kalkınma planlarının temel hedef ve amaçları doğrultusunda kullanmaktadır.

Planlama makamı olarak Şehir Planlama Dairesi dört tip plan hazırlamakla yükümlüdür. Bu planlar ülkesel fizik plan, imar planı, çevre planı ve öncelikli alan planlarıdır.

Yürürlükteki emirnameler; Karpaz Emirnamesi, Tatlısu Büyükkonuk Emirnamesi, Girne I. Bölge Emirnamesi, Girne Boğaz Bölgesi Emirnamesi, Beşparmak Dağları Akiferi Koruma Geçiş Süreci Emirnamesi, Girne II. Bölge Emirnamesi olarak sıralanır.

Yürürlükteki planlar ise Girne Koruma Çevre Planı, Alagadi Koruma Çevre Planı, Başkent Lefkoşa İmar Planı, Girne Çatalköy İmar Planı, Beyarmudu İmar Planı, Mehmetçik İmar Planı ve Gazimağusa İskele Yeniboğaziçi İmar Planı'dır. Hazırlanmış planlar içerisinde Gazimağusa, İskele ve Yeniboğaziçi İmar Planı, Girne Koruma ve Çevre Planı ile Girne II.Bölge Kapsamlı Emirnamesi'nin revizyon çalışmaları devam etmektedir.

Halihazırda, %28.65'i imar ve çevre planları, %29.35'i emirnameler ile olmak üzere ülke yüz ölçümünün %58'ine denk gelen 1,945.38 km² büyüklüğündeki alan planlama kontrolü altındadır. Hazırlanmış ve hazırlamakta olan planların yürürlüğe girmesi ile bu alanın artması beklenmektedir.

2011 yılından sonra nüfus sayımı yapılmamıştır. Mekânsal Adres Kayıt Sistemi (MAKS) projesinin tamamlanması ile nüfus sisteminde kayıtlı kişilerin ikamet ettikleri adrese göre eşleştirilmesi sonrasında devamlı olarak güncel nüfus bilgisinin elde edilmesi hedeflenmektedir. MAKS projesi tamamlanana kadar en güncel nüfus bilgileri İstatistik Kurumu tarafından hazırlanan projeksiyonlar ile elde edilmektedir. 2023 yılı sonu itibarıyla projeksiyon nüfus 476,214 olarak hesaplanmıştır.

ii) AMAÇ

KKTC'nin coğrafi özelliklerine, tarihi değerlerine ve kültürel mirasına uyumlu, nitelikli yerleşim alanlarına sahip, herkes için erişilebilir kentsel hizmetler sunan, akıllı, çevreci ve doğal

güzellikleri öne çıkaran, yaşam kalitesi yüksek, güvenli, sürdürülebilir şehir ve yerleşimler oluşturmak temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
“Ülkesel Fizik Plan” politikalarına uygun olarak yeni imar planları yapılacak, mevcut planların da uygulanırılığı artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.401)			
Tedbir 401.1 Planların sürdürülebilirliğinin temelini oluşturan sosyal, ekonomik ve çevresel unsurlar üzerinden katılımcı bir anlayış ile yapılmasına devam edilecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Şehir Planlama Dairesi, Yerel Yönetimler	1. Lefke, Dikmen ve Karpaz İmar Planları ile ilgili çalışmalar tamamlanacaktır.
Şehirlerdeki sosyal etkileşimi ve kültürel zenginliği destekleyen, sosyal alan odaklı, yeşil, güvenli mekânsal alanların yerel hizmetlerin yerindelik ilkesiyle yürütüldüğü yaşam kalitesi yüksek yerleşimler oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı P.403)			
Tedbir 403.1 Şehirlerde yapılaşmanın yoğun olduğu alanlara parklar ve büyük ölçekte yeşil alanlar oluşturulması planlanacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Şehir Planlama Dairesi, Yerel Yönetimler	1. 2025 yılı içerisinde Lefkoşa Kent Merkezi Öncelikli Alan Planının tamamlanarak yayınlanması sağlanacaktır.
Yoğun yerleşim ve iş merkezlerinin bulunduğu bölgelerde yerel yönetimlerle iş birliği halinde toplu otoparklar oluşturulması için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.404)			
Tedbir 404.1 Yoğun yerleşim ve iş merkezlerinde otopark ihtiyacını karşılamak amacıyla yerel yönetimlerle iş birliği içinde toplu otopark projeleri planlanacak ve hayata geçirilecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Şehir Planlama Dairesi, Yerel Yönetimler	1. 2025 yılı içerisinde Lefkoşa Kent Merkezi Öncelikli Alan Planının tamamlanarak yayınlanması sağlanacaktır.
Şehirleşme politikaları oluşturulurken tarımsal alanların ve orman bölgelerinin korunması için gerekli önlemler alınacaktır. (Kalkınma Planı P.405)			
Tedbir 405.1 Şehirleşme politikalarının hazırlanmasında tarım arazileri ve orman alanlarının korunmasına öncelik verecektir	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı, Şehir Planlama Dairesi, Yerel Yönetimler	1. Mesarya Emirnamesi ile ilgili devam eden çalışmalar tamamlanarak yayınlanması sağlanacaktır.
Doğal afetlere dirençli sürdürülebilir şehirleşmenin oluşturulmasına yönelik tedbirler alınacaktır. (Kalkınma Planı P.407)			
Tedbir 407.1 Doğal afetlere dirençli ve sürdürülebilir şehirleşmeyi sağlamak amacıyla risk odaklı planlama, dayanıklı altyapı yatırımları ve afet farkındalık çalışmalarının hayata geçirilmesi sağlanacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Şehir Planlama Dairesi, Yerel Yönetimler	1. Gazimağusa-İskele-Yeniboğaziçi İmar Planı Revizyonunda ve Dikmen, Karpaz ve Lefke İmar Planlarında doğal afetlere dirençli kentler oluşturulması için önlemler alınması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Şehirleşme Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
55/1989 İmar Yasası Tahtında Hazırlanmış Plan veya Emirname Kontrolü Altındaki Alanın Ülke Geneline Oranı	%	57.9	57.9	82.0

Kaynak: Şehir Planlama Dairesi

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.3.2. YEREL YÖNETİMLER

i) MEVCUT DURUM

07 Eylül 2022 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “Belediyelerin Birleştirilmesine İlişkin (Özel) Yasa”sına istinaden KKTC’de 28 olan belediye sayısı 18’e düşürülmüştür. 2022 yılında belediyelerde çalışan personel sayısı 3,606 iken 2023 yılında 3,203’e gerilemiştir.

2023 yılında bir önceki yıla oranla belediyelerin özkaynak gelirlerinde %100’lük bir artış yaşanmıştır. Bununla birlikte, 2022 yılında negatife düşen belediyelerin toplam diğer gelirleri, 2023 yılında artışa geçmiş, belediye katkı tutarları da %169.9 oranında yükselmiştir. Aynı dönemde borçlanma tutarlarında ise %-88.9 oranında düşüş gerçekleşmiştir. Borçlanma kalemi, cari yıl içinde alınan kredileri kapsamakta olup bakiye borçlar dahil edilmemektedir.

Tablo 22. Belediye Gelirleri

Cari Fiyatlar (TL)	2021	2022	2023	Değişim (%) (2023/2022)
I. Devlet Katkısı	486,175,353.2	853,773,356.7	2,304,385,841.2	169.9
Pay (%)	43.3	44.3	52.3	-
II. Özkaynaklar	544,349,745.2	1,018,716,572.8	2,038,178,080.1	100.1
Pay (%)	48.5	52.9	46.2	-
III. Borçlanma	36,038,125.5	54,266,766.9	6,000,000.0	-88.9
Pay (%)	3.2	2.8	0.1	-
IV. Diğer Gelirler	56,062,178.1	-430,431.0	60,797,122.6	-14,224.7
Pay (%)	5.0	0.0	1.4	-
Toplam	1,122,625,402.0	1,926,326,265.5	4,409,361,043.8	128.9

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Her yıl devlet bütçesinde öngörülen mahalli gelirlerin %9.25 (2015 yılına kadar %8.5’lik) oranındaki kısmı belediyelere devlet katkısı olarak nüfus oranları dikkate alınarak dağıtılmaktadır. Öngörülen mahalli gelirlerin belediyelerin almış oldukları devlet katkısına birebir ilişkili olmasından dolayı gerçekleşen rakamlara yakın tahminlerin yapılması belediyelerin işlevlerini iyi bir şekilde yerine getirebilmesi için büyük önem arz etmektedir. 2023 yılında belediyelere verilmesi öngörülen devlet katkısını öngörülen mahalli gelirlere oranı

%9.3 olarak tahmin edilirken, belediyelere yapılan devlet katkısının gerçekleşen mahalli gelirlere oranı %8.2 olmuştur.

Belediyelerin 2023 yılında aldığı devlet katkısı, bağışlar, yardımlar ve kredilerin toplamının belediye gelirleri toplamına oranı %52.7 olarak gerçekleşmiştir. Belediyelere yapılan Devlet katkısının tüm gelirler içerisindeki payının yüksekliği, belediyelerin faaliyetlerinin idame ettirmede devlet katkısına ihtiyaç duyduklarını göstermektedir.

Tablo 23. Belediyelere Yapılan Devlet Katkısının Mahalli Gelirler İçindeki Payı

Cari Fiyatlar (Milyon TL)	2021	2022	2023
Devlet Öngörülen Mahalli Gelirler	5,748.0	7,130.0	21,470.0
Belediyelere Öngörülen Devlet Katkısı (Bütçe)	521.7	659.5	1,986.0
Devletin Gerçekleşen Mahalli Gelirleri	6,681.6	14,353.8	28,614.3
Devlet Bütçesinden Belediyelere Yapılan Devlet Katkısı	521.7	825.1	2,354.1
Belediye Yıl Sonu Hesaplarında Görülen Devlet Katkısı	486.2	853.8	2,304.4
Devlet Katkısının Öngörülen Mahalli Gelirler İçindeki Payı (%)	9.3	9.3	9.3
Gerçekleşen Devlet Katkısı (Bütçe) Gerçekleşen Mahalli Gelirler içindeki payı (%)	7.8	5.8	8.2

Belediyelere, devlet bütçesinde öngörülen mahalli gelirlerden, 51/1995 sayılı Belediyeler yasasında belirlenen oranlar kadar Devlet katkısı yapılmaktadır.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Belediyelerin özkaynak gelirleri, vergi gelirleri, vergi dışı gelirler, sermaye gelirleri ve yardımların toplamından oluşturmaktadır. Belediyelerin personel giderlerinin özkaynak gelirlerine oranı; 2022 yılında %105.04, 2023 yılında ise %106.03 olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında 18 belediyenin sermaye gelirleri, vergi dışı gelirleri, vergi gelirleri, yardımlar ve devlet katkısı kalemlerinin toplamalarının 2023 yılı personel gideri ve sosyal güvenlik kurumlarına olan belediye prim giderleri toplamalarına oranı %116 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre, belediyeler yasasının 109. Maddesinin 3. Fıkrası bu oran belediyelerin yeni istihdam yapması önünde engel teşkil etmektedir.

Tablo 24. Belediye Giderleri

Cari Fiyatlar (TL)	2021	2022	2023	Değişim (%) (2023/2022)
Personel Giderleri	595,960,402.6	1,064,992,330.8	2,161,094,302.6	102.9
Toplam Giderler İçindeki Pay (%)	53.1	55.3	49.0	-
Mal ve Hizmet Alımları	304,601,884.0	586,408,860.7	1,319,952,355.0	125.1
Toplam Giderler İçindeki Pay (%)	27.1	30.4	29.9	-
Yatırımlar	99,504,570.8	129,711,658.4	314,111,834.4	142.2
Toplam Giderler İçindeki Pay (%)	8.9	6.7	7.1	-
Transferler ve Borç Ödemeleri	74,422,601.1	127,287,959.0	208,562,995.0	63.9
Toplam Giderler İçindeki Pay (%)	6.6	6.6	4.7	-
Diğer Giderler	48,135,943.5	17,925,456.6	405,639,556.8	2,162.9
Toplam Giderler İçindeki Pay (%)	4.3	0.9	9.2	-
Toplam Giderler	1,122,625,402.0	1,926,326,265.5	4,409,361,043.9	128.9
Özkaynak Gelirleri	544,349,745.2	1,018,716,572.8	2,038,178,080.1	-
Personel Giderleri / Özkaynak Gelirleri (%)	109.48	104.54	106.03	-

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Belediyelerin sosyal güvenlik kurumlarına olan, belediye prim borçları ile ilgili olarak “53/2015 sayılı Belediyeler (Değişiklik) Yasası” ile 2016 yılından itibaren yasal süresi içinde ve her halükârda bir ay süre ile prim yatırımlarının yapılmaması halinde, ilgili yıla ait (2016) yatırılmayan prim, depozit ve vergi harçları ile varsa gecikme faizleri devlet katkı payından kesilmeye başlanmasına başlanmıştır. Bu yasaya rağmen yıllar içinde belediyelerin İhtiyat Sandığı ve Sosyal Sigortalar Dairesi’ne olan borç ve faizlerinin artmaya devam ettiği izlenmekte olup özellikle İhtiyat Sandığına olan borcun diğer kurumlara olan borçlara kıyasla büyük bir artış içerisinde olduğu görülmektedir. 2023 yılı içerisinde Belediyelerin kurumlara olan borçlarının %41.6’sını İhtiyat Sandığı Dairesine olan borçları ve %29.1’ini Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu’na olan borçlarının oluşturduğu tespit edilmiştir.

ii) AMAÇ

Yerel yönetimlerin vatandaş memnuniyetini üst düzeyde tutan çalışmalarla kaliteli hizmet sunması, afetlere hazırlıklı, çevrenin korunmasını öncelikli tutan, teknolojik gelişmelere uyum sağlayan, mali sürdürülebilirliği sağlanmış, şeffaf, hesap verebilir ve etkin bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Yerel ihtiyaçlara göre belirlenen öncelikler ve geliştirilen standartlar çerçevesinde yerel yönetimlerin kapasiteleri artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.410)			
Tedbir 410.1 Yerel yönetimlerin görev alanlarında daha etkin hizmet sunabilmeleri için yerel ihtiyaçlara dayalı öncelikler ve standartlar çerçevesinde kurumsal, teknik ve mali kapasitelerinin güçlendirilmesi sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. MAKS Projesinin tamamlanmasıyla doğru nüfus bilgisi edinilmesi ile yerel yönetimlerin kapasiteleri artırılacaktır
Yerel yönetimlerde kaynaklar daha etkin kullanılarak ve mali sürdürülebilirlik güçlendirilerek şeffaf, hesap verebilir ve etkin bir yapı oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı P.412)			
Tedbir 412.1 Yerel yönetimlerde çok yıllık bütçe sisteminin uygulanması ile ilgili çalışmalar yapılması sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Yerel Yönetimler	1. Çok yıllık bütçe sistemine geçilmesi konusunda araştırma yapılacaktır.
Tedbir 412.2 Yerel yönetimlere kısa, orta ve uzun süreli mali planlar hazırlanarak harcamaların planlar ve programlar çerçevesinde yapılması sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Yerel Yönetimler	1. Belediyelerin bütçeleri hazırlanırken Yerel Yönetimler Birimi ve Maliye Bakanlığı'na bağlı Bütçe Dairesi ile istişare edilerek mali yıl bütçelerinin yasaya uygunluğu sağlanacaktır.
Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki iş birliği ve koordinasyon geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.414)			
Tedbir 414.1 İstatistiki bilgilerin elde edilmesi amacıyla hizmet etmek üzere tüm yerel yönetimlerde tek tip verilerin kaydedilmesi için çalışmalar yapılacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Yerel Yönetimler, İstatistik Kurumu	1. Belediye projelerinin, insan kaynaklarının, mali yapılarının, araç parklarının ve e-devlet üzerinden tek tip evrak ve işlem kaydı yapılarak istatistiki geri dönüşlerin alınmasının mümkün olması için gerekli olan personel, yapısal değişiklikler ve dijital dönüşüm gereksinimleri araştırılacaktır.
Yerel yönetimleri yatırım planlamasını güçlendirmek yatırım projelerinin hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreçlerinin uluslararası standartlara uygun şekilde gerçekleştirilmesi için kurumsal yapı güçlendirilecek, beşerî kapasite artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.415)			
Tedbir 415.1 Yerel yönetimlerin yatırım planlama ve proje döngüsü yönetimi süreçlerini uluslararası standartlara uygun yürütmelerini sağlamak amacıyla kurumsal yapının güçlendirilmesi ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Yerel Yönetimler	1. Belediye Personel (Değ) Yasası Cumhuriyet Meclisi alt komite görüşmelerine katkı sağlanacaktır.
Yerel yönetimlere yapılacak devlet katkısının doğru ve gerçekçi şekilde öngörülmesi için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.418)			
Tedbir 418.1 Yerel yönetimlere aktarılabilecek devlet katkısının doğru, gerçekçi ve ihtiyaca dayalı olarak öngörülmesi için veri temelli analiz, planlama ve izleme mekanizmalarının geliştirilmesi sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Yerel Yönetimler	1. Neticelenme aşamasına gelen MAKS projesi ile Belediye sınırlarındaki nüfuslar reel olarak belirlenme imkanı kavuşarak devlet katkıları doğru nüfus sayısına göre belediyelere aktarılabilir.

Yerel yönetimlerde hizmetlerin yüksek standartlarda, verimli şekilde yürütülmesi ve belediye çalışanlarının gerek duyulan eğitim ve beceri seviyesinde olması için istihdamların sınavla yapılması için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.419)			
Tedbir 419.1 Yerel yönetimlerde hizmet kalitesini yükseltmek ve insan kaynağını liyakat esasına göre güçlendirmek amacıyla belediye personelinin istihdamında sınav esaslı sistemin uygulanması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Yerel Yönetimler	1. Belediye Personel (Değ) Yasası Cumhuriyet Meclisi alt komite görüşmelerine katkı sağlanacaktır.
Sahipsiz hayvanlarla ilgili yerel yönetimlerin daha etkin çalışmasını sağlayacak uygulamalar hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı P.421)			
Tedbir 421.1 Sahipsiz hayvanların korunması ve yönetimi konusunda yerel yönetimlerin görevlerini daha etkin yerine getirmesi için kurumsal, teknik ve mali kapasiteyi artıracak uygulamalar hayata geçirilecektir.	İçişleri Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Belediye Personel (Değ) Yasası'nın onaylanması sonrası gerekli teknik kapasite artırımı için çalışmalar yapılacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Yerel Yönetim Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Yerel Yönetimlerin Personel Giderlerinin Önceki Yıl Toplam Gelirlerine Oranı	%	116	95	86

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.3.3. KONUT VE SOSYAL KONUT

i) MEVCUT DURUM

KKTC'deki konut sektörü hem yerel hem de yabancı yatırımcılar için birçok fırsat sunan dinamik bir pazardır. Sektördeki büyüme ve gelişmeler, ülkenin ekonomik kalkınmasına da önemli katkılarda bulunmaktadır.

2021 yılında konut inşaat alanının toplam inşaat alanı içerisindeki payı %48.3 iken 2022 ve 2023 yıllarında sırasıyla %59.5 ve %57.2 olarak gerçekleşmiştir. Konut inşaatı için ayrılan değerlerin toplam inşaat için ayrılan değer içerisindeki payı ise 2021'de %67.6 iken 2022 ve 2023 yıllarında sırasıyla %71.9 ve %62.9 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 25. Toplam Yapı İnşaatı ve Konut İnşaatı

	Toplam Yapı İnşaatı		Konut		Konut İnşaatı Payı (%)	
	Alan (m2)	Değer	Alan (m2)	Değer	Alan (m2)	Değer
2021	1,133,283	3,404,747,783	547,117	2,302,101,674	48.3	67.6
2022	867,783	6,687,831,899	516,344	4,813,558,933	59.5	71.9
2023	885,395	15,731,353,808	506,132	9,889,826,078	57.2	62.9

Kaynak: İstatistik Kurumu

2021 yılında inşa edilen konutların %51.7'si kentlerde ve %48.3'ü kırsal alanda, 2022 yılında üretilen konutların %50.7'si kentlerde ve %49.3'ü kırsal alanda ve 2023 yılında ise üretilen konutların %48.5'i kentlerde ve %51.5'i kırsal alanda inşa edilmiştir.

Tablo 26. Kentsel ve Kırsal Konut İnşaatlarında Gelişme

	2021		2022		2023	
	Kentsel Konut	Kırsal Konut	Kentsel Konut	Kırsal Konut	Kentsel Konut	Kırsal Konut
Yapı Sayısı	646	603	682	663	728	772
Daire Sayısı	3,233	1,299	3,073	1,464	2,485	1,656
Toplam Yüzölçümü (m ²)	359,270.0	187,847.0	336,026.0	180,318.0	295,378.2	210,753.0
Toplam Değeri (Milyon TL)	1,463.3	838.9	3,071.4	1,742.2	5,707.9	4,181.9
Ort. Konut Birimi Alanı (m ²)	111.1	145.0	109.3	123.0	118.9	127.0

Kaynak: İstatistik Kurumu

Konutu olmayan veya kendi olanakları ile konut sahibi olamayan kişilere, devletin bu olanağı sağlaması Anayasa gereğidir. Bu amaçla, 23/1978 sayılı Sosyal Konut Yasası hazırlanıp yürürlüğe konmuş, ancak, söz konusu Yasa'nın yetersiz kalması nedeniyle 63/2007 sayılı Konut Edindirme Yasası yürürlüğe girmiş ve Sosyal Konut Yasası yürürlükten kaldırılmıştır. Sosyal Konut Yasası'nın yürürlükte kaldığı yaklaşık 23 yıllık süreçte sosyal konut inşaatlarına fiilen 1983 yılında başlanmış olup Mayıs 1999 tarihi itibarıyla en son tamamlananlarla, etaplar halinde bitirilen toplam 3,391 konuttan 2,732'si devlet eliyle bitirilip hak sahiplerine teslim edilmiştir. 659 adet sosyal konut ise kooperatifler aracılığıyla Lefkoşa'da yapılmış bulunmaktadır.

Konut Edindirme Yasası gereği konutu olmayan veya kendi olanakları ile konut sahibi olamayan kişilere sosyal konut yapılması ile ilgili çalışmalar başlatılmış olup 2025 yılı içerisinde ilk etap konutların temellerinin atılması öngörülmektedir.

ii) AMAÇ

Yaşanabilir, dayanıklı, güvenli, kapsayıcı, ekonomik olarak karşılanabilir, sürdürülebilir ve temel altyapı hizmetlerine sahip konuta erişimin artırılması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Halkın temel konut ihtiyacının daha yüksek oranda karşılanması için gerekli önlemler alınacaktır. (Kalkınma Planı P.423)			
Tedbir 423.1 Konut üretiminin, nüfus tahminleri, iş olanakları ve istihdamdaki artışlarla uyumlu bir şekilde olması sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Şehir Planlama Dairesi, Sivil Toplum Örgütleri	1. Güzelyurt, Gönyeli-Alayköy ve Dipkarpaz bölgelerinde sosyal konut projelerine başlanacaktır.
Tedbir 423.2 Kadınlar, yaşlılar ve engelliler gibi toplumsal kesimlerin konuta erişimini artırmak için sosyal konut üretimine öncelik verilecektir.	İçişleri Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Şehir Planlama Dairesi, Sivil Toplum Örgütleri	1. Yapılacak olan sosyal konutlarda engelliler için özel konumda ve özel daireler planlanacak ve engelli bireylerin erişimi önceliklendirilecektir.
Tedbir 423.3 Enerji verimliliği yüksek, erişilebilir konut üretimi hedeflenerek, bu amaca ulaşmak için beşerî ve teknik kapasite artırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Şehir Planlama Dairesi, KTMMOB	1. Yapılacak olan sosyal konutlarda enerji verimliliğinin yüksek olması ön planda tutulacaktır.
Sosyal konut niteliğinde üretilen, fakat amacı dışında kullanılan konutların amaca uygun şekilde kullanılması takip edilecektir. (Kalkınma Planı P.424)			
Tedbir 424.1 Sosyal konutların amacına uygun kullanımını sağlamak için izleme, denetim ve yaptırım mekanizmalarının geliştirilmesi ve etkin bir şekilde uygulanması sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı		1. Gelen ihbarlar dikkate alınıp gerekli tedbirler alınacaktır.
Konuta erişimi artırmak için konut piyasasını destekleyici, etkin, kurumsal ve erişilebilir finansman yöntemleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.425)			
Tedbir 425.1 Konuta erişimi artırmak amacıyla konut piyasasını destekleyecek, etkin, sürdürülebilir ve erişilebilir kurumsal finansman modellerinin geliştirilmesi sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Bankalar Birliği	1. Bankalar Birliği ile iş birliği yapıp, erişilebilir finansman yöntemleri oluşturulacaktır.
Kamunun düzenleyici, denetleyici ve destekleyici rolü güçlendirilecek ve gerekli mevzuat değişiklikleri yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.426)			
Tedbir 426.1 Çalışma Bakanlığı bünyesinde, iş sağlığı ve güvenliği uzmanlarının, ülkedeki tüm inşaatlarla ilgili yaptıkları kontrolleri ve güncel denetim bilgilerini içeren merkezi bir sistem oluşturulacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı		1. İSG Sistemi ile ilgili Dünya'daki en iyi uygulamalar değerlendirilerek takiplerin online olarak yapılması sağlanacaktır

Konuttan sorumlu birimler arasında düzenli iş birliği sağlanarak koordinasyon mekanizması güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı P.427)			
Tedbir 427.1 Yetki karmaşasının azaltılmasının yanı sıra sürdürülebilir kentsel gelişmeyi yönlendirmek ve denetlemekten sorumlu kurumlar arasında iletişim, eş güdüm ve iş birliğini artırmak için kurumlararası koordinasyon artırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Kaymakamlık, Şehir Planlama Dairesi, Sivil Toplum Örgütleri	1. İçişleri Bakanlığı Konut Edindirme Birimi, İskan ve Rehabilitasyon Dairesi, Tapu Dairesi ve Şehir Planlama Dairesi arasında iş birliği yapılacak ve kurumlar arası koordinasyon artırılması için çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 427.3 Kaliteli, düzenli ve doğru konut verilerine ulaşmak amacıyla istatistiki altyapı güçlendirilecektir.	İçişleri Bakanlığı	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı	1. MAKS Projesi ile kaliteli, düzenli ve doğru konut verilerine ulaşılacaktır.
Emlakçılarının Kayıt ve İşlemleri Yasası günümüz koşullarına ve ülkemiz ihtiyaçlarına göre revize edilerek güncellenecek ve yasallaşması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.430)			
Tedbir 430.1 Emlak sektöründe şeffaflık, düzen ve tüketici haklarının korunmasını sağlamak amacıyla <i>Emlakçılarının Kayıt ve İşlemleri Yasası</i> 'nın güncellenmesi, ülke ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Hukuk Dairesi	1. Emlakçılarının Kayıt ve İşlemleri Yasası ile ilgili Hukuk Dairesi görüşü alınacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Konut ve Sosyal Konut Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Dönemsel Konut Teşvik Programlarından Yararlanan Kişi Sayısı	Adet	250	257	300

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, Merkez Bankası

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.3.4. KENTSEL YENİLENME

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde kentsel yenileme konusu, son yıllarda yapı stokunun yaşlanması, altyapı yetersizlikleri, çarpık kentleşme, afet riski ve artan nüfus baskısı gibi nedenlerle daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Kentsel yenileme çalışmaları, özellikle kent merkezlerinin modernize edilmesi, tarihi dokunun korunması, altyapının iyileştirilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması hedefleri doğrultusunda gündeme gelmiştir. Ancak kentsel yenileme uygulamaları henüz kurumsal ve yasal olarak sistematik bir yapıya kavuşturulamamıştır.

KKTC’de kentsel yenilemeye özgü ayrı ve kapsamlı bir yasa bulunmamakta, mevcut uygulamalar İmar Yasası (Fasıl 96), Belediyeler Yasası, Planlama ve İnşaat Mevzuatı, Çevre Yasası ilgili yapı ruhsat yönetmelikleri çerçevesinde yürütülmektedir. Bu durum, bütüncül bir kentsel dönüşüm politikasının geliştirilmesini ve uygulanmasını zorlaştırmakta ve yapılan çalışmalar parsel bazlı olmakta, bölgesel ölçekte planlı kentsel dönüşüm süreçlerinin oluşturulmasında yetersizlikler yaşanmaktadır.

KKTC’de birçok yerleşim biriminde yapı stoğu eski ve dayanıksızdır. Özellikle 1974 öncesine ait betonarme yapıların bulunduğu Lefkoşa, Mağusa, Girne, Güzelyurt ve İskele gibi şehir merkezlerinde depreme dayanıklılık, altyapı sorunları ve çevresel sürdürülebilirlik açısından riskli bölgeler mevcuttur. Kentsel yenileme faaliyetleri genellikle yerel yönetimlerin öncülüğünde, belirli bölgelerle sınırlı kalacak şekilde yürütülmektedir.

Ayrıca, bazı bölgelerde kontrolsüz büyüme sonucu altyapı hizmetleri yetersiz kalmakta ve ulaşım, çevre, sosyal donatılar gibi alanlarda çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle Lefkoşa, Mağusa ve Girne gibi büyük şehirlerde; çöküntü alanlarının rehabilitasyonu, tarihi yapıların restorasyonu, sokak sağlıklaştırma projeleri ve altyapı yenilemeleri gibi faaliyetler öne çıkmaktadır. Lefkoşa Suriçi bölgesinde, tarihi dokunun korunmasına yönelik sınırlı restorasyon çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Mağusa Maraş bölgesi ise özel statüsü ve politik hassasiyeti nedeniyle uzun yıllar atıl kalmış olup, son yıllarda yeniden gündeme gelen bir alan olmuştur. Girne gibi turizm yoğunluklu bölgelerde ise kentsel büyümeye bağlı olarak altyapı geliştirme ve çevresel düzenleme çalışmaları yürütülmektedir.

KKTC’de kentsel dönüşüm kapsamında gerçekleştirilen uygulamalar oldukça sınırlıdır. Mevcut projeler daha çok sokak sağlıklaştırma ve cephe iyileştirme projeleri (özellikle Lefkoşa Suriçi ve Mağusa tarihi kent merkezinde), yerel ölçekte restorasyon ve koruma projeleri, kamu binalarının yeniden inşası ve güçlendirilmesi ve bireysel yapıların yenilenmesinden (mülk sahiplerinin kendi imkânları ile yaptığı dönüşüm) oluşmaktadır.

Son zamanlarda Kıbrıs yakınlarında yaşanan yıkıcı depremler nedeniyle KKTC’de risk altında bulunan yapıların iyileştirilmesi ve yenilenmesi gündeme gelmiştir. Bu amaçla ülkemizde sağlıklı ve güvenli yaşam alanları oluşturmak maksadı ile deprem riski taşıyan yapıları iyileştirme ve yenilemelere ilişkin kapsamlı bir Yasa hazırlanması için 2024 yılı içerisinde çalışmalar başlatılmıştır. Çeşitli paydaşlarla yapılan düzenli toplantılarla, yasanın kapsamının geliştirilmesi ve en kısa sürede hayata geçirilerek uygulanması hedeflenmektedir. Yasanın hayata geçirilmesi ile KKTC genelinde risk taşıyan yapılar ilgili kurumlar (İnşaat Mühendisleri Odası, Mimarlar Odası, vb.) tarafından taraması yapılarak belirlenecek ve durumlarına göre güçlendirilecek veya yenilenecektir.

ii) AMAÇ

Doğal afetlerden kaynaklanabilecek zararın en aza indirilmesi, ekonomik ömrünü doldurmuş, yıkılma ve/veya ağır hasar görme riski taşıyan binaların sağlıklı ve güvenli yaşamayı esas alacak şekilde yeniden yapılarak kentsel yenileme yoluyla güvenli hale getirilmesini temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Kentsel yenileme planlanması ve uygulanması için gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.433)			
Tedbir 433.1 Afet Riski Altındaki Alanların Yenilenmesi Hakkında Yasa hazırlanarak yürürlüğe girmesi sağlanacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	DPÖ, Şehir Planlama Dairesi, Sivil Toplum Örgütleri	1. Afet Riski Altındaki Alanların Yenilenmesi Hakkında Yasa hazırlanması ile ilgili çalışmalar başlatılacaktır.

2.3.5. KENTSEL ALTYAPI

i) MEVCUT DURUM

Ulaşım Altyapısı

2021-2022 Karayolları Master Planı Protokolü çerçevesinde, 322 km uzunluğundaki köy yollarının yenilenmesi hedeflenmiş, bu doğrultuda 27 farklı güzergâhta eş zamanlı çalışmalar yürütülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti'nin desteğiyle gerçekleştirilen bu çalışmalar, ülke genelinde güvenli ulaşım olanaklarını artırmıştır. Özellikle yaz aylarında hız kazanan projeler, ülkenin dört bir yanına yayılmıştır.

2023 yılında Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı ile Düzce Belediyesi arasında imzalanan protokol ile şehir içi ve şehirlerarası toplu taşıma sistemlerinin yeniden yapılandırılması süreci başlatılmıştır. Bu iş birliğiyle, üniversite öğrencileri başta olmak üzere halkın toplu ulaşım ihtiyaçlarının karşılanması ve modern, entegre bir ulaşım ağı oluşturulması amaçlanmaktadır.

Su ve Kanalizasyon Altyapısı

2015 yılında devreye alınan Türkiye-KKTC Su Temin Projesi kapsamında su altyapısı önemli ölçüde güçlendirilmiştir. 2022-2024 döneminde uygulamaya konulan "2. Etap İçme Suyu Projesi" çerçevesinde, toplam 207 km uzunluğunda yeni içme suyu iletim hattı döşenmiş, pompa istasyonları ve su depoları inşa edilmiştir. Proje çalışmalarının %85'i tamamlanmış durumdadır. Mevcut durumda, KKTC'nin yıllık 57 milyon m³'lük su ihtiyacının yaklaşık 44 milyon m³'ü Türkiye'den, kalan kısmı ise yerel kaynaklardan karşılanmaktadır.

Lefkoşa'da, Avrupa Birliği (AB) mali desteğiyle Hamitköy ve Dumlupınar bölgelerini kapsayan yeni kanalizasyon projesi 2024 yılında başlatılmış olup, 18 km uzunluğundaki hat ile 1,126 konutun şebekeye bağlanması planlanmaktadır. Ayrıca, İskele ve Lefke gibi gelişmekte olan bölgelerde yeni yerleşim alanlarının atık su altyapısının oluşturulması amacıyla Türkiye'den teknik destek alınmakta, mevcut altyapılardaki sorunlara ise hızlı müdahaleler yapılmaktadır.

Enerji Altyapısı

Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu (KIB-TEK) tarafından üretim santrallerinde bakım ve kapasite artırımı yatırımları yapılmış, 2023 yılı kış döneminde pik elektrik enerjisi talebi 456 MW'a ulaşarak bir önceki yıla göre %18 artış kaydedilmiştir. Artan enerji talebini karşılamak amacıyla yeni santral kurulması için ihale süreci başlatılmıştır.

Orta vadede, Türkiye’den denizaltı kablo ile elektrik temini ve enterkonnekte sisteme geçiş planlanmaktadır. Bu bağlamda, güneş enerjisi başta olmak üzere yenilenebilir enerji yatırımları teşvik edilmekte, şebeke güvenliği açısından mevzuata aykırı güneş paneli kurulumlarına yönelik denetimler sıklaştırılmaktadır. Uzun vadeli hedef ise, fosil yakıtlı santrallere bağımlılığın azaltılması ve sürdürülebilir enerji arzının sağlanmasıdır.

Dijital Altyapı

Dijitalleşme alanında kayda değer ilerlemeler kaydedilmiştir. 2023 yılında mobil iletişimde 4.5G teknolojisi kullanıma sunulmuş ve bu kapsamda gerçekleştirilen frekans ihalesinden yaklaşık 1.5 milyar TL devlet bütçesine kazandırılmıştır. Bu gelir, iletişim altyapısı ile eğitim sektöründe kullanılmak üzere planlanmıştır.

Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı’nın "bilişim adası" vizyonu doğrultusunda, 2024 yılı sonuna kadar tüm hanelere fiber-optik internet hizmeti sağlanması hedeflenmiştir. Fiber kablo döşeme çalışmaları hız kazanmış ve genişbant internet kalitesinin artırılması yönünde planlamalar önceliklendirilmiştir.

Çevre ve Atık Yönetimi Altyapısı

KKTC’nin tek düzenli depolama alanı olan Güngör Düzenli Depolama Tesisi, 2013 yılında hizmete girmiş ve öngörülen 30 yıllık kapasiteye sadece 11 yılda ulaşılmıştır. Bu durum, entegre bir atık yönetim sistemine duyulan ihtiyacı doğurmuştur. 2023 yılında Güngör Entegre Katı Atık Yönetimi Projesi kapsamında ihale süreci başlatılmış, çağdaş bir bertaraf tesisi kurulması ve atıklardan enerji üretilmesi hedeflenmiştir. Planlanan tesiste, güneş panelleriyle kendi enerji ihtiyacını karşılama ve çöp gazından elektrik üretimi gibi yenilikçi çözümler öngörülmektedir.

Türkiye ile çevre alanındaki iş birliği kapsamında “Sıfır Atık” ve depozito-iade sistemlerinin KKTC’de de uygulanmasına karar verilmiştir. Yerel yönetimler geri dönüşüm uygulamalarını yaygınlaştırmakta olup, örneğin Gönyeli-Alayköy Belediyesi, bir üniversite ile ortak proje yürütmekte ve atıkları yeniden kullanılabilir ürünlere dönüştürmektedir. Bu tür uygulamalarla hem çevresel sürdürülebilirlik sağlanmakta hem de halk bilinçlendirilmektedir.

ii) AMAÇ

Kentsel altyapıda, sağlıklı ve güvenilir içme ve kullanma suyuna erişimin sağlandığı, kent içi ulaşımında ise uygun maliyetli, etkin, temiz ve enerji verimli, tüm bireyler için kolay erişilebilir sistemlerin oluşturulması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Deniz suyunun arıtılması, yağmur suyu hasadı ve gri suyun yeniden kullanımı gibi hususlarda mevzuat altyapısı geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.439)			
Tedbir 439.1 Su kaynaklarının çeşitlendirilmesi yanında verimli kullanımı desteklenecek ve takip edilecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Çevre Koruma Dairesi	1. Deniz suyunu ters ozmoz yöntemi ile su arıtımı yapan tesislerin derin deniz deşarjı SAİS kapsamında takip edilecektir.
Telekomünikasyon altyapısının geliştirilmesi için program çerçevesinde çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.444)			
Tedbir 444.1 Geniş bant internet erişimi yaygınlaştırılacak ve hızlandırılacaktır.	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı		1. Telekomünikasyon Dairesi tarafından sunulan 'Her Eve Fiber' hizmetinin tüm ülkeyi kapsayacak şekilde genişletilmesi için, Bakanlar Kurulu kararı doğrultusunda özelleştirme (veya ihale) kapsamına alınacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Kentsel Altyapı Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Tamir Edilen, Yeni Yapılan ve Yapılması Planlanan Telekomünikasyon Altyapısı (Boru, Rögar)	Metre	35,000	55,000	75,000
Lokal Veri Taşıyıcı Şebekenin Fiber Hat Uzunluğu (Devlet Kurum ve Kuruluşları ile Kurumsal Abonelere Verilen Kiralık Devre Hizmetleri.)	Metre	260,000	275,000	295,000

Kaynak: Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.3.6. KIRSAL KALKINMA

i) MEVCUT DURUM

Kırsal kalkınma, sadece kırsal bölgelerde yaşayanlar için değil, tüm toplum için önemlidir. Tarımın güçlenmesi, ekonomik istikrarın sağlanması ve çevresel sürdürülebilirliğin korunması açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu amaçla Devlet destekleri, kooperatifleşme ve özel sektör iş birlikleri ile kırsal kalkınma projeleri teşvik edilmelidir. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı tarafından son üç yıllık dönemde kırsal kalkınmanın desteklenmesine yönelik çok sayıda mali teşvik ve hibe programı hayata geçirilmiştir. 2023 yılında yaşanan kuraklık nedeniyle, acil destek programı kapsamında 4,135 küçükbaş hayvan yetiştiricisine bir aylık yemlik arpa ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla toplam 70 milyon TL tutarında arpa desteği sağlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti finansman desteğiyle uygulanan “Tarım ve Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı”, 2022 yılında 5 milyon TL bütçeyle başlatılmış; 2023 yılında bütçesi 20 milyon TL’ye çıkarılarak daha fazla projeye destek verilmiştir. 2024 yılında da 20 milyon TL tutarında bütçeyle kırsal kalkınma programı uygulamaya alınmıştır. Proje kapsamında mekanizasyon, sulama altyapısı, hayvancılık ve diğer kırsal yatırımlar teşvik edilmeye devam edilmektedir. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı ayrıca mazot ve gübre sübvansiyonları, düşük faizli tarım kredileri ve ürün alım garantileri gibi geleneksel desteklerle de üreticiyi korumayı sürdürmektedir.

Kırsal kalkınmanın uzun vadede sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla çeşitli altyapı ve araştırma-geliştirme projeleri uygulanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı ana hizmet birimlerinden Tarımsal Araştırma ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) ile KKTC Tarımsal Araştırma Enstitüsü işbirliği protokolleri kapsamında, 2023 yılında 15 TAGEM ve 5 TAGEP projesi başarıyla tamamlanmıştır.

Hayvancılık sektörünün verimliliğini artırmak amacıyla “Hayvan Islahı ile Hastalık ve Zararlılarla Mücadele Projesi” uygulanmış, hem kamu hem özel sektöre ait hayvan sağlığı laboratuvarlarının teknik kapasitesi artırılmıştır.

Organize Hayvancılık Bölgeleri (OHB) kapsamında yürütülen altyapı projeleri ile bazı köylerdeki ağıllara elektrik ve su şebekesi ulaştırılmış, üreticilerin temel ihtiyaçlarına yönelik altyapı eksiklikleri giderilmiştir. Ayrıca, ülke genelinde dere ıslahı, gölet temizliği ve sulama sistemlerinin yenilenmesi gibi projeler gerçekleştirilmiş; Lefkoşa Atık Su Arıtma Tesisinden elde edilen arıtılmış su, Mesarya Ovası’nda 1,230 dönüm tarım arazisinin sulanmasında kullanılmak üzere tahsis edilmiştir. Bu projeler, özellikle kuraklık dönemlerinde suyun verimli kullanımı açısından önem arz etmektedir.

Avrupa Birliği tarafından desteklenen projeler de kırsal kalkınmaya önemli katkılar sağlamaktadır. 2007 yılından bu yana Kıbrıs Türk Toplumuna Yardım Programı kapsamında, küçük çiftçilere yönelik çok sayıda hibe ve teknik destek projesi uygulanmıştır. 2007–2018 yılları arasında yürütülen dört ayrı Kırsal Kalkınma Hibe Programı kapsamında toplam 253 proje desteklenmiş; ekipman modernizasyonu, sera kurulumu, güneş enerjisi sistemleri, hijyen ve kalite standartlarının iyileştirilmesi ile kırsal turizm girişimlerinin geliştirilmesine yönelik önemli adımlar atılmıştır. Ayrıca hayvan hastalıklarıyla mücadele, çiftlik danışmanlık hizmetleri ve süt sektörünün AB standartlarına uyum çalışmaları gibi kurumsal kapasite geliştirme projeleri de desteklenmiştir.

KKTC’de tarım sektörünün toplam istihdam içindeki payı oldukça düşüktür. 2022 yılı İşgücü Anketi’ne göre tarım sektöründe çalışanlar toplam istihdamın %4.2’sini oluştururken, bu oran 2023 yılında %3.0’e gerilemiştir. Bununla birlikte, ekonomik toparlanma sürecinde toplam istihdam edilen kişi sayısı 2021 yılında 125 bin iken, 2023 yılı sonunda 148,211 kişiye ulaşmıştır. Aynı dönemde işsizlik oranı %7.8’den %5.1’e düşmüştür.

Kadın istihdamı açısından da benzer bir tablo söz konusudur. 2023 yılı itibarıyla istihdam edilenlerin yalnızca %34.7'si kadınlardan oluşmakta; bu kadınların %90'ından fazlası hizmetler sektöründe yer almaktadır. Tarım sektöründe kayıtlı kadın çalışan oranı düşük olmasına rağmen, kırsal kesimde aile işletmelerinde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar kırsal ekonomiye önemli katkı sağlamaktadır.

Bu doğrultuda, gençlerin ve kadınların kırsal istihdama katılımını teşvik edecek sosyal politikaların geliştirilmesi, kırsal kalkınma açısından öncelikli bir hedef olarak öne çıkmaktadır.

ii) AMAÇ

Kırsal kesimde üretken işgücü oluşturularak ekonominin canlandırılması, sürdürülebilir doğal kaynak yönetiminin sağlanması ve yaşam kalitesinin artırılması suretiyle nüfusun kırsalda tutundurulması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Kırsal Kalkınma Planı güncellenecektir. (Kalkınma Planı P.450)			
Tedbir 450.1 Kırsal alanların kalkınmasını desteklemek amacıyla mevcut <i>Kırsal Kalkınma Planı</i> 'nın güncel ihtiyaç ve öncelikler doğrultusunda revize edilmesi ve uygulanabilir hale getirilmesi sağlanacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı		1. Çalışma grubu atanacaktır. 2. Paydaş listeleri oluşturulacaktır. 3. İstişare toplantıları düzenlenecektir. 4. Verilerin toplanması ve analiz edilmesi tamamlanacaktır. 5. SWOT analizi yapılacaktır.
Kırsal kalkınmayı desteklemek üzere kırsalda yerleşimi teşvik etmek için sosyal konut üretimine öncelik verilecektir (Kalkınma Planı P.451)			
Tedbir 451.1 Kırsal alanlarda yaşamı cazip hale getirmek ve göçü tersine çevirmek amacıyla, kırsalda sosyal konut üretimi programları başlatılarak uygun konut imkanlarının sunulacaktır.	İçişleri Bakanlığı		1. Kırsal kesim arsası alanlara yönelik bir konut kredi paketi hazırlanması için çalışmalar başlatılacaktır.
Kırsalda nüfus kaybını önlemek ve tersine göçü sağlamak için beşerî ve sosyal sermaye geliştirilerek, istihdam imkânları iyileştirilecek ve ekonominin çeşitlendirilmesi ile kırsalın çekiciliği artırılabilecektir. (Kalkınma Planı P.453)			
Tedbir 453.1 Kırsalda başta kadınlar ve gençler olmak üzere özel politika gerektiren gruplara yönelik yenilikçi sosyal programlar hayata geçirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Kırsal bölgelerde mesleki eğitim programları düzenlenerek, gençler ve kadınların iş hayatına katılımları sağlanacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Kırsal Kalkınma Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Karayolları Tarafından Tamir Edilen Köy Yolları Sayısı	Adet	18	17	20
Köylerde Açılan Kurs Merkezi Sayısı	Adet	61	62	64
Köylerde Açılan Kurs Merkezlerinde Görevli Öğretmen Sayısı	Adet	26	26	27
Köylerde Açılan Kurslara Katılım Sayısı	Adet	1,444	1,536	1,625

Kaynak: Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.3.7. ÇEVRENİN KORUNMASI

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, coğrafi yapısı ve ekolojik çeşitliliği ile Akdeniz'in en zengin doğal varlıklarından birine ev sahipliği yapmaktadır. Adada bulunan çeşitli ekosistemlere özgü endemik bitki ve hayvan türleri bu zenginliği kanıtlamaktadır.

Nüfusun az olması ve sanayi faaliyetlerinin sınırlı düzeyde kalması nedeniyle hava kirliliği KKTC genelinde ciddi bir tehdit oluşturmamaktadır. Ancak yerel faaliyetler, enerji üretimi, taş ocakçılığı, ulaşım, tarımsal ilaç kullanımı ve zaman zaman ülkeyi etkileyen meteorolojik hareketler, hava kalitesinde dönemsel bozulmalara neden olabilmektedir.

KKTC'de çevre izleme faaliyetlerinin güçlendirilmesi amacıyla, Avrupa standartlarına uygunluk sağlamak için Hava Kalitesi Ölçüm Projesi hayata geçirilmiştir. 2022 yılında Çevre Koruma Dairesi bünyesinde kurulan Hava ve Yakıt Kalitesi Laboratuvarı hem hava kirliliği hem de yakıt kalitesi analizlerini yapabilen ilk ve tek laboratuvar olma özelliğini taşımaktadır. Yapılan ölçümler, yaz aylarında ozon (O3) seviyelerinin tehlikeli düzeylere ulaştığını göstermiştir. Ozon tabakasının incilmesi nedeniyle ultraviyole-B (UV-B) ışınlarının doğrudan yeryüzüne ulaştığı KKTC'de, geçmişte ozon değişimlerinin düzenli olarak ölçülememesi nedeniyle ciddi bir bilgi eksikliği bulunmaktaydı.

KKTC, Akdeniz'in doğusunda yer aldığı için iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine son derece açık bir bölgedir. İklim değişikliği, bölgede sıcaklık artışlarına, su kaynaklarının azalmasına ve uzun süreli kuraklıklara yol açmaktadır. Deniz seviyesinin yükselme riski, sahil şeridindeki yerleşim alanları, tarım arazileri ve turizm altyapıları için tehdit oluşturmaktadır. Kıyılarda artan erozyon ve tuzlu suyun yeraltı tatlı su kaynaklarına karışması, su kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. KKTC'de su kaynaklarının korunması amacıyla 29 adet gölet inşa edilmiştir. Bunların 17'si sulama, 12'si yeraltı sularını besleme amaçlıdır. Ancak çoğunda sulama şebekesi eksikliği ve buharlaşma nedeniyle suyun tuzlanması gibi problemler yaşanmaktadır.

Atık su yönetimi, çevresel sürdürülebilirlik açısından kritik öneme sahiptir. KKTC'deki nüfus artışı ve turizm faaliyetleri, atık su arıtma tesislerine olan ihtiyacı artırmıştır. Lefkoşa, Gazimağusa ve Güzelyurt dışındaki bölgelerde atık su arıtma altyapısının yetersiz olması,

çevresel kirliliği artırmaktadır. Kanalizasyon sularının ve tarımsal ilaçların kontrolsüz deşarjı, yeraltı suları ve doğal ekosistemler üzerinde olumsuz etkilere yol açmaktadır.

KKTC’de katı atık yönetimi, Çevre Koruma Dairesi denetiminde yürütülmektedir. Geri dönüşüm tesisleri, toplanan atıkları işleyerek yeniden kullanılabilir hale getirmektedir. Çöp depolama alanlarının çevresel etkilerinin azaltılması için sızıntı önleyici sistemler kullanılmakta, geri dönüşüm, kompostlama ve enerji üretimi gibi yöntemlerle atık yönetimi daha sürdürülebilir hale getirilmeye çalışılmaktadır.

KKTC, biyolojik çeşitlilik bakımından zengin bir bölge olup, çeşitli yaban hayatı türlerine de ev sahipliği yapmaktadır. Dağlar, tarım alanları, yaban eşekleri, kaplumbağalar ve kuşlar, biyolojik çeşitliliğin temel öğelerini oluşturmaktadır. Karpaz Yarımadası’nda yaşayan ve “Kıbrıs Eşegi” olarak bilinen hür eşekler, adanın genetik ve kültürel mirasında özel bir yere sahiptir. KKTC sahilleri, özellikle deniz kaplumbağalarının üreme alanları açısından önemlidir. Chelonia mydas (yeşil deniz kaplumbağası) ve Caretta Caretta (iri başlı deniz kaplumbağası) türleri, Alagadi, Karpaz ve Akdeniz kumsallarında yuva yapmaktadır.

Kıbrıs, göçmen kuşların ana göç yolları üzerinde yer almakta olup 300 göçmen ve 46 yerleşik kuş türüne ev sahipliği yapmaktadır. Endemik türler ve nesli tükenme tehlikesinde olan kuşlar açısından da kritik öneme sahip olan KKTC, yoğun av baskısı, habitat kaybı ve tarımsal ilaçların kullanımı nedeniyle kuş popülasyonunda düşüş yaşamaktadır. Dipkarpaz ve Girne dağlık bölgeleri, başlıca kuş habitatlarıdır.

Aynı zamanda flora açısından da zengin olan KKTC, birçok endemik bitki türünü barındırmaktadır. Bunlar arasında Kıbrıs Lalesi, Kıbrıs Akçaağacı, Kıbrıs Karanfil ve Beşparmak Yıllanyastığı gibi türler bulunmaktadır. Bu bitkiler, genellikle koruma altındaki milli parklar ve özel çevre koruma alanlarında yaşamaktadır. Karpaz Yarımadası, Alagadi Plajı, Gazimağusa Sulak Alanları, Avtepe ve Tatlısu bölgeleri, endemik bitki ve hayvan türlerinin korunduğu başlıca doğal alanlardır.

KKTC’de, çevresel koruma çabaları Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) raporları ile desteklenmektedir. Yeni projelerin çevresel etkilerinin analiz edilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için ÇED süreçleri zorunlu tutulmaktadır. Bu raporlar, projelerin çevre üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek ve doğal kaynakların korunmasını sağlamak adına büyük önem taşır.

ii) AMAÇ

Sürdürülebilir kalkınma prensipleri doğrultusunda, doğal kaynakların korunması ve yönetilmesi, sürdürülen endüstriyel ve turistik faaliyetlerin çevreye etkisinin azaltılması, her türlü atığın insan ve çevreye olan olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi, içme suyu kaynaklarının daha etkin yönetilmesi, deniz ve hava kirliliğinin önlenmesi, iklim değişikliği ile mücadelede toplum bilincinin artırılması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Döngüsel ekonomi yaklaşımı çerçevesinde atıkların geri dönüşümünün artırılması ve katı atıkların çevreye olan etkilerinin azaltılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.455)			
Tedbir 455.2 Güngör Katı Atık Depolama Tesisindeki eksiklikler giderilecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Güngör Düzenli Depolama Sahası'nın yeniden işleme alınabilmesi için gerekli şartnamelerin (İdari, Teknik, Mali) hazırlanması ve Sıfır Atık projelerinin gerçekleştirilmesi için TC Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile görüşmeler yapılarak tesisin en kısa sürede faaliyete geçirilmesi için adımlar atılacaktır.
Hava kirliliğinin azaltılması için etkin denetlemeler gerçekleştirilecektir. (Kalkınma Planı P.458)			
Tedbir 458.2 Yapılan ölçümler neticesinde gerek görülen alanlarda kirleticilerin atmosfere salınımının engellenmesi ve bu tür gazların üretiminin azaltılması için tedbirler alınacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1.Yakıt analizleri yapılacaktır. 2. Hava ve Yakıt Kalitesi Laboratuvarının bakım onarım ve servisleri yapıp ilave cihaz ve ekipmanlar alınacaktır.
Şehirlerin bazı bölgeleri ile ilgili stratejik gürültü haritaları oluşturulacak, gürültü takip projesinin geliştirilmesi ve idame sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.463)			
Tedbir 463.1 Şehirlerde gürültü kirliliğinin izlenmesi ve yönetilmesi amacıyla stratejik gürültü haritalarının hazırlanması, sürekli izleme yapılabilmesi için gürültü takip sisteminin geliştirilmesi ve sürdürülebilir hale getirilmesi sağlanacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	AB Koordinasyon Merkezi, Çevre Koruma Dairesi	1. Avrupa Birliği'nden teknik destek alınarak gürültü seviyesi izleme çalışmaları sürdürülecektir.
Sulak alanların biyolojik çeşitliliğinin korunması amacıyla oluşturulmaya başlanan envanter çalışmalarına devam edilecek, elde edilen veriler raporlanacaktır. Biyo-kaçakçılığın önlenmesi için çalışmalara devam edilirken nesli tükenme tehlikesi olan türlere yönelik tür eylem planları oluşturulması için projeler geliştirilmeye devam edilecektir. (Kalkınma Planı P.465)			
Tedbir 465.1 Sulak alanların biyolojik çeşitliliğinin korunması, biyo-kaçakçılığın önlenmesi ve nesli tehlike altındaki türlerin korunması için envanter çalışmalarının tamamlanması, tür eylem planlarının hazırlanması ve izleme mekanizmalarının kurulması sağlanacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Sulak alanların biyolojik çeşitliliğinin korunması amacıyla oluşturulmaya başlanan envanter çalışmalarına devam edilecek, elde edilen veriler raporlanacaktır.
Sıfır atık uygulamaları yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı P.466)			
Tedbir 466.1 Sıfır atık uygulamaları kapsamında KKTC Entegre Katı Atık Yönetim Planı uyarınca geri dönüşüm ve geri kazanım hedefleri doğrultusundaki projeler desteklenecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Sıfır Atık Projesi çerçevesinde araç, gereç, ekipmanların temini için gerekli adımlar atılıp en kısa sürede hayata geçirilecektir.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Çevrenin Korunması Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Sürekli Atık Su İzleme Sistemi Sayısı	Adet	1	7	8
Yenilenen Hava Kalitesi İzleme Ağı Oranı	%	70	75	100

Kaynak: Çevre Dairesi

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.3.8. AFET YÖNETİMİ

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, coğrafi konumu itibarıyla aktif bir tektonik kuşakta yer almakta olup tarih boyunca çeşitli büyüklükte depremlere maruz kalmıştır. Deprem, 2022–2024 döneminde ülke için en öncelikli doğal afet riski olarak değerlendirilmiş; bu doğrultuda hazırlık ve önlem çalışmaları ağırlıklı olarak deprem tehlikesine odaklanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA) ile iş birliği içerisinde 2023 yılında başlatılan paleosismolojik çalışmalar kapsamında, diri fay hatlarının haritalandırılması ve tarihsel deprem tekrarlanma periyotlarının belirlenmesine yönelik araştırmalar sürdürülmektedir. Elde edilecek verilerle KKTC'nin güncel deprem tehlike haritalarının hazırlanması ve bu doğrultuda depreme dayanıklı yapılaşmanın teşvik edilmesi amaçlanmaktadır.

Deprem dışında, özellikle kış aylarında yaşanan yoğun yağışlar nedeniyle sel ve fırtına riskleri de gündemde olup, bu doğrultuda riskli bölgeler belirlenmiş ve önleyici planlamalar yapılmaktadır.

KKTC'de afet ve acil durum yönetimi, merkezi koordinasyonun yerel uygulamalarla bütünleştirilmesi esasına dayanmaktadır. Bu kapsamda; Afet ve Acil Durum Yönetimi Komitesi (KKTC-AFAD), Başbakanlık bünyesinde faaliyet göstermekte olup afetlere hazırlık, müdahale ve iyileştirme süreçlerinin genel koordinasyonundan sorumludur. Komite; Başbakan veya görevlendirdiği müsteşarın başkanlığında toplanmakta ve ilgili bakanlıklar ile güvenlik ve yerel idare temsilcilerinden oluşmaktadır.

Sivil Savunma Teşkilatı Başkanlığı (SSTB), afet ve acil durumların sahadaki yönetiminden, arama-kurtarma, ilk yardım, barınma ve halkın bilgilendirilmesi gibi görevlerin icrasından sorumludur. Meteoroloji Dairesi, şiddetli hava olayları ve taşkın riskleri hakkında erken uyarılar yayımlamakta ve kamuoyunu bilgilendirme görevini yürütmektedir. Jeoloji ve Maden Dairesi, başta deprem olmak üzere jeolojik afet risklerinin bilimsel olarak araştırılması ve değerlendirilmesinden sorumludur. Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı, ülke altyapısının afetlere karşı dayanıklılığını artırmak, yapı denetim standartlarını geliştirmek ve afet sonrası ulaşımın sürekliliğini sağlamakla yükümlüdür. Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı ve Polis Genel Müdürlüğü, afet durumlarında güvenlik, asayiş, tahliye ve lojistik destek sağlamak üzere sürece dâhil olmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Kızılayı ve çeşitli sivil toplum kuruluşları ise insani yardım, lojistik destek ve gönüllü katılım faaliyetlerinde aktif rol üstlenmektedir.

Tüm bu kurumların görev ve sorumlulukları, Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmış olan “KKTC Afet Müdahale Planı” çerçevesinde belirlenmiştir.

6 ve 20 Şubat 2023 tarihlerinde Türkiye’de meydana gelen Kahramanmaraş ve Hatay depremleri, KKTC’de maddi kayba yol açmamış olsa da, ülkede ciddi insani ve sosyal etkiler yaratmıştır. Resmi kayıtlara göre Türkiye Cumhuriyeti’nde eğitim, spor ve farklı amaçlarla bulunan 49 yurttaşımız hayatını kaybetmiştir.

Bu gelişmenin ardından, 24 Şubat 2023 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Deprem ve Doğal Afet Değerlendirme ve İzleme Komitesi kurulmuştur. Komitenin öncelikli gündem maddesi, kamu okullarının depreme dayanıklılık durumunun incelenmesi olarak belirlenmiştir. Okullarda yapılan teknik incelemeler sonucunda; ihale süreci tamamlanan 40 okuldan, yirmisinin güçlendirme projeleri tamamlanmış, yirmisinin ise proje çalışmaları devam etmektedir. Buna ek olarak, 37 okul için Komisyon kararı alınmış ve işlemleri sürmekte, 44 okulda ise KTMMOB İnşaat Mühendisleri Odası tarafından projelendirme çalışmaları yürütülmektedir.

Bu süreçlerin ardından hastaneler ve kamu hizmet binaları da benzer şekilde değerlendirmeye alınacaktır. Tüm çalışmaların amacı, eğitim-öğretim faaliyetlerinin kesintisiz ve güvenli bir ortamda sürdürülebilmesidir.

KKTC’de afet bilincinin geliştirilmesi amacıyla 2022–2024 döneminde yoğun eğitim ve tatbikat faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. 2023 yılında SSTB tarafından “Afet Yönetimi ve Müdahale Tatbikatı” düzenlenmiş, bu kapsamda KKTC’deki tüm afet yönetimi birimleri ile Türkiye’den gelen AFAD ve askeri arama-kurtarma ekipleri sahada koordineli çalışmalar gerçekleştirmiştir. AFAD ile iş birliği kapsamında, Lefkoşa’da Deprem İzleme ve Değerlendirme Merkezi kurulmuş ve mevcut sismik istasyonlar tek çatı altında toplanmıştır. SSTB bünyesinde faaliyet gösteren 12 istasyon modernize edilerek merkeze entegre edilmiş, ayrıca 3 yeni istasyon kurulmuştur. Böylece toplam istasyon sayısı 15’e çıkarılmıştır. Sağlık Bakanlığı, tüm hastanelerde Hastane Afet Acil Durum Planı (HAP) hazırlıklarına yönelik kapsamlı eğitim programları düzenlemiş, sağlık personelinin kitlesel yaralanma senaryolarına hazırlıklı olması sağlanmıştır. Yerel düzeyde ise Kızılay, arama kurtarma dernekleri ve gönüllü kuruluşlar ile iş birliği içinde mahalle bazında eğitim ve tatbikatlar yapılmış, halkın bilinçlendirilmesine katkı sunulmuştur.

ii) AMAÇ

Yerleşim yerlerinin ve toplumun afetlere karşı dirençliliğinin artırılması, afet risk ve zararlarının azaltılarak can ve mal kayıplarının asgari düzeye indirilmesi, afet yönetiminin tüm süreçlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi, toplumun ve tüm kuruluşların afet farkındalığının artırılması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Kentsel yenileme için çalışma yapılarak, öncelikle özel ve kamu okulları, sonrasında ise sağlık kuruluşları, yurtlar ve sosyal konut yapılarının tüm bölgelerde risk sıralaması çalışması tamamlanacaktır. (Kalkınma Planı P.469)			
Tedbir 469.2 Depreme karşı dayanıklılık testi ve risk analiz raporlarında riskli bulunup güçlendirilmesi mümkün olmayan ve yıkılması gereken yapıların depreme dayanıklı ve güvenli olarak ıslah edilmesiyle ilgili mevzuat çalışmaları süratle tamamlanacaktır.	Başbakanlık	DPÖ, KTMMOB	1. Ülkemizde sağlıklı ve güvenli yaşam alanları oluşturmak maksadı ile deprem riski taşıyan yapıları iyileştirme ve yenilemelere ilişkin kapsamlı bir Yasa çalışması başlatılacaktır.
Eğitim ve sağlık başta olmak üzere kamu hizmetlerinin sunulduğu yapılar afet ve olağanüstü durumlara karşı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı P.470)			
Tedbir 470.1 Eğitim, sağlık ve diğer kritik kamu hizmeti sunan yapıların afet ve olağanüstü durumlara karşı dayanıklılığını artırmak amacıyla risk değerlendirmesi yapılarak güçlendirme ve yenileme projelerinin uygulanması sağlanacaktır.	Başbakanlık	DPÖ	1. Okulların depreme karşı güçlendirilmesi çalışmaları devam edilecektir. 2. Sağlık alanında hastane ve sağlık ocaklarının olası depremlere karşı güçlendirmeleri ile ilgili ön çalışmalar yapılacaktır.
Afet ve acil durumlara müdahale kapasitesi artırılarak her türlü afete ve acil duruma hızlı, etkili ve kapsamlı bir müdahale yapılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.474)			
Tedbir 474.1 Afet ve acil durumlara müdahale kapasitesini artırmak için kurumsal, teknik ve beşerî altyapı güçlendirilerek hızlı, etkili ve kapsamlı müdahaleyi mümkün kılacak mekanizmaların geliştirilecektir.	Sivil Savunma Teşkilat Başkanlığı	Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Komitesi	1. Orman yangınlarına müdahalede kapasitenin artırılması maksadıyla 20 tonluk su taşıma kapasiteli araç üst yapısı oluşturulması sağlanacaktır. 2. Sivil Savunma Teşkilatı Başkanlığı tarafından her türlü arazi koşullarında meydana gelebilecek afet ve acil durumlara müdahalede bulunacak ekiplerin olay bölgesine intikal etmesinde kullanılmak maksadıyla 7 adet araç alımı yapılacaktır.
Afet sonrasında yapılacak iyileştirme çalışmaları için kapasite güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı P.475)			
Tedbir 475.1 Afet sonrasında yapılacak iyileştirme (rehabilitasyon ve yeniden inşa) çalışmalarının hızlı ve etkin yürütülebilmesi için kurumsal, teknik ve mali kapasitenin güçlendirilmesi sağlanacaktır.	Sivil Savunma Teşkilat Başkanlığı	Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Komitesi	1. Kurumdan emekli olan personel ve Köpekli Arama Kurtarma Timi için personel alımı amacıyla çalışmalar başlatılacaktır. 2. Sivil Savunma Teşkilatı Başkanlığı Personel Yasası güncelleme çalışmaları başlatılacaktır.

Afet ve acil durumlara ilişkin toplumsal farkındalık artırılacak ve gönüllülük sistemi geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.476)

Tedbir 476.1 Afet ve acil durumlara karşı toplumun hazırlık düzeyini yükseltmek için farkındalık kampanyaları yürütülecek ve organize bir gönüllülük sistemi geliştirilecektir.	Sivil Savunma Teşkilat Başkanlığı	Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Komitesi	1. Afet ve acil durumlara müdahale konusunda gönüllü kişilerden oluşan dernek ve sivil toplum kuruluşları ile imzalanan işbirliği protokolleri kapsamında, söz konusu kişilerin eğitimlerine devam edilecek ve işbirliği artırılacaktır. 2. Afet ve acil durumlarda profesyonel ekiplere yardımcı olabilecek destek ekiplerinin oluşturulması amacıyla üniversitelerin bünyelerinde bulunan AKUT kulüplerine üye öğrencilerin eğitimi sağlanacaktır.
--	-----------------------------------	--	--

iv) SAYISAL HEDEFLER

Afet Yönetim Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Sivil Savunma Teşkilat Başkanlığı Tarafından Yapılan Tatbikat Sayısı	adet	8	56	60
Sivil Savunma Teşkilat Başkanlığı Afete Hazırlık Kapsamında Yaptığı Okul Eğitimi Sayısı	adet	173	122	200
Depreme Karşı Güçlendirilecek veya Yeniden İnşa Edilecek Kamu Eğitim Binası Sayısı	adet	5	28	44

Kaynak: Sivil Savunma Teşkilat Başkanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.4. NİTELİKLİ VE SAĞLIKLI İNSAN, GÜÇLÜ TOPLUM

2.4.1. EĞİTİM

i) MEVCUT DURUM

Eğitim, çocuğun fiziksel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişimi için önemli bir süreçtir. Eğitim gören bireyin öz farkındalığının artması, değerlerini koruması, girişimci ve yenilikçi olması, iyi bir ahlak bilincine sahip olması ve yaşadığı topluma ve ailesine karşı sorumluluk duygusu geliştirmesi, eğitimin temel hedefidir. Ülkemizde milli eğitim sistemi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır.

Örgün eğitim, okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğrenimi kapsamakta ve 5 ile 15 yaşları arasındaki tüm çocuklar için zorunludur. Eğitim, devlet okullarında ücretsiz olarak sağlanmakta olup, haftanın iki günü tam gün eğitim programı uygulanmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti genelinde 2023 -2024 eğitim döneminde okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise olmak üzere toplam 273 okul bulunmaktadır. Bunların 115'i Eğitim Bakanlığı'nın onayıyla açılan özel okullar olup geriye kalan 158 okul ise devlet okuludur.

Ülke genelinde bulunan devlet okullarının tümünde Kıbrıs Türk İnşaat Mühendisleri Odası (İMO) işbirliği ile depreme karşı dayanıklılık testleri yapılmıştır. Aralık 2024 itibarı ile “Deprem ve Doğal Afet Değerlendirme ve İzleme Komisyonu”ndan edinilen bilgilere istinaden İMO tarafından depreme karşı dayanıklılık testi yapılan ve binaları yeni olup deprem riski bulunmayan 32 okulun yanı sıra toplam 127 okulumuza ait 1,068 binada ilk test aşamaları tamamlanmış, ikinci test aşamasında 6 okul daha risk tespit edilmeyerek dayanıklılık testlerinden geçmiştir. 2024 yılsonu itibarı ile okul binaları güçlendirme çalışmaları kapsamında İMO tarafından vize almış ve Deprem ve Doğal Afet Değerlendirme ve İzleme Komisyonu tarafından onaylanmış 77 adet proje içerisinde 40 adet okulun ihale projesi sonuçlanmıştır. Bu projelerin 20'si tamamlanmış olup, 20'si ise halen devam etmektedir.

Okul öncesi eğitimde 2023-2024 eğitim-öğretim döneminde 804 öğretmen, 7,999 öğrenci ve toplam 111 okul bulunmaktadır. Okullaşma oranı %75.7 olarak gerçekleşmiştir.

İlköğretimde 2023-2024 eğitim-öğretim döneminde (özel ve devlet) 1,835 öğretmen, 22,681 öğrenci ve toplam 95 okul bulunmaktadır. Okullaşma oranı ise %100 olarak gerçekleşmiştir.

Ortaöğretimde (ortaokul, lise ve mesleki teknik) 2023-2024 eğitim-öğretim döneminde (özel ve devlet) 3,389 öğretmen, 28,973 öğrenci ve toplam 60 okul bulunmaktadır. Okullaşma oranı ortaokullarda %100 liselerde ise %72 olarak gerçekleşmiştir.

Mesleki ve Teknik Eğitim, örgün eğitim yanında, yaygın ve çıraklık eğitimi olarak da işlevlerini sürdürmektedir. Ortaokul üstü dört yıllık programları uygulayan bu eğitim kademesinde, 2023-2024 eğitim yılında 3 endüstri meslek lisesi, 3 ticaret lisesi ve 6 meslek lisesi faaliyetlerini sürdürmektedir. Mesleki Teknik Liselerinde toplam 12 okul, 660 öğretmen ve toplam 3,894 öğrenci bulunmaktadır. Okullaşma oranı mesleki teknik liselerde %21.3 olarak gerçekleşmiştir.

Özel eğitim okullarında ve kaynak odalarda, 2023-2024 eğitim ve öğretim döneminde İlköğretim Dairesi Müdürlüğüne bağlı 165 kişi özel eğitim öğretmeni, 18 kişi teknoloji tasarım öğretmeni ve 56 kişi rehber öğretmenden oluşan toplam 239 öğretmen, 1,353 öğrenci ve 5 okul bulunmaktadır.

Yaygın eğitim, toplumun ihtiyaçları, bireylerin ilgi ve istekleri ile hizmet anlayışlarına göre insanları çeşitli yönlerden geliştirmek amacıyla belirli programlar kapsamında gerçekleştirilen eğitim faaliyetleridir. Köy Kadın Kursları ise, küçük yerleşim merkezlerinde yürütülen çalışmalarla kursiyerlerin becerilerini geliştirmek ve aile bütçesine katkıda bulunmak amacı ile giyim nakış, el sanatları, ev ekonomisi ve beslenme konularında eğitim veren 2 yıl süreli kurslardır. 2023-2024 döneminde köy kadın kursları kurum sayısı 62, kursiyer sayısı ise 1,236 olarak gerçekleşmiştir. Çıraklık eğitimi kurum sayısı 1, kursiyer sayısı ise 404 olarak gerçekleşmiştir. 74 köyde faaliyet gösteren Köy Kadın Kurs merkezlerinin daha etkili hale gelmesi, ihtiyaçların karşılanması ve “Yaşam Boyu Eğitim Merkezleri” haline gelmesi için çalışmalar devam etmektedir.

ii) AMAÇ

Toplumdaki tüm bireylerin özgüvenli, problem çözebilme yetileri gelişmiş, düşünme ve algılama becerileri yüksek, girişimci ve yenilikçi, demokratik değerleri ve milli kültürü yerleşmiş, iletişim ve paylaşımda rasyonel, sanatsal ve estetik yönünden güçlü duygulara sahip olan, teknoloji okuryazarı, üretken ve mutlu olmasını sağlayacak politikaları gerçekleştirmek temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Eğitimde fırsat eşitliği gözetilerek okul öncesi dönemden başlanarak tüm kademelerde eğitime erişim artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.479)			
Tedbir 479.1 Yeni derslik/okul yapımı planlanacaktır. Okullarda fiziki ve beşerî standartlar oluşturularak ekolojik ve kültürel öğelerin dikkate alındığı, teknolojik altyapısı geliştirilmiş, sağlıklı ve güvenli okullar tasarlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. "Geleceğin Okulları: Ekolojik, Kültürel ve Dijital Donanımlı Eğitim Alanları Projesi (GELECEK-OKUL)" kapsamında planlama, analiz, standart belirleme, projelendirme çalışmaları yapılacaktır.
Eğitimde tam zamanlı uygulama çerçevesinde, özel politika gerektiren bölgelerden başlayarak okul yemeği programı uygulanacaktır. Okul kapsam alanları mekânsal adres sistemi doğrultusunda gözden geçirilerek taşımacılık minimal düzeyde yeniden organize edilecektir. (Kalkınma Planı P.480)			
Tedbir 480.1 Özel politika gerektiren bölgelerden başlamak üzere, tam zamanlı eğitim kapsamındaki okullarda okul yemeği programının hayata geçirilmesi ve okul kapsama alanlarının mekânsal adres sistemiyle yeniden düzenlenerek öğrenci taşımacılığının en aza indirilmesi sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. "Tam Gün Eğitim ve Sağlıklı Beslenme Projesi (TAGES)" kapsamında planlama, öğretmen eğitimleri ve içerik üretimi yapılacaktır.

Öğretim programları milli, manevi ve evrensel değerler doğrultusunda güncellenerek küresel gelişmeler ve ihtiyaçlara bağlı olarak düzenlenecektir. Akademik beceriler yanında sosyal becerilerin kazandırılması amacıyla esnek ve modüler bir öğretim programı tasarımı yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.481)			
Tedbir 481.3 Öğrenen ve gelişen okullar felsefesi ile her kademenin ders dağılım çizelgeleri revize edilecek, sosyal etkinlikler ve akademik etkinlikler AB normlarında uygulanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. OGE Projesi – Öğrenen ve Gelişen Eğitim Modeli Geliştirme ve Uygulama Projesi çerçevesinde analiz, çizelge tasarımı ve pilot planlama yapılacaktır.
Tedbir 481.5 Öğrencilerin kendilerini ve meslekleri tanımaları için kariyer ve meslek seçimi süreçlerini destekleyen rehberlik hizmetleri destek programları hazırlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. KARİYERİM – Kariyer Yolculuğuma Rehberim Projesi kapsamında müfredat ve içerik geliştirilecek, rehberlik birimleri hazırlanacaktır.
Etkin ve verimli bir eğitim sisteminin oluşturulması için veriye dayalı politikalar geliştirilecek ve bu politikaların etki analizleri planlanacaktır. Okul bazında veriye dayalı planlama ve yönetim anlayışının hayata geçirilmesi maksadıyla veri analiz kabiliyetleri güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı P.483)			
Tedbir 483.1 Eğitim sisteminin etkinliğini ve verimliliğini artırmak için veriye dayalı politika geliştirme kapasitesinin güçlendirilmesi, okul düzeyinde veri temelli planlama ve yönetim kültürünün yaygınlaştırılması sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. "EğitimVeri360: Okul Tabanlı Veriye Dayalı Planlama ve Yönetim Sistemi" kapsamında yapılandırma ve dijital altyapı kurulumu gerçekleştirilecektir.
Yaşam boyu öğrenme programlarının çeşitliliği artırılarak bireylerin kişilik özellikleri ile yetenekleri doğrultusunda, meslek liselerinde farklı meslek alanları arasında geçişkenliğin sağlanabileceği ve sertifikalandırmaya imkân tanıyacak kurslar düzenlenecektir. (Kalkınma Planı P.484)			
Tedbir 484.1 Yaşam boyu öğrenme kapsamında bireylerin kişilik özellikleri ve yeteneklerine uygun, meslek liselerinde meslek alanları arasında geçişi kolaylaştıran ve sertifika ile belgelendirilen kurs programları çeşitlendirilerek uygulanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Mesleki Yeterlilik Yasası güncellenerek Ulusal Yeterlilik Yasası haline getirilerek, örgün eğitim ve yaşam boyu eğitimde geçişler sağlanacaktır. 2. İş hayatının beklentileri de dikkate alarak, daha kısa süreli kursların da düzenlenmesi sağlanacaktır."
Okul-veli arasındaki etkileşim ve uyumun güçlendirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.485)			
Tedbir 485.1 Okul-veli etkileşimini ve uyumunu güçlendirmek amacıyla düzenli iletişim, iş birliği ve bilinçlendirme mekanizmalarının geliştirilecek ve uygulanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. "Eğitime Birlikte: Okul-Veli İş Birliği ve Uyum Programı" için hazırlık ve planlama faaliyetleri yapılacaktır.
Mesleki ve Teknik Öğretimde kalifiye eleman yetiştirmeye yönelik alan ve dal programlaması güncellenecektir. Sektör temsilcileri ve küresel ve bölgesel fırsatlar gözetilerek dönüşüm ve istihdam planlaması yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.486)			
Tedbir 486.1 Okul bünyesinde bulunan atölyelerin daha etkin kullanılması sağlanacak böylece döner sermaye kazanımları artırılabilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Uluslararası standartlar da dikkate alınarak ihtiyaca yönelik yeni alan ve dal çalışmaları yapılacaktır.

Yurt dışında yaşayan Kıbrıslı Türklere yönelik program ve eğitim materyali desteği imkanları artırılacaktır. Bu çerçevede oluşturulacak dijital platforma ulaşım sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.489)			
Tedbir 489.1 Yurt dışında yaşayan Kıbrıslı Türklere yönelik eğitim, kültür ve dil programlarını desteklemek amacıyla dijital platform üzerinden erişilebilen materyal ve içerik imkanlarının artırılacak ve kullanıma sunulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. “Kıbrıs’a Bağlıyız: Yurt Dışındaki Kıbrıslı Türklere Yönelik Eğitim ve Kültür Platformu” hazırlık ve dijital içerik geliştirme çalışmaları yapılacaktır.
Denetim ve rehberlik mekanizması yönlendirme merkezli olacak biçimde geliştirilecektir. Kalite güvencesi çerçevesi oluşturularak bu yönde yönlendirilmeye gidilecektir. (Kalkınma Planı P.490)			
Tedbir 490.1 Eğitim sisteminde denetim ve rehberlik mekanizmasının yönlendirme odaklı hale getirilmesi ve kalite güvencesi çerçevesi oluşturularak okul ve öğretmenlerin gelişimini destekleyen bir yapı kurulması sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. “Yönlendirici Rehberlik ve Kalite Güvencesi Sistemi: EĞİTİM-KALİTE” çerçevesinde model geliştirme ve pilotlama çalışması yapılacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Eğitim Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Devlet Okul Öncesi ve Anaokul Sayısı	Adet	23	22	23
Devlet İlkokul Sayısı	Adet	83	80	81
Devlet Ortaöğretimdeki Okul Sayısı	Adet	36	36	37

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.4.2. SAĞLIK

i) MEVCUT DURUM

KKTC sağlık sektöründe, kamu ve özel kuruluşlar aracılığıyla geniş kapsamlı hizmetler sunulmaktadır. Sağlık Bakanlığı bünyesinde yürütülen çalışmalar; temel sağlık hizmetleri, yataklı tedavi, ilaç ve eczacılık ile laboratuvar hizmetleri olarak dört ana başlıkta toplanmakta, bunun yanı sıra özel sağlık kurumları ve tüp bebek merkezleri de önemli bir rol oynamaktadır

Kamu sektörünün ağırlıklı olarak üstlendiği sağlık hizmetleri, artan nüfus ve teknolojik ihtiyaçlar nedeniyle yeni yatırımlara ve mevzuat düzenlemelerine ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda, modernize edilen ve/veya inşası süren hastanelerin yanında “Sağlık Bilgi Sistemi Projesi” kapsamında dijitalleşme çalışmaları devam etmektedir. Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi (AMATEM) binasının ihalesi devam etmektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde 2023 yılı itibarıyla kamu ve özel sağlık kuruluşlarında toplam 1,597 yatak bulunmakta; bu yatakların 474’ü özel sektöre aittir. Kamu sağlık

servislerinde 275 uzman hekim, 25 pratisyen hekim, 27 diş hekim, 6 eczacı, 864 hemşire ve 29 ebe görev yapmaktadır. Toplamda 19 özel sağlık kuruluşu hizmet vermekte olup, bu kuruluşlar Lefkoşa’da 11, Gazimağusa’da 3 ve Girne’de 5 adet olarak dağılmıştır. Ayrıca, tıp bebek merkezleri Lefkoşa’da 9, Gazimağusa’da 2 ve Girne’de 1 adet olmak üzere toplam 13’e ulaşmıştır. Eczane sayısı ise 2023 yılında 360’a yükselmiş ve Lefkoşa’da 148, Gazimağusa’da 89, Girne’de 76, Güzelyurt’ta 19, İskele’de 17, Lefke’de 11 eczane faaliyet göstermektedir.

Kamu sağlık harcamaları devlet bütçesinden karşılanmakta olup, son üç yılda bütçe artışına paralel olarak sağlık harcamaları da her yıl önemli ölçüde yükselmiştir. Sağlık yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payında 2023 yılında dikkat çekici bir artış gözlenmekte, böylelikle sağlık sektöründeki modernizasyon ve altyapı iyileştirmelerinin hız kazandığı görölmektedir.

ii) AMAÇ

Sağlık hizmetlerinin erişilebilir, sürdürülebilir ve kaliteli olmasını sağlamak devletin en önemli görevlerinden biridir. Toplum sağlığını koruyucu adımları ve önlemleri hayata geçirmek, kronik hastalıkları engellemek, sağlık eğitimleri vererek farkındalığı artırmak, bunun yanında uzayan yaşam süresi ile birlikte ortaya çıkan hastalıklar nedeniyle gerek ayaktan gerekse yatılı hizmetlerde artan taleplere cevap vermek için projeleri tamamlamak temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Sağlık Sistemi mevzuatı güncel sorunlara cevap verebilecek, çağdaş niteliklere kavuşturulacaktır. (Kalkınma Planı P.492)			
Tedbir 492.16 Hizmetlerin kalitesini artırmak, uluslararası standartlara uygun bir yapıya kavuşturmak, hizmet sunumunda etkinlik, verimlilik ve sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla kalite ve akreditasyon alanında yasal düzenlemeler sonuçlandırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. "Sağlık Hizmetleri Dairesi Yasası" kapsamına alınacak kalite ve akreditasyon düzenlemeleri meclis genel kuruluna sevk edilecektir.
Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık hizmeti sunucularının altyapı ve medikal donanımları güncel sağlık standartlarına uygun hale getirilecektir. (Kalkınma Planı P.493)			
Tedbir 493.1 Yeni Girne Hastanesi’nin donanımı tamamlanarak ve personel eksiklikleri giderilerek halkımızın hizmetine sunulacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. 114 yatak kapasiteli Yeni Girne Hastanesi inşası tamamlanacaktır.
Tedbir 493.2 Yeni Güzelyurt Hastanesi’nin yapımı tamamlanarak hizmete girecektir.	Sağlık Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. 4. Etap Projesi tamamlanacaktır.

Tedbir 493.3 Değirmenlik, Lapta ve Maraş Bölgesi'nden başlanmak üzere tüm sağlık merkezleri yenilenecek ve Eski Girne Hastanesi Binası; sağlık merkezi ve kronik hastaların palyatif bakım hizmetinin verileceği bir merkeze dönüştürülecektir.	Sağlık Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Değirmenlik, Lapta ve Maraş Bölgeleri sağlık merkezlerinin yenilenme işleri tamamlanacaktır.
Tedbir 493.4 Devlet Laboratuvarı Dairesinin yeni binası tamamlanarak, tetkik kapasitesi artırılacak ve akreditasyonu sağlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Devlet Laboratuvarı Dairesinin yeni binası tamamlanacaktır.
Tedbir 493.6 Lefkoşa'ya ülkemizin sağlık gerekliliklerini karşılayacak, güncel standartlara uygun, tam donanımlı bir hastane oluşturulacaktır. Lefkoşa Burhan Nalbantoğlu Devlet Hastanesi'nin günümüz koşullarına cevap verebilecek niteliğe getirilebilmesi için "Master Plan" hazırlama çalışmaları başlatılmış olup bu plan doğrultusunda yapılacak testler neticesinde gerekli görülen güçlendirilme, yenileme ve/veya yeni hastane binası yapım çalışmaları yapılacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Sağlık Bakanlığı, KEİ Ofisi ve TC Sağlık Bakanlığı işbirliğinde Master Plan çalışması yapılacaktır.
Halkımızın sağlık ulaşılabilirliğinin artırılması, kolaylaştırılması ve hastalarımıza sağlık çalışanlarının bütüncül bir yapıyla yaklaşım sağlayabilmeleri için dijitalleştirilme çalışmalarının tamamlanması ile E-Sağlık Sistemi'nin E-Devlet kapsamında hizmete girmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.496)			
Tedbir 496.2 Hastane Bilgi Yönetim Sistemi Modülü ile E-Sağlık Hizmetleri dahilinde istatistiki bilgilerin ulaşılabilirliği, kolay takip edilebilirliği ve denetlenmesi sağlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. E-Sağlık Hizmetleri Modüllerinden Kuruluş Personel Yönetim Modülü (KPYM) aktive edilecektir. 2. Diğer modüllerin aktivasyonu için planlama yapılacaktır.
Tedbir 496.4 Sağlık Personeli Bilgi Bankası Modülü ile sağlık çalışanlarının özlük bilgileri E-Sağlık Hizmetleri dahilinde otomasyon sistemine dahil edilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Kuruluş Personel Yönetim Modülü hazırlanacaktır. 2- Diğer modüllere temel teşkil edecek veri girişleri yapılacaktır.
Tedbir 496.5 E-Sağlık Hizmetleri kapsamında, hastaların Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastane ve sağlık merkezlerinde muayene ve genel tetkikler için ilgili hekimlerden Hekim Randevu Sistemi (HRS) Modülü ile online randevu alabilmeleri sağlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Kuruluş Personel Yönetim Modülü veri girişlerinin tamamlanmasının ardından devreye alınacaktır.

Sağlıklı yaşam biçimlerinin teşvik edilmesine yönelik sağlıklı beslenme, fiziksel aktivitelerin artırılması gibi alışkanlıklarla ilgili bilinçlendirme faaliyetleri düzenlenecek ve sağlık okuryazarlığı teşvik edilecektir. (Kalkınma Planı P.500)

Tedbir 500.1 Halkımıza yönelik, koruyucu sağlık eğitimleri, kamu spotları, broşürler hazırlanacak ve bireylerin sağlık okuryazarlığını geliştirmelerine yönelik eğitimler düzenlenecektir.	Sağlık Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Bilgilendirme ve eğitim çalışmalarının içerikleri hazırlanacaktır.
---	------------------	------------------------	---

iv) SAYISAL HEDEFLER

Sağlık Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Hastane Sayısı	Adet	6	6	7
Sağlık Merkezi Sayısı	Adet	16	17	18
Kamu ve Özel Doktor Sayısı	Adet	889	906	926
Kamu ve Özel Hastane Yatak Sayısı	Adet	1,558	1,558	1,600
Kamu ve Özel Eczane Sayısı	Adet	360	369	379

Kaynak: Sağlık Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.4.3. SPOR

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde spor sektörü, ülkenin siyasi ve ekonomik koşullarına rağmen önemli bir gelişim göstermiştir. KKTC'de spor hem profesyonel hem de amatör düzeyde faaliyet gösteren çeşitli spor dallarıyla yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin uluslararası alanda tanınmayan bir devlet olması nedeniyle, KKTC sporcuları ve spor kulüpleri uluslararası organizasyonlarda çeşitli kısıtlamalarla karşılaşmaktadır. Buna rağmen, ülke içinde yürütülen çalışmalar ve Türkiye Cumhuriyeti ile sürdürülen iş birlikleri sayesinde spor alanındaki gelişmelerin devam etmesine olanak sağlamaktadır.

2023 itibarıyla toplam spor tesisi sayısı 278 ulaşırken sporcu sayısı 30,758, faal spor kulübü sayısı 647 ve antrenör sayısı 1,864 olarak gerçekleşmiştir.

Spor alanında yapılan gözlemler, uygun koşullar sağlandığında engelli bireylerin çeşitli branşlarda önemli başarılar elde edebildiklerini ortaya koymaktadır. Engelli sporculara yönelik tüm yarışmalarda, bireylerin fiziksel kapasiteleri ile yarışabilirlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi esas alan sınıflandırmalar yapılmaktadır. Bu sınıflandırma sistemleri uzun yıllar süren çalışmalar sonucunda geliştirilmiş; farklı veya benzer türde engeli bulunan bireylerin aynı yarışma disiplini içerisinde eşit şartlarda yer alabilmeleri sağlanmıştır

2023 itibarıyla toplam engelli sporcu sayısı 34 olarak gerçekleşmiştir.

ii) AMAÇ

Sağlıklı ve hareketli bir yaşamın gereği olarak toplumda spor yapma kültürünün yerleştirilmesi, spor hizmetlerinin kalitesi ve çeşitliliği artırılarak sporun geniş kitlelere yaygınlaştırılması ve başarılı sporcular yetiştirilmesi temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Spor ile ilgili mevzuat çalışmaları yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.504)			
Tedbir 504.1 Beden Eğitimi Spor Yasası günümüz koşullarına uygun hale getirilecektir.	Spor Dairesi		1. Beden Eğitimi Spor Yasası'nın güncellenmesi için mevzuat çalışmaları başlatılacaktır.
Spor yapma alışkanlığının oluşturulması amacıyla spor eğitimi tüm eğitim kademelerinde içerik ve uygulama olarak geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.505)			
Tedbir 505.1 Sporda yetenek seçimine önem verilecek, teşvik ve ödül verilerek sporcu yetiştirilmesi desteklenecektir.	Spor Dairesi	Sivil Toplum Örgütleri	1. Sportif yeteneklerin erken yaşta tespit edilmesine yönelik tarama programları yaygınlaştırılacaktır. 2. Yetenekli bireylerin gelişimi teşvik ve ödül mekanizmalarıyla desteklenerek lisanslı sporcu sayısı artırılabilecektir.
Toplumsal olarak spor yapma teşvik edilecek ve uygun rekreasyon alanları oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı P.506)			
Tedbir 506.1 Toplumun her kesiminde spor yapma alışkanlığını geliştirmek ve sağlıklı yaşamı teşvik etmek amacıyla, farkındalık çalışmaları yürütülerek erişilebilir ve uygun rekreasyon alanları oluşturulacaktır.	Spor Dairesi	Sivil Toplum Örgütleri	1. Toplumun tüm kesimlerinin düzenli fiziksel aktivitelere katılımını artırmak amacıyla spor kültürü teşvik edilerek erişilebilir ve nitelikli rekreasyon alanları oluşturulması için yürüyüş alanları, bisiklet yolları ve boş zaman aktivite alanlarının artırılması için çalışmalar yapılacaktır.
Başarılı sporcuların performanslarının en üst düzeye çıkması için TC ile spor alanında yapılan iş birliği protokolüne istinaden Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Olimpiyat Hazırlık Merkezleri kullanılacaktır. (Kalkınma Planı P.511)			
Tedbir 511.1 Başarılı sporcuların uluslararası düzeyde rekabet gücünü artırmak ve performanslarını en üst düzeye çıkarmak amacıyla, Türkiye Cumhuriyeti ile yapılan iş birliği protokolü kapsamında Türkiye'deki Olimpiyat Hazırlık Merkezlerinin aktif olarak kullanılacaktır.	Spor Dairesi	Sivil Toplum Örgütleri	1. Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Olimpiyat Hazırlık Merkezleri kullanılması için çalışmalar yapılacaktır.

Spor Eğitim Biriminin hayata geçirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.512)			
Tedbir 512.1 Sporcuların, antrenörlerin ve spor yöneticilerinin gelişimini desteklemek amacıyla <i>Spor Eğitim Birimi</i> kurulması ve faaliyete geçirilmesi sağlanacaktır.	Spor Dairesi	Sivil Toplum Örgütleri	1. Spor Eğitim Biriminin hayata geçirilmesi için ön çalışma yapılacaktır.
Özel gereksinimli vatandaşların spora erişimi kolaylaştırılacak, sportif faaliyetlere katılımları teşvik edilecektir. (Kalkınma Planı P.513)			
Tedbir 513.1 Özel gereksinimli bireylerin spora erişimini kolaylaştırmak ve sportif faaliyetlere katılımlarını artırmak için altyapı, eğitim ve teşvik mekanizmaları geliştirilecektir.	Spor Dairesi	Sivil Toplum Örgütleri	1. Özel gereksinimli bireylerin spora erişimini artırmak amacıyla spor tesislerinin fiziki altyapı uygun hâle getirilecektir. 2. Kapsayıcı sportif faaliyetlerin sayısı artırılarak katılımları teşvik edilecektir.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Spor Göstergeleri	Birim	2023	2024¹	2025²
Lisanslı Sporcu Sayısı	Adet	30,758	32,680	35,500
Uluslararası Federasyonlara Üye olan Federasyon Sayısı	Adet	10	9	10
Türkiye ve Üçüncü Ülke Spor Organizasyonlarına Katılan Federasyon Sayısı	Adet	30	29	30
Futbol Sahası	Adet	113	113	122

Kaynak: Spor Dairesi

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.4.4. KADIN VE ÇOCUK

i) MEVCUT DURUM

Kadın

Toplumumuzda ailenin, aile yapısı içerisinde ise özellikle kadının yeri ve önemi son derece büyüktür. Kadın ve erkek, ülkemiz yasaları nezdinde eşit haklara sahiptir. Cinsiyet eşitliğinin sağlanması, toplumsal barış ve demokratik gelişimin temel koşullarından biri olarak kabul edilmektedir. Küresel düzeyde gerçekleşen kadın hareketlerinden etkilenen ülkemizde de kadın haklarına yönelik farkındalık artmış; bu doğrultuda örgütlenme girişimleri hız kazanmış ve eşitlik temelli çalışmalar yoğunluk kazanmıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İstatistik Kurumu'nun 2023 yılı sonu itibarıyla yayımladığı verilere göre, ülke nüfusu 476,214 olarak tahmin edilmektedir. Bu nüfusun %45.9'unu (218,425 kişi) kadınlar, %54.1'ini (257.789 kişi) ise erkekler oluşturmaktadır. Kadınların iş gücü piyasasındaki konumunu değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilen Hanehalkı İşgücü Anketi, önemli bir başvuru kaynağıdır.

2023 yılı anket sonuçlarına göre, istihdam edilen nüfusun %34.7'si (51,408 kişi) kadınlardan oluşmaktadır. Çalışma hayatındaki kadınların %90.4'ü hizmetler sektöründe faaliyet göstermekte olup; %89.3'ü ücretli veya yevmiyeli, %9.3'ü kendi hesabına çalışan ya da işveren, %1.4'ü ise ücretsiz aile işçisi statüsündedir. İşsizlik verileri incelendiğinde, 2023 yılı itibarıyla işsiz bireylerin %39.4'ünü kadınlar oluşturmaktadır. Bu durum, kadınların iş gücüne katılım oranlarının erkeklere kıyasla düşük olmasının doğal bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Siyasi temsil bakımından, 2024 yılı itibarıyla Cumhuriyet Meclisi'nde görev yapan kadın milletvekili sayısı 11'e ulaşmış olup, bu sayı bugüne kadarki en yüksek düzeyi temsil etmektedir. Ancak, kabinede kadın bakan bulunmamakta, bu oran %0 olarak kaydedilmektedir. Yerel yönetim düzeyinde ise belediye meclis üyeliklerinde kadın oranı %25.5'tir.

Eğitim alanındaki verilere bakıldığında, 2023-2024 akademik yılı itibarıyla yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin %43.1'ini kadınlar oluşturmaktadır. Kadın öğrencilerin büyük bir kısmı ön lisans ve lisans programlarında eğitim görmekte olup, eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte kadınların iş gücüne katılım oranlarında da artış gözlemlenmektedir.

Çocuk

Ülkemizde mevcut imkânlar dâhilinde çocuklara azami düzeyde önem verilmekte; onların bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimlerini desteklemek amacıyla çağın gerekleri doğrultusunda politikalar uygulanmaktadır. Hızla değişen ve dijitalleşen dünyaya uyum sağlayabilen bireyler yetiştirmek hedefiyle, eğitim sistemine bilgisayar ve benzeri teknolojik araçlar entegre edilmekte olup; çocukların çağdaş normlara uygun şekilde gelişimleri teşvik edilmektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İstatistik Kurumu'nun 2023 yılı verilerine göre, ülke nüfusunun %14.2'sini 0-14 yaş aralığındaki çocuklar oluşturmaktadır. Bu oran, çocukların toplumsal yapı içerisindeki önemini açıkça ortaya koymaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2023-2024 Eğitim İstatistik Yıllığı'na göre, örgün ve yaygın eğitim kapsamında 3 yaş ve üzeri çocuklar eğitim hizmetlerinden faydalanmaktadır. Bu durum, eğitimde erişilebilirliğin ve çocuklara verilen önemin bir göstergesidir.

Çocukların cinsel sömürü ve istismardan korunmasına yönelik uluslararası yükümlülükler kapsamında, Avrupa Konseyi tarafından 2007 yılında Lanzarote'de kabul edilen "Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi", Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi tarafından onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme ile çocukların korunmasına ilişkin yasal ve kurumsal çerçeve güçlendirilmiştir.

Ülkemizde çeşitli sosyal nedenlerden dolayı ailesi tarafından bakılamayan ya da bakıma muhtaç durumda olan çocuklar, Sosyal Hizmetler Dairesi'ne bağlı Lefkoşa Çocuk Yuvası, SOS Çocuk Köyü ve SOS Gençlik Evleri aracılığıyla devlet güvencesi altına alınmaktadır. Lefkoşa Çocuk Yuvası'nda bulunan çocukların tüm ihtiyaçları Sosyal Hizmetler Dairesi tarafından karşılanmakta; SOS Çocuk Köyü ve Gençlik Evlerinde kalan çocuklar için ise asgari ücretin %75'i oranında devlet katkısı sağlanmaktadır.

Ayrıca, Lefkoşa Surlarıçi Bölgesi'nde faaliyet gösteren Çocuk ve Gençlik Merkezi (ÇOGEM), madde bağımlılığı riski taşıyan, riskli davranışlar sergileyen, çalıştırılan ya da sokakta yaşayan çocuk ve gençlere yönelik çok yönlü destek hizmetleri sunmaktadır. Bu merkez, sosyal risk

altındaki çocukların rehabilitasyonu ve topluma yeniden kazandırılmaları açısından önemli bir misyon üstlenmektedir.

ii) AMAÇ

Kadınların hayatın tüm alanlarındaki fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarının ve her tür şiddet ve ayrımcılıktan uzak şekilde yaşamalarının sağlanarak her alanda ve düzeyde temsil ve katılımının artırılması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Kadın erkek fırsat eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlenmesi önceliğinin tüm plan, program, politika geliştirme ve uygulama süreçlerinde yer alması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.517)			
Tedbir 517.1 Kadın-erkek fırsat eşitliği ve kadınların güçlenmesi ilkesinin tüm plan, program, politika geliştirme ve uygulama süreçlerinde yer alması için kurumsal mekanizmaların ve izleme sistemlerinin oluşturulması sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Kadınlara yönelik mesleki eğitim programları düzenlenecek. İş Yasasında yapılacak düzenlemeler ve esnek çalışma saatleri ile kadınlara daha çok istihdam sağlanacaktır.
Kadınların işgücüne katılımlarını artıracak girişimcilik, finansal ve dijital okuryazarlık, kooperatifçilik gibi alanlardaki programların kapsamı genişletilerek yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı P.519)			
Tedbir 519.1 Kadınların işgücüne katılımını artırmak amacıyla girişimcilik, finansal okuryazarlık, dijital beceriler ve kooperatifçilik konularında mevcut programların kapsamı genişletilecek ve ülke geneline yaygınlaştırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Hazırlanan Kadın Girişimciliği Projesi; Girişimcilik, Kooperatifçilik, Dijital okur yazarlık ve Atölyeler başlıkları altında uygulamaya konmuş olup farkındalık çalışmaları yapılacaktır.
Değişen işgücü piyasasına kadınların tam, eşit, güvenceli ve etkin katılımlarının sağlanması, bu kapsamda ortaya çıkacak yeni beceri ve yeteneklerin kadınlara kazandırılmasına yönelik programlar geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.520)			
Tedbir 520.1 Değişen işgücü piyasasına uyum sağlanması amacıyla kadınların tam, eşit, güvenceli ve etkin katılımını destekleyen; yeni beceri ve yetenek kazandırmaya yönelik eğitim ve destek programlarının geliştirilmesi ve uygulanması sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Kadına Yönelik Meslek Eğitimi ve Sosyal Destek Projesi kapsamında kadınlara sepet koza örücülüğü, Karpaz işi dokuma eğitimleri verilecektir. 2. Kadınlara yönelik diğer mesleki alanlarla ilgili eğitim programları düzenlenecektir.
Kırsalda kadın girişimciliğinin ve teknoloji okuryazarlığının artırılması, kadınlara yönelik sosyal alanların oluşturulması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.521)			
Tedbir 521.1 Kırsalda kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımını desteklemek amacıyla kadın girişimciliğini ve teknoloji okuryazarlığını artıracak programlar geliştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Kadın Girişimciliği Projesi kapsamında eğitimler yapılacaktır.

Kadınlara ve çocuklara yönelik şiddette sıfır tolerans ilkesiyle mücadele edilecek, şiddetin önlenmesi ve şiddet mağdurlarının korunması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.522)			
Tedbir 522.1 Kadınlara ve çocuklara yönelik şiddette sıfır tolerans ilkesi çerçevesinde önleyici, koruyucu ve destekleyici mekanizmaların güçlen-dirilmesi ve uygulanması sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Adli ve psikolojik destek, kadın sığınma evi, ev içi şiddet mevzuat çalışmaları yapılacaktır.
Doğum öncesi dönemi de kapsayacak şekilde çocukların sağlık, beslenme, erken öğrenme, karşılık verici duyarlı bakım, güvenli çevre ve sosyal koruma politikalarına yönelik hizmetlere erişilebilirliğinin artırılması ve niteliğinin yükseltilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.523)			
Tedbir 523.1 Doğum öncesi dönemden başlayarak çocukların sağlık, beslenme, erken öğrenme, duyarlı bakım, güvenli çevre ve sosyal koruma hizmetlerine erişimini artırmak ve hizmetlerin niteliğini yükseltmek için bütüncül programlar geliştirilmesi ve uygulanması sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Alo 183 Acil Sosyal Hizmet hattı daha etkin şekilde kullanılacaktır.
Erken çocukluk dönemi bakım ve eğitim hizmeti veren kurumların sayısı artırılacak, bu hizmeti sağlayan kurumlar için ortak bir düzenleme yapılacak, hizmet sunum modelleri çeşitlendirilecek ve denetimler etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı P.524)			
Tedbir 524.1 Erken çocukluk dönemi bakım ve eğitim hizmetlerinin yaygın-laştırılması, standartlarının yükseltilmesi, hizmet sunum modellerinin çeşitlendirilmesi ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi için düzen-lemeler yapılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Kreş Emirnamesi günümüz şartlarına uyumlaştırılarak mevzuat çalışmaları başlatılacaktır.
Çocuk hakları kapsamında çocukların cinsel sömürü ve istismara karşı korunması ile ilgili Çocuk İzlem Merkezi Yasa Tasarısı'nın yasallaşması için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.525)			
Tedbir 525.1 Çocukların cinsel sömürü ve istismara karşı korunmasını güçlendirmek amacıyla, Çocuk İzlem Merkezi Yasa Tasarısı'nın yasalaşma sürecinin tamamlanması ve gerekli hazırlıkların yapılması sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Çocuk İzlem Merkezi Yasa Tasarısı ile ilgili çalışmalar tamamlanacaktır.
Çocuğa yönelik ihmal, istismar ve şiddeti önleyecek program ve uygulamalar geliştirilecektir. (Kalkınma Planı P.526)			
Tedbir 526.1 Çocuğa yönelik ihmal, istismar ve şiddetin önlenmesi amacıyla toplumsal farkındalık, erken müdahale, koruma ve destek mekanizmalarını içeren program ve uygulamalar geliştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Sivil Toplum Örgütleri	1. Çocuğa yönelik ihmal, istismar ve şiddeti önleme ile ilgili eğitim kurumlarında eğitimler verilecektir. Hazırlanan programlara ilgili paydaşların aktif katılımının sağlanması için çalışma yapılacaktır.

Çocukların suça maruz kalmalarının önlenmesine yönelik kurumların kapasitesi artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.528)			
Tedbir 528.1 Çocukların suça sürüklenmesi ve suça maruz kalmasının önlenmesi amacıyla koruyucu ve önleyici hizmet sunan kurumların koordinasyon kapasitesinin artırılması sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	PGM, Sivil Toplum Örgütleri	1. Kurumlar arası işbirliği ile suçu önleme çalışmaları yapılacaktır.
Adli süreçte çocuklara özgü koruma mekanizmaları güçlendirilerek çocuk dostu mülakat uygulamaları desteklenecek ve adli görüşme odaları yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı P.529)			
Tedbir 529.1 Adli süreçte çocukların haklarının korunması ve ikincil travmadan kaçınılması amacıyla çocuklara özgü koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi, çocuk dostu mülakat uygulamalarının yaygınlaştırılması ve adli görüşme odalarının ülke genelinde kurulması sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	PGM, Sivil Toplum Örgütleri	1. Çocuk İzlem Merkezi Yasa Tasarısı içerisinde PGM içerisinde adli görüşme odalarının oluşturulması için çalışmalar tamamlanacaktır.
Okulların rehberlik hizmetleri güçlendirilecek ve çocuklara etkili danışmanlık hizmetleri sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.530)			
Tedbir 530.1 Okulların rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin kurumsal, teknik ve insan kaynağı kapasitesi artırılarak çocuklara daha etkili, erişilebilir ve ihtiyaç odaklı danışmanlık hizmetleri sunulması sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı		1. “Rehberlikte Dönüşüm: Okul Temelli Psikososyal Destek ve Danışmanlık Programı” kapsamında altyapı, kadro ve model geliştirme gerçekleştirilecektir.
Bağımlılık oluşturan davranış ve maddelerden çocukların korunmaları için farkındalık yaratan eğitimler düzenlenecektir. (Kalkınma Planı P.533)			
Tedbir 533.1 Bağımlılıkla mücadele amacıyla çocuklara, ailelere ve çocuklarla çalışan profesyonellere yönelik bilinçlendirme çalışmaları ve eğitimler sürdürülecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Uyuşturucu ile Mücadele Komisyonu, Sivil Toplum Örgütleri	1. Güçlü Yarınlar: Bağımlılıkla Mücadelede Eğitim ve Farkındalık Programı” kapsamında hazırlık, paydaş katılımı ve içerik geliştirme çalışması yapılacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Kadın ve Çocuk Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Kadın İstihdam Oranı	%	36.1	36.2	36.4
İşgücüne Katılım Oranı, Kadın	%	38.3	38.3	38.5
Kadınlara Yönelik Meslek Edindirme Kurslarına Katılım Sayısı	Adet	90	150	45
Özel Kreş Sayısı	Adet	58	58	72
Denetlenen Özel Kreş Sayısı	Adet	58	58	110

Kaynak: İstatistik Kurumu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.4.5. YAŞLI NÜFUS

i) MEVCUT DURUM

Teknolojik gelişmelerin hızlanması ve yaşamı tehdit eden hastalıkların tedavisindeki ilerlemeler, bireylerin beklenen yaşam süresini uzatmaktadır. Bu gelişmeler ışığında, yaşlı bireylerin çağımıza uyum sağlamalarını kolaylaştırmak amacıyla bakım hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaşam boyu eğitim imkânlarının artırılması ön plana çıkmaktadır. Ülkemizde yaşlı bireylerin hayata bağlanmaları ve topluma uyum sağlamaları için Özel Bakımevi ve Özel Huzurevleri Yasası, günümüz koşullarına göre düzenlenmiş ve yasalaşması için Cumhuriyet Meclisi'ne gönderilmiştir.

Yeni özel bakımevleri ve huzurevlerinin kurulması için gerekli her türlü teşviğin sağlanmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Yaşlı sağlığının korunması amacıyla düzenli sağlık izlemeleri yapıl-makta, yaşla birlikte artan hastalıklara yönelik koruyucu ve tedavi edici hizmetler geliştirilmektedir. Geriatri ve palyatif bakım hizmetleri sunan merkezlerin sayısı artırılırken, bu alanda uzman personel yetiştirilmesine de önem verilmektedir. Palyatif bakım hizmetlerinin sağlık sistemine entegre edilmesiyle, her yaşlının kaliteli ve eşit yaşam sonu hizmeti alması hedeflenmektedir. Düşme ve kaza risklerini azaltmak adına konut içi ve çevre düzenlemeleri yapılmakta, uzun süreli bakıma ihtiyaç duyan yaşlılara yönelik hizmet çeşitliliği artırılmaktadır. Uzun süreli hizmet sunan kurumlar arasında bütün-lük ve eşgüdüm sağlanarak, yerel yönetimlerin bu alandaki rolü artırılmaktadır.

Evde ve kurumsal yaşlı bakım hizmetlerinde görev alacak işgücünün nitelik ve niceliği artırılmaktadır. Yaşlı bireylerin hayat boyu öğrenme olanaklarına erişimi kolaylaştırılmakta, aktif yaşlanma fırsatları yaratılmakta ve ekonomik-sosyal yaşama katılımları teşvik edilmektedir. Çalışma hayatında kalmaları için mekanizmalar geliştirilmekte ve toplumsal karar alma süreçlerine katılımları desteklenmektedir.

KKTC İstatistik Kurumu verilerine göre, 2021 yılsonu itibarıyla ülkenin projeksiyon nüfusu 382,836 olarak açıklanmıştır. 0-14 yaş grubunun oranı 1978 yılında %29.5 iken 2023 yılında %13.5'ye düşmüştür. Aynı dönemde, 15-64 yaş grubu nüfus oranı ise %60.9'dan %77.7 seviyesine yükselmiştir. Aynı dönemde, 65+ yaş grubu nüfus oranı ise %9.6'dan %8.9 seviyesine gerilemiştir.

Bu veriler, KKTC nüfusunun giderek yaşlanma eğiliminde olduğunu göstermektedir. KKTC'de yaşlılara yönelik hizmetler, Sosyal Hizmetler Dairesi tarafından sunulmaktadır. Lapta'da 45 kişi kapasiteli bir huzurevi bulunmaktadır. Kabul kriterleri arasında, bireyin yatalak olmaması, bulaşıcı hastalık taşımaması ve günlük yaşamını bağımsız bir biçimde sürdürebilmesi yer almaktadır.

KKTC'de yaşlı nüfusun artışı, bakım ve destek hizmetlerinin kapsamlı bir şekilde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Hizmetlerin çeşitlendirilmesi, kapasitenin artırılması ve yaşlı bireylerin toplumsal yaşama entegrasyonu, öncelikli hedefler arasında yer almaktadır.

ii) AMAÇ

Yaşlı nüfusun artmasıyla bakım hizmetlerinin geliştirilmesi, yaşam boyu eğitim imkânlarının artırılması ve yaşlıların değişime uyumunun sağlanması ön plana çıkmaktadır. Yaşlıların yaşam

kalitesinin yükseltilmesi, ekonomik ve sosyal hayata etkin bir şekilde katılabilmesi, aktif ve bağımsız olarak hayatlarını sürdürebilmesi, yüksek kalitede uzun süreli bakım, sağlık ve diğer hizmetlerden yararlanabilmesi temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ile ilgili hukuki düzenlemeler yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.535)			
Tedbir 535.1 Huzurevi Yasası ve Özel Huzurevleri Yasası günümüz koşullarına göre güncellenecek, yaşlılarımızın hayata bağlanmaları ve topluma uyum sağlamaları için gerekli destek sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Maliye Bakanlığı	1. Cumhuriyet Meclisi -İdari Komitesinde bulunan Özel Bakım Merkezleri ile Özel Huzurevleri Yasa Tasarısı'nın görüşülmesine başlanacaktır.
Tedbir 535.2 Bakımevleri ile ilgili mevzuat çalışması yapılacaktır	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Maliye Bakanlığı	1. Cumhuriyet Meclisi -İdari Komitesinde bulunan Özel Bakım Merkezleri ile Özel Huzurevleri Yasa Tasarısı'nın görüşülmesine başlanacaktır.
Yaşlıların kendilerini dışlanmış ve yalnız hissetmedikleri bir ortam oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı P.541)			
Tedbir 541.1 Nesiller arasında fikir ve değerler akışının sağlanabileceği sosyal ortamlar ve mekanlar oluşturulacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Girne-Karakum bölgesinde yaşlıların günlük olan yararlanabileceği, sosyal, psikolojik ve fiziksel ihtiyaçları için Gündüz Konukevi Projesi hayata geçirilecektir.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Yaşlı Nüfus Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Devlet Huzurevi Sayısı		1	1	2

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.4.6. GENÇLİK

i) MEVCUT DURUM

Toplumun 12-24 yaş aralığında yer alan bireylerini kapsayan gençlik dönemi, çocukluk ile yetişkinlik arasındaki geçiş sürecini ifade etmekte olup; bireylerin fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimlerinin en yoğun şekilde yaşandığı, değişim ve yeniliklere en açık oldukları evredir. Gençlik, sahip olduğu dinamizm, enerji ve potansiyel ile toplumların gelişiminde ve dönüşümünde kilit bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda, gençlerin toplumsal sorunlara

duyarlılıklarının artırılması, karar alma süreçlerine katılımlarının teşvik edilmesi ve demokratik değerlere bağlı bireyler olarak yetiştirilmeleri büyük önem arz etmektedir.

Gençlerin karşılaştıkları sorunların tespit edilmesi, bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi, boş zamanlarını verimli ve yapıcı etkinliklerle değerlendirmelerine olanak sağlanması ve duyarlı, bilinçli bireyler olarak yetişmelerine katkıda bulunulması amacıyla Gençlik Dairesi faaliyetlerini sürdürmektedir. Daire, gençlere yönelik hizmet ve projeleriyle onların kişisel, sosyal ve kültürel gelişimlerine katkı sağlamayı hedeflemekte; toplumsal hayata etkin katılımlarını desteklemektedir.

2023 yılı için 476,214 kişi olarak tahmin edilen toplam nüfusumuzun %24.4'ü (115,994 kişi) 15-24 yaş grubundaki kişilerden oluşmaktadır.

Hane Halkı İşgücü Anketine göre, 2023 yılı itibarıyla genç nüfusta işsizlik oranı (15-24 yaş grubunda olanlar) %14.9 olarak tespit edilmiştir.

ii) AMAÇ

Gençlerin güçlü yaşam becerilerine, insani ve millî değerlere sahip olarak yetişmeleri, iktisadi ve sosyal hayata ve karar alma mekanizmalarına aktif katılımlarının sağlanması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Gençleri okul-sınav-iş bulma döngüsünden çıkartan, fiziksel, sosyal ve bilişsel gelişimleri ile yenilikçi ve girişimci niteliklerini destekleyen kültürel, bilimsel ve sportif faaliyetler özendirilecek, yaygınlaştırılacak ve erişilebilir hale getirilecektir. (Kalkınma Planı P.545)			
Tedbir 545.1 Gençlerin sadece okul ve sınav odaklı değil; fiziksel, sosyal, bilişsel, yenilikçi ve girişimci niteliklerini geliştirecek kültürel, bilimsel ve sportif faaliyetlerin erişilebilirliğinin artırılması ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Yüzme Bilmeyen Kalmasın Projesi başlatılarak devam edecektir. 2. Basketbol Kursları Projesi başlatılarak devam edecektir. 3. Dans Workshopları Projesi başlatılarak devam edecektir. 4. Halk Dansları Kursları Projesi başlatılarak devam edecektir. 5. Zeka ve Akıl Oyunları Projesi başlatılarak devam edecektir. 6. Kıbrıs Çocuk Oyunları Projesi başlatılarak devam edecektir. 7. Sanatsal Atölyeler Projesi başlatılarak devam edecektir. 8. Ülkemi Tanıyorum Projesi başlatılarak devam edecektir. 9. 19 Mayıs Gençlik Şöleni yapılacaktır. 10. 15 Kasım Cumhuriyet Şöleni yapılacaktır. 11. Kantara Gençlik Kampı faaliyetleri devam edecektir. 12. Lapta Gençlik Kampı faaliyetleri devam edecektir.
Gençlerin okuma, anlama ve düşünme yetileri ile liderlik becerilerinin artırılmasına yönelik faaliyetler yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı P.548)			
Tedbir 548.1 Gençlerin okuma, anlama, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve liderlik becerilerini geliştirmek için okul içi ve okul dışı faaliyetleri yaygınlaştırılacak ve erişilebilir hale getirilecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri, Kültür Dairesi	1. Dipkarpaz Gençlik Merkezi'nde zeka ve akıl oyunları kursları başlatılacaktır. 2. Kantara Yaz Kampı öncesi gönüllü gençlere yönelik liderlik eğitimi verilecektir. 3. Halk kütüphanelerinin halk merkezleri olarak çalıştırılması bağlamında "Akdeniz Esintileri Perşembe Sohbetleri", uzman söyleşileri, imza günleri ve atölye çalışmaları gibi etkinlikler düzenlenecektir.

Gençlerin sosyal hayatta ve karar alma mekanizmalarında aktif rol almaları desteklenecektir. (Kalkınma Planı P.550)			
Tedbir 550.1 Gençlerin sosyal yaşamda görünürlüklerini ve karar alma süreçlerine katılımlarını artırmak amacıyla bilinçlendirme, kapasite geliştirme ve temsil mekanizmalarının güçlendirilmesi sağlanacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri, Kültür Dairesi	1. KKTC'deki Gençlik Federasyonu ile iş birliği içerisinde "Gençlik Çalışmaları Üst Kurulu" oluşturulacaktır.
Gençlik merkezleri ve gençlik kamplarında yürütülen programlar, gençlerin kişisel ve sosyal gelişimine katkı sağlamasına yönelik düzenlenen programlar ile faaliyetlerin sayısı ve kalitesi artırılacaktır. (Kalkınma Planı P.551)			
Tedbir 551.1 Gençlerin daha güvenli ve verimli ortamlarda faaliyet gösterebilmelerini sağlayarak ve gençlik merkezlerini çağdaş standartlara uygun hale getirerek gençlerin sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerine destek olunacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Dipkarpaz Gençlik Merkezi'nin yenilenmesine yönelik tadilat çalışmaları başlatılacaktır. 2. "Zeka ve Akıl Oyunları" ile "Halk Dansları" kursları verilmeye devam edecektir.
Tedbir 551.2 Gençlik kamplarının uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi ve yeni tematik gençlik kamplarının açılması için çalışmalara başlanacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Kantara Gençlik Kampı'nı uluslararası standartlara getirmek için tadilat ve yenileme süreçleri sürdürülecektir.
Gençler gönüllülük faaliyetleri kapsamında bilinçlendirilecek ve yönlendirilecek, gençlerin gönüllü faaliyetlere katılımı teşvik edilecektir. (Kalkınma Planı P.552)			
Tedbir 552.1 Gençlerin gönüllülük faaliyetlerine ilgisini artırmak, bilinçlendirmek ve katılımlarını kolay-laştırmak için eğitim, yönlendirme ve teşvik mekanizmaları geliştirilecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. "Her genç bir fidan" sloganıyla başlatılan proje kapsamında Orman Dairesinin katkılarıyla gençler ve izciler ile 550 fidan dikimi gerçekleştirilecektir.
Gençlerin bilişsel, fiziksel ve psikolojik gelişimlerini olumsuz yönde etkileyen faktörler ile etkilerinin azaltılmasını teminen gençlerin ve ebeveynlerin özelliklerine uygun psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı P.553)			
Tedbir 553.1 Gençlerin bilişsel, fiziksel ve psikolojik gelişimlerini olumsuz etkileyen faktörlerle mücadele için gençlere ve ebeveynlere yönelik özelliklerine uygun psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. "Gelecek Bensem Umut Benim" projesi ile, madde bağımlılığı, akran zorbalığı, aile içi şiddet, güvenli internet kullanımı, düzenli beslenmenin önemi gibi konularda öğrencilere yönelik seminerlere devam edilecektir.
Gençler ve ebeveynler sanal platformlarda karşı karşıya oldukları riskler konusunda bilgilendirilecektir. (Kalkınma Planı P.555)			
Tedbir 555.1 Gençlerin ve ebeveynlerin dijital ortamlarda maruz kalabilecekleri riskler konusunda farkındalıklarını artırmak ve güvenli internet kullanımlarını sağlamak amacıyla bilgilendirme ve eğitim programları geli-tilecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Milli Eğitim Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. "Gelecek Bensem Umut Benim" projesi ile, güvenli internet kullanımı konusunda hem öğrencilere hem de ebeveynlerine yönelik seminerlere devam edilecektir.

Özel politika gerektiren gençlerin toplumla entegrasyonunun artırılması için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.556)			
Tedbir 556.1 Özel politika gerektiren gençlerin sosyal hayata katılımlarını ve toplumla entegrasyonlarını artırmak için eğitim, sosyal destek ve farkındalık çalışmalarının hayata geçirilmesi sağlanacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Milli Eğitim Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Söz konusu gençlerle kamp, Kıbrıs oyunları ve oyun parkı etkinlikleri yapılacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Gençlik Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Genç İşsizlik Oranı 15-24 yaş	Adet	14.9	14.9	14,5

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.4.7. SOSYAL HİZMETLER

i) MEVCUT DURUM

KKTC’de sosyal hizmet faaliyetleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde bulunan Sosyal Hizmetler Dairesi tarafından yürütülmektedir. Sosyal hizmetler; birey, aile ve toplum düzeyinde koruma, bakım, destek ve rehabilitasyon hizmetlerini kapsamaktadır.

Sosyal hizmetlerden yararlanan temel gruplar şunlardır; Çocuklar (koruma altında olan, istismar mağduru, suça sürüklenen), yaşlı bireyler, engelli bireyler, kadınlar (özellikle şiddet mağduru), yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altındaki birey ve aileler.

Sosyal yardım ve maaş sistemleri, ihtiyaçlı bireyler için düzenli ya da geçici destek sağlamaktadır. Başlıca yardım türleri; engelli maaşı, yaşlılık maaşı, çocuk yardımı ve öksüz ve yetim yardımlarıdır. Sosyal yardımlar için hane bazlı değerlendirme yapılmakta, gelir ve yaşam koşulları analiz edilmektedir.

Sosyal Hizmetler Dairesi'nin 2023 yılında nakdi yardım yaptığı muhtaç ve yoksul sayısı önceki yıla göre %2.9 oranında artarak 4,219 kişi olmuştur. Sosyal Hizmetler Dairesi'nin 2023 yılında çeşitli kategorilerdeki vatandaşlara ödediği toplam miktar ise önceki yıla göre %87.1 oranında artmış ve 292,495,928 TL’den 547,336,163 TL’ye yükselmiştir.

Tablo 27: Sosyal Hizmetler Dairesi'nce Yapılan Ödemelerin Türüne Göre Dağılımı ve Ödenen Miktarlar

Ödemelerin Türü		2021	2022	2023
Sosyal Yardım (Yoksul) Maaşı	A	3,919	4,102	4,219
	B	100,291,523	196,930,379	368,225,699
Malul Maaşı	A	90	86	83
	B	5,487,690	9,854,956	18,682,120
Şehit Ailesi Maaşı	A	302	281	267
	B	29,064,846	50,670,653	93,573,868
Malul Gazi Maaşı	A	230	221	218
	B	16,406,982	29,360,473	55,977,387
Şehit Ebeveynleri Maaşı	A	68	56	51
	B	2,600,147	4,108,855	7,150,902
Acil Yardımlar	A	57	29	30
	B	17,300	20,800	58,300
Koruyucu Aile Ödemesi	A	21	22	21
	B	1,013,312	1,549,812	3,667,887
Toplam	A	4,687	4,797	4,889
	B	154,881,800	292,495,928	547,336,163

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Lefkoşa ve Gazimağusa’da çocuk bakım merkezleri, engelli bakım merkezleri ve kadın sığınma evleri faaliyet göstermektedir. Yaşlı bakım hizmetleri hem kurumsal hem de evde bakım modeliyle desteklenmektedir. Evde bakım hizmetleri, özellikle engelli ve yaşlı bireylerin gündelik yaşamda bağımsız kalmalarına yardımcı olmak amacıyla sunulmaktadır.

Aile içi şiddetle mücadele, çocuk koruma sistemi, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri kapsamında sosyal çalışmacılar aktif rol üstlenmektedir. Sosyal hizmet uzmanları okullarda, sağlık merkezlerinde ve adli vakalarda yönlendirici olarak görev almaktadır.

Personel eksikliği, hizmetlerin etkinliğini sınırlayan önemli bir faktördür. Sosyal hizmet mevzuatının güncellenmesi ihtiyacı vardır. Kurumsal kapasitenin artırılması, hizmetlerin bölgesel yaygınlığı açısından önemlidir. Veri ve kayıt sistemlerinin dijitalleşmesi gerekmektedir.

ii) AMAÇ

Sosyal hizmetlerin geliştirilmesi, sosyal devlet anlayışının esası olarak ekonomik istikrarın sağlanması, yoksulluğun azaltılarak, toplumsal refahın artırılması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Sosyal Hizmetlerin sorumluluk alanında bulunan vatandaşlara verilen hizmet şartlarının evrensel normlara uygun olarak iyileştirilmesi yönünde çalışmalar yapılarak hizmetlerin kalitesi artırılabacaktır. (Kalkınma Planı P.561)			
Tedbir 561.1 Sosyal hizmetlerin sorumluluk alanındaki bireylere yönelik sunulan hizmetlerin kalitesini artırmak ve evrensel normlara uygun hale getirmek için standartların geliştirilecek ve uygulama iyileştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Sosyal olarak sürdürülebilir bir sistem için eşit dağılım politik sorumluluk ile gerçekleştirilecektir.
Hedef odaklı yardımların yapılması için sistem oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı P.562)			
Tedbir 562.1 Sosyal yardımların gerçekten ihtiyaç sahibi olan bireylere ulaşmasını sağlamak ve kaynakların etkin kullanımını artırmak amacıyla hedef odaklı yardım sisteminin kurulması sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Maliye Bakanlığı	1. Hedef odaklı yardımların yapılması için sistem oluşturularak eğitim planlaması yapılacaktır.
Sosyal Yardım amacı ile mevcut tesisler yenilenirken, yeni tesislerin oluşturulması için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.564)			
Tedbir 564.1 Lapta Huzurevi ve Lefkoşa Otizm Merkezi binaları tamamlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Lapta Huzurevi ve Lefkoşa Otizm Merkezi binaların yapımına başlanacaktır.
Tedbir 564.2 Çocuk ve gençlerin kötü alışkanlıklardan korunması, suça itilmesinin önlenmesi için ilgili kurumlarla iş birliği içerisinde çalışarak etkin önlemler alınmasını sağlamak, ihmal ve istismarın önlenmesi, kötü alışkanlıkların ve bağımlılıkların azaltılmasına yönelik hizmetlerin geliştirilmesi amacıyla Çocuk, Aile Danışma ve Eğitim Merkezi'nin (ÇADEM) açılması yönündeki çalışmalar tamamlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. ÇADEM ile ilgili proje çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 564.3 Yeni Erenköy Yaşlı ve 18 Yaş Üstü Engelli Rehabilitasyon Merkezi ve Aile Danışma Merkezi tamamlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Yeni Erenköy Yaşlı ve 18 Yaş Üstü Engelli Rehabilitasyon Merkezi ve Aile Danışma Merkezi binalarının yapımına başlanacaktır.
Tedbir 564.4 Minareliköy Engelsiz Yaşam Evi'nin yatılı kısmı hizmete açılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri	1. Demirhan Engelsiz Yaşam Evi açılacaktır.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Sosyal Hizmetler Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Sosyal Yardım Alan Kişi Sayısı	Adet	4,219	4,326	4,300

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.4.8. KÜLTÜR

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, coğrafi konumu, tarih boyunca ev sahipliği yaptığı farklı medeniyetler ve bu medeniyetlerden aldığı kültürel miras sayesinde, zengin ve çok yönlü bir kültürel yapıya sahiptir. Ada, tarihsel süreçte Roma, Bizans, Osmanlı ve İngiliz egemenlikleri altında bulunmuş ve bu dönemlerde farklı uygarlıkların izlerini taşıyan değerleri günümüze kadar koruyabilmiştir. Tarihi miras ve bu mirasın korunarak gelecek kuşaklara aktarılması, KKTC'nin kültürel kimliğinin temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Özellikle arkeolojik kalıntılar, tarihi yapılar, dini eserler ve geleneksel yaşam biçimleri, ülkenin tarihsel zenginliğini ortaya koyar.

Kuzey Kıbrıs'ta geleneksel sanatlar, kültürel hafızanın yaşatılmasında önemli bir role sahiptir. Halı dokumacılığı, seramik yapımı ve el işleri gibi sanat dalları, geçmişten günümüze gelen becerilerle icra edilmektedir. Özellikle sanatçılar, bu geleneksel sanatları modern yaklaşımlarla harmanlayarak yaşatmakta ve yeni nesillere aktarmaktadır. El sanatları, köylerde ve kasabalarda düzenlenen festivallerde ve çeşitli kültürel etkinliklerde sıkça sergilenmektedir.

KKTC'de halk müziği, Akdeniz coğrafyasının tipik özelliği olan kültürel sentezi yansıtır. Geleneksel danslar arasında en çok bilinenler zeybek ve kılıç kalkan oyunlarıdır. Bu danslar, folklor ekipleri ve halk dansları dernekleri tarafından yaşatılmakta, yerel ve uluslararası festivallerde sergilenmektedir. Müzik ve dans, kültürel kimliğin canlı kalmasını sağlayan dinamik unsurlar arasında yer almaktadır.

KKTC'de dini bayramlar, toplumsal dayanışma ve birlikteliği pekiştiren en önemli kültürel unsurlar arasındadır. Ramazan ve Kurban Bayramı gibi İslam bayramları, toplum tarafından coşku ile kutlanır. Bunun yanı sıra, yerel geleneklere özgü özel günler ve kutlamalar da kültürel yaşamda canlılığını korumaktadır. Bayramlar; aile ziyaretleri, mezarlık ziyaretleri, geleneksel yemekler ve toplu etkinliklerle zenginleşmektedir.

Kuzey Kıbrıs mutfağı, Akdeniz ve Orta Doğu mutfak kültürlerinin bir sentezi olarak zengin bir çeşitlilik sunar. Kebaplar, mezeler, dolmalar, hellim, şeftali kebabı ve geleneksel tatlılar olan fırın sütlaç, lokma ve paluze gibi lezzetler, Kıbrıs mutfağının öne çıkan unsurlarındandır. Ayrıca zeytin, zeytinyağı ve narenciye ürünleri de mutfağın temelini oluşturmaktadır. Mutfak kültürü, hem günlük yaşamda hem de özel günlerde toplumsal paylaşıma katkıda bulunan önemli bir bileşendir.

KKTC'de Türkçe, resmi ve ana dildir. Edebiyat alanında yerel yazarlar ve şairler, adanın kültürel ve toplumsal yapısını, tarihini ve günlük yaşamını eserlerinde yansıtmaktadır. Roman,

şiir, tiyatro ve deneme gibi türlerde eserler verilmekte; bu eserler, halkın kültürel belleğini zenginleştirmekte ve korumaktadır. Kültür Dairesi, yerel yazarların ve yayıncıların desteklenmesi için çeşitli faaliyetler yürütmekte, yeni eserler kütüphanelere kazandırılmaktadır.

Modern sanat etkinlikleri, tiyatro, müzik ve resim sergileri, KKTC’de kültürel yaşamın önemli parçalarındandır. Kültür Dairesi, Atatürk Kültür Merkezi ve İsmet Vehit Güney Sanat Merkezi gibi kuruluşlar, sanatçılara destek vermekte ve sergi, tiyatro gösterileri gibi etkinliklerin düzenlenmesine katkı sağlamaktadır. Ancak sanat dünyası henüz tam anlamıyla profesyonelleşemediğinden, devlet desteği ve organizasyonları hayati önem taşımaktadır. "Güzel Sanatlarla İlgili Derneklere Yardım Tüzüğü" kapsamında sanatsal projelere finansal destek sağlanmakta, bireysel sanatçılara Kültür Dairesi tarafından destek sunulmaktadır.

Tiyatro, KKTC’de kültürel yaşamın dinamik unsurlarından biridir. Kıbrıs Türk Devlet Tiyatroları, Lefkoşa Belediye Tiyatrosu ve çeşitli özel tiyatro toplulukları tarafından çok çeşitli oyunlar sahnelenmektedir. Üniversitelerdeki tiyatro toplulukları ve amatör gruplar da tiyatronun yaygınlaşmasına katkıda bulunmaktadır. Tiyatro sanatı, toplumsal farkındalık yaratma ve kültürel değerleri yaşatma konusunda etkin bir rol oynamaktadır.

Kıbrıs’ta Osmanlı döneminden günümüze ulaşan köklü vakıf geleneği, sosyal yardımlaşma ve toplumsal dayanışmanın temel taşlarından biridir. 1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu’nun Kıbrıs’ı fethiyle birlikte kurulan vakıflar, eğitim, sağlık, sosyal yardım, kültür ve çevre gibi alanlarda hizmet vermiştir. Bugün, Kıbrıs Vakıflar İdaresi, bu vakıfların yönetiminden, korunmasından ve gelirlerinin toplumsal projelere aktarılmasından sorumludur. İdare, vakıf mallarını çağdaş yönetim anlayışıyla işletmekte ve dini-sosyal faaliyetlerin finansmanını sağlamaktadır.

Milli Kütüphane, KKTC’nin ulusal bilgi mirasını koruma ve halkın hizmetine sunma misyonunu üstlenmiştir. Yazılı ve görsel materyallerin toplanması, düzenlenmesi ve erişime sunulması amacıyla faaliyet göstermektedir. Aynı zamanda, araştırmacılar ve öğrenciler için önemli bir kaynak merkezi olan Milli Kütüphane, ulusal yayınların eksiksiz sağlanması için özen göstermektedir. Kültür Dairesi, kütüphanelerin bakım ve onarımlarını düzenli olarak gerçekleştirerek kültürel varlıkların korunmasını sağlamaktadır.

Tablo 28: Milli Kütüphane ile Halk Kütüphanelerindeki Kitap Sayıları

Kütüphane Adı	2021	2022	2023
1. KT Milli Kütüphanesi	112,030	113,399	114,658
2. Gazimağusa Halk Kütüphanesi	27,992	28,081	28,285
3. Girne Halk Kütüphanesi	36,308	37,582	39,062
4. Güzelyurt Halk Kütüphanesi	34,312	34,626	35,136
5. İskele Halk Kütüphanesi	24,444	24,597	24,817
6. Akdoğan Halk Kütüphanesi	22,635	22,901	23,108
7. Mehmetçik Halk Kütüphanesi	9,567	9,628	9,689
8. Değirmenlik Halk Kütüphanesi	17,351	17,652	18,007
9. Yeni Erenköy Halk Kütüphanesi	8,137	8,137	8,137
Toplam	292,776	296,603	300,899

Kaynak: Kültür Dairesi

Eski Eserler ve Müzeler Dairesi, KKTC'nin tarihi mirasını koruma, belgeleme, kurtarma kazıları yapma ve müzeleri yönetme amacıyla faaliyet göstermektedir. Dünya insanlığının ortak mirası olan tarihi eserlerin korunması, restorasyonu ve tanıtılması, bu kurumun ana görevleri arasındadır. Kurtarma kazıları sonucu elde edilen tarihi eserler envantere kaydedilmekte ve müzelerde sergilenmektedir. Bu faaliyetler, KKTC'nin kültürel mirasını uluslararası alanda tanıtmayı ve kültürel değerlerin sürdürülebilirliğini sağlamayı hedeflemektedir.

Tablo 29: Envanteri Yapılan Eski Eserlerin Dökümü

Eser Türleri	2021	2022	2023
Arkeolojik	29,315	30,428	30,691
Etnografik	6,235	6,240	6,242
Kilise Malzemesi	7,959	7,961	7,976
Toplam	43,509	44,629	44,909

Kaynak: Eski Eserler ve Müzeler Dairesi

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kültürü, köklü geçmişi, geleneksel değerleri ve modern unsurları harmanlayan yapısıyla, dinamik ve zengin bir kültür oluşturmaktadır. Kültürel miras unsurlarının korunması, geleneksel sanatların yaşatılması ve çağdaş sanat faaliyetlerinin desteklenmesi, kültürel kimliğin devamlılığı açısından büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda, kültürel varlıkların dünyaya tanıtılması ve dünya kültürü ile etkileşim sağlanması, KKTC kültür politikasının temel hedefleri arasında yer almaktadır. Devletin sağladığı destek, sivil toplum kuruluşlarının katkıları ve halkın kültürel farkındalığı ile KKTC, kültürel mirasını geleceğe taşımaya devam etmektedir.

ii) AMAÇ

Kültür ve sanat mirasımızın zenginlik ve çeşitliliğinin korunup geliştirilerek gelecek nesillere aktarılması, milli kültür ve medeniyetimizin ortak değerleri etrafında toplumsal bütünlüğün ve dayanışmanın güçlendirilmesi, kültür faaliyetlerinin toplum genelinde yaygınlaştırılarak kalkınmadaki çok boyutlu etkisinin artırılması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Kıbrıs'taki kültür mirasımız; toplumun kültür ve tarih bilincini geliştirecek, kültür turizmine katkı sağlayacak ve afet riskini dikkate alacak şekilde korunacak, taşınmaz vakıf kültür varlıklarına vakfiye şartları doğrultusunda işlevsellik kazandırılacaktır. (Kalkınma Planı P.569)			
Tedbir 569.1 Kıbrıs'taki vakıf eserleri başta olmak üzere taşınmaz kültür mirasının korunmasına yönelik yürütülen tespit ve envanter çalışmalarına devam edilecek ve elde edilen veriler dijital ortama aktarılacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Eski Eserler ve Müzeler Dairesi, Vakıflar İdaresi, Sivil Toplum Örgütleri	1. Tarihi, mimari ve kültürel değeri olan kültür varlıkları tespit edildikçe envanterleri dijital ortama aktarılacaktır.
Tedbir 569.3 Çağdaş tasarım ve sergileme yöntemleriyle ören yerleri yeniden düzenlenecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Dışişleri Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi	1. Müze ve ören yerlerinde müze ile ilgili bilgilerin yer aldığı karekod uygulaması başlatılacaktır. 2. II. Türksoy Müzeler Birliği Ülke Koordinatörleri Çalıştayı yapılacaktır. 3. Gazimağusa'da bulunan Salamis Antik Kenti Çevre Düzenlemesi ve Karşılama Merkezi'nin projelendirmesi yapılacaktır. 4. Girne Kalesi'nin restorasyon, restitüsyon ve müze yenileme projelendirilme projesi yapılacaktır. 5. Müdürlüğümüz envanterine kayıtlı taşınır kültür varlıklarının dijitalleştirilmesi için projelendirilme yapılacaktır.
Tedbir 569.7 Kıbrıs'ın Türk-İslam dönemi öncelikli olmak üzere her türlü arkeolojik kazılar desteklenecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Üniversiteler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Tathısu-Çiftlikdüzü Kazı, Araştırma ve Sualtı Belgeleme Projesi çalışmalarına devam edilecektir.
Tedbir 569.10 Müze ve ören yerlerinin modern işletmecilik tekniklerine uygun yönetilmesi için alternatif tedarik ve finansman mekanizmalarının uygunluğu değerlendirilecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası, Sivil Toplum Örgütleri	1. Çağdaş müzecilik kapsamında, müzelerin bakım onarımları ve daha çağdaş yapıya ulaşmaları ile ilgili TC Kültür ve Turizm Bakanlığı ve TC Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü ile görüşmeler devam etmektedir. KKTC Maliye Bakanlığı ve KKTC Merkez Bankası ile birlikte yapılan çalışmalar neticesinde ön rapor hazırlanarak Bakanlar Kurulu'nun bilgisine getirilecektir. 2. Konu ile ilgili şartnameler hazırlanarak ihale safhasına geçilecektir.

Erken yaştan itibaren kültür ve sanat eğitimi verilecek, toplumun tüm kesimlerinin kültür sanat etkinliklerine katılım imkânları arttırılacaktır. Yetenekli bireylerin erken tespiti ve gelişimi için yetenek tespiti ve gelişimine yönelik uygulamalar desteklenecektir. (Kalkınma Planı P.572)			
Tedbir 572.1 Erken yaşlardan itibaren kültür ve sanat eğitiminin yaygınlaştırılması, toplumun her kesiminin kültür-sanat etkinliklerine erişiminin artırılması ve yetenekli bireylerin erken tespiti ile gelişimlerinin desteklenmesi için programlar hayata geçirilecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Milli Eğitim Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri, Kültür Dairesi	1. Güzel Sanatlarda Olağanüstü Yetenekli Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Yasası ve Olağanüstü Yetenekli Çocuklar Saptama Kurulunun Çalışma Esasları Tüzüğü çerçevesinde çalışmalara devam edilecektir. 2. Güzel Sanatlarla ilgili Derneklere Yardım Tüzüğü kapsamında sivil toplum örgütlerinin gençlerin sanata ve kültüre yönelmesini sağlayacak projelerine öncelik verilecektir.
Kıbrıs Türk sanatlarının yaygınlaştırılması için faaliyetler düzenlenecek, geleneksel el sanatlarının ve geleneksel ürünlerin üretimi desteklenecektir. (Kalkınma Planı P.573)			
Tedbir 573.1 Kıbrıs Türk kültürünün bir parçası olan geleneksel sanat ve el sanatlarının korunması, üretilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla eğitim, üretim ve tanıtım odaklı faaliyetler desteklenecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Milli Eğitim Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri, Kültür Dairesi	1. Kıbrıs Türk sanatlarının yaygınlaştırılması ve geleneksel el sanatlarının üretiminin desteklenmesi amacıyla bu alanda farkındalık yaratmak için sergiler düzenlenecek ve Güzel Sanatlarla İlgili Derneklere Yardım Tüzüğü bütçesi kapsamında bu alanda gelen projelere maddi destek verilecektir. 2. Kıbrıs Türk el sanatlarının geliştirilmesi anlamında Lefkara özelinde bir sergi açılacak ve Sivil Toplum Örgütlerinin bu alanda hazırladıkları araştırma kitaplarının basımı desteklenecektir.
Kıbrıs Türk kültürü yurt dışında tanıtılacak, kültürel diplomasinin tüm unsurlarından faydalanılacaktır. (Kalkınma Planı P.574)			
Tedbir 574.1 Kıbrıs Türk kültürünün yurt dışında tanıtılması için kültürel diploması araçları etkin olarak kullanılacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür Dairesi	1. TÜRKSOY'un düzenlediği uluslararası etkinliklerin tümüne katılım sağlanarak ülkemizin kültür ve sanatının tanıtım çalışmalarına katkı sağlanacaktır.
Kültür sanat alanında yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri ile bütünlüklü bir kültür sanat hayatı için eş güdüm sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.575)			
Tedbir 575.1 Kültür ve sanat alanında yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve merkezi idare arasında eş güdüm sağlayarak daha bütünlüklü ve etkin bir kültür-sanat yaşamı oluşturmak için kurumsal iş birliği mekanizmaları geliştirilecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri, Kültür Dairesi	1. Lefkoşa'da açılan önemli sergilerin taşınmasında ve ilçelerde düzenlenen kültür sanat etkinliklerinde gerek üniversitelerle gerekse de yerel yönetimlerle işbirliği çalışmalarına devam edilecektir.

Okuma kültürünün gelişmesi ve erken yaşlardan itibaren kazanılması için gerekli uygulamalar hayata geçirilecektir. Kütüphaneler çağdaş kütüphanecilik anlayışıyla yeniden işlevlendirilecektir. (Kalkınma Planı P.577)			
Tedbir 577.1 Yeni yapılacak kütüphaneler sosyal hayatın merkezinde yer alacak kültürel yapılar olarak esnek ve birden çok işlevi bünyesinde barındıracak şekilde tasarlanacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Milli Eğitim Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Sömestr sonlarında karnelerini alan ilkokul öğrencilerini kütüphanelere çekmek için faaliyetler yürütülecektir. 2. Çok okuyan çocuklara "Kitap Kurdu" belgesi verilecek ve "Karneni al da gel" etkinlikleri çerçevesinde çocuklara kitap hediye edilecektir.
Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın kültürün birleştirici gücüyle birlik beraberliğinin sağlanması için gerekli sosyal ve kültürel faaliyetler yürütülecektir. (Kalkınma Planı P.578)			
Tedbir 578.1 Yurt dışında yaşayan vatandaşların birlik ve beraberlik duygularını güçlendirmek amacıyla kültürün birleştirici rolünden faydalanarak düzenli sosyal ve kültürel etkinliklerin planlanması ve uygulanması sağlanacaktır.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür Dairesi	1. Yurt dışındaki kültür ataşelerinin değerlendirmeleri çerçevesinde destek verilerek koordineli bir şekilde çalışmalara devam edilecektir.
Kitap ve süreli yayıncılık alanının gelişmesine dair gerekli mevzuat çalışmaları yapılacak ve ilgili destek mekanizmaları geliştirilecektir. Kıbrıs Türk edebiyatının gelişimini desteklemek, yeni yazarları teşvik etmek ve kültürü tanıtıcı alanlarda tematik yayınları artırmak için edebiyat alanında çalışmalar yürütülecektir. (Kalkınma Planı P.579)			
Tedbir 579.1 Kitap ve süreli yayıncılık sektörünün gelişimini desteklemek, Kıbrıs Türk edebiyatını güçlendirmek, yeni yazarları teşvik etmek ve kültürel temalı yayınları artırmak amacıyla destek programları geliştirilecektir.	Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	Milli Eğitim Bakanlığı	1. Kıbrıs kültürünü tanıtıcı alanlardaki yazarların eserlerinin Kültür Dairesi Yayınları olarak yayınlanmasına devam edilecektir. 2. Yeni yazarların teşvik edilip özendirilmesi amacıyla şiir ve araştırma alanlarında düzenlenen İlk Kitap Ödüllü Yarışması kapsamında ilk kitabını yayımlayacak yazarlara destek mekanizmaları geliştirilecektir. 3. Roman alanında İlk Kitap Ödüllü Yarışması gerçekleştirilecektir.

iv) SAYISAL HEDEFLER

Kültür Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Yıl İçerisinde Restorasyonu/Konservasyonu Tamamlanan Taşınır Kültür Varlığı Sayısı	Adet	250	95	204
Yıl İçerisinde Restorasyonu/Konservasyonu Tamamlanan Taşınmaz Kültür Varlığı Sayısı	Adet	6	22	24
Müzeleri Ziyaret Eden Ziyaretçi Sayısı	Adet	751,703	845,778	1,167,797

Kaynak: Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.4.9. İSTİHDAM VE ÇALIŞMA HAYATI

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki çalışma yaşamı, kendi özel yasal düzenlemeleri, ekonomik koşulları ve iş piyasası dinamiklerine sahiptir. KKTC'de çalışma yaşamını etkileyen faktörler arasında sosyal, ekonomik ve politik durumlar, işgücü yapısı ve yasal düzenlemeler yer almaktadır.

KKTC'de çalışma saatleri genel olarak haftada 40 saat olarak belirlenmiştir. Fazla mesai, işveren ve işçi arasında anlaşmaya bağlıdır ve genellikle iş yasasında belirtilen şekilde, ek ödeme veya izin karşılığında gerçekleştirilmektedir.

KKTC'de, işçiler işten çıkarılmaya karşı belirli haklarla korunmaktadır. Ayrıca, işten çıkarmalar, yasal dayanaklar olmadan yapılamamaktadır. KKTC'de işçilerin haklarını savunmak ve daha iyi çalışma koşulları elde etmek için sendikalaşma yaygındır. Sendikalar, toplu iş sözleşmeleri yoluyla çalışanların haklarını ve çıkarlarını korumaktadır. Ülkede hem kamu hem de özel sektörde aktif olan çeşitli sendikalar bulunmaktadır. Bu sendikalar, işçilerin haklarını savunmak ve işverenlerle müzakere etmek için güçlü bir role sahiptir.

KKTC'de çalışmak isteyen yabancılar için çalışma izni zorunludur. Özellikle Türkiye'den gelen işçiler, KKTC iş piyasasında önemli bir yer tutmaktadır. Yabancı işçiler için düzenlenen yasal düzenlemeler hem işçi haklarını korumak hem de yerel iş gücünü desteklemek amacıyla yürürlüğe konulmuştur.

İş sağlığı ve güvenliği, KKTC'deki çalışma yaşamının önemli bir parçasıdır. İşverenlerin, iş yerinde güvenli bir ortam sağlama yükümlülüğü vardır ve bu konuda işçiler için gerekli tedbirleri almak zorundadır. İş kazalarını önlemek için çeşitli yönetmelikler ve düzenlemeler uygulanmaktadır. KKTC'de işsizlik oranı, ekonomik dalgalanmalara bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Ekonomik krizler, pandemi gibi faktörler işsizlik oranlarını artırabilmektedir.

Hanehalkı İşgücü Anketleri, KKTC'de İşgücü Piyasası için önemli bir veri kaynağı oluşturmaktadır. Bu anketlerin amacı KKTC'deki işgücünün yapısını ortaya koymak, istihdam edilenlerin, ekonomik faaliyet, meslek, işteki durum ve çalışma süresi, işsizlerin ise; iş arama süresi ve iş aradıkları meslek ve benzeri özellikleri hakkında bilgi derlemektir.

Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre 2023 yılında istihdam edilen nüfus 148,211 kişi olmuştur. Aynı dönemde çalışma çağındaki nüfus (ÇÇN) 306,908 kişiye ulaşmıştır. Bu dönemde istihdam edilen nüfusun ÇÇN oranına bakıldığında %48.3 olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile çalışabilir nüfusun %51.7'sinin çalışmadığı anlaşılmaktadır. Çalışmayan bu kesimi ev kadınları, askerler, öğrenciler, işsizler, çalışamaz durumda olanlar, emekliler vb. oluşturmaktadır.

Tablo 30: Hanehalkı İşgücü Anketlerine Göre Bazı Temel Göstergeler (2021-2023)

	2021	2022	2023
Çalışma Çağındaki Nüfus (ÇÇN)	311	301	307
İşgücü	136	148	156
İşgücüne Katılma Oranı (%)	43,8	49,1	50,9
İstihdam	126	139	148
İşsiz Sayısı	11	9	8
İşsizlik Oranı (%)	7,8	6,3	5,1
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı ¹ (%)	21,4	19,2	14,9

¹ 15-24 yaş grubunda olanlar.

Kaynak: İstatistik Kurumu

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde sosyal güvenlik sistemi, bireylerin sosyal risklere karşı korunmasını amaçlayan ve çeşitli sigorta kolları üzerinden hizmet sunan bir sistemdir. Ülkemizde sosyal güvenlik kapsamı içerisinde hizmet veren sosyal güvenlik kurumları mevcuttur. Bu kurumlar, Sosyal Sigortalar Dairesi, İhtiyat Sandığı Dairesi, Emeklilik Yasası tahtında emeklilik kurumu ve Sosyal Hizmetler Dairesi'dir. Sistem, çalışanlara ve emeklilere sağlık hizmetleri, işsizlik yardımları, emeklilik maaşı gibi çeşitli sosyal haklar sağlamaktadır.

Mevcut sosyal güvenlik sistemimiz içinde nüfusumuzun tamamı, sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır. Sosyal güvenlik sistemimizin, günümüzde birçok dünya ülkesinde ulaşılması hedef alınan nüfusun tamamını kapsaması yanında, sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak normların çağdaş kriterlere uygun nitelikte olması da ülkemiz açısından dikkat çeken önemli bir olgudur.

Tablo 31: Sigortalı Tescillerinin Görünümü (2021-2023)

	Yıl İçinde Yapılan Sigortalı Tescilleri			Yıl Sonu İtibarıyla Sigortalı Tescilleri		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
2021	13,901	9,491	4,410	207,716	141,115	66,601
2022	25,727	18,481	7,246	233,443	159,596	73,847
2023	28,784	20,637	8,147	262,227	180,233	81,994

Kaynak: Sosyal Sigortalar Dairesi

Sosyal Güvenlik Yasası ile Sosyal Sigortalar Yasası'na göre aktif ve pasif sigortalı sayıları tabloda gösterilmektedir. Sistemin kendi kendini idame etmesi için en az %4 olması gereken aktif-pasif oranı, 2023 yılında 3,31 olarak gerçekleşmiştir.

ii) AMAÇ

Toplumsal tüm kesimlerine iş imkanlarının sunulması, gençler, kadınlar ve engelliler gibi özel politika gerektiren kesimler için özel istihdam politikalarının geliştirilmesi, yerel işgücünün

işgücü piyasasına katılımının artırılması, iş sağlığı ve güvenliği şartlarının iyileştirilmesi, işgücünün niteliğinin iyileştirilmesi, kayıt dışılığın önlenmesi temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı altındaki tüm mevzuatın günümüz koşullarına göre güncellenmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.581)			
Tedbir 581.1 İş Uyuşmazlıklarının Davasız Halli Yasası çıkarılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı		1. İş Uyuşmazlıklarının Davasız Halli Yasası yasa çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 581.2 İş Yasası'nda gerekli değişikliklerin yapılması sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı		1. İş Yasası ile ilgili çalışmalar tamamlanacaktır.
Tedbir 581.3 İş sağlığı ve güvenliği konularında mevcut yasa ve tüzükler gözden geçirilerek dünya standartlarına ulaşılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı		1. İş Sağlığı ve Güvenliği alanındaki Dünya standartlarındaki gelişmeler takip edilerek revize edilecektir.
Tedbir 581.4 Kayıt dışı istihdamla mücadele konusunda mevzuat güncellenecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı		1. Yabancıların Çalışma İzinleri Yasası ve tüzüklerinin güncellenmesi çalışmaları tamamlanacaktır.
İstihdam oranının artırılması için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.582)			
Tedbir 582.1 İstihdam Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı		1. İstihdam Stratejisi ve Eylem Planı ile ilgili çalışmalar hazırlanacaktır.
Tedbir 582.2 Uluslararası teknolojik eğilim ve gelişmeler takip edilerek kamu kurumlarının dijital dönüşüm sürecini yönetme kapasiteleri geliştirilecek, kamu-özel-üniversite iş birliği ile katma değeri yüksek istihdam ve iş modelleri yaygınlaştırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Üniversiteler, Sivil Toplum Örgütleri	1. İŞ-BUL online portalı aktif hale getirilecek, üniversiteler ile işbirliği yapılarak yerli istihdam artırılabilecektir.
Kayıt dışı istihdamla mücadele konusunda ilgili tüm paydaşlarla işbirliği yapılacak ve teknolojik altyapının entegrasyonu sağlanarak denetim sistemleri etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı P.583)			
Tedbir 583.2 İlgili kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri ile etkin ve koordineli iş birliği yapılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Üniversiteler, Sivil Toplum Örgütleri	1. Tam otomasyon ile ilgili odalar, mesleki birlikler ve sivil toplum örgütlerinin bilgileri temin edilecektir.
İşgücü Piyasasında yerel işgücü istihdamını artırmaya yönelik uygulanan destek programları ekonominin değişen ve gelişen şartlarına uygun olarak çeşitlendirilerek sürdürülecektir. (Kalkınma Planı P.584)			
Tedbir 584.1 Yerel işgücünün istihdamını desteklemek için mevcut teşvik ve destek programları ekonominin değişen ihti-yaçlarına göre sürdürülebilir hale getirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Maliye Bakanlığı	1. KKTC yurttaşı kadın çalışanlara %100, erkek çalışanlara ise %80 sigorta prim desteği verilecektir.

Gençlere ve kadınlara yönelik istihdam teşvikleri desteklenecek ve işgücü piyasasına aktif katılımları sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.585)				
Tedbir 585.1 Sektör paydaşlarıyla iş birliği içerisinde gençlere ve kadınlara yönelik iş garantili meslek edindirme ve beceri kursları düzenlenecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Milli Eğitim Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri	1. İlk kez kendi işini kuran KKTC yurttaşlarına tam sosyal güvenlik desteği sağlanmasına devam edilecektir	
Engellilerin rehabilite edilmesi, korunması, eğitilmesi ve işgücü piyasasında desteklenip istihdam edilmesi için gerekli önlemler alınacaktır. (Kalkınma Planı P.587)				
Tedbir 587.1 Engellilerin rehabilitasyonu, korunması, eğitimi ve işgücü piyasasına katılımının artırılması amacıyla kapsayıcı programlar ve destek mekanizmaları geliştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Milli Eğitim Bakanlığı	1. KKTC yurttaşı engelli vatandaşların istihdam edilmesi durumunda işverene tam sosyal güvenlik desteği, çalışana ise asgari ücretin yarısı teşvik olarak verilmeye devam edilecektir.	

iv) SAYISAL HEDEFLER

İstihdam ve Çalışma Hayatı Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
İşsizlik Oranı (%)	%	5.1	5.2	5.3
İşgücüne Katılma Oranı (%)	%	50.9	50.9	51.5
İşgücü*	Adet	156,199	188,285	195,495
İstihdam*	Adet	148,211	178,495	185,134
İstihdam Oranı (%)	%	48.3	48.3	48.8

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,

(*) 2023 yılı verileri İstatistik Kurumu tarafından 2011 yılı nüfus projeksiyonuna göre açıklanan verilerdir. Kurumun 2019-2023 yıllarını kapsayan nüfus projeksiyonu ile ilgili çalışmasını kapsamamaktadır. 2024 yılı verileri gerçekleşme tahmini, 2029 yılı verileri Dördüncü Kalkınma Planı hedefleridir. 2024 ve 2029 yılı tahminleri İstatistik Kurumunun 2019-2023 nüfus projeksiyon güncellemesi dikkate alınarak hesaplanmıştır.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

2.5. KALKINMA İÇİN ULUSAL VE ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ

2.5.1. TÜRKİYE CUMHURİYETİ İLE İŞBİRLİĞİ

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında siyasi, ekonomik ve kültürel bağlara dayalı olarak sürdürülen çok yönlü işbirliği 2023–2025 döneminde daha da pekişmiştir. Bu süreçte savunma, ekonomi, eğitim, sağlık ve teknoloji alanlarında önemli anlaşmalar ve projeler hayata geçirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, KKTC’nin güvenliğini sağlama konusunda garantör ülke sıfatıyla başat rol üstlenmektedir.

2023 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ticaret hacmi yaklaşık 2.5 milyar ABD Doları seviyesinde gerçekleşmiş olup, bu hacmin artırılması yönünde çalışmalar sürdürülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti ile imzalanan İktisadi ve Mali İşbirliği Anlaşmaları kapsamında 2023 yılında KKTC’ye altyapı yatırımları, reel sektör destekleri ve kamu maliyesi ihtiyaçlarını karşılaması amacıyla toplam 9.5 milyar TL tutarında mali destek sağlanmıştır. 2024 yılında bu kapsamda sağlanan destek miktarı 15.9 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2025 yılında ise İktisadi ve Mali İşbirliği Anlaşması çerçevesinde 18.5 milyar TL tutarında yeni ödenek tahsis edilmiş; önceki yıllardan devreden kaynaklarla birlikte toplam tutar 21 milyar TL olarak planlanmıştır.

Söz konusu kaynakların tahsisinde, bütçenin sürdürülebilir ekonomik büyüme hedefleri, altyapı yatırımları ve reel sektörün güçlendirilmesi öncelikli alanlar olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede mali destekler, ekonomik kalkınma ve kamu hizmetlerinin etkinliğini artırma amacıyla kullanılacaktır.

Başlıca projeler arasında Yeni Ercan Havalimanı, Mesarya Ovası Sulama Projesi, köy yolları iyileştirme programı yer almaktadır. Türkiye ayrıca KKTC ürünlerinin Türkiye pazarına erişimini kolaylaştırmakta ve uluslararası izolasyonun etkilerini azaltmaktadır.

Türkiye ve KKTC arasında denizaltı elektrik bağlantısı projesi geliştirilmiştir. Yüksek Gerilim Doğru Akım (HVDC) kablo hattı ile KKTC’nin elektrik arz güvenliği artırılabilecektir. Ayrıca Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) aracılığıyla Doğu Akdeniz’de hidrokarbon arama faaliyetleri yürütülmekte, KKTC’nin enerji hakları birlikte korunmaktadır.

KKTC’deki yükseköğretim kurumlarının çoğu Türkiye ile işbirliği içinde faaliyet göstermekte; akademik değişim programları, sempozyumlar ve araştırma projeleri yürütülmektedir. 2023 yılında Türkiye Bursları kontenjanı 30’dan 70’e çıkarılmış; depremde hayatını kaybeden öğrenciler anısına özel burs kotaları ayrılmıştır.

Yeni Girne Hastanesi, Güzelyurt Devlet Hastanesi ve diğer bölgesel sağlık merkezleri Türkiye Cumhuriyeti’nin katkılarıyla inşa edilmekte veya yenilenmektedir. Pandemi döneminde acil durum hastaneleri, ekipman ve ilaç desteği sağlanmıştır. 2023 yılında sağlık altyapısı ihtiyaçları tespit edilerek öncelikli alanlarda iyileştirmeler yapılmıştır. Sağlık personelinin eğitimi, Tıpta Uzmanlık Sınavı (TUS) ve hizmet içi eğitimlerle desteklenmekte; Türkiye, KKTC sağlık mevzuatının geliştirilmesine teknik destek sunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin katkılarıyla KKTC e-Devlet sistemi büyük ölçüde devreye alınmış; kamu hizmetleri dijital ortama taşınmıştır. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) işbirliği ile KKTC üniversiteleri AR-GE projelerine katılım göstermekte; teknopark projeleri desteklenmektedir.

Telekomünikasyon altyapısı Türkiye Cumhuriyeti'nden sağlanan yatırımlarla geliştirilmiş, fiber internet ve mobil iletişim sistemleri modernize edilmiştir. Siber güvenlik alanında ortak projeler yürütülmektedir.

2023–2025 döneminde KKTC ile Türkiye arasındaki işbirliği her alanda güçlendirilmiştir. Savunmadan ekonomiye, eğitimden sağlığa ve dijital dönüşüme kadar geniş bir yelpazeye yayılan bu stratejik ortaklık, KKTC'nin kalkınma hedeflerine ulaşmasında ve halkın refah seviyesinin artırılmasında önemli rol oynamaktadır. Önümüzdeki dönemde bu işbirliğinin yeni projeler ve anlaşmalarla daha da derinleştirilmesi öngörülmektedir.

ii) AMAÇ

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin, Türkiye Cumhuriyeti ile yakın iş birliğini güçlendirerek ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sağlanması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Bölgesel ve küresel ölçekte aynı istikamette planlama yapılacak ve oluşturulan ortak vizyon çerçevesinde iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine devam edilecektir. (Kalkınma Planı P.589)			
Tedbir 589.1 Bölgesel ve küresel ölçekte ortak hedefler doğrultusunda planlama yapılmasını ve ortak vizyon çerçevesinde iki ülke arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesini destekleyecek mekanizmalar geliştirilecek ve iş birliği faaliyetleri sürdürülecektir.	Başbakanlık		1. 2025 Yılı Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İktisadi ve Mali İşbirliği Anlaşması imzalanacaktır. 2. İmzalanan anlaşma Bakanlar Kurulunda onaylanarak, Resmi Gazete'de yayınlanacaktır. 3. Cumhuriyet Meclisi'nin bilgisine sunulacaktır.
İki ülkenin kurumları arasındaki iş birlikleri ve yardımlaşmayla kurumların insan kaynağı ve teknik kapasitelerinin artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.590)			
Tedbir 590.1 İki ülke kurumları arasında iş birliği ve yardımlaşmayı kurumsallaştırarak insan kaynağı ve teknik kapasitenin artırılması için ortak eğitim, bilgi paylaşımı ve teknik destek programları uygulanacaktır.	Başbakanlık	Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı	1. Kamu Görevlilerinin Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitim alması amacıyla, 2025 Yılı Hizmetiçi Eğitim Planı çerçevesinde toplam 170 personel, 26 farklı sahada Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitimlere katılacaktır.

2.5.2. ULUSLARARASI ÖRGÜTLER İLE EKONOMİK İLİŞKİLER

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kasım 2022’de Semerkant’ta düzenlenen 9. Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) Zirvesi’nde anayasal adıyla gözlemci üye olarak kabul edilmiştir. Bu gelişme, KKTC'nin Türk dünyasıyla diplomatik ve ekonomik ilişkiler geliştirmesi açısından önemli bir adımdır. KKTC temsilcileri, afet yönetimi toplantıları ve sivil savunma alanlarında TDT ile iş birliği yapmıştır. Ayrıca Türk Yatırım Fonu’na gözlemci olarak erişim sağlanarak, KOBİ’lerin desteklenmesi hedeflenmiştir. Ancak tanınma eksikliği sebebiyle doğrudan yatırım sınırlı kalmıştır.

KKTC, İslam İşbirliği Teşkilatı’nda (İİT) 2004’ten itibaren 'Kıbrıs Türk Devleti' adıyla gözlemci ülke statüsüne sahiptir. Son üç yılda İİT toplantılarına katılım sürmüştür, İslam Kalkınma Bankası ile iş birliği imkanları gündeme gelmiştir. Ancak doğrudan kredi veya yatırım gerçekleşmemiştir. Eğitim ve turizm alanlarında bazı iş birlikleri gelişmiştir. Siyasi destek kuvvetli olsa da ekonomik katkılar Türkiye üzerinden dolaylı gerçekleşmektedir.

AB, 2006 yılından itibaren KKTC’ye yönelik olarak Mali Yardım Programı uygulamaktadır. Bu program çerçevesinde, bugüne kadar altyapı, çevre, kırsal kalkınma ve sosyal hizmetler alanlarında uygulanan projeler kapsamında ülkemize yaklaşık 688 milyon Avro kaynak sağlanmıştır. 2024 yılı itibarıyla bu yardımların tutarının yaklaşık 40 milyon Avro olacağı öngörülmektedir.

Hellim peyniri üretimi ve ihracatı, AB ile ticaret açısından bir ilerleme sağlamış; Yeşil Hat Tüzüğü ile sınırlı da olsa ürün ticareti yapılmıştır. Teknik yardım programları ve burs olanaklarıyla AB normlarına yakınlaşma hedeflenmiştir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme, UNDP), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR) gibi BM kuruluşları ile kültürel miras, altyapı, sosyal hizmet ve insani yardım alanlarında iş birlikleri gerçekleştirilmiştir. UNDP, AB fonlarıyla Güzelyurt Atık Su Tesisi gibi projeleri uygulamıştır. UNESCO çatısı altındaki projeler ile kültürel varlıkların restorasyonu yapılmış; bu projeler ekonomik ve toplumsal fayda sağlamıştır. BM ile ilişkiler genellikle sivil toplum ve yerel yönetimler düzeyinde yürütülmektedir.

KKTC, IMF üyesi olmadığından doğrudan kredi veya teknik destek alamamaktadır. IMF’nin dünya ekonomik raporlarında KKTC yer almamaktadır. KKTC ekonomisi, IMF ile ilişkili olmayan bir yapı sergilemekte, Türkiye üzerinden dolaylı etkileşim söz konusu olmaktadır.

KKTC, Dünya Bankası’na üye olmadığı için doğrudan kalkınma kredileri veya teknik yardım alamamaktadır. 2022-2024 döneminde Dünya Bankası tarafından fonlanan herhangi bir proje bulunmamaktadır. Türkiye ve diğer kanallar üzerinden dolaylı finansman yolları kullanılmaktadır.

Son üç yılda KKTC, AB mali yardımları, TDT gözlemciliği ve BM projeleri ile ekonomik iş birliklerini artırma fırsatları elde etmiştir. Ancak tanınma eksikliği nedeniyle IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarından doğrudan yararlanamamaktadır. AB ile yapılan

altyapı projeleri ve hellim ihracatı gibi örnekler, kısıtlı ortamda ekonomik açılımlar sağlarken, resmi olmayan statü birçok alanda sınırlayıcı olmaya devam etmektedir.

ii) AMAÇ

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin, uluslararası örgütlerle ilişkilerini artırarak ekonomik kalkınmaya katkı sağlanması temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Söz konusu örgütler, bağlı kurum ve kuruluşlar ve üye ülkelerle ülkemiz arasında irtibatı artırmak ve bilgi, deneyim paylaşımını geliştirmek amacıyla, uluslararası toplantılara katılımın artırılması, kültürel değişim programları düzenlenmesi ve bilim, eğitim, çevre vb. alanlarda ortak projeler gerçekleştirilmesi yönünde girişimler yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.596)			
Tedbir 596.1 Üçüncü ülkelerle olan çok taraflı ve ikili ilişkileri geliştirmek maksadıyla çalışmaların ilk elden yürütülmesini teminen yeni temsilcilikler açılacaktır.	Dışişleri Bakanlığı		1. Yeni temsilcilik açılması için yapılan çalışmalar tamamlanarak 1 adet yeni temsilcilik açılacaktır.
Tedbir 596.2 Uluslararası toplantı ve faaliyetlerde daha etkin şekilde yer alınacak, ikili ve çoklu temaslar hızlandırılacak, ülkemizde daha fazla uluslararası etkinlik düzenlenmesi için çalışmalar yapılacaktır.	Dışişleri Bakanlığı		1. Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı TÜRKSOY Müzeler Birliği ülke koordinatörleri çalıştay yapılacaktır. 2. TDT Aksakallılar Konseyi Toplantısı Girne'de gerçekleştirilecektir. 3. EİT Tur Operatörleri forumu gerçekleştirilecektir. 4. İİT Bağımsız Daimi İnsan Hakları Komisyonu semineri düzenlenecektir."
BM ile yasal temelde bir ilişki kurulmasına yönelik pozisyonumuzdan sapmaksızın, halkımızın hak, çıkar ve ihtiyaçlarına yönelik projeler ve çalışmalara ilişkin BM nezdindeki temaslar devam edecektir. (Kalkınma Planı P.597)			
Tedbir 597.1 BM ile yasal temelde ilişki tesis etme konusundaki pozisyon korunarak, halkın hak, çıkar ve ihtiyaçlarını gözeten projeler ve çalışmalar için BM mekanizmalarıyla teması sürdürülecektir.	Dışişleri Bakanlığı		1. BMBG'nin ülkemizdeki faaliyetlerinin yasal bir zemine oturtulması amacıyla BM yetkilileri ile temaslar devam edecektir.
AB ile iş birliği içerisinde yürütülen/yürütülecek projelerin, siyasi pozisyonumuza ve hassasiyetlerimize hanel gelmeksizin, hayata geçirilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.598)			
Tedbir 598.1 AB ile iş birliği çerçevesinde yürütülen ve yürütülecek projelerin, siyasi pozisyon ve hassasiyetler korunarak hayata geçirilecektir.	Dışişleri Bakanlığı	AB Koordinasyon Merkezi	1. Mali Yardım Tüzüğü kapsamında yürütülen programların faaliyetlerine katılım sağlanacaktır. 2-EUPSO yetkilileri ve Komisyon yetkilileriyle temaslar gerçekleştirilecektir.

2.5.3. YURTDIŞI KIBRISLI TÜRKLER VE YABANCILAR İÇİN YATIRIM ORTAMININ İYİLEŞTİRİLMESİ

i) MEVCUT DURUM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, ekonomik kalkınmayı desteklemek, doğrudan yabancı yatırımları ve yurtdışında yaşayan Kıbrıslı Türklerin sermaye katkılarını artırmak amacıyla yatırım ortamının geliştirilmesine yönelik kapsamlı adımlar atmaktadır. Bu çabalar, yatırımcı dostu bir ortam oluşturulması, bürokratik engellerin azaltılması, mevzuatın uluslararası standartlara uyumlu hale getirilmesi ve diaspora ile etkin iletişimin sağlanması hedefleri doğrultusunda yürütölmektedir.

Yurt dışında yaşayan Kıbrıslı Türk vatandaşları, özellikle Birleşik Krallık, Türkiye, Avustralya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ölkelerde yoğunluk göstermekte ve KKTC ile olan sosyal, kültürel ve ekonomik bağlarını çeşitli düzeylerde sürdürmektedir. Devlet, bu bireylerin ölkeye olan bağlılıklarının güçlendirilmesi, yatırım ve girişimlerinin teşvik edilmesi amacıyla çeşitli kurumsal yapılar ve politikalar geliştirmiştir.

Cumhurbaşkanlığına bağlı Yurt Dışı Kıbrıslı Türkler Komitesi diaspora ile sistematik ilişki kurulması, nüfus envanteri oluşturulması, eğitim ve kültürel alanlarda ihtiyaçların belirlenmesi ve uluslararası lobi faaliyetlerinin artırılması amacıyla faaliyet göstermektedir.

Başbakanlığa bağlı Yurt Dışı Kıbrıslı Türkler Koordinasyon Kurulu yurtdışında yaşayan Kıbrıslı Türklerin karşılaştığı sorunlarla ilgili başvuruların değerlendirilmesi, çözüm önerileri geliştirilmesi ve kamu kurumları arası koordinasyonun sağlanmasından sorumludur. Dışişleri Bakanlığı Temsilcilikleri, Konsolosluk hizmetleri sunulmakta ve kültürel etkinlikler desteklenmektedir. Bu bağlamda toplam 27 temsilcilik bulunmaktadır.

Ayrıca, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, Birleşik Krallık'ta faaliyet gösteren Türk dili ve kültürü okullarında görevlendirilmek üzere öğretmen atamaları gerçekleştirmektedir. Bu uygulama, yurt dışında yaşayan Kıbrıslı Türk çocuklarının anadillerini ve kültürel değerlerini korumalarına ve geliştirmelerine katkı sağlamak amacıyla yürütölmektedir. İngiltere'deki bu eğitim kurumlarından biri olan Londra Dr. Fazıl Küçük Türk Okulu, 1984 yılında kurulmuş olup, faaliyetlerini aralıksız olarak sürdürmektedir. Söz konusu okulda görev yapacak öğretmenler, KKTC Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmekte ve iki yıllık süreyle görevlendirilmektedir. Görevlendirilen öğretmenler, Birleşik Krallık'taki öğrencilerin hafta içi devam ettikleri resmi okullardaki eğitimlerine ilave olarak, cumartesi günleri Türk dili ve kültürü dersleri vermektedir. Bu doğrultuda yürütölen eğitim faaliyetleri, çocukların kimlik ve aidiyet duygularını pekiştirmeyi ve ana vatanla olan kültürel bağlarını güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, doğrudan yabancı yatırımcıları teşvik etmek amacıyla yatırım ortamının iyileştirilmesi sürecini çok boyutlu şekilde sürdürmektedir. Bu bağlamda hem yerel hem uluslararası yatırımcıların iş yapma koşulları geliştirilmekte, mevzuat düzenlemeleri modernize edilmekte ve tanıtım faaliyetleri artırılmaktadır. Yatırımcıların iş kurma ve faaliyet yürütme aşamalarının kolaylaştırılması amacıyla bürokratik süreçlerin sadeleştirilmesi ve dijital hizmetlerin yaygınlaştırılması için çalışmalar yürütölmektedir.

Yatırım ortamının iyileştirilmesi kapsamında sanayi stratejileri ve reformlar geliştirilmekte, yatırım teşvik mekanizmaları uygulanmaktadır. KKTC Sanayi Strateji Belgeleri kapsamında, yatırım ortamının geliştirilmesi stratejik öncelik olarak tanımlanmış; organize sanayi bölgeleri, üretim altyapısı ve finansmana erişim imkânları ön plana çıkarılmıştır. Bununla birlikte vergi muafiyetleri, arsa tahsisi, altyapı destekleri gibi teşvik unsurları uygulanmakta; yatırımcılara danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunulmaktadır.

KKTC'nin siyasi tanınma sorunu, uluslararası uygulanan izolasyon ve sınırlı diplomatik ilişkiler, yatırımcılar açısından hukuki ve ticari belirsizlikler yaratmaktadır. Uluslararası finans sistemlerine doğrudan entegrasyonun sınırlı olması, kredi ve dış ticaret süreçlerinde kısıtlamalara neden olmaktadır.

Ancak bu yapısal zorluklara rağmen, hükümet yatırım ortamını iyileştirmeye yönelik kararlı reform sürecini sürdürmekte, yatırımcı güvenini artırmak ve uluslararası sermayeyi çekmek için stratejik adımlar atmaktadır.

KKTC, yurt dışında yaşayan Kıbrıslı Türklerin ülke ile olan bağlarını güçlendirmeyi, yabancı yatırımcılar için cazip bir yatırım ortamı oluşturmayı, ekonomik büyümeyi sürdürülebilir temeller üzerine inşa etmeyi ve altyapı yatırımları ile reel sektör desteklerini önceliklendirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, ulusal kalkınma stratejileri eşgüdüm içinde yürütülmektedir.

ii) AMAÇ

Yurt dışında yaşayan Kıbrıslı Türkler ile yabancı yatırımcıların ekonomik büyümeyi desteklemesi ve iş birliği olanaklarını artırarak, yeni iş imkanları yaratmak amacıyla ülkemize yatırımın özendirilmesi temel amaçtır.

iii) POLİTİKA VE TEDBİRLER

Tedbir	Sorumlu Kurum	Paydaşlar	Yürütülecek Faaliyet/Projeler
Uzun vadeli yatırımların özendirilmesi, tüm kurumlarımızla istişare içinde politika ve düzenlemeler belirlenmesi, yatırımcılar için güven iklimi yaratılarak, bu imkân ve olanaklara ilişkin bilgilerin katılım sağlanan uluslararası toplantı/etkinliklerde, ikili/çoklu temaslarda ve temsilciliklerimizin mukim olduğu ülkelerde duyurulması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı P.600)			
Tedbir 600.1 Uzun vadeli yatırımları özendirmek amacıyla, kurumsal istişare mekanizmalarıyla uyumlu yatırım politikaları ve düzenlemeler geliştirilecek, yatırımcı güveni için uygun ortamı sağlanacak ve bu imkanlar ulusal ve uluslararası platformlarda etkin şekilde duyurulacaktır.	DPÖ		1. Yatırım yapma potansiyeli taşıyan hedef kitlelere yönelik tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilecektir.

İş kurma süreçlerinin ve bürokratik işlemlerin basitleştirilip hızlandırılması için iş kayıt ve iş kurma prosedürü oluşturulması, bu prosedürün de yurt dışında duyurulması için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı P.601)

Tedbir 601.1 İş kurma ve kayıt süreçlerini kolaylaştırmak için standart bir prosedür geliştirilmesi ve yurt dışındaki yatırımcılara etkin biçimde duyurulması sağlanacaktır.	DPÖ		1. Yatırım Ortamı Geliştirme ve İyileştirme Tüzüğü hazırlanacaktır.
---	-----	--	---

iv) SAYISAL HEDEFLER

Uluslararası İş Birliği Göstergeleri	Birim	2023	2024 ¹	2025 ²
Temsilcilik Sayısı	Adet	27	27	28

Kaynak: Dışişleri Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi